

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

METRES

 KAPRA

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR

METRES

İlk olarak 1900 yılında basılan *Metres*, Hüseyin Rahmi'nin diğer romanları gibi mizahi yönü ağır basan fakat sonu hüznü biten bir romandır. *Metres*, ne Batı'yı kavrayabilmiş, ne içinde yetiştiği Doğu'dan nasibini alabilmiş, tutku ve ihtiraslarının peşinde koşan bir grup insanın gülünç, gülünç olduğu kadar da hüznü hikâyesini anlatır. Hüseyin Rahmi, yanlış ve yüzeysel Batılılaşma, züppelik, alafrangalık, çarpık eğitim sistemi gibi yazıldığı dönemin toplumsal sorunlarını mizahi bir dille anlatırken daha derinlerdeyse insanoğlunun zaafına odaklanır. Öyle ki, en asil duygulara bile karışan çıkar ve bencillik hislerini tüm çıplaklığıyla okuyucunun önüne serer.

Metres, Parnas adlı Fransız bir metresle aynı anda gönül ilişkisi yaşayan Hami, Müştak ve Reyhan'ın sonu hüznü biten hikâyeleriyle kâh güldüren kâh hüznülendiren, dahası yazarının ağır birey ve toplum yergisi karşısında okuyucusunu irkiltten bir roman.

ISBN: 978-625-8076-39-4

/kaprayayintlari
/kaprayayintlari
/kaprayayintlari
/kaprayayintlari

METRES / Hüseyin Rahmi Gürpınar

YAYIMA HAZIRLAYAN
Mehmet Ümit Çekin

EDİTÖR
Davut Yıldız

SON OKUMA
Yağmur Yıldırım

KAPAK GÖRSELİ
Hans Baluschek, Kafe Restoran'da Çift, 1900

KAPAK TASARIM
REPAR TASARIM

SAYFA DÜZENİ
Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT
Repar Dijital Matbaası

BASKI
Nisan 2022 - 1. Basım

ISBN
978-625-8076-39-4

SERTİFİKA NO
40675

*Kapra Yayıncılık,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.*

*Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad.,
No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 322 48 45*

*© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar
dışında metin ya da görseller
yayınevinin izni olmadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Hüseyin Rahmi Gürpınar, 19 Ağustos 1864 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Babası hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'dır. Üç yaşındayken annesinin ölümü üzerine Girit'te bulunan babasının yanına gönderildi. Hüseyin Rahmi, 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Ardından *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çalıştı. II. Meşrutiyet döneminde otuz yedi sayı süren *Boşboğaz ile Güllâbi* adlı bir gazete çıkardı. Daha sonra farklı gazetelerde çalışmaya devam etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kütahya milletvekilliği de yapan Hüseyin Rahmi, ömrünün son otuz bir yılını Heybeliada'da geçirdi.

Eserlerinde Anadolu'ya yer vermeyen Hüseyin Rahmi, İstanbul halkının toplumsal ve kültürel yaşantısını, aile hayatını, batıl inançlarını mizah ve hicivle kaleme almıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin temsil ettiği edebî geleneği sürdüren Hüseyin Rahmi, natüralist tarza sahip, gerçekçi ve yalın bir dil kullanmayı benimseyen, bundan dolayı halk tarafından sevilen ve çok okunan bir yazar olmuştur.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ilk romanı *Şık*'tır. Bu eser, Ahmet Mithat Efendi tarafından çok beğenilince *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilmeye başlanmıştır. Altmışa yakın eseri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bazı eserleri şunlardır:

ROMANLAR:

Şık (1889), *İffet* (1896), *Mutallâka* (1898), *Mürebbiye* (1899), *Bir Muadele-i Sevda* (1899), *Metres* (1900), *Tesadüf* (1900), *Şıpsevdi* (1911), *Nimetşinas* (1911), *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* (1912), *Gulyabani* (1913), *Cadı*

(1912), Sevda Peşinde (1912), Hayattan Sayfalar (1919), Hakka Sığındık (1919), Toraman (1919), Son Arzu (1922), Tebessüm-i Elem (1923), Cehennemlik (1924), Efsuncu Baba (1924), Meyhanede Hanımlar (1924), Ben Deli miyim? (1925), Tutuşmuş Gönülleri (1926), Billur Kalp (1926), Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu? (1927), Mezarından Kalkan Şehit (1928), Kokotlar Mektebi (1928), Şeytan İşi (1933), Utanmaz Adam (1934), Eşkuya İninde (1935), Kesik Baş (1942), Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür (1943), Ölüm Bir Kurtuluş mudur? (1954), Dirilen İskelet (1946), Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı? (1949), Deli Filozof (1964), Kaderin Cilvesi (1964), İnsanlar Maymun muydu? (1968), Can Pazarı (1968), Ölüler Yaşıyorlar mı? (1973), Namuslu Kokotlar (1973)

ÖYKÜLER:

Kadınlar Vaizi (1920), Namusla Açlık Meselesi (1933), Katil Bûse (1933), İki Hödüğün Seyahati (1934), Tünelden İlk Çıkış (1934), Gönül Ticareti (1939), Melek Sanmıştım Şeytanı (1943), Eti Senin Kemiği Benim (1963)

OYUNLAR:

Hazan Bülbülü (1916), Kadın Erkekleşince (1933), Tokuşan Kafalar (1973), İki Damla Yaş (1973), Gülbahar Hanım

TARTIŞMA:

Cadı Çarpıyor (1913), Şekavet-i Edebiye Tartışmaları (1913), Sanat ve Edebiyat (Ölümünden sonra H. A. Önelçin derledi, 1972)

İÇİNDEKİLER

GEVEZE BİR MODİST	7
MERHUM ŞADİ EFENDİ AİLESİ	31
KELBİYYUNDAN BİR FİLOZOF	50
TUHAF BİR TEKLİF	71
MUVAFAKAT	99
PARNAS'IN DOĞULU KIYAFETİ	118
KAYNANA, GELİN	155
MEKTUBA CEVAP	180
YAZICILARA	204
REYHAN İLE MÜŞTAK	239
SON CÜRET	266
İMZASIZ MEKTUP	297
HAKİKATİN ORTAYA ÇIKMASI	325
DÜELLO	346

1

GEVEZE BİR MODİST¹

Korsenin arkadan bir bağını modist, diğerini Meryem Dudu² sıkı sıkıya çekince ömründe ilk defa bir moda cenderesine³ giren Saffet Hanım'ın tombul vücudundaki fazlalık etlerin bir kısmı göğsünden yukarı, çenesine doğru fırlar, diğer kısmı hemen birbirine girerek sıkışır. Zavallı kadının çehresi kıpkırmızı kesilir, gözleri büyür. O can acısıyla:

“Aman madama, etim kemiğim birbirine geçti. Şimdi bayılacağım, biraz gevşetiniz...”

Modist: “Hanımefendim, bütün hayatınızda birinci defa olarak korse koyorsunuz?”

Saffet Hanım: “Evet, evet...”

Modist: “Anlıyorum... Vücudunuz terbiye görmemiş, henüz nizamını bulmamıştır. Korse olmayınca hiç mezûr⁴ alabilirim? Arkanızdaki en son nümro korsedir... Artık bundan öteye battal⁵ şey olamaz!”

Saffet Hanım: “Aman gevşetiniz, bitiyorum.”

Modist: “Hanımefendim, bana inan olunuz, biraz dişinizi sıkınız. İlk önce böyle birden zorluk duyarsınız fakat bir

1 Terzi. (y.h.n)

2 Yaşlı kadınlar için kullanılan bir unvan sözü. (y.h.n)

3 İnsanın üzerine baskı yapan sıkıcı yer veya durum. (y.h.n)

4 Daha çok terziler tarafından ölçü almakta kullanılan ve genellikle boyu bir buçuk metre olan, muşambadan yapılmış şerit metre, mezura, mezro. (y.h.n)

5 Çok büyük, en büyük. (y.h.n)

iki günden bütün etleriniz kemiklerinize sıkışarak natürel⁶ biçimine oturur. Vücudunuz mum gibi dilberleşir. Artık korseye alışırsınız, onu sırtınızdan hiç çıkarmak arzu etmezsiniz. Şimdiyecek ah ben ne vücutları biçime sokmuşum! Ne hanımlar tanırdım ki *büst*lerinin⁷ üzerinde etler çepeçevre mumbar gibi sarkardı. Ah işte bu marifetli ellerim, o fazla şeyleri hiç etti. Modist dediğin biraz da doktor olmalıdır. Bendeniz vücutların naturesini örgenmişimdir. Omuzdan aşağı kemiklerin adını birer birer ihbar ederim. Hasılı hani şöyle yarım medisen⁸ gibi bir şeyim işte. Efendim Osmanlı hanımlarının kabahati hamur işine çok düşkün olmaktadır. Börekti, baklavaydı, hoşafıla beraber pilavdı, eh insanı böyle şeyler yağlandırır, şişirir. Vücudunun letafetini düşünen biraz da boğazına sabır olmalıdır.”

Saffet Hanım (sıkıntılı bir ifade ile): “Aman madama biraz gevşet, tıkanıyorum.”

Modist: “He bilirim, şimdi pumonlar⁹ sünger gibi birbirinin içine geçmiştir. Hatırınız için işte iki numero geri ediyorum. Duymuşunuz? Frenklerin bir ‘mesela’sı’ vardırırsa şöyle derler: *Le corset rend au corps de la femme la beauté de forme, souvent négligée par la nature*. Bunun tradüksiyonunu edeyim size? Bunu Osmanlıcaya dönder edince şöyle olur: ‘Korse naturun çok defa unuttuğu güzelliği karının cismine iade eder.’ Ah efendim, kökünden düşünülürse bu ne derin laftır? Korse icat olmayaydı bugün gördüğümüz sveltl¹⁰ biçimler, o kanbre¹¹ vücutlar acep hasıl olurdu? Korsenin istuvarını¹² tanırırsınız? Mezür üzerine korse etmede Fransa, milletler içinde en ileri seviyeye adım atmıştır. Evvelki siyekllerde¹³ karılar

6 Doğal. (y.h.n)

7 Vücudun göğüsten yukarı olan kısmı. (y.h.n)

8 Fr. medicine: Doktor. (y.h.n)

9 Fr. poumon: Akciğer. (y.h.n)

10 Fr. svelte: İnce, narin yapılı. (y.h.n)

11 Fr. canbre: Kambur. (y.h.n)

12 Fr. histoire: Tarih. (y.h.n)

13 Fr. siecle: Yüzyıl. (y.h.n)

bu şimdiki korseleri bilmezdi. O zamanki korseler, cisimlerini bazı katı şeylerle sıkıştırmaktı. Bu katı şeylerin altından vücut büstünün alhkâmı kendini gösteremezdi. O şeyler balina¹⁴ gibi, ince çelik parçası gibi nazik olmalı, vargel¹⁵ olmalı, eğilir bükülür olmalı ki sıkışık olmakla beraber vücut biçimini dışarı versin... Hasılı o katı şey büstün şekillerine kendini prete¹⁶ eder olmalı... Anlatabiliyorum acep? Tarihlerin lafına göre sonradan bu katı cisimli korselerin yerine tembel harcı denilen alapasöz¹⁷ korseler çıkmıştır. Bu korselerde daha balina işin içine girmemiştir. Bunlar pek senpıl¹⁸ şeylerdi. Vücudu modere¹⁹ olarak sıkardı. Yalnız sırtın üzerinden araya kopçalanırdı. Ondan öteye kotilden,²⁰ bezden, ipekten korseler çıktı. Dikişsiz korseler ilk defa olarak 1832 senesi İsa tarihinde Bar-le-Dük'te²¹ Verli tarafından fabrika edildi. Sonradan sonraya korselere balina girdi, çelik girdi. Kısacası bugün haryetimize dokunan o koket²² biçimler ortaya çıktı. Modisitlik sanırsınız ki bayağı bir iştir? Biraz doktor olmalı, tarihe aşına olmalı, sözün kısası bu işi yapan karılar leb deyince ondan leblebi çıkar olduğunu anlar takımdan olmalıdırlar. Hanımefendim şimdi biraz rahatlandınız?”

Saffet Hanım: “Bu cenderenin içinde rahat etmek mümkün mü? Fakat neyse şimdi deminki kadar rahatsız değilim.”

Modist: “Vücudunuz korseye yanaştıkça daha alışırsınız... Sizde hazım derler ne derler? Bu korsenin dijestiyon²³ üzerine etkileri olacaktır. Yeni korse koyanlar ilk günlerinde çok yemek

14 İtal. balina: Korse, gömlek gibi eşyaların dik ve sert durması gereken kısımlarında, özellikle yakalarında kumaşın altına konan, balina kemiğinden veya sert ve esnek maddelerden yapılmış dar, yassı şerit. (y.h.n)

15 Bir makinenin bir doğrultuda gidip gelerek iş gören parçası. (y.h.n)

16 Fr. prêter: Ödünç vermek, isnat etmek. (y.h.n)

17 Fr. a la Paresseuse: Tembeller için. (y.h.n)

18 Fr. simple: Basit. (y.h.n)

19 Fr. modere: Orta şiddette, ölçülü. (y.h.n)

20 Fr. coutil: Çadır bezi. (y.h.n)

21 Fransa'nın kuzeydoğusunda bir bölge. (y.h.n)

22 Çok süslü, modaşa düşkün. (y.h.n)

23 Fr. digestion: Sindirim. (y.h.n)

yiyecekler. Yedikleri de midelerine sinmez. Sanki bilirsin turp gibi içerde oturur. Sızılar, ekşiler duyarsınız... Doktor Boviye,²⁴ daha başkaları korsenin akciğerlere, mideye tesirleri hakkında broşürler yazmışlar, çok boş laflar etmişlerdir. Adam, onlara kim kulak asar ki? Çocuğu kundağa, karyı korseye sokmayınca olur? Doktorların bildikleri de acep bir şeydir? Doktorum deyi ortaya çıkmış öyle cahil herifler vardır ki klavikül²⁵ kemiği neredir deyi sınava çekersem göğsünü bırakıp bacağına gösterir. Bana Pangaltılı Hezar derler... Üç caddede dükkânım işler. Yaptığım deriden ve çelikli korselerle ne kadar eğri büğrülerin boslarını²⁶ hiç etmişimdir. Sanki bilirsin ki makasa, iğneye dokunan parmaklarımda güzellik perileri oturmuştur. Pek çok beyden, hanımdan ahababım, müşteri vardır. Ah Hanımefendim, sırtınızdaki korse o geniş hanşların²⁷ üzerine öyle bir güzelim oturuş oturdu ki ressamlar görseler kıskanacaklardır. Kendinizi görmek için hemen psişeye²⁸ koşunuz.”

Saffet Hanım (gülerek): “Psişe nedir?”

Modist: “Vargel büyük boy aynanız yoktur?”

Saffet Hanım: “Boy aynamız var ama varıp gelmez, öyle yerinde durur.”

Modist: “Ben sizde o kadar tuvalete merak görmüyorum. Böyle güzel sıfatınız olsun da psişeniz vargel olmasın. Hep bunlar taaccübümü davet eder şeylerdir. Size baktıkcas har yetim artıyor. Beyniniz sizi bu hâlde izleyecek olursa assüre²⁹ ederim ki amorunuzdan³⁰ divane olacaktır.”

Bahse beyinin ismi girdiğini görünce Saffet Hanım’ın korse sıkıntısından zaten pembe olan çehresi bir o kadar daha kızarak:

24 Doktor Bouvier olmalı. (y.h.n)

25 Köprücük. (y.h.n)

26 Fr. bosse: Kambur. (y.h.n)

27 Fr. hanche: Kalça. (y.h.n)

28 Fr. psyché: Boy aynası. (y.h.n)

29 Fr. assuré: Temin etmek, güven vermek. (y.h.n)

30 Fr. amore: Aşk. (y.h.n)

“Sus madama sus! Beni bu belalara sokan hep o beyim değil mi? Bakalım koca sayesinde daha ne dertler çekeceğim? Kendime kalsa hiç böyle şeyler giyer miyim? Zoruma ne oluyor ki vücudumu yısa boca³¹ bu demirli mengenenin içine sokayım? Fakat şimdi beyim beni mutlak korse giy diye sıkıştırmıyor. Bir zaman kaynanamla kocam alafranga kıyafetinde gezmeme için çok söylediler. Artık bıktılar, bir şey söylemiyorlar. Ama ben tavırlarından anlıyorum ki alafrangalaşmazsam sonra iş fena olacak.”

Modist: “Anlıyorum. Hakikat fikrime dank diyor. Hep bu şeyler beyninizin ısrarları gibidir? Ah Mega, neler duyorum? Şimdi şundan çıkıp giderken biri bana, ‘Hezar kaç yaşındasın?’ derse, ‘Yirmi dokuzdum, şimdi şu konakta bir yaşına daha girdim, otuz oldum,’ cevabını edeceğim. Çünkü böyle şey işitmemişim. Ben pek çok Osmanlı konaklarına girerim. Oralarda rastlandığım şeyler hep hanımların son moda süslenmek istemesi, eh oldukcas beylerin kendi hanımlarının bu fikirlerine karşı gelmeleridir. Burada ise onun aksini görüyorum.”

Meryem Dudu (Modist’e hitaben): “Bizim beyefendiyi tanırırsın?”

Modist: “Eh şöyle beş dakika göz göze geldik...”

Meryem Dudu: “Eğer gördüğünde dikkatli olaydın son sistem alamod³² bir bey olduğunu anlardın.”

Modist: “Merakta olma, dikkat etmişim... Kostümün kupu dikkatimden kaçtı zannedersin? O makas Pariz³³ terzilerinin tutumudur. Burada şapo³⁴ koyan Rumlar, İtalyanlar terzidirler sanki?”

31 İtalyanca kökenli bir gemicilik terimidir. Argoda “bata çıka” anlamında kullanılmaktadır. (y.h.n)

32 Fr. a la mode: Modaya uyan, modayı takip eden. (y.h.n)

33 Paris. (y.h.n)

34 Fr. chapeau: Şapka. (y.h.n)

Meryem Dudu: “He babanın canına rahmet! Ben leb dedim sen şıp deyi leblebiyi çıkardın! Bizim Hami Bey dört sene Pariz’de oturdu.”

Modist: “Deminden sana Hezar’ım demedim?”

Meryem Dudu: “E kardeş anladım ki Hezar’sın. Bizim bey Pariz’e gitmezden bu hanımla evlenmişti. Tekrar buraya döndüyse fikrini de kökünden dönmüş bulduk. Ben beyin oda hizmetçisiyim. Sabahları buyuyonunu,³⁵ alakok öfünü,³⁶ sütlü kahvesini hep ben ederim... Beni yeniden egzersize koydu. ‘Servis hazır, buyurun!’ demek nasıl olacağını, kuverin³⁷ sofraya üzerine nasıl oturtulacağını, tepsi tabak nasıl tutulur olduğunu bana ta eliften talime başladı. Şimdiki hâlimden memnundur. Bazen bana iltifat olsun deyi, ‘Mari elin işe o kadar yatmıştır ki Pariz’e gitsek en menşur bir restoranda servanlık³⁸ ederek geçinebilirsin,’ der. Ben de bu lafları iltifat deyi dinlerim. İşte lafin kuryuğunu kaçırdım, ne diyordum? He, bey Pariz’e gittiğinde bu hanımla evlenmişti. Ondan döndüyse bey şeker olmuştu. (Hatırınız kalmasın gelin hanım) Hanım ise bunda şap kalmıştı. Hiç şapla şeker birbirine kaynar? İşte o gün bugün çalışıyor ki hanım da biraz şekerlensin.”

Saffet Hanım: “Ben böyle korselerin içinde sıkışa sıkışa mı şekerleneceğim?”

Modist: “Bu hanımı aldıklarında görmediler ki böyle şişmandır?”

Meryem Dudu: “Kızken pek narin vücuttu. Çok güzeldi. Bey Pariz’deyken hanım da burada şişmanlandı. İşte böyle battal oldu.”

Modist: “Beyi görsem söylerim, hanıma böreği, pilavı yasak etmeli. Tembellikten kurtarmalı, evin içinde çokça in

35 Fr. bouillon: Et suyu. (y.h.n)

36 Fr. a la coque oeuf: Haşlanmış yumurta. (y.h.n)

37 Fr. couvert: Sofra takımı. (y.h.n)

38 Fr. servant: Garson, hizmetçi. (y.h.n)

bin ettirmeli. Bu yolda ben çok ‘ka’³⁹ görmüşüm. Kazazların Agavni iki sene evvel ne battal bir karıydı? Kocası Onnik onu az vakitten keçiboynuzuna çevirdi. Görünüyor ki gelin hanımın beyi de biraz tembeldir.”

Meryem Dudu: “Kısacası efendim şimdilik bir türlü birbirine uymuyorlar. Hanım eski kafada gidiyor, bey opera söylüyor...”

Modist: “Hiç ummazsın ki bir müddet sonra aralarına uyunluk gelsin?”

Meryem Dudu: “Aklım ona yatmıyor.”

Modist (korsenin zorlamasıyla yüzünde ağlar gibi bir ifade oluşan Saffet Hanım’ı dikkatle süzerek): “Beyi hanıma fena bir şey emretmiyor. Alamod giysi koysun diyor. İncel-sin, zarıflensin arzu ediyor. (Saffet’e hitaben) Müslümanlığın müsaadesi vardır. Öyleyse siz de bu beyden boşanınız, ayırt olunuz. Sırtı cübbeli bir babaya varınız. Yok, ama lafımın kusuruna kalmayınız.”

Saffet Hanım (hiddetlenerek): “Ah dilin tutulsun, kocamdan neye boşanayım? İşte böyle bağıra çağıra bu bela berzah şeyleri giymeye elbette alışırım.”

Modist: “Kendi keyfine a hanımefendim. Ah, hani ki alışsın, kendime bir yağlı müşteri daha bulmuş olurum. Şu yetmiş numero korseyi vücuduna uyduruncaya kadar yetmiş türlü derde girdim.”

Saffet Hanım: “Kocamdan boşanırsam o benden sonra alacağı kadınların hiçbirisiyle geçinemez. Onun derdini benden başka kimse çekmez.”

Modist: “Beni meraka koydunuz! Beyiniz o sivilize⁴⁰ çalımıyla beraber size cefa ediyor?”

39 Kadın. (y.h.n)

40 Fr. civilise: Uygur. (y.h.n)

Saffet Hanım: “Ah kokona nasıl anlatayım?”

Modist: “A şaştım, küçük dilim büyük kesildi. Şu hoşur⁴¹ vücudunuza bakan kim der ki cefa içinde böyle şişmanlanmış olasınız! Beyin derdi size yaramış. Dertlendikçe üste gelmişsiniz.”

Saffet Hanım: “Benim şimdi zayıf hâlîm bu. Bey Paris’ten yeni geldiği zaman vücudum bunun iki misliydi.”

Modist: “O zaman bana korse için komand⁴² edeydiniz acaba ne patron⁴³ üzerine makas vuracaktım? Ne biçim derttir ki sizi böyle zayıflandırmış?”

Saffet Hanım: “Derdimi söyletme... Yalnız şuna emin ol ki beyin sıkıntısını benden başka bir kadın çekmez. Benden başka bir kadınla o yaşayamaz, anlıyor musun?”

Modist: “Boş laf etmeyiniz hanımefendim. Bu sözleriniz düpedüz anlamsızdır. Karısıyla hır gür kesilen bir erkek metresiyle şeker kaymak olur. O da sizden sonra nikâhla evlenmez de bir metres alır. Şimdi Avrupa’da böyledir. Mariyaj⁴⁴ ile vakit geçiren bir erkeği orada mumla arasan bulamazsın. Kaç senedir Pariz’de moralistler,⁴⁵ ‘Evleniniz, çocuk yapınız yoksa Fransa’nın kalabalığı sönüyor!’ diye bangır bangır bağırıyorlar.”

Saffet Hanım (şaşkınlıkla): “Metres nedir madam?”

Modist: “Ev bark yıkımı, Allah’ın belası!”

Saffet Hanım: “Ay hastalık mı bu?”

Modist: “He, evet... Avrupa’dan gelme yeni bir hastalık. Ahlak kolerası, Frenk illeti...”

Saffet Hanım: “Frengi mi dedin? Aman evlerimize şenlik!”

41 Şişman, etine dolgun vücut. (y.h.n)

42 Fr. commande: Sipariş. (y.h.n)

43 Fr. patron: Giysi vb. ürünlerde kalıp. (y.h.n)

44 Fr. marriage: Evlilik. (y.h.n)

45 Fr. moraliste: Ahlakçı, ahlak bilimi uzmanı. (y.h.n)

Modist: “Doğru dedin. Frengi illeti çok defa metresten çıkar. Fakat hanım, metresin ne olduğunu yani gerçektendir ki bilmiyorsun?”

Saffet Hanım: “Yemin ederim ki bilmiyorum.”

Modist: “Okuman, yazman, imlan filan yoktur?”

Saffet Hanım: “Yoktur...”

Modist: “Öyle ise altın gibi temiz bir hanımsınız. Fakat size acıyorum. Bu toylukla başınız çok derde girecektir. Şişmansınız ama sıfatınız pek güzeldir. Âdetasızca nadir bir botc⁴⁶ diyebilirim. Beyniz size ne cefa ediyorsa siz bana anlatınız. Ben de size sonra metresin ne olduğunu açıklayayım.”

Saffet Hanım gözleri yaşararak acıklı bir sesle:

“Madama, sen çok iyi bir kadına benziyorsun.”

“O kendi zatlığınız hanımefendim.”

Saffet Hanım çekingen bir şekilde etrafına bakınarak:

“Kaynanam da huysuzdur, bey de. Dertleri çekilmez. (İçini çekerek) Paris’ten geldikten sonra beyi bütün bütün değişmiş buldum. Nerede eski Hami, nerede şimdiki Hami? Aralarında dağ kadar fark var. Evvelden huyu ne kadar yuvaştı,⁴⁷ ne kadar halim bir delikanlıydı. Şimdi adi bir sebepten insanın yüzüne bağıyor. Paris’ten gelenler nazikleşir, hizmetçilere bile iltifatla muamele eder derlerdi. Bizim bey bu hükmün aksini gösterdi. Her şeye kızıyor, hele bazen bütün ateş kesiliyor, içinde bir sıkıntı var ama ne olduğunu anlayamıyorum. Artık ne beni gözü görüyor ne çocuğunu.”

“Vay, çocuğunuz da vardır?”

“O, Paris’e giderken kamımdaydı. Şimdi üç buçuk yaşındadır.”

“Erkektir? Kızdır?”

46 Fr. beauté: Güzellik. (y.h.n)

47 Yumuşak huylu. (y.h.n)

“Erkek.”

“Allah çok ömürler, güzel huylar versin.”

“Amin! Paris’e gitmezden evvel eve gelince kapıdan içeriye mutlulukla girerdi. Odamıza çıkardık. Ah ne kadar eğlenir, ne şakalar ederdik... Hani o günler? Şimdi onlar bir varmış bir yokmuş oldu. Artık çehresinden düşen bin parça oluyor. Ağzını açıp bir söz söylese mutlak bir kusurumu göstermek, benimle acı acı alay etmek için söylüyor. Karşısında ağzımı açmaya korkuyorum. Haddin varsa dereden tepeden bir söz ucu bulmaya cesaret göster, o saat çehresini somurtarak, ‘Sus... Sus... Senin gibi ümmiye⁴⁸ bir kadınla ne konuşulur?’ diyor.”

“Umuye? O ne laftır ki?”

“Ne demek olduğunu ben de bilmiyorum. Hoca Hanım’a soracaktım, unuttum. Ümmiye zannederim ki umacı⁴⁹ gibi bir şey olacak.”

“Dorgusu çok güzel kalbin vardır hanımefendim. Kocam bana umacı diyeydi ben kederimden tazı gibi zayıflanırdım.”

“Ee kokona, başa gelen çekiliyor. Ben ümmiye isem ne kabahatim var? Allah öyle yaratmış. Anası beni gördü de aldı. Ben sahiden umacıymışım gibi suratını asıyor. Sedirin ta köşesine çekiliyor, eline çarşaf kadar bir Frenk⁵⁰ gazetesi alıyor.”

“*Tan*’dır,⁵¹ *Figaro*’dur⁵² nedir?”

“Ben ne tandırı bilirim ne mangalı?”

“Bunları örgenmeye gayretlen yavrum! Şimdiki hayat moda hayatı, enstrüksiyon⁵³ hayatıdır. Örgenen ileri varıyor, örgenmeyen taklak kılıyor!”

48 Okuma yazması olmayan anlamındaki “ümmi” kelimesinden türetilmiş aynı anlama gelen bir kelime. (y.h.n)

49 Öcü. (y.h.n)

50 Avrupalı, Fransız. (y.h.n)

51 *Le Temps* gazetesi kastediliyor olmalı. (y.h.n)

52 Fransa’da günlük yayınlanan uluslararası gazete. (y.h.n)

53 Fr. instruction: Eğitim, öğretim, bilgi. (y.h.n)

“İşte o elindeki gazeteyi ha okuyor, ha okuyor... O kör olası kâğıdın içinde böyle bitmez tükenmez ne vardır bilmem ki? Tatlı sözünü işitmekten geçtim artık kocamın yüzünü de göremez oldum. Elindeki gazete aramızı yüksek bir duvar gibi kapıyor. Artık bunda anlamayacak ne var? Bey, benim yüzümü görmemek için onu öyle tutuyor. O okurken ben oda içinde gezinir, ufak tefek iş görürüm. Çocuk huysuzlanır, onu döşeğine yatırır uyuturum. Sonra bir teneke kutu dolusu ciğara yaparım, o iş de biter. Saatlerce tentene⁵⁴ örerim, gayrı ondan da sıkılırım. Artık yapacak işim kalmaz. Sıra uyuklamaya gelir. Uyuklarım... Uyuklarım... Uyuklarım... Arada bir gözümü açar bakarım ki hâlâ okuyor, sıkıntıdan avaz avaz haykıracağım gelir. Ne vardır madama o gazetelerde?”

“Tekmil bu yuvarlak dünyanın havadisı onlardadır?”

“A yalan! Hiç dünya yuvarlak olur mu? İşte dümdüz gözümüzün önünde duruyor.”

“Doğrusunu istersen ona benim de pek fikrim yatmaz. Beyoğlu’nda Pazar Alman’a, Bonmarşe’ye hiç gittin? Onda rafa koymuşlar, üçayak üzerine oturmuş, karpuz gibi yuvarlak bir şey vardır. İşte o, bu dünyanın cimcimesiymiş.⁵⁵ Ben de bilirim ki dünya düzdür ama savanlar⁵⁶ yuvarlaktır, iddia ediyorlar. Besbelli ki bizle maytap ediyorlar. Aksisini ispatlamaya gücün yeter? Değilsen düz gördüğün şeye yuvarlaktır diyorlarsa ‘he’ demeye mecbursun. Evet, o gazetelerde kronik⁵⁷ vardır, fediver⁵⁸ vardır, poletik vardır, ticaret vardır, roman vardır, yani vardır oğlu vardır.”

“Bu yuvarlak dünyanın bütün havadisini bizim beyden mi soracaklar? Azıcık da karısının yüzüne bakıp iki çift laf etse olmaz mı?”

54 Dantel, dantela. (y.h.n)

55 Küçük ve tatlı bir tür karpuz. Burada “minyatürü” anlamında kullanılmıştır. (y.h.n)

56 Fr. savant: Bilim insanı. (y.h.n)

57 Olayların günü gününe, tarih sırasına göre yazılmasıyla oluşan tarih. (y.h.n)

58 Fr. fait divers: Kısa haberler. (y.h.n)

“Görünüyor ki seni karşısında muhabbet etmeye layık bulmuyor. Öyle Pariz görmüş, siyans⁵⁹ okumuş, büyük sosyetelerde konuşmalara oturmuş, yani dünyanın dibine parmak vurmuş bir sivilize ile konuşmak senin harcıdır zannedersin? Paris’te oynanan bir operetin⁶⁰ türküsünü eleştirirse, laflarına bahane bulursa sen o sözden ne anlarsın? Yoksa Lonşan’da⁶¹ Baron de Vini’nin attan düştüğünü hikâye ederse sen Baron’u tanıyabilirsin? İllüstrelerde⁶² resmine dikkat etmişsin?”

“A tuhaf şey! Ben clin Frenklerini nereden bileceğim?”

“Öyleyse onun da senle edecek bir lafı yoktur. Beyden şikâyetin bu türlü şeylerdir?”

“Hele dur, dinle. Ben uyuklarken bazen yüzüme bakarak, ‘Hanım böyle vakitsiz uyuklamak, durmadan esnemek, beyinsizlik, ahmaklık alametleridir,’ der. Ben de artık kızarım. ‘Acaba hangi beyinli adamı böyle saatlerce tek bir laf etmeksizin oturmaya zorlasanız esnemen, uyuklamadan durabilir? Sizin okumanız bitmiyor ki!’ cevabını veririm. Yine kaşlarını çatar. ‘İşte bak laf etmesini biliyor musun? Ona okuma değil mütalaa⁶³ derler...’ diyerek azarlamaya kalkışır.”

“He, işte bu lafında haklıdır. O işe mütalaa derler.”

“Okuma demek, mütalaa demek değil midir?”

“Tut ki çoklarına göre öyledir. Lakin fines⁶⁴ meraklıları için hiç de öyle olamaz. Çocukların okumasına, hani şu karından, yüreğinden okursa okuma derler, büyüklerinkini mütalaa olarak tabir ederler.”

“Ben o kadar incisini bilmiyorum. Kendisiyle aramızda böyle birkaç söz geçince bu mütalaa aralığı bey için elinden

59 Fr. science: Bilim. (y.h.n)

60 Eğlenceli, hafif konulu, içinde bestesiz konuşmalar bulunan sahne eseri. (y.h.n)

61 Fr. Longchamps: Kuzey Fransa’da bir bölge. (y.h.n)

62 Fr. illustré: Resimli dergi. (y.h.n)

63 Bir işi etrafıca düşünmek, okumak, tetkik etmek. (y.h.n)

64 Fr. fines: İncelik. (y.h.n)

gazeteyi bırakıp Frenkçe koca bir kitap almasına vesile olur. Yine kaşlar çatılır, sözlere son verilir... O, kitabına dalar, ben de uykuya...”

“Sana bir bon nui,⁶⁵ ona da zavallı diyeceğim geliyor. Ne güzel karılık kocalıktır bu?”

“Güzel, çirkin işte böyle oluyor. Konakta haftada ancak bir veya iki defa kalır. O geceleri de böyle geçiririz.”

“Diğer geceler nerede kalır?”

“Bilir miyim? Sorulur mu?”

“Merak etmezsin? Kıskanmazsın? Şeytan aklına vesvese bırakmaz?”

Saffet Hanım pembe yanaklarından aşağı süzülen berrak iki katreyi çıplak, beyaz, tombul koluyla silerek:

“Merak ederim, kıskanırım, çıldırırım, şeytan aklıma türlü şeyler getirir ama elimden ne gelir madama? Merhum Şadi Efendi’nin gelini olacağıma keşke bir hamal karısı olaydım da kıymetim bilineydi...”

Modist elleriyle yüzünü kapayıp hafifçe haykırarak:

“Şadi Efendi gelinisin? Şimdi ben onların yalısındayım? Çabuk söyle!”

Saffet Hanım, modistin bu telaşından şaşırarak:

“Evet, Şadi Efendi’nin geliniyim. Burası onların yalısidir, ne var? Niçin çırpınıyorsun?”

“Öyle ise adiyö⁶⁶ hanımefendim...”

“Ay neye?”

“Burası modistlerin mezarlığıdır. Kaynananız hanımefendinin hep alışverişi veresiyedir. Üçe sekiz ilave etsen, beşe

65 Fr. bonne nuit: İyi geceler. (y.h.n)

66 Fr. adieu: Elveda. (y.h.n)

yirmi beş koysan işin altından kalkmak mümkün değildir. Modistlerin burada kaç top attı, kaç iflasa çıktı! Bayzar Vartan'la beraber, Annik Ahzabert⁶⁷ daha öteki, daha beriki..."

"Gelirken nereye geldiğini bilmiyor muydun?"

"Hayır, bilmiyordum... Siz evvelden ...'de otururdunuz."

"Evvelden oradaydık, şimdi buraya geldik."

"Bana bir uşak geldi. 'Hami' yazılı bir kart gösterdi. E, ben ne bileyim ki o Hami, merhum Şadi Efendi'nin oğludur? Peşine düştüm, burayacak geldim."

"Merak etme kaynanamın alışverişi veresiye ise benimki peşinedir. Neme lazım on parayı kabul etmem."

"Böyle laf etmek terbiyesizliktir. Lakin dar vakitteyim. Sermayemin bütününü buraya kapatamam. Şimdi büyük hanımefendi Taksim'deki Flora ile alışveriş ediyor değil mi? Eh ona niçin haber etmediniz? Artık gelmeye biraz nazlanıyor sanırım. Hakkı vardır! Geçen gün zavallı kadın, 'Ah iflasa çıktım!' deyi ağlıyordu. Bu konağa bir kere tutulmuş. Kaç senedir vermiş, vermiş hâlâ da veriyor... Lafına bakılırsa daha hiç almamış... Hanımın safsın, meleksin de sana bu lafları ediyorum. Yoksa karşımda sen olmasan çantamı, mezürümü toplayınca hemen adiyö ederdim..."

Meryem Dudu: "Benim aylıklarım da bir buçuk senedir üst üste bindi. Geçende hanımefendiyi etekledim. Versin deyi hemen sustaya durarak⁶⁸ yalvar yakar oldum. 'Yakında borcu öderim,' deyi cevap verdi. Yine bir çiftlik satılıyor. Ayvazın Uzunkulak'tan bana geçtiği fisa bakılırsa çiftlik satılmıyor, sarraf zapt ediyor. Hakkını alacak, arta kalanı bunlara verecekmiş. Ne olursa olsun tek beş on para da benim cebime girsin."

67 Bayzar Vartan, Annik Ahzabert; dönemin İstanbul'undaki önemli terziler. (y.h.n)

68 Korktuğu, çekindiği bir kimsenin karşısında çok saygılı ve itaatkâr davranmak. (y.h.n)

Modist: “Bu aileyi pek zengindir deyi işitirdik. Bu kadar gelirden, akardan gelen ne oluyor acep?”

Saffet Hanım: “Ana oğul su gibi harcıyorlar, vaktiyle öyle alışmışlar. Her taraflarından da zırıl zırıl borç akıyor. Zenginlikleri öyle bir kuru namdan ibarettir. İki çiftlik var, işte onun biri de gidiyor. Kaynanam yaşlandıkça süse, nizama daha düşkün oluyor.”

Modist: “Ah bilirim, isimleri Firuze Hanımefendi’dir. İki yanağında birer gül oturmuş pupe⁶⁹ gibi gezer.”

Saffet Hanım: “Benim sana anlattığım çektiklerimin yarısının yarısı bile değil. Hani sen de bana metres ne olduğunu anlatacaktın?”

Modist: “Bir erkek bir karıya alakalanıp da onunla hoca-nın yahut papazın haberi olmadan, yani nikâhsız karı koca şeklinde yaşarsa o herife aman,⁷⁰ karıya metres derler. Yarım saatlikten tut da beş on seneliğine kadar metres vardır.”

Saffet Hanım’ın çehresi gelincik gibi kızararak:

“Ha anladım, kapatma...”

Modist: “Yağı, tuzu, biberi kendinden iç yakar, öyle bir kapatma...”

Saffet (heyecanlı bir sesle): “Acaba bizim beyin de var mıdır dersiniz?”

Modist: “O pak yüreğinize yara vurmak istemem. Lakin mutlaka onun metresleri olmalıdır. Siz tekine razı olunuz. Ben birkaçından korkarım...”

Saffet Hanım, çatır çatır arkasından korseyi çıkarıp atarak yarı çıplak bir vücutla bir sandalye üzerine yığılır... Hüngür hüngür yaslı bir matem tutturur. Modist şaşırarak:

69 Fr. poupee: Oyuncak bebek. (y.h.n)

70 Fr. amant: Metresi olan erkek. (y.h.n)

“Koca hanıma ağlama yaraşır? Sus ol efendim. Ben laf olsun deyi öyle bir söz ettim. Beynizin metreslerini gözümle görmemişim, kulağımla işitmemişim. İftira türlüünden bir cesaret göstermişim. O ki borçları çoksa metresi neyle tutacak? Metresler aman’ların sıfatlarına değil keselerine alakanırlar.”

O esnada oda kapısı açılır, Firuze Hanımefendi, oğlu Hami Bey’in bir kız kardeş tavrıyla koltuğuna girmiş, edalı, ağır adımlarla içeri gelirler. Bunları görünce modist muhabbeti, Saffet de ağlamayı keser. Meryem Dudu da biraz evvel söylediği gibi ellerini çekerek sustaya durur.

Firuze Hanımefendi’nin yüzüne bakan kişi eğer yüz hatlarından anlam çıkarmayı bilirse geçen yıllardan daha çok düzgün,⁷¹ pudra, allık, saç, kaş, göz, kirpik boyalarının, tuvalet sularının, sabunlarının tahribatına uğramış o çehrede derin bir bencilliği, elli senelik hayat eziyetleriyle şiddetli bir kavgaya duyulan gençlik arzusunu görür. Seneler, izlerini derin çizgilerle ortaya koyarken birkaç paralık boyanın yalancı şahitliğiyle herkesi gençliğine inandırmaya uğraşan bu boyalı yüzde, yarım asrın meydana getirdiği sarkmanın alay etmesine karşı koyan yalnız iki uzuv kalmıştı ki onlar da gözlerdi. Hakikaten birer firuze⁷² parçası gibi parlayan, sahibinin bütün kadınlık hırslarını dışarı vuran bu bir çift mavi gözün uçlarında pençe pençe ortaya çıkmış hatlarla burun kanatlarının üzerinden başlayarak dudakların birleştiği noktalarında son bulan çizgilerin ve göz kapaklarını kuşatan buruşuklukların derinliği -lepiskaya⁷³ boyanmış saçların, kumral kalem gezdirilmiş kaşların, kirpiklerin, kat kat sürülmüş pembe pudranın gösterişli boyasına rağmen- Firuze Hanımefendi’nin çehresine kederli bir kocakarılık hâli getirmişti.

71 Eskiden hanımların ciltlerinin güzel ve gergin görünmesi için yüzlerine sürdükleri sıvı hâlindeki madde. (y.h.n)

72 Yüzük, bilezik, küpe vb. kuyumculuk işlerinde kullanılan, açık mavi renkte, şeffaf olmayan kıymetli taş. (y.h.n.)

73 Sarı parlak renkte, uzun yumuşak, ipek gibi (saç). (y.h.n)

Vaktiyle, belki yirmi beş sene önce fevkalade bir güzellikte olduğu şu an dahi dikkatli bir gözden kaçmayan bu sima, zayıflıktan şimdi biraz uzamış, elmacık kemikleri dışarı fırlamış, meydanda eski güzelliğin hatırlanmasına vesile olabilecek yalnız o iri parlak mavi gözlerle buruşuk, uzunca bir gerdan kalmıştı. Pörsümüş bir cilt üzerindeki kavisleri hemen yarı yarıya boyayla sabitlenmiş kumral kaşların tatlılığı altında parlayan, suni çizgilerle çevrili o ateşli gözler, etleri çekilmiş irice sarı dişleri kapamaktan artık yorulmuş gibi biraz pörsük, aralık duran kırmızı renkli ince dudaklar, hâlâ uygunluğunu koruyan çekme güzel bir burun, sağ yanağıyla çenesi arasına kondurulmuş yapma bir “ben”, pudranın kat kat ve fazlaca kullanılmasıyla daha da buruşmuş, daha da kırçılanmış görünen o cilt üzerindeki bütün bu uzuvlar, yün gibi kabartılmış lepiska saçlardan oluşan bir çerçeve içinde kalan bu sima, genel görünüş itibarıyla Firuze Hanımefendi’ye bir moda karikatürü yahut şöhret sahnesinden artık çekilme zamanı gelmiş kart bir artist şekli vermişti.

Fransızların Keşmir şalını takliden dokumaya uğraştıkları kumaştan, şeker rengi zemin üzerine, serpme ufacık açık tirşe⁷⁴ yapraklı, omuzları kabarık, bedeni zayıf vücudu üzerine sıkı sıkıya iri gümüş düğmelerle iliklenmiş bir ceket. Bunun altında gayet ince İngiliz şayağından⁷⁵ bir jüpon,⁷⁶ yine açık tirşe, gayet narin ve zarif atlaslar, terlikler, ceketin dışına devrilmiş tirşe atlas yakası ortasında erkeklerinkine benzer kolalı beyaz bir dik yakalıktan aşağı uzanan, üzerinde pırlantadan bir ok yay parlayan prens degal⁷⁷ modasında beyaz bürümcükten⁷⁸ bir boyun bağı, Firuze Hanımefendi’nin oünkü tuvaletini tamamlamaktaydı.

74 Açık yeşille mavi arasındaki renk. (y.h.n)

75 İplikleri verev dokunmuş, dayanıklı, sıcak tutan, özellikle esnaf ve köylü pantolon ve ceketini yapılan, çuhaya göre daha kaba yünlü kumaş. (y.h.n)

76 Hanımların giydiği iç etek. (y.h.n)

77 Fr. prince De Galle: Yün elyaflardan elde edilen, iki veya daha çok renkte iplikle üretilmiş geniş ekoseli bir kumaştır. (y.h.n)

78 Bükülmüş ham ipekten dokunan ince bir kumaş. (y.h.n)

Koltuğunda böyle elli yaşında boyama bir bebek yahut modistin tabirince pupe taşıyan Hami Bey zayıflık ve boy bakımından validesinin benzeriydi. Fakat kadınlar arasında boyca âdeta uzun görünen Firuze Hanımefendi'nin eşi saydığımız Hami Bey'in boy uzunluğuna erkeklere göre bir ölçü tayini gerekirse ancak ortadan biraz yüksek denebilir. Solgun renkli, uzunca bir çehre üzerindeki az kıvrımlı, narin kaşlar, ince uzun dudaklar, kanatları büyükçe çekme burun, cinsî arzularına karşı zaafiyetçe ana oğul arasında tam bir benzerlik olduğunu gösteriyordu. Validesininkilerden biraz ufarak ve renkçe maviden ziyade yeşile kaçan gözleri, bir tarafa döndükleri yerde bir müddet sabit kalarak orasını mağrurane, derin bir alaycılıkla süzerdi. Yaşı otuza gelmişti. Fakat yüzündeki bütün uzuvlarında, şekil ve tavırlarında görülen incelik, tazelik, kendini olduğundan üç dört yaş küçük gösteriyordu.

Arkasında, aynen terzi camekânlarında görülen model resimleri gibi düzgün ve muntazam duran barudî⁷⁹ bir kostüm, önü işlemeli dik yakalı bir gömlek, kostüm renginde bir fiyonga boyunbağı, ceketinin sol yaka iliğinde goncalıktan çıkmış fakat henüz tam olarak açmamış iki yaprak arasında sarı bir gül... Ayağında uçları sivri rugan ayakkabılar Hami Bey'e o kart aktrisin koltuğunda jön prömiye⁸⁰ rolüne çıkan bir aktör hâli vermişti.

Gelişigüzel giyinmeyerek elbiselerinin renk ve biçimine, tuvaletlerinin her bir ayrıntılarıyla moda sanatında uzun yılların ürünü bir ustalığa, özel bir zevke uygun olan izler görülen bu ana oğula karşı modist fevkalade bir saygı göstermeye hazırlanmaktayken orada ayakta duran Meryem Dudu takdim törenine acele ederek gayet ehemmiyetli bir tavırla ana oğlu modiste göstererek:

“Hanımefendimiz ve oğulları beyefendimizle beraber!”

79 Barut renkli, kurşun renkli, mavimtırak renk. (y.h.n)

80 Fr. jeune premier: Baş aktör. (y.h.n)

Ondan sonra, hanımefendiyle beye dönüp modisti göstererek:

“Modistra Hezar Kürkçüyan hizmetkârınız.”

Firuze Hanım’la Hami Bey’in ufak bir baş sallamalarına karşılık Hezar Kürkçüyan yerlere kadar derin bir reverans yaparak biraz evvel dolandırıcılıkla itham ettiği bu ana oğlu büyük bir hürmetle selamladı.

Toplanma şekilleri hakikaten tiyatro sahnelerindeki komedy meclislerinden birine benzeyen bu şahıslar içinde en gülünç bir hâlde kalanı Saffet Hanım olmuştu. Belinden aşağı bir keten etekliğinden başka vücudunda hemen hemen bir şey yoktu. Gümrah kumral saçları firketelerin⁸¹ bağlarından kurtularak çıplak pazılara yol yol dökülmüş, iki kat gerdanın üzerinde yusuvarlak duran çehre kalp çarpıntısından gül rengini almış, kıvrıkcık kirpikleri, ela gözleri öfkeyle utancın bir anda ortaya çıkmasından garip bir baygınlık meydana getirmişti. Zavallı Saffet, kocasının metresleri bulunduğuna o anda ağlamak mı yoksa alaycı bakışları önünde çıplak bulunduğu kaynanasının zehirli tebessüm oklarına hedef olmamak için toplanmak mı gerektiğini bir müddet düşündü. Nihayet utanma hissi, üzüntüsüne galip geldi. Ağlarken güler görünmeye kendini zorlayarak ne ağlamaya, ne tebessüme benzeyen garip yüz ekşitmelerle ayağa kalktı.

Firuze Hanımefendi gelinini keskin, alaycı bir bakışla süzdü. Güya onu öyle çıplak görmekten ürkmüş gibi iki eliyle yüzünü kapayarak, “Aman Saffet, o ne vücut o! Dev anasına dönmüşsün,” şaşkınlık cümlesiyle haykırdı.

Kaynananın bu ufak feryatları alaydan ziyade içini yakan bir histen kaynaklanmaktaydı. “Bir dirhem et bin ayıp örter,” derler. Gelinin gerdanından, pazularından, sinесinden taşan, dökülen o taze, o pembe kaslardan, yarım okkacağızı⁸² ilahi

81 Kadınların saçlarını tutturmak için kullandıkları uzun bir U biçiminde tel veya bağadan saç tokası. (y.h.n)

82 1283 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü birimi, kıyye. (y.h.n)

bir mucize eseri olarak kaynanasının o sıska çehresine bölüş-türülse ne kadar pörsük düzelir, ne kadar çukur örtülür, ne kadar çizik kaybolurdu. Firuze Hanımefendi'nin, gelinine karşı olan en büyük düşmanlığı, kendisinin hemen bütünüyle mahrum olduğu bir lütfun onda bol bol bulunduğunu görmekten ileri geliyordu. Zavallı Saffet, dev anasına benzetilmekten meydana gelen bir üzüntünün ıstırabı altında ezilmekteyken Hami Bey yerde yatan bağları parçalanmış korseyi görerek modiste hitaben Fransızca:

“Oh... Hayvan semeri parçalamış, demek gem almak istemiyor... Bu ne kadar vahşet...”

Modist bu benzetmeye o kadar güldü, o kadar güldü ki birçok modistleri iflasa çıkaran Firuze Hanımefendi gibi kudretli kadınlardan birinin huzurunda bulunduğunu unutarak yerlere kadar birkaç defa eğilip kalktı.

Saffet, modistin böyle iki kat oluncaya kadar gülmesinden kocasının sarf ettiği Fransızca sözlerin kendi hakkında herhâlde büyük bir övgüye işaret etmediğini anladı.

Firuze Hanımefendi yabancı bir modist karşısında gelinini dev anasına benzetmek gibi bir teşbihin aldığı asalet, terbiyeyle pek de uygun olmayacağını düşünerek bu saldırıyı tamir etmek için gönül okşayıcı bir sesle:

“Saffet Hanım yavrum... Korseyi niçin yere attın? Giy bakalım, biz de görelim.”

Kaynana, Fransızca bilmediği için Hami Bey'in zavallı Saffet hakkında reva gördüğü o çirkin teşbihi anlayamamıştı. Gülmesinin son fıkırtılarının tesiriyle hâlâ ara sıra vücudu sarsılan modist Firuze Hanım'a cevap olarak:

“Küçük hanımefendinin gövdesi görünüşte battaldır. Fakat kemikleri minyon olduğundan sıkıya koyunca vücutları lastik top gibi ufalıyor, kendi hâline bırakırsan yine şişiyor. Lakin kendileri bizi keyfimize bırakmıyorlar ki gövdelerini kararınca sıkalım. Aflarınıza sığınarak söylüyorum ki gerek

kendiniz gerekse beyefendimiz bu kadar alamod olasınız da bu gelin hanımı şimdiyecek korseye sokmayıp da böyle batıl bırakasınız... İşte bu husus, beni merakta bırakıyor.”

Ana oğul birer sandalyeye oturdular. Firuze Hanımefendi'nin elinde, saplı bir gözlük vardı. Bu tür bir gözlüğün kullanıldığını konaklarında bir iki akşam misafir kalan bir Rus kontesinde görmüş, bundaki güzelliği derhâl takdir ederek ertesi gün aynen o şekilde bağa saplı bir gözlük de kendi tedarik etmişti. Dikkatli bakacağı her şeye şimdi bu gözlüğü yönelterek, eğri tuttuğu bağa sapın eğikliğine paralel olarak pek nazik başını çarpıtarak, gözlüğün camları altından kibirli ve süzük bir bakışla yüzünün güzellik ve inceliğine, tuvaletine başka bir canlılık vermeye uğraşarak bakmayı artık âdet edinmişti.

Kaynana Hanım saplı gözlüğünü gelinin çıplak vücuduna doğrultarak semizliğinden hasıl olma katmerleri, et fazlalıklarını alaycı bir tenkit için gözlerini süzölmek derecesinin son haddine kadar bayılttığı sırada, oğlu beyefendi valide huzurunda alaturka terbiyenin pek müsait olamayacağı Avrupai bir vaziyetle zayıf bacaklarını birbirinin üzerine koyarak oturduğu sandalyenin yayları içine öyle bir gömölüş gömüldü ki zayıflıktan pantolonu delegecek zannedilen diziyle burnu arasında neredeyse dört parmak mesafe kaldı. Bir eliyle ağzına götürdüğü ekstra kalıp sigarasının mavimtırak dumanı kangal kangal havaya savrulmaktayken diğeriyle burnu üzerindeki yaylı altın gözlüğünü bastırarak süzöklükte validesinden pek aşağı kalmayan alaycı gözlerini karısına dikti. Modiste hitaben:

“Şu korsenin iksâ⁸³ merasimini biz de görsek?”

Alafrangalık ve zarif beyanlarına hayrette kaldığı bu ana oğula dikişten, biçimden evvel söz beğendirebilmek arzusu-na düşen Hezar, büyük bir telaşla dedi ki:

“Korsenin ensesinin resmi önünün bir aynıdır. Yalnız ön tarafta biraz sıkılarak fazla yuvarlaklar olduğundan onlar için bol yer edilmiştir.”

83 Giydinnc. (y.h.n)

Hezar'ın "iksâ"yı "ense" anlamasındaki hatasıyla yuvarlak tabirine ana oğul gevrek gevrek gülüşüler. Modist utanarak:

"Huzurlarınızda yanlış bir ifade ettim acep?"

Hami Bey başını iki tarafa sallayıp gülerek:

"Hayır... Hayır... Şu korseyi hanıma bir daha giydirderseniz de görsek..."

Hezar korseyi yerden aldı. Kopan bağları olabildiği kadar tamir ederek Saffet Hanım'a hitaben:

"Deminden buna pressuvar⁸⁴ diyordun, cendere diyordun, ne diyordun? Yine bunun içine girersiniz?"

Saffet Hanım bu defa korsenin şiddetli baskısının tesiriyle şişman vücudundan ruhunun uçacağını bilse kayınvalidesiyle kocasını kendisine güldürmemek için üf bile dememek azmiyle o insan cenderesine bir daha vücudunu teslim etti. Meryem Dudu'nun yardımlarıyla Hezar, korsenin bağlarını o derece sıkıladı ki gelin hanımın çehresi gözlerinin akına kadar morardı. Hezar, gülümseyerek:

"İşte korse son kertesine kadar oturdu, layıkıyla yerini buldu. Tıpatıp uydu efendim."

Firuze Hanımefendi gözlüğünün sapını alışılmış olandan ziyade çarpıtıp o ölçüde de eğilerek alaycı bir bakışla gelinini süzerek:

"Zavallının yüzü patlıcanı⁸⁵ mor kesildi. Yarım saate kadar ya korse ya Saffet, bu ikisinden biri çatlamazsa çok şaşarım..."

Hezar gülerek: "Korsemin kumaşına güvenirim efendim, çatlamaz. Fakat gelin hanımefendi bir tarafından sakatlanırsa ona bir lafım olamaz."

84 Fr. pressoir: Cendere. (y.h.n)

85 Patlıcan renginde. (y.h.n)

Firuze Hanım: “A Saffet, şimdiye kadar geniş geniş geziyordun, nene lazım da bundan sonra bu sıkıntılara giriyor-sun?”

Modist: “Korse koymadan hiç kadın, kadın olabilir? Ne için bu zavallıyı şimdiyecek böyle hâline bırakmışsınız. Vücudu yabani büyümüş.”

Firuze Hanım: “Beyi Paris’teyken biz kendisine çok söyledik. O zaman hiç kulak asmadı. Şimdi Hami geldi. Kocasının dışarda gözü kalmasın diye zavallı kadın işte bu cendrelere giriyor, alafrangalık gereği neyse hep onları yapmak istiyor. Fransızca öğrenmek için enstitütris⁸⁶ tutturmak arzu ediyor. Hâlbuki bu yaştan sonra hele Saffet Hanım’ınki gibi bir kafayla dil öğrenmek, bu hâle gelmiş bir vücudu inceltmek mümkün müdür? Biz kendisini aldığımız zaman vücudu pek narin, pek inceydi. Saffet’in böyle olacağını kimse beklemezdi. Saffet Hanım’ın ufak bir oğlu var, işte bu çocuk için bir enstitütrise cidden muhtacız. Bir bunak mürebbiyemiz vardı, geçinemedik, yol verdik. Şimdi yenisini arıyoruz. Eğer bildiğiniz bir enstitütris varsa buraya gönderiniz.”

Bu teklif üzerine Hezar, içinden şöyle düşündü:

“Bunların evvelden bir enstitütrisleri vardıysa niçin geçinemeyip savdılar? Acaba aylığını biriktirip vermedikleri için mi enstitütris bunlara adiyö etti? İşin iç tarafı ne olursa olsun... Altunyanların ihtiyar enstitütrisi şimdi boşta oturuyor. Buraya gelsin, birkaç ay prova etsin, ay bitimlerinde hakkını avucuna vermezlerse o da bir adiyö eder, çıkar işin içinden.”

Modist mühim bir ifadede bulunacağını ima eder bir tavır alarak kedi gibi diliyle dudaklarını yalayıp birkaç defa yutkunarak:

“Efendim öyle bir enstitütris hemen avucumun altındadır. Sanki bu konak için bir patron üzerine kesilmiş bir kadındır. Sekiz senedir Altunyanların hanelerinde oturdu. Orada

86 Fr. instituteur: Öğretmen. (y.h.n)

birkaç çocuk terbiye etti. Çocukları Fransızca okutturdu, yazdırdı. Öyle mükemmel bir enstrüksiyon⁸⁷ verdi ki şimdi sanırsınız yavrucaklar bir işaretle sustaya duran sanki birer finodurlar. Eh vakitler malum. İsimleri Altunyan isc de o ailenin altınları pek o kadar bol bolamat değildir. Madam Krike'yi yanlarından ayırt etmek istemezler. Fakat o, vazifesini dibinecek görmüştür. Çocuklar büyümüştür. Şimdi bu sebeplerden başka bir kapı arıyor. Madam Krike'nin yirmi göbeğe kadar silsilesi bellidir. Onun beraberinde bir silsile ağacı vardır. Frenkçe ona arbre jeneolojik⁸⁸ derler. Her yaprağı bir göbeğe işaret eder ki ondan bir insan çıkar. Bu ağacın bir dalının ucuna şöyle işaret olunmuştur ki Madam Krike'nin dedelerinden birinin niyesi⁸⁹ Fransa'da Altıncı Şarl'ın kraliçesinin dam dönoruyla⁹⁰ yan yana sofraya oturmuştur. Soylu şeydir. Fakat modestiden⁹¹ ayrılmaz. Fransızca enstrüksiyonu metot ile verir. Birkaç ayda çocuklar Frenkçe bülbül gibi ötmeye başlarlar. Ben onun yanında Fransızca laf etmeye sıkılırım. Maskülinlerde⁹² feminenlerde⁹³ hiç yanlılık istemez, şıp diye insanın hatasını yüzüne vurur...”

Övgüdeki bu laf kalabalığını kısa kesmek için Firuze Hanım tatlı bir tebessümle:

“Madam Krike'yi siz buraya gönderiniz, hakkında ettiğiniz övgüler onu bize beğendirdi, gelsin bizi görsün, bakalım kendisi de buradan hoşlanacak mı?”

“Ne deyi hoşlanmasın efendim? Sizden âlâ bir hanımefendi, bundan büyük bir kapı mı bulacaktır? Fakat Frenk olduklarından alışverişlerini tirink görmek isterler. Madde budur işte...”

87 Fr. instruction: Eğitim, öğretim. (y.h.n)

88 Fr. arbre généalogique: Soyağacı, şecere. (y.h.n)

89 Fr. niece: Yeğen. (y.h.n)

90 Fr. dame d'honneur: Arkadaş, nedime. (y.h.n)

91 Fr. modestie: Alçakgönüllülük, tevazu. (y.h.n)

92 Fr. masculine: Eril. (y.h.n)

93 Fr. feminen: Dişil. (y.h.n)

MERHUM ŞADİ EFENDİ AİLESİ

Boğaziçi'nin ... köyündeki Şadi Efendi yalısı beş on sene-
dir artık âdeta harap olmaya yüz tutmuştu. Gösterişli geçmi-
şini bilenlerden sefaletini gizlemek istiyor gibi o koca bina-
lar, sarkık saçaklarını, kırık kafeslerini, dökük kaplamalarını,
çarpık kapılarını sanki arkalarındaki asırlık korunun koyu
karanlığında saklı bırakmak için arkaya meyilli harap bir şe-
kil almıştı.

Kocaman kütlelerinin birçoğu denize yürüyerek büyük
gedikler, oyuklar açılmış, eskiden dört beş metre genişliğin-
deki bazı yerleri şimdi ancak bir insan sığabilecek kadar dar
bir geçit hâline girmiş olan o rıhtıma vaktiyle ne gösterişli
kayıklar yanaştığını, ne mübarek ayaklar bastığını, o pen-
cerelerden görünen avizelerin şaşaalı aydınlatmaları altında
ne süslü ziyafet sofraları kurulduğunu, o taşların, ağaçların
anlatma kudreti olup da söyleyebilseydiler, dikkatli kulaklar
her kovuktan bin tane ibret destanı işitirdi.

Bu sahil evleri sakinlerini beslemek için Rumeli'ndeki
sayısız çiftliklerden; Beyoğlu'ndaki, vilayeteki kira gelirle-
rinden gelen altınlar sayıca korunun içindeki ağaçların yap-
raklarıyla rekabet edecek bir bollukla buraya su gibi akarken,
şimdi o servet hiç şüphe yok senelerin birbiri ardınca yine
böyle bir harabe hâlini alacak diğer evlere, başka ailelere ve-
rilerek el değiştirmişti.

Yalının evvelki izdihamlı gürültüsü artık derin, korkunç
bir sessizliğe dönüşmüştü. Fakat şimdi korudaki kuşların

nağmeleri daha hazin işitiliyor, sahilin kararsız dalgaları daha manidar inliyordu.

Sarrafların, tefecilerin kirli ellerine geçmiş bunca mülk ve gelirden ellerinde kala kala bir buçuk çiftlik kalmış ve hâlâ eski servetin suyuna tirit geçinerek, ettikleri israfların onları getirdiği yerden kimseyi haberdar etmemek için ser verip de sır vermeyen Firuze Hanımefendi'yle oğlu Hami Bey, yalının bir dairesini olabildiği kadar tamir ettirerek pencerelerine panjurlar taktırmışlar, çerçeveleri değiştirtmişler, o büyük sofaları camekânlarla böldürmüşlerdi.

Firuze Hanımefendi on sekiz, on dokuz yaşında emsalsiz bir gönül avcısıyken yetmiş beşlik bir efendinin galiba sıra numarasıyla yetmişinci olarak ihtiyarlık yatağına verilmişti. Kızın öyle kaynar bir çağda, efendinin ise soğumuş vücudunun aciz bir kütle hâlinde bulunması bu evlilikten bir semere ortaya çıkmasını tasvire bile kimseye cesaret vermezken Allah'ın kudretinin sırrıyla, senesinde dünyaya tosun gibi bir oğlan gelmesi el âlemin dedikodusuna ne ucu bucağı bulunmaz mecralar açmıştı.

On on beş senedir doktorların muayenesiyle iktidarsız olduğu doğrulanan efendinin ilerlemiş olan tıp ilmini yalanlayarak dünyaya gelen bu umulmadık, bu son zürriyetinin abani⁹⁴ kundak, yeşil duvakla kucağına verildiği vakit Şadi Efendi merhum, cidden mutluluk gözyaşı dökerek kendine iktidarsızlık iftirasını atan cahil doktorların şu açık seçik yalanlarına öfkelenmekten ziyade Kâhya Efendi'nin yarım dirhemini beş liraya yutturduğu kuvvet macununun şaşırtıcı etkisinden memnun olmuştu.

Daha doğrusu efendinin kısırlığı Hami'nin doğumundan sonra yaşlılığın da etkisiyle dimağına vurarak çocuğun dünyaya gelmesi, macun mudur, hangi harici sebeptir, bunu pek

94 Üzeri turuncu iplikle işlenmiş, daha çok sarık, bohça, kundak ve yorgan yüzü yapılan sarımtırak bir kumaş. (y.h.n)

fark edemedi. İstenilen bir çocuk değil mi? Ona da sahip olduktan sonra o kadar ince eleyip sık dokumada ne mana var?

Zehirli iftiralar saçan kötü dillerin uygun olmayan iddialarını yalanlamak için Firuze Hanımefendi bazen kundağı bunamış kocasının kucağına koyarak:

“Bakınız efendim oğlunuzun gözleri, kaşları, hele o irice kulakları zatıalınıza ne kadar benziyor!” sözleriyle iftiraları reddetmeye uğraştığı esnada efendi gözlüğüne çekidüzen vererek bu benzerliğin bir zerresine rastlayabilmek için masuma dikkatli bakışlarını saatlerce yönelterek beyhude yorulurdu. Hanımın çocukla kendi arasındaki bu benzetme iddiasına çoğunlukla sessiz kalarak karşılık verir, bazen de canı sıkılarak, “A hanımcığım daha bir aylık çocuğun sana bana benzediği belli olur mu? Hele biraz büyüsün, kime benzediği sonra anlaşılır,” derdi.

Efendinin son derece saflıkla verdiği bu cevap, kalbi çift çarşısına⁹⁵ benzeyen hanımca yanlış yorumlanmaya pek elverişli görünerek bu benzerliğin belirlenmesi hususunun şimdiden onaylanımayıp da gelecek bir zamana ertelenmesi daha da çok endişeye sebep olurdu.

Evvelce miras hakkına sahipken Hami'nin doğumuyla bu mirastan mahrum kalan bazı akraba, efendinin uzaktan yakından ilişkisi olan insanlar dedikoduda pek ileri vararak selamlıktaki genç çubukçu ile çocuk arasındaki büyük benzerliği pek de yaradılışın bir tesadüfüne atfedemeyip bundan pek çok anlamlar çıkararak Firuze'nin ithamına yürümek isterlerdi.

Çocuk beş yaşındayken efendibabası vefat etti. Bu kadar mülkün yegâne vârisi olan Hami, henüz dünyadan habersiz masum bir çocuk; validesi ise başında kavak yeli esen bir genç kadın... Dünya geçimi nedir? Para nereden gelir? Nasıl harcanılır? Bunu bilmek değil, düşünmeye bile hiç gerek

95 “Düzensiz ve kötülüklerle dolu” anlamlarındaki bir deyim. (y.h.n)

duymamışlardı. Efendi merhumun âdeta taptığı, hayat şevki, canı cananı olan Firuze arzu ettikçe elini çekmecerlere sokar, avuç avuç çıkardığı altınları etrafına saçar ve o altın parçaları oralarda kendi kendine kaynar, kendi kendisine ortaya çıkar şeklinde yanlış düşüncelerde bulunurdu. Akçenin yokluğu yüzünden dünyada zorlukların, sefaletin var olduğunu, o madencikler için ne savaşlar, cinayetler, felaketler meydana geldiğini bile neredeyse bilmiyor gibiydi.

Konaktan cenaze çıktığının akşamı Firuze'nin gözlerinden bir felaket deryası gibi matem gözyaşları akarken ağladığı odanın kapısına vekilharç⁹⁶ gelerek, "Bu akşamdan itibaren konağın idari işleri için yapılacak bütün masraflar üzerinize borç olarak kaydedilir," uyarısıyla bir defter çıkardı. Toplamı birçok liraya ulaşan birtakım maddeler okudu.

Firuze bu hatırlatmadan çıkacak korkunç sonucu aklına bile getirmeyerek o yalnız uşak takımından bir herifin müsaadesiz hareme girip kendi kendisine söz söyleyebilmekteki cesaretine, bu terbiyesizliğin, bu küstahlığın derecesine şaşırdı. İşte o zaman yüreğine efendinin ölümünün üzüntüsünden daha şiddetli, keskin bir üzüntü hançeri saplandığını duydu.

Öyle hesap kitap dinleyecek bir zamanda olmadığını, o küstah herifi kapı önünden defetmelerini el, kaş, göz işaretleriyle yanındaki kadınlara anlattı. Bu milyonlara sahip taze dulun teveccühünü kazanmak için emirlerini anında yerine getirmekte bir diğeriyle rekabete çıkışan dalkavuk kadınlardan biri haddini bildirecek gerekli sözlerle vekilharcı kapıdan savdığı esnada herif oradan çekilip giderken kendi kendine, "Zavallı hanımefendi bunak kocanın zamanındaki nazlar, densizlikler geçmiş ola. Bundan sonra senin yüzüne gülecekler, sana yedirmek değil, senden yemek için güleceklerdir. Aklını başına topla... Hanlarını, hamamlarını elden çıkarıp da iki üç odalı evlerde kuru pösteği üzerinde kalan hanımefendiler çok görülmüş, işitilmiştir," dedi.

⁹⁶ Eskiden saray ve konaklarda, hastane, yatılı okul vb. kurumlarda alışverişe ve harcamalara bakınakla görevli kimse. (y.h.n)

Bunu söyleyen vekilharç Şakir Ağa, yirmi beş sene önce o konağa vekilharç yamaklığıyla sokulduğu vakit arkasındaki yırtık mintanı altında bir iç gömleği olmayan bir herifti. Şimdi senetle efendiden on sekiz bin lira alacak gösteriyordu. Memleketlerinden ümmî ve hemen çıplak gelerek hizmet-kârlıkla çattıkları zengin konaklarında aile reisi vefat edince vârisler sırasına dâhil olmak ilmini bu Divrikli, Arapkirli herifler hangi yalanlar mektebinde öğreniyorlar, şaşılır. Bunlardan bazıları böyle haksız mirasa katılmakla da yetinmeyerek hanımefendiyi kendine nikâhlayarak, merhum efendinin kürkünü giyerek köşe penceresine kuruluyorlar.

Şadi Efendi vefatından bir iki sene önce konağında ve diğer hanelerde bulundurup da göz önünden uzak tuttuğu iş göremeyen eşlerine uygun miktarda menkul ve gayrimenkul mal mülk bölüştürmüş ve ömrünün geri kalanında kendine bir evlat, o yaşına kadar sahip olamadığı böyle bir hayat hazinesi takdim etmiş olan Firuze'yi de o esnada nikâhlayarak cariyelikten kurtarmaktan başka, menkul ve gayrimenkul kalan mallarından yarısını bu genç, bahtiyar karısına terk etmişti ki mallarının diğer yarısı da kendisi öldükten sonra vasetle o yegâne, gönlünün emsalsiz meyvesine geçecekti.

Bu vefat felaketinin ikinci günü hanımefendi kendisiyle beraber matem gözyaşı dökmekte şaşırtıcı derecede bir bolluk gösteren birkaç kafadar kadınla kapısı sürmeli, perdeleri kapalı bir odada hâlâ yakarışlarla meşgulken konağın içi, sarıklı sarıksız birtakım insanla dolmuştu.

Divitleri belinde bazı efendiler, “Deftere kaydedilecek ev eşyalarına nereden başlayacağız?” diye haykırıyorlar, birtakımları kilitli kapıların anahtarlarını talep ediyorlar, diğerleri altın kasalarının, mücevher çekmecelerinin bulunduğu yerleri soruyorlar, birçokları da mühürleyecek delik arıyorlardı.

Bu gürültüler, uygunsuz sorular, talep edilen bu şeyler bir şekilde hanımefendinin matem hücreğine kadar yayılır, ayrı-

lıgın kanlı gözyaşları o pembe, o taze, latif yanaklarında hâlâ titreyen Firuze, öfkeyle odasından fırlayarak, “Efendim öldükten sonra bana ne mal lazım ne dünya!” feryadıyla demet demet anahtarları haremden selamlığa, bütün ev eşyalarını açgözlü elleriyle okşayarak deliği deşiği koklayan o insanların başlarına atar.

Hanımefendiye şirin görünmek için kâhya efendi sakalını sarıya, vekilharç bıyığını karaya boyayarak divanhanelerde yaşlarından beklenmedik bir zindellikle piyasa etmekteyken böyle ortaya serpilten anahtarlardan her biri meçhul bir şahsın eline geçerek bütün kilitlerde bir çatırtı meydana gelmesi bu iki eski emektarın fevkalade kanlarına dokunduğundan, “Hanımefendinin ayak topraklarına yüz süreriz. Efendinin acısıyla şimdi gerçekten gözleri dünyayı görmez. Fakat hayatta olanlara mal lazımdır. Özellikle meydanda bir yetim var. Şimdi ne yaptıklarını bilmiyorlar. Bizi kendileri işlerin idaresine vekil tayin etsinler. Mallarını zarardan kurtararak derhâl işleri düzeltelim,” haberini göndermişlerdi. Bu haber ağızdan kulağa yayılarak yarım saat zarfında hanımefendiden vekâlet izni isteyenlerin sayısı on beşe ulaştı. Bu on beş kişiden hiçbirinin iyi niyetli olmadığı biraz sonra aralarında boğaz boğaza meydana gelen rekabet kavgasından anlaşıldı. Vekil adaylığı iddiasıyla bunlar böyle dışarıda boğuşurken haremden hanımefendiyle yas tutan kadınlar, o ah vah arasında uygun bir an bulabildikçe kimi biraderinin kimi kocasının dürüstlüğünü ve becerikliliğini, güvenilir oluşunu ve namusluluğunu överek vekâlete layık dünyada tek bir adam varsa o da falanca olduğunu saç yolarak yaş dökerek anlatıyorlardı.

Bu gürültü, aylar ve seneler sürdü. İşleri düzeltmek için hanımefendi birkaç vekil tayin etti. Oğlu Hami’yi vesayeti altına aldı. Bu dul kadına yol gösterenin, akıl öğretmenin haddi hesabı yoktu.

O ilk kargaşalık esnasında ne kadar mücevher kutularının boş kalmış olduğu, ne kadarının takımıyla aşırıldığı, ne kadar

kıymetli pırlantalar değiştirilerek yerlerine adi taş parçaları-
nın konulduğu çok sonraları anlaşıldı.

Bu fuzuli ortaklığa üşüşen kimselerle uğraşılarak kapanın
elinde ne kaldıysa kaldıktan sonra vilayetten merhumun ak-
rabası namıyla hiç o zamana kadar yüzleri görölmedik, isim-
leri işitilmedik herifler, yeğenler, dayı çocukları, teyze, hala
oğulları ortaya ıktı. Bunlar evvela merhum efendinin nikâh-
lı karısı Firuze Hanım üzerine yaptığı bağışları tanınamak-
tan, onun bir kayıt yanlışlığı olduğundan tutturarak kapısının
yüksekliğine göz ermeyen bir dava kapısının kilidini açtılar
ve nikâhı gerçek saymadılar. “Hami, şadi Efendi merhumun
kendi öz evladı değildir,” iddiasına kalkıştılar. Bu iddialarla
yetinmeyerek “Firuze cariyedir. Verasetle bize mal olmuştur,
bundan dolayı Hami de kulumuzdur. İkisini de satacağız...”a
kadar ileri vardılar.

Bu saçma sapan iddialar ilgili mahkemeler tarafından
reddedildi. Fakat dava o derece genişledi, o kadar başka şe-
killere girdi ki efendiye yakınlık iddiasıyla vilayetten gelen
zevattan her biri uğraşabildiği kadar uğraşarak İstanbul’dan
ayrılmaya mecbur olduğu esnada bu davayı ilerletebilmiş
olduğu derecesinde akrabasından birine devrederek buradan
öyle savuşurdu.

Senelerden sonra davacıların iddialarının yanlışlığı belli
oldu. Hakikat ortaya çıktı ama bu hukuk mücadelesi meselesi
Firuze Hanımefendi’ye kaa mal oldu? Neredeyse servetinin
üçte biri bu yolda elden ıktı. Elllerinde muntazam senetlerle
birlikte pek çok da alacaklı ortaya çıktı. Çiftliklerin, hanla-
rın büyük kısmı sarraflarla, tefecilerle ilişkili ıktı. Merhum
efendinin rivayet hükmüne girmiş o büyük serveti; alacak
verecekten, abartılı anlatılanlardan arındığında karısıyla oę-
lunun eline geçen kısmı, tamamına nazaran ancak beşte bir
oranında bir şeydi.

şadi Efendi merhum gibi servet sahiplerinin yani bir defa
ismi zengine çıkmış olanların servetlerinin abartılı bir şekil-

de farz edilmesi tuhaf bir âdettir. “Zenginin malı züğürdün çenesini yorar,” meseli meşhurdur. Demek ki servet sahibi olanların durumu ve servetlerinin tahminiyle vakit geçirmekten lezzet alan “lira”ya hasret çekenleri onu cebe atamamaktan ileri gelen yoksulluk acılarını -şunun bunun servetlerini abartıyla anlatıp ağız ballandırarak- yatıştırmaya uğraşıyorlar.

İşte böyle etrafından malına büyüteçle bakan züğürtlerin büyütmesiyle birkaç milyon lira sahibi zannedilen Şadi Efen- di, gelirlerinin tamamı ancak beş altı yüz bin liraya erişebilen biriydi.

Kaptan kaba boşaltılan bir suyun eksilmesi gibi kocadan eşe, babadan oğula geçerek bu servet de küçüldü. Borçların ödenmesi, davaların görülmesiyle sonuç olarak yel üfürdü, su götürdü, Firuze Hanımefendi’yle Hami Bey ancak ellişer bin liralık bir servet sahibi olabildiler. Herkesin milyonlar tahmin ettiği altınların süzüntüsü böyle özetin özeti yüz bin liraya inmişti. Fakat dışarıdan yine işin aslı bilinemeyerek bu ana oğlun servetleri pek abartıyla düşünülüyordu. Müstesna bir güzelliğe sahip yirmi üç yaşındaki Firuze, servetin güzelliğe, güzelliğin servete ısıltı vermesindeki mucizevi özelliklerini bildiğinden güzelliğinin şöhretine bir de abartılı servetinin karıştığını duydukça memnun olarak malı mülkü hakkındaki halkın bu abartmasıyla uygun görünecek bir geçim kapısı açtı. Kışın Beyoğlu’nda yazın yalıda ikamet ediliyordu. Haremin tantanası hiç bozulmadı. Selamlıktaki hizmetkârlar pek eksilmedi. Lando⁹⁷ rahat ve genişliğine, kupa⁹⁸ lüzumuna, fayton hafiflik ve ferahlığına dayanarak elden çıkarılmadılar. Yağızların boyun kırışları, kesme kuyrukları, kırların sakinlikleri hoşla gittiğinden, doruların emektarlıkla-

97 Fr. landau: Karşılıklı ikişer kişilik oturma yerleri ve önden, arkadan açılır kapanır körükleri olan, paralel bir şekilde oturtulmuş dingilleriyle dört tekerlekli binek arabası. (y.h.n)

98 Fr. coupe: Dört tekerlekli, kapalı, oturacak yerleri arkada konuşlandırılmış çoğunlukla iki kişilik olan at arabası. (y.h.n)

rına hürmet edildiğinden ahır neredeyse boşalmadı. Konakta, yalıda her şey yerinde, nüfus miktarı önceki hâlinde gibiydi. Bu gürültü içinden eksilen yalnız bir ihtiyar efendi olmuştu. Merhumun mübarek eliyle diktiği fidan günden güne büyüyor, babasının acısını unutturuyordu.

Serveti güzelliğinden, güzelliği servetinden baskın Firuze'nin, milyonlara sahip zannedilen bu genç dulun şöhrat bahsi büyük küçük meclislerde muhabbet konusu oluyor, her yerde bir şekilde anlatılıyordu. Üst tabakadan, alt tabakadan kocalığa talip olanların miktarı yüzleri geçti binlere vardı. Âdeta hanımefendiye deste deste dilekçeler takdim olunuyordu. Bayılanın, ölenin, tutuşanın, yananın çokluğu hakkındaki mübalağaya hem dost şaşıyordu hem düşman.

Firuze, evlenmek için etrafında böyle kırılışanlara gülüyor, hiçbirini kendine layık bulmuyordu. Efendinin kısa süren matemini bittikten, ağlanabildiği kadar ağlanıp âdet yerini bulduktan sonra sıra eğlenceye, zevke, sefaya, gülmeye, oynamaya geldi. Fakat merhum da büsbütün unutulmayarak çeşitli cami-i şeriflerde güzel sesli hafızlara hatimler indiriliyor, mevlitler okutturuluyordu... Beri taraftan birbirinden güzel sekiz on genç cariye alındı. Her birinin yeteneği araştırılarak kiminin eline keman, kimininkine ud, kanun, tambur, def verildi. Ayağı çabuk olanlar raksa ayrıldı. Bir ikisi piyano başına geçirildi. Bunlara da flavta,⁹⁹ keman ilave edildi. Alaturka, alafranga iki takım hazırlandı. Memleketimizin sazda, seste, piyanoda, viyolada eşsiz musiki üstatlarının en meşhurları bu kızların talimine tayin edildi... Hey hey mi hey hey! Medet mi medet! Bambum mu bambum! Haftada bir iki gece yalının kafesleri fora... Her pencerede başka çeşit bir şenlik varmış gibi türlü renkte ışıklar denizin ince dalgaları üzerine nurlar saçarken piyanoya, kemana, flavtaya eşlik eden titrek, gönül gıcıklayıcı latif bir kadın sedası en meşhur bir operanın ruhu çırpındırarak üzüntülere düşüren bir par-

⁹⁹ İtal. flavta: Flüt. (y.h.n)

çasını kâh hazin kâh şiddetli nağmelerle okuyarak arkadaki koruda, aksettiği o yerde sanki gerçekte var olmayan bir rakiple yarıştırdı.

Bir müddet sonra, mükemmel bir incesaz takımının kârları,¹⁰⁰ semailer, ¹⁰¹ besteleri, şarkıları, gazelleriyle¹⁰² mecliste başka bir hâl, nağmede etkileyici bir samimiyet, neşede başka başka güzel söyleyişler ve coşkunluklar ortaya çıkardı. Dinleyenler yavaş yavaş alaturka ağır havalarımızın bayıltıcı tesiriyle uyuşurken birdenbire kemençenin, kemanın yaylarından; udun, tamburun tellerinden; deflerin şakrak zillerinden bir dans havasının, mesela, “Bülbül olsam kona da bilsem dallara” şarkısının kıvrak, sıçraticı nağmeleri avuç avuç bir neşe yağmuru gibi ortalığa saçılmaya, en uyuşuk gönülleri dansa heveslendirmeye, bellerde, omuzlarda iradesizce titremeler oluşturmaya ve meclisin ahenk havasını titrek dalgalarla neşelendirmeye başlayınca sırma saçaklı serpmeli pul fistanlı iki dans perisi dans pistine fırladı. Fistanlarının renginden alev almış zannedilen pembe yanakları üzerinde kesik Avrupa kakülleri o yahey sesleriyle hiç değişmeden yayılıp yayılıp toplandıkça, gözler süzüle süzüle gümüş renkli gerdanlar sağa sola kaydıkça, sinelerden kabaran o ikişer yeni yetme bostanda sığınacak kucak ararken titreye titreye ortalığı zelzeleye verdikçe, seyredenlerin akılları zıvanalarından karış karış oynar, yine yerini bulurdu. Böyle sazlar neşe püskürür, dansçıların gözleri süzülür, avizeler fanusların pırıltıları altında irili ufaklı kadehlerle renkli meşrubat içilirken ahengi duymak için bu mutluluk saçan evin önüne toplanan kayıklar, sandallardaki meraklılar arasından Firuze Hanımefendi’nin şu sefaya düşkün yaşayışı hakkında bin türlü dedikodu dolaşırdı. Ezcümle hanımefendi beğendiği delikanlıyı ağırlığına altına boğuyormuş gibisinden söylentiler birtakım eli boş zamparanın rahat uykularını kaçırıp rüyalarında

100 Türk musikisinde peşrevden sonra gelen güftesi olan uzun bir beste şekli. (y.h.n)

101 Türk musikisinde bir usul. (y.h.n)

102 Sazla birlikte doğaçlama olarak icra edilen musiki parçası. (y.h.n)

sürekli altın madenleri görmek, kendi ağırlıklarınca kütlelerle tartılmak gibi evhama uğramalarına sebep olmuştu.

Üç çifte şık kayık hazırlanıp da arkaya serilmiş ipekli al örtünün sırma saçakları denizin durgun, mavi yüzeyinde izler bırakarak sırma işlemeli al çuha saltalı,¹⁰³ burma bıyıklı üç güçlü kuvvetli hamlacının¹⁰⁴ bol yenli hilâlî¹⁰⁵ gömleklerden uzanan adaleli pazılarının kuvvetiyle kayık, bir tüy hafifliğiyle kayıp gidiyordu. Kayık bu şekilde ilerlerken içerisindeki kuş tüyü döşemeye yaslanmış duran heykel kadar güzel bir dilberin uzaktan varlığı pek fark edilemeyen o “puf” yaşmaktan resim gibi görünen ince kaşlarına; toplu, pembe, nazik dudaklarına canlar dayanmazdı.

Firuze Hanımefendi karşısına bir cariye alarak deniz gezintilerini çoğu zaman bu şekilde icra ederdi.

Hanımefendi Göksu’ya yola çıkarsa bir düğün evi gibi orası şenlenir, Kalender’e davransa bu güzellik gezegeninin güzelliğinin çekimine tutulmuş olan vurgunlar hep o tarafa dökülürlerdi.

Hami Beyefendi’nin eğitim ve öğretim işine birçok hocalar atandı. Fakat çocuğun zaafı, çelimsizliği validesini pek büyük endişelere düşürdüğünden talebeye hocalarının sözlerine uygun hareket etmesi değil, hocalara küçük beyin emirlerine uyarak yeni bir eğitim yöntemi keşfetmeleri tembih edildi. Talebe hiç sıkıştırılmayacak, isterse dersine çalışacak, istemezse çalışmayacak. Mesela, “Nasara¹⁰⁶ ne kelime?” sualine çocuk özne derse bu yanlış cevap şöyle alkışlanacak: “Maşallah beyim! Suphanallah efendim! Bu ne zekâ! Evet, öznedir. Fakat şu da hatırlınızda kalsın ki ‘nasara’ ara sıra da

103 Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir ceket türü. (y.h.n)

104 Büyük sandal ve kayıklarda kürek çeken kimse. (y.h.n)

105 El tezgâhlarında dokunan ve özellikle gömlek yapmakta kullanılan, ham ipekten imal edilmiş buruşuk görünümlü bez. (y.h.n)

106 Ar. “Yardım etti” anlamına gelen geçmiş zaman fiil kökü. Klasik Arapça öğretimine genellikle “nasara” fiilinin zaman ve kişi çekimlerini ezberleyerek başlanırdı. (y.h.n)

‘geçmiş zaman’ olur,” denecek. Talebe “nasara”nın geçmiş zaman olmasını kesinlikle kabul etmeyerek bu hatadan üzülerek ağlamaya başlarsa muallim derhâl kusuru için af dileyecek ve “nasara” için dünyada bir şey olmak münasip ise onun da ancak öznel olacağını itiraf edecek. Çalışma masasına oturmadan evvel talebeyi doktor dikkatle muayene ederek o günkü sağlık durumlarına göre ne kadar müddet derse tahammül edeceğini tıbben belirleyerek bu şekilde hocaya özel tembihler verecek.

Muallimlerin, hele Arapça hocalarının birçoğu, bu eğitim şartlarını bir türlü muallimlik haysiyetiyle uygun görmeyerek hizmet etmeyi bıraktılar. Sekiz on hoca değiştikten sonra Firuze Hanımefendi oğluna nihayet aradığı gibi muallimler buldu. Bu sonraki hocalar her akşam baklavayı, böreği bulunca “nasara”dan ziyade beyin mizacına hizmette kârlı çıkacaklarını anladılar. İsmi bütün çekimlerini şımarık talebelerinin dikbaşlılığına havale ettiler. Kendileri var himmetlerini sofraya başında kollarını sıvamakla kaymaklı baklavanın gücenmez bir tarafından yakalayıp her noktasına nüfuz edinceye kadar balı içinde muallimane döndürerek haydi selamet ola mideye göndermek yoluna harcamaya koyuldular. Ve bu eğitim yöntemini her şeyden tatlı buldular.

Hocaların tatlıya, puf böreğine karşı bir kere bu zayıflıkları ortaya çıktıktan sonra Hami Bey irili ufaklı köle ve cariyelerini etrafına toplar, zavallı hoca efendinin gözlerini bağlayarak yalının o geniş sofalarında körebe oyununa kalkardı. Muallim, yediği tatlılar burnundan gelinceye kadar koşar, yorgunluğun acısını o akşam ya revaniden ya muhallebiden çıkarmaya yemin ederdi. Sofra başına oturunca:

“Yine bugün derse karşılık körebe oyunuyla vakit geçirdik. O kadar koştum, o derece yoruldum ki karnım boş torbaya döndü,” sözleriyle o akşamki yemeği hak ettiğini herkese tasdik ettirmek ister, ondan sonra kollarını sıvar, sözlerini tasdik etseler de gık deyinceye kadar yerd, etmeseler de.

Fransızca hocasının o yalıdaki muallimlik macerası başka türlü cereyan etmişti. Her şeyin halisinin tercih edilmesi daha önceden tecrübe edilmiş bir hakikat olduğundan ismini Paul'a, Pierr'e çıkararak başlarına "Şapo"¹⁰⁷ koyup gramer-siz bir lisan, dibinden bozuk bir aksanla hocalığa yeltenen yakası yağlı, tüysüz redingotlu şark Frenklerine pek o kadar ehemmiyet verilmeyerek Hami Beyefendi'ye Fransız oğlu Fransız bir muallim araştırılmış ve böyle milliyet derecesi tastamam bir tanesi de ele geçirilmişti. Zavallı Mösyö Jean, o yalıdaki hocaların dalkavuklukla muallimlik arasındaki saygısız mevkilerinden habersizdi. Henüz bir kelime Türkçe de bilmiyordu. Kâhya Efendi tercüman aracılığıyla muallime, talebesi Hami Bey'in akıl ve sağlık durumları hakkında bir miktar ön bilgiler verdikten sonra çocuğu sıkmayarak gayet nazik bir şekilde eğitmesinin gereklerini anlattı. Muallim cenapları silindir şapkasını bir sandalye üzerine ağzı yukarıya ters koyup edilen tembihlere uygun olarak yabancılara özgü bütün güler yüzlülüğünü bolca kullanarak derse başladığı günü muzip çocuk, yanındaki küçük köleye parmağıyla şapkayı göstererek pek gerekli bir şeye benzetmiş ve teşbihteki zarafete ikisi de gülmekten kırılmışlardı.

Hoca Türkçe bilmediği için talebesinin benzetme sanatındaki bu maharetini anlayamayarak o yalnız çocuğun siniri tuttu zannederek bir müddet dersi tatil etmiş ve o kahkahalar arasında donuk bir çehreyle çocukların neşelerini bozmamak için kendi de mümkün mertebe gülmekten geri durmamıştı.

Mösyö Jean, bir gün sofaya çıkarak mendille gözleri bağlanmış Türkçe hocasının bir alay çocuğun ortasında sıçradığını ve curcunayı ayyuka çıkaran çocukların hocaya karşı yumruklarını birbirine vurarak:

"Ebeme pilav pişirdim, içine ... düşürdüm" avazıyla bağrışıklarını görmüştü.

¹⁰⁷ Fr. chapeau: Şapka. (y.h.n)

Ne pilavdan ne de içine düşürülenden bir şey anlayamamış o yalnız çocuklara vücut egzersizi yaptırılıyor zannıyla bu ikinci vazife için hocanın ne kadar fazla maaş aldığını merak etmişti.

Fransızca muallimi artık ufak tefek Türkçe kelime anlamak iktidarını kazanınca Hami'nin arsızlığına tahammül edememeye başladı. Bazen öfkelenerek:

“Yok sen profesör! Ben profesör! Yok ben çocuk, sen çocuk...” gibisinden anlaşılmaz azarlamalara kalkıştı.

Bir gün derste hoca, talebesine “être” yardımcı fiilinin belirsiz geçmiş zamanını sordu. Hami:

Je suis été
tu es été
il est été...

ve benzeri şekilde okumaya başladı. Hoca öğrencisine, büyük bir öfkeyle Fransızcada hiç böyle fiil çekimi bulunmadığını, bunun doğrusunun “J’ai été” ve benzeri olduğunu biraz sertçe söyledi. Hami hiddette hocasını birkaç kat geçerek kıpkırmızı bir çehreyle:

“Doğrusu benim okuduğum gibidir! Evet! *Je suis été*’dir işte!”

“Ah mon Dieu!¹⁰⁸ Ben hata söylüyor?”

“Hata söylüyor...”

“Gramer kitap yanlış yazmış?”

“Evet, grameriniz bütün bütün yanlış yazmış?”

“O Diyu debet!¹⁰⁹ Sen dokuz on yaşında bir Türk çocuk biliyor o kadar ki Fransız grameriyenler bilmiyorlar böyle?”

“Çok laf yok... Doğrusu *je suis été* olacak! Anladın mı sinyör patates?”

¹⁰⁸ Fr. mon Dieu: Tanrım. (y.h.n)

¹⁰⁹ Fr. Dieu des bêtes: “Aman Tanrım. Kafasız” anlamındaki söz. (y.h.n)

“Ben patates?”

“Ben olacak değilim ya, sen! Baban da bayır turpu?”

“Benim baba bayır turp? Bu bana dolu bir insult (haka-ret)?”

“Himbıl! Lafboş olacak değil ya, elbette dolu olacak.”

Fransız gözlerini dört açarak:

“*Allons donc imbécile! tu désires que nous changions notre grammaire pour te plaire.*” (Haydi oradan ahmak! Sana hoş görünmek için gramerimizi değiştirmemizi mi arzu ediyorsun.)

Hami “embesil” aşağılayıcı hitabını işitince hemen balık gibi yüzüstü odanın ortasına upuzun atılarak ağlama ile yangın kulesi bekçilerinin, “Niyyyyyaaavvv...” gürültülü nidaları şeklinde uzun, acı bir feryat kopardı. Çocuğun bu çirkin avazı fevkalade bir ağrı sızıya veya büyük bir üzüntüye işaret ettiği, yalı halkınca tecrübe edilmişti. Güya evin bir tarafı birdenbire parlayıvermiş gibi bu sesi işiten elinden işini bırakarak küçük beyin imdadına koştu. Odanın içi hemen yarım dakikada başları örtülü örtüsüz kadınlar, birçok uşaklarla doldu. Daha olayın iç yüzünün ne olduğu anlaşılmadan Firuze Hanımefendi, “Evladıma ne yaptınız? Herifler, karılar söyleyiniz bakayım? Yavrucağıma ne oldu?” şeklindeki garip sorularıyla kalabalığı yarararak odaya girdi. Bir nara ile bütün yalı halkını başına toplayacağından emin olan Hami haykıra haykıra Fransız hocasına acaba ne ağza alınmaz kaba küfürler fırlatmıyordu. Biri bu küfürleri dikkatlice dinleyeydi bu kadar edepsiz tabirleri o yaşta bir çocuğun nereden ve nasıl öğrenmiş olduğuna hayret ederdi.

Firuze Hanım:

“Doktor nerede? Yavrum öfkeden tıkanacak? Bayılacak! Canım, Kâhya Efendi’yi bulun. Ben ona çocuğun öfkeli olduğunu Frenk’e anlatsın demedim mi?”

Hami, hocasına söverken validesi şefkat dolu bir şekilde alınından, yanaklarından okşayarak:

“Eh yavrum! Eh gülüm! Evet, evet, dediğin gibi olsun meleğim. Oh, oh, pekâlâ.”

Kâhya Efendi yetişir. Doktor gelir. Küçük Bey’in sinirlerini sakinleştirmek için kordiyaller¹¹⁰ yapılır. Nihayet hoca ile talebe arasındaki ihtilaf sebebi anlaşılır. Hep çocuğa hak verildiğini, hep ona itimat edildiğini görerek şaşkınlık içinde kalan muallim o kalabalığa hitaben:

“Bu çok ayıp... Ne vakit bir çocuk bağıyor bu kadar adam geliyor. O ne söylüyor hep inanıyor, yalnız çocuk değil terbiye yok... Siz hep yok...”

Hami Bey bağırarak:

“Embesil onun kendisidir. ‘*Jai été*’ değil ‘*Je suis été*’dir işte.”

Kâhya Efendi hocanın kulağına:

“Mösyö Jean, rica ederiz. Çocuk ne derse sen de öyledir de!”

“O... Bu çok drol...¹¹¹ Çocuk ne vakit diyor, ‘Kâhya Efendi, baba dört ayak vardır, kulakları yüksektir,’ biz inanacak ki böyledir.”

Hanımefendi bir aralık ortadan kaybolup yine gelir, Mösyö Jean’ın eline gizlice en azından on beş lira kıymetinde bir altın saat sıkıştırarak yavaşça:

“Rica ederim kuzum Mösyö... Sözünü geri al. Çocuğun dediğini tasdik et. Yavrumun kanı başına sıçramış.”

Mösyö Jean saati görünce öfkelenmekle kabul etmek arasında şaşkın bir tavırla:

110 Çarpıntı ve kalp rahatsızlığında kullanılan rahatlatıcı ilaç. (y.h.n)

111 Fr. drôle: Acayip, garip. (y.h.n)

“Yok madam, efendim, hanım! Siz böyle benim ahlak bozacak yerde ne vakit onun ahlak yapıyor, daha iyi oluyor.”

“Mösyö pek ziyade rica ederim.”

“Her ne vakit bir karı yalvarıyor. Biz olur diyor.”

Muallim çocuğun önüne giderek:

“Ben yanlış yaptı, *verp être, passé endefini* yok, *jai été* fakat *je suis été*,¹¹² benim bu yanlış affeder.”

Hami bu galibiyetinden kaynaklı bir küçümsemeyle:

“Ya ben sana demedim mi? Mırmırık boza suratlı herif!”

Mösyö Jean, Galile’ye engizisyon mahkemesi huzurunda sözünü geri aldıkları gibi bir çocuğun hatırı için gerçeği inkâr ettikten sonra hemen kendini bahçeye attı. Orada büyük bir şemsiye gibi kanat açmış bir fıstık ağacının altında denize karşı nargilesini guruldatan Farsça hocasıyla gözlerini süze süze her yudumu göbeğine kadar çekerek kahve içen Arapça muallimine tesadüf etti. Bunlar gülererek Mösyö Jean’a ilgi gösterdiler. Hami’nin bu densizliği onlar için yüz defa tecrübe ettikleri durumlardandı. Arapça hocası kahveyi yere bırakarak:

“Mösyö! Bu yalıda öyle düzenli ders okutmak yok... Çocuk ne derse öyle olacak... Yemekleri güzel, hem bol, bana enfes yahni, kaymaklı nefis tatlılar; (Farsça hocasını gösterek) Murtaza Efendi için çilav,¹¹³ zerdeli hindi; sana mükemmel bulyon, lezzetli biftek. Bunları yemeli, ondan sonra bu ağacın altına oturup kahveyi, sigarayı da çekmeli... Dikkat edilecek önemli nokta, yalnız ders esnasında çocuk mastara *cmr-i hâzırdır*¹¹⁴ dese zinhar zıddına basmamalı. Derhâl tasdik etmeli. Bak Sinyör cenapları, bu konakta bir âdet vardır,

112 Fransızca gramerle alakalı tabirler. Fiil çekimleri ve geçmiş zaman anlamlarında. (y.h.n)

113 Amberbû denen güzel kokulu pirinçle pişirilen İran pilavı. (y.h.n)

114 Emir kipinin ikinci şahsı. (y.h.n)

küçük beyle meydana gelen ilk kavgada hocayı hırslandırmak için eline bir altın saat verirler. İkinci patırtıda on lira, üçüncüde kapı dışarıya def ederler. Biz Murtaza Efendi'yle saatleri ve daha sonra altınları aldık. Şimdi beyi gücendirmeye gayretle keyfimize bakıyoruz.

Farsça hocası marpucu ağzından çıkararak tembelce uzun bir tebessümle başını sallaya sallaya:

“Hiç böyle tuhaf peser¹¹⁵ daha görmemişim. Derse dikkati yoktur; lakin zekidir. Geçende isterdi ki beni hiddete getirsin, ders esnasında iddiaya başladı ki amuhten¹¹⁶ mastarı armuttan alınmıştır. Ve manası da çok tatlı olmak demektir.”

Arapça hocası:

“Vallahi, meseleye ağzım sulandı Murtaza Efendi.”

“Ben saati koynuma koymuşum. Liraları keseye atmışım. Bilirem ki gayrı kalan kovulmaktır. Amuhten'in muşmuladan geldiğini iddia etse daha redde mecalim yok. Cevap ettim: ‘Evet beyim yahşi söylüyorsan. Pek doğru. Amuhten'in aslı armuttandır. Biraz daha büyürse ebu'l-lugât¹¹⁷ olacaktır...’ Bu sözüme çok hoşlandı. Anasına medh olunmuşum. Ertesi günü hanımefendi beni kapı ardına çağırdı: ‘Derslerinden memnunum Murtaza Efendi. Çocuğu güzel okutuyorsan,’ iltifatıyla beş lira ihsan buyurdu. Alıram liraları çekerem nargileyi, dahası mene gerekmez di köpeyoğlu!”

Mösyö Jean, ancak yarı yarıya anlayabildiği bu garip sözleri dinledi. Kendi kendine, “*Je ferai autant queces messiers*” yani, “Ben de bu efendiler gibi yaparım,” dedi.

Bir müddet sonra Hami ile aralarında meydana gelen ikinci bir anlaşmazlıkta muallim hazretleri cebine on lira atarak Fransız dilinin esas kurallarından bazılarını inkâr etti. Beyefendinin keyfini yerine getirdi. Fakat yazık ki üçüncü anlaş-

115 Fars. *çocuk*. (y.h.n)

116 Fars. amuhten: Öğretmek, öğrenmek anlamındaki master. (y.h.n)

117 Lugat babası. (y.h.n)

mazlıkta Mösyö Jean, diğer hoca efendiler kadar geniş gö-nüllü olamadı. Yalıdan kovuldu. Valizini bir hamala yükletip kapıya çıkarken Hami'nin irili ufaklı köleleri, cariyeleri, büt-tün rezilliklerinin ve oyunlarının hizmetçileri yumruklarını birbirine vurarak, "Sen yok profesör! Ben profesör! Ben yok çocuk, sen çocuk..." yaygaralarıyla kovulan hocayı sokağa kadar uğurlayarak hocalığının hakkı için şu son hürmeti de esirgemediler.

Milliyet yönünden Fransız olan hocaların inatlaşmaları Mösyö Jean gibi birkaçında tecrübe edildi. Artık o lisanı öğ-retmek için bir Rum muallim bulundu. Nikolayidi Efendi ya-ranmada Arapça, Farsça öğretmenlerini fersah fersah geçti. Eski ve yeni lisanlarda âdeta engin bir bilgiye sahip olan bu zat besbelli para kazanmak lisanını, âlimi olduğu ölmüş dil-ler kadar kuvvetli bilemediğinden bu ilmî bilgilerine rağmen uzun müddet boş kese, boş mide orada burada sürünmüştü.

Öyle ferah bir yalıda kendisine mükemmel bir oda tahsis edilerek çoktan beri hasret kaldığı sıcak çorbaya, sulu pirzo-laya kavuşunca talebesinin hatırı için değil gramer kurallarını değiştirmek, Eyfel Kulesi mızıkâ ile dans ediyormuş deseler kuleyi oynarken gören ilk şahidin kendisi olduğu iddiasından sıkılmayacak bir hâle gelmişti.

Akşam üzerleri fıstık ağacının gölgesi altında Arapça hocası sigarasını, Farsça muallimi nargilesini içerek keyif çatarlar ve Nikolayidi Efendi kilercinin hazırladığı içki tep-sisinden kadeh kadeh düzikoyu¹¹⁸ yuvarlayarak o nefis me-zeleri seçme işinde saniyelerle yorulurken, bu üç muallim o gün Hami Bey'in keyfi için ne kadar gramer kuralını baltala-dıklarını birbirine hikâye ederek gülüşürlerdi.

118 İstanbullu Rumların icadı olan anasonlu safrakı. (y.h.n)

KELBİYYUNDAN¹¹⁹ BİR FİLOZOF

Firuze Hanımefendi, evvelini bir nebze hikâye ettiğimiz öyle bir hayatın zevk yorgunluğuyla yüzü buruşmuş bir kadın, oğlu Hami Bey ise işte böyle dandini beyim, hoppala paşamla terbiye görmüş bir gençti. Bu ailenin Şadi Efendi'nin vefatından sonraki her türlü ölçü, ölçekler dışındaki zevklerine ve eğlencelerine düşkün yaşamları ancak dokuz on sene kadar devam edebildi. Çiftliklerin çoğu satıldı. Kallanlar sarraflara rehin bırakıldı. Hami, on beş on altı yaşına girdiği zaman bütün gelirleri aylık yüz elli iki yüz liraya kadar inmişti ki bu iniş, ana oğlun dokuz on sene geçirdikleri sefihane hayata karşılık âdeta acınacak bir yoksulluk, çekilmez bir fakirlik demektir. Meşhur meseldir, "Kırk senede bir zengin fakir, bir fakir zengin olmaz," derler. Bu meselin söylendiği tarihte besbelli bugünkü borsalar, piyasalar, fondalar yokmuş. Çünkü şimdi servet, sermaye ve ticaretinin genişliğiyle parmakla gösterilen bir zat bir telgrafla birkaç dakika içinde iflas ediveriyor. Yine böyle piyasa işlerinde isim ve şöhreti pek bilinmeyen bir diğeri de çarçabuk zengin olabiliyor. Demek eskiden insanlar ağır ağır zengin olurlar, yavaş yavaş fakirliğe düşerlermiş. Fakat bu meselin şimdi bazı ailelerce de uygulanan bir tarafları bulunabilir. Mesela işte Şadi Efendi merhumun ailesinde görüldüğü gibi pek sıkıştıkları bir zamanda Firuze Hanım gayet kıymetli bir top şal,

¹¹⁹ Kinizm felsefesine bağlı olanlar. Kinizm, Yunan düşünürleri Antisthenes'le Diogenes'in oluşturdukları, insanın gerçek erdeme ve mutluluğa, bütün gereksinimlerinden sıyrılarak ve hiçbir değere bağlı kalmayarak ulaşabileceğini öne süren öğretisi. (y.h.n)

büyük kıratta¹²⁰ bir yakut yüzük, daha bunlara benzer şeyler çıkararak gizlice sattırır, yine günlerini gün etmek imkânını bulurdu. Birkaç sene de böyle geçti... Çalgıcı halayıkların gençleri satıldı, ihtiyarları çırak çıkarıldı. Musiki, raks, dans hocaları savuldu. Erkek, kadın hizmetkârlar, seyisler, aşçılar, hemen beşte dört oranında azaltıldı, ayıklandı. Yeniden yeniye mülkler elden çıkarak senelik gelirler bin lirayı tutmamaya başladı. O zamana kadar Hami Bey de yirmi dört yirmi beş yaşını buldu. Beyoğlu'nda ve şurada buradaki aşk ilişkilerini pek ileri bir dereceye vardırdı. Firuze Hanım var olan servetlerinin artık müsaade edemeyeceği bu israflara bir son vermek için belki avunur hülyasıyla oğlunu evlendirdi. Saffet Hanım'ı buldu, aldı. Gelin Hanım o derece semirmezden evvel hakikaten emsaline nadir tesadüf olunur güzellerdendi. En ziyade merak ettiği, heves gösterdiği bir şeyle üç dört aydan ziyade meşgul olamamak yaratılışında olan oğul bey, karısının ahmaklığına, cehaletine, saflığına artık tahammül edemez oldu. Firuze Hanımefendi'nin böyle cahil kadınlardan bir gelini seçme nedenine kimsenin aklı ermedi. Kayınvalide hanım, bu seçimdeki hikmeti kendinden sual edenlere, "Yaşı küçüktür. Kendim ders veririm ve eğitirim. Bu güzellikteki bir kız her zaman bulunmaz düşüncesiyle beğenerek Saffet'i oğluma aldım. Fakat gelinim o kadar kıt akıllı çıktı ki kendisine bir şey öğretebilmek şöyle dursun, vücuduna kadın kıyafetine benzer bir elbise bile giydiremedik," cevabını verirdi.

O ailenin sırlarını bildiğini iddia eden bazı kimseler, Firuze'nin bu cevabına kalben gülerdi. Çünkü onların zanlarınca bu seçimin hikmeti, evin içine pek gözü açık bir gelin getirmek kaynananın işine gelmeyeceğinden başka bir şey değildi. Firuze gençliğindeki aşk ilişkileriyle dillere destan olmuştu.

Pek taze dul kalmışken evlenme tarafına yanaşmaması bu kadının hayat tarzını birtakım kötü yorumlarla eleştirenlere

120 Mücevher tartmakta kullanılan 0,20 gram ağırlığında bir ölçü. (y.h.n)

hak verdiriyordu. Bir kadının öyle hesapsız serveti, sürüyle âşığı olduktan sonra koca namıyla evine bir kâhya, bir baş belası koymasında ne mana vardır, türünden alaylar ara sıra ta kendi kulağına kadar gittikçe Firuze nefretle kaşlarını kaldırıp dudaklarını kıvrarak, “Âlemde de ne işsizler, ne saçma sapan konuşanlar var. Benim malımdan, gönlümden başka düşünecek bir şey bulamıyorlar?” sözleriyle bu ayıplamalara karşı çehresini çatardı.

Sonra sonra yaşı ilerledikçe aleyhinde dönen bu türlü ayıplamalardan etkilenmeye başladı. Âleme karşı sağlam hâllerde görünmek, bu rivayetleri yaşayışıyla, hareketleriyle de yalanlamak arzusuna düştü. Lakin anlatmak istediği şu doğruluğa yönelmesiyle de kendini kimseye beğendiremedi. O zaman öteki beriki, “Galiba mal suyunu çekti. Yüzü gözü de buruştu. Artık kendini besbelli beğenen olmuyor da mecburi namusluluk taslıyor,” demekten çekinmediler.

Olağanüstü güzelliğiyle meşhur olan bir kadının taze güzelliği hazana erince aşkla alakalı o eski zaferleri gönlünde bazen bir gurur bakiyesi olarak kalıyor. Son bulmayacak zannettiği o güzelliğine zamanın açtığı ilk gedikleri hemen tamir etmeye ve bu zor işlerdeki başarılarını kendi kendine elde etmeye uğraşıyor. Bir kere insan o mevsime girdi mi çok geçmiyor, karlar yağıyor, artık ömür kışının amansız rüzgârlarıyla hırpalanan o çehreyi tamir etmek güçleşiyor. Bazen gözlerindeki görme yetisine, bazen aynanın yansımasındaki doğrulara inanmıyor. Yüzüne bakanlara kendisi de alaycı bir bakışla karşılık vererek sanki soruyor: “Ben nasılım? Yine evvelki gibi miyim?”

Artık güzelliğinin övgüsü konusunda işiteceği yalanlardan, dalkavukluklardan hoşlanıyor. Diğer sebeplerin zorlamasıyla ihtimal şimdi kendine aşk beyanında bulunanlar, sevgi temin edenler oluyor. Hep bunları aldatılmak isteyerek dinliyor, bu tatlı rüyayı uzayabildiği kadar uzatmak hevesinden vazgeçmiyor. Fakat bir gün kalbine bir sıkıntı geliyor,

hislerinde bir değişim meydana çıkıyor. Âşığının tavrındaki samimi yetsizliği, sözlerindeki yapmacıklığı artık nefesine karşı gizleyemiyor. Hemen aynaya koşuyor. O düzgünlerin, boyaların altından sırtan yorgunluğu, buruşukluğu bütün o korkunç hakikatleri inkâr etmeye, değiştirmeye imkân bulamıyor, kendi kendine, “Ben bitmişim! Bu çehre artık sevimlemez, beni sever görünenler, güzelliğimin tazeliğinin yok olmaktan korunmuş bir yaratılış istisnası gibi göstermek isteyenler, hep o yüzüme gülenler, demek bir menfaat sebebiyle yalan söylüyorlar, beni aldatıyorlar,” diyor. Böyle herkeşe maskara olmaksızın sevmemenin, hileyle sevilmemenin daha hayırlı olacağını itiraf ediyor. Artık hayatındaki aşk faslını siyah bir perdeyle örtmek istiyor. Fakat bu itiraf, aşktan, sevdadan bu el etek çekme, bu mecburi ayrılık öyle bir kadın için bir manevi ölüm, âdetâ bir intihar demektir.

Firuze Hanımefendi için hâl aynen böyle vaki olmuştu. Kendine sevgilerini sunanların ifadelerinde hissedilen yapmacıklık, artık gizlenemeyen bu hakikat, aşkın lezzetine karşılık o derece ruhunu sıkıyordu ki Firuze bunu geçmiş zaferlerine, kadınlık gururuna bir türlü yediremiyordu. Gönlünün hayal ettiği gibi bir erkek, bir delikanlı, heyhat evet bir genç ortaya çıkıp da bu kadına, sihirli bir şekilde samimi sevgisine inandıracak sevdasını arz etse, ah buna Firuze inanabilse, bu genç, bu harareti âşığa kalan bütün servetini değil, bir ay devam edecek böyle bir sevda saadeti için ömrünün geri kalanını feda etmeye hazır dı. Fakat böyle bir âşığın varlığına ihtimal veremiyor, bunu uzun gecelerde, sevda hayaliyle gerçeklik sınırlarının dışındaki vadilerde dolaşırken asla mümkün olmayacak bir emel rüyası gibi tasavvur ediyordu.

Hami Bey İstanbul’un bütün zamparalık meclislerinde bildiği gibi gezip tozduktan ve karısı Saffet’ten nefret derecesinde usandıktan sonra tahsilini tamamlamak (!) için Paris’e gitmeye kalkıştı. Oğul bey bu şiddetli arzusunu bildirdiği zaman validesinde henüz o tarif ettiğimiz doğruluğa yönelme

hasıl olmamıştı. Birkaç âşıkla meşgul bulunuyordu. O aralık oğlunu başından savmayı kendi hareketlerinin serbestliği için daha faydalı gördü. Yine bazı mallar rehin edilerek birkaç bin lira tedarik olundu. Hami baştan savuldu.

Validesi İstanbul'daki, oğlu Paris'teki eğlence âlemlerine bata çıka dalmaktalarken Firuze Hanımefendi'nin âşık başından birkaç sevda felaketi geçti. Sadakatlerinden pek emin bulunduğu bir iki âşığının sevda hileleri, sahtekârlıkları meydana çıktı. Bunlardan birinin ilk hatasını affetti. Fakat o affedilen kişi, sevgilisinin affetmesinin bu yüceliğinden sonra aklını başına toplamayarak ilk kabahatini gölgede bırakacak bir ikinci küstahlığa cüret etti. Yine bozuşuldu. Sonra barışıldı. Firuze'nin affetme yiğitliğinde, ötekilerin tekrar kabahatte pek ileri varmaları, bu sevda meselesini çok karıştırdı. Sonra iş duruldu. Hakikat anlaşıldı ama beş altı bin lira içine oynadı. Bu âşıklıkların aile bütçesine açtığı gedikler artık Firuze'nin buruşuk çehresi gibi tamir kabul etmez bir hâle geldi. Bu son acı tecrübeler delaletiyle hanımefendi âşıkların yönünün artık o boyalı surattan çevrilip bağış kesesine yöneldiğini anladı. İşte bu geç anlayış üzerine delikanlı sevmekten sakınarak senelerce hükümdarlığını yaptığı sevdanın o savaş meydanından çekildi. Fakat bu çekilişi samimi bir vazgeçiş olmaktan ziyade iştahları mükemmelken gücenerek sofradan kalkan çocukları gibi bir kırgınlık eseri idi. Onurunu tamir edecek saygı dolu kelimelerle birisi hanımefendiyi tekrar sofraya davet etse ihtimal ki kabul etmekte pek nazlanmayacaktı. Aşk-
tan, muhabbetten bu göstermelik nefreti süsüne, nizamına hiç bozukluk getirmedi. Yine tuvaleti saatlerce sürüyor, yine akşam sabah tuvalet suları,¹²¹ pudra, boya kutuları boşalıyordu.

Hami Bey Paris'ten dönünce validesini işte böyle garip bir iffetlilik hâlinde buldu. Şimdi yalıda hanımefendinin her

121 Eau de Parfüm, Türkçeye parfüm suyu; Eau de Toilette ise tuvalet suyu olarak çevrilebilir. Her ikisinin içeriğinde de parfüm yağı, su ve alkol vardır. İkisi arasındaki fark ise Eau de Parfum'deki parfüm yağı konsantrasyonu yüksek veya ortayken Eau de Toilette'te orta veya düşük olmasıdır. (y.h.n)

sırtına vâkîf olan, en sadık bendesi Nedime isminde genç bir Habeş vardı.

Bir zenci ile bir beyazın evliliğinden doğan sütlü kahve rengine bir dadı kızdı. Nedime okuma, yazma ve el hünerlerindeki yeteneği, konuşma becerisi, ikna kabiliyeti, özellikle nabza göre şerbet vermeyi bilmesi sayesinde Firuze'nin sevgisini tam olarak kazanmayı başarmıştı. Hanımefendi sandık, sepetiyle beraber gönlünün anahtarlarını da bu kıza teslim etti. En ufak, sıradan işlerinden en mühim aşk işlerine kadar hep o nezaret ederdi. O surette ki Firuze'ye aşkını ilan edenler evvela Nedime'ye kendilerini sevdirmedikçe hanımın gönlüne girme imkânı bulamazlardı.

O ailenin gerçek servetinin ne kadar indiğini Nedime bilir. Her zamanki masraflar hariç fevkalade bir lüzum üzerine kıymetli eşyadan biri satılmak icap ederse onu gizlice çarşıya Nedime götürürdü. Bu Habeş kız, hanıma para tedarik etmek için çarşafının, feracesinin altında, koynunda, koltuğuna sıkıştırarak bedesten, kuyumcular çarşısı mezarlarına ne kadar iğneler, yüzükler, altın kupalar, zarflar daha neler neler taşımıştı. Fakat otuz liraya sattığı bir şeyin yirmisini göstererek onunu cebine atmakla hanımın emniyetini suiistimal etmekten çekinmezdi. Firuze'nin aşklardan geri kaldığı zamanlarda ekseriya alım satım olmadığından Nedime daima bedestenleri, kuyumcuları dolaşmak için hanımını sevda alışverişine teşvik eder ve en ziyade masraf isteyen âşık, bu kızın hükmünce hanımın gönlünde en uzun müddet hüküm sürmeye layık görülürdü.

Yalıya gelen kadın misafirler içinden hanımın huzuruna hangilerinin çıkması, hangilerinin çıkmaması gerekeceği konusundaki önemli işi Nedime belirler ve sohbet sırasında bir bahsi çok uzatmamalarını, üzüntü sebebi olacak vadilere asla sözü getirmemelerini nezaketle ihtar eyler ve bu uyarının aksine çançenelikle can sıkacak bir kadın olursa onu bir münasebetle odadan dışarı çıkarmanın kolayını bulurdu.

Bir kere kadının biri, kara hummadan vefat eden kardeşinin ölüm şeklini ayrıntılı bir şekilde anlatarak hanımefendiyi bayıltmış ve bu üzüntüden dolayı girdiği sinir krizini doktorlar bir ayda tedavi edememişlerdi.

Bu yalıda Nedime'den sonraki önemli kişilerden biri de şadi Efendi merhumun kardeşinin çocuğu şair Revaî Bey'dir. Girip çıkmadığı meslek kalmayarak dünyanın her türlü sıcak ve soğuk rüzgârlarıyla havalandıktan sonra nihayet o ailenin başına bela kesilerek postu yalıya sermiş, kovmakla, hakaretlerle oradan uzaklaştırılması mümkün olamamıştır.

Akşamları yarım okkaya yakın içki içer, fakat maazallah sarhoşluğu hiç çekilmez. Gıdası yerini bulup da gözleri döndü, ağzı da çarpıldı mı artık yanından kaçmalı. Hezeyanlarına tahammül olunmaz. şiir namına yumurtladığı ölçüden uzak, kafiyeden mahrum birtakım herzeler, edebe taarruzda *Hezliyyât-ı Sürûrî*'yi¹²² manzum ahlak risalesi derecesine yükseltir. O yalıda en fazla hiciv diline doladığı Firuze Hanımefendi'yle oğlu Hami Bey'dir. Bu ikisini yermeye, kınamaya bir türlü doyamaz. Ayıklığında kelbiyyundan bir filozof, sarhoşluğunda külliyyen edepsiz bir zirzop kesilir. Meryem Dudu'ya âşıktır. Kariyi tenhada yakaladıkça ağza alınmaz şiirlerle aşkını ilan eder. Dudu kızarır, bozarır. "Revani Bey, o ne ayıp laflardır ki bana edorsun? Ben senin ağzına sığar bir kaşığım acep?" tembihiyle oradan savuşmak ister; lakin Revaî:

*Dudu'm revani dedi beni tatlı buldu
Bak nasıl anladı şaştım lezzet-i lahmimden*

saçmasıyla karşılık verir.

Revaî ellisini geçkindir. Değer ve anlayış bakımından kendisinin, insan ilmini en iyi bilenlerden olduğunu rast geldiğine övünerek söyler. Teorilerini fiilî olarak denemekle -kendi sözlerine göre- artık aşına olmadığı felsefe dalı yok-

122 Süruri'nin açık saçık şiirleriyle dolu eseridir. Burada da onu aratacak nitelikte denmektedir. (y.h.n)

tur. Hizmetçi takımından cahillere karşı arada bir mutasavvıfça sözler sarf eder. Ne dediğini galiba ne kendi anlar ne de bir diğerine anlatabilir. “Yağmur yağıyor,” deseler, “Gözünden akan ondan başka bir şey midir?” sorusunu sorar. Karşısındaki şaşırarak, “Gözümden akan nedir?” diye sorarsa, “İdrar,” şeklindeki kaba cevabıyla muhatabını hayretler içerisinde bırakır. Sonra artık meselenin bilimsel açıklamalarına girişir: Bir senenin günleriyle sayısal benzerlikler sağlamak üzere insanın vücudunda ne eksik ne fazla tastamam üç yüz altmış beş ve şu kadar küsur çeşme bulunduğunu ve bu bedeninin kaynaklarının her birinde “kan, balgam, safra, sevda” gibi dört unsurdan kök salan küsuratla üç yüz altmış türlü sıvılar kaynadığını, Avrupa’nın bilgisiz hekimlerinin bu akıntılardan gözyaşı, idrar, ter vesaire türünden ancak birkaçını bildiğini ve üç yüz bu kadarının o zavallılar için henüz keşfedilmediğini anlatır. Eğer muhatabını bu sözleri dikkatle dinleyecek kadar şaşkın bulursa artık hiç ucu bucağı bulunmaz taraflara bahsi götürür. “Yeryüzünde bulunan nehirlerin her biri bir renkte damardır”dan konuyu açmaya girişir. Bu renk çeşitliliğinin sebeplerini anlatır. Asıl kaynaklarının süt, şerbet olmaları ihtimallerinden dem vurup dünyamızın büyüklüğüne konuyu getirirken yeryüzü çapının 12.732.814 metre olduğu her ne kadar faydalı kitaplarda yazılmışsa da bunun sekiz buçuk santiminin büyük bir hata olduğunu hiddetlenecek iddia eder. Eğer muhatabı bilgili kişilerden ve biraz da sinirlilerdence mesele buralara dökülmeden ya o Revaî’yi döver yahut kendi ondan dayak yiyerek oradan çekilir.

Revaî, dağınıktır. Saçlarının erken ağarmış olmasından ve derbederliğinden dolayı gerçek yaşından on, on beş yaş büyük gözükür. Başına geniş bir arakıye,¹²³ arkasına koyu renkli bir entari giyer, beline koca balgami¹²⁴ tokalı bir kemer

123 Dervişlerin başlarına giydikleri yünden veya pamukludan yapılmış bir çeşit takke. (y.h.n.)

124 Çoğunlukla açık renkli, damarlı, menevişli, yarı şeffaf bir taş çeşidi, oniks. (y.h.n.)

takar. Kaç senedir makas, tarak görmemiş beyaz saçları arakıyesinden taşarak yine temizlik ve düzenden mahrum olan beyaz sakalına karışır. Gece kendine loşça bir yerde rastlayan adam pek sağlam yürekli olmalıdır ki Hint dervişlerine benzeyen bu saçaklı babadan korkmasın. Zavallı Meryem Dudu gece bu umacıya rast gelmemek için kendi lisanından ne kadar bildiği dua varsa okur. Bu çekincelerine karşın yalının Cinci Meydanı'na¹²⁵ bakan sofalarında bazen bu korkulukla göz göze gelir: "Ah işte odur. Yine Revani'dir. A beyefendi birden görünce sizi tanıyamadım. İçime korku koydunuz. Fena saatten uzak olsunlar zannettim ki onlardan birine rastlandım," sözleriyle dehşete düştüğünü ifade eden Dudu'nun bu son garip cümlesine sarhoşun verdiği cevap burada açıklanabilir değildir. Meryem'in korkusuna şimdi biraz da hiddet karışarak haykırır:

"O uzun dilini içeri çekersin? Beni sarhoş mezesi karılarından sandın? Cin, şeytan olsan yine sana çarpılmam."

"Dudu. Ben seni mutlak bir akşam çarpacağım!"

"Sokağa çıktığımda köpekler peşimden 'hav' ediyorlarsa ondan vicdanıma bulantı gelir? İşte senin sözlerin de tut ki o kabil 'hav'lardandır."¹²⁶

"Dudu... Ben yalnız havlamam. Adamı yumuşak tarafından ısırırveririm."

"Sokağın köpekleri 'oşt'tan anlarılarsa sen anlamazsın? Sana 'oşt' ederim."

"Oşt edersin ama gitmezsem ne edersin?"

"Ağzımı kiraya vermemişim ya, bağırırım."

125 İstanbul Eminönü'nde tarihî bir meydan. Eskiden ulufeli sipahiler burayı cirit oynama ve binicilik meydanı olarak kullanmışlardır. (y.h.n)

126 Yazar Hüseyin Rahmi Gürpınar, Meryem Dudu karakterinin konuşmasında bazı yerlerde şive kullanmış bazı yerlerde ise şiveye pek girmemiştir. Bu sebeple metnin genelinde Meryem Dudu'nun konuşmalarında şive konusunda bir tutarsızlık söz konusudur. (y.h.n)

“Haydi bağır bakalım,” ihtarıyla Revaî, Dudu’ya hücum eder. Dudu üst perdeden bir yaygara koparır. Av ile tazı gibi biri önde diğeri arkada bir fırar, bir takiptir başlar. Zavallı Meryem kalabalık bir odadan içeriye kendini atabilirse ne âlâ! Atamazsa vücudunun yumuşak yerleri Revaî’nin saldırgan dişleriyle kabarır. Garibi şurasıdır ki Dudu’nun öfkesi çabuk geçer. Sarhoştan hanımefendiye şikâyeti pek ender vuku bulur. Dudu kapı yoldaşlarına Revaî’den şu yolda şikâyet eder:

“Görünüyor ki bu herif o ak sakalıyla benim için yüreğinden idare fitili gibi yanıyor. İnsandan ziyade bostan korkuluğuna benzer. Bazı ileri geri laf ediyorsa aptaldır diye tınmıyorum. Fakat ısırmasına can dayanıyor? Hanımefendinin hatırı vardır işte... Öyle yerlerimi dişlemiştir ki günah çıkarırken papaza demekten ar duyarım. Revani Bey filozofların ‘sinik’¹²⁷ cinsindendir. Türkçede ona ‘köpek filozof’, yoksa ‘filozof köpek’ yahut ki ‘köpoğlu filozof’ derler iyi bilmiyorum. Diyojen de bu cins filozoflardandı. Fakat böyle kimseyi ısırıldığı tarihlerde okunmamıştır.”

Meryem Dudu kırk beşini geçkindir. Fakat dört beş sene dir yaşını soranlara hep otuz dokuz cevabını verir. Mümkün değil kırka atlamaz. Saçlarını boyar. Başına bağladığı kenarı kendi renginde oyali siyah yemeninin katmerlerine özel bir intizam vermek için aynanın karşısında geçirdiği dakikalara bakılırsa Revaî’nin saldırgan dişlerinden hem kaçtığı hem davul çaldığı anlaşılır.

Meryem Dudu ile şakalaşmaları böyle dil şakasından dişleme meselesine bindiği sıralarda Revaî’ye bir eğlence daha çıktı. Modist Hezar’ın methettiği mürebbiye¹²⁸ Madam Krike yalıya geldi. Madam Krike’nin yaş bakımından Meryem’den farkı, kırk beş yaşını onun gibi saklamayarak cesurca itiraf etmesinden ibarettir. Meryem her gün tuvalet sabunlarıyla yüzünü yıkamak merakından yüzünün cildi buruşmuş, yanakları âdeta yanık gibi kızarmış, kumral saçları yarı yarı-

127 Kinizm mektebine mensup olan, sinik. (y.h.n)

128 Eğitimi. (y.h.n)

ya ağarmış, düz koyu renklerde pek sade elbise giyen, zayıf uzun boylu bir kadındı. İlk geldiği günü Madam Krike'yi Hami Bey, çocuk terbiyesi ve eğitimi bilimlerinden biraz imtihan etmek istedi. Ana oğul mürebbiyeyi küçük salona kabul ettiler. Eğitim için madamın ellerine verilecek çocuk, yani hanımın oğlu Rıfkı Bey çağrıldı. Mürebbiyesi ile tanıştırıldı.

Hami Bey mürebbiyenin kıymet ve ilmini anlamak üzere Fransızca şu şekilde sorular sormaya başladı:

“Madam! Gösterilen dersleri öğrenmeye azimli, zeki bir çocuğu eğitmek kolaydır. Fakat durum bunun tersi olursa yani öğrencinin çalışmak arzusu bulunmaz, dikkatini eğitime vermek mümkün olmazsa ne yaparsın?”

Firuze Hanımefendi oğlunun konuşma şekli ile hâl ve tavrından yine bazı ilim ve olgunluk cevherleri saçmaya başladığını çıkararak bilmediği bir dilde cereyan eden bu bahsi dikkatle dinlerse anlayacakmış gibi oturduğu koltukta özel bir vaziyet aldı. Madam Krike şimdiye kadar yanlarında mürebbiyelik ettiği ailelerden hiçbiri tarafından bu yolda bir imtihana çekilmemiş olduğundan uzağı göremeyenlere mahsus bir yüz ekşitmeyle gözlerini buruşturup Hami'yi süzerek Fransızca:

“Mürebbi yahut mürebbiyelerin birinci vazifeleri eğitim ve öğretim işlerine getirildikleri çocukların zekâ derecesi, özel yetenekleri, yaradılıştan gelen eğilimlerini inceleyerek inceleme sonucuna uygun düşecek bir eğitim yöntemi tasarlamaktır...”

Hami kendi terbiyesindeki düzensizliği gösteren bir aceleyle:

“Madam edikasyon¹²⁹ kelimesinin aslı nereden geliyor? Size edükatriseye¹³⁰ karşılık niçin tercihen enstitütis¹³¹ deniyor?”

129 Fr. éducation: Eğitim. (y.h.n)

130 Fr. educatrice: Eğitimci. (y.h.n)

131 Fr. institutrice: Öğretmen. (y.h.n)

Beyin böyle bahisten bahse atlayıvermekteki kararsızlığından dolayı oğlundan evvel babasının eğitime muhtaç olduğunu çıkarmakta güçlük çekmeyen mürebbiye, muhatabını süzmek için gözlerini büsbütün kısarak:

“Pardon mösyö! İlk sualinize vereceğim cevabı bitirmeden bir ikincisini sormaya kalkışmayınız.”

Madam Krike’nin cidden bir muallimeye yaraşan bu sertçe uyarısı beyefendinin biraz canını sıktı. Fakat kendi çocukluğundaki hocalar gibi öğrenciyle curcunaya çıkışan muallimlerin eğitimlerinden feyz almanın mümkün olmadığı artık Hami Bey’ce tecrübe edilmiş, işler sırasına geçmiş bulunduğu için Rıfkı’nın doğru eğitim alması namına bu defalık madamın bu sertçe muamelesine katlandı. Mürebbiye devam ederek:

“Bir çocuğun tahsile heves göstermemesi, dersine dikkat etmemesi başlıca iki sebepten doğar ki bunlardan ilki haylazlık, ikincisi ahmaklıktır. Bir çocukta tahsil kabiliyeti olup da haylazlık ve tembellikle edip çalışmıyorsa ona tahsil lezzetini tattırmak için çeşitli yöntemlere müracaat olunur. Dikkatini derse çekme işiyle uğraşılır. Çoğunlukla yapılan bu çalışma da heba olmaz. Fakat bu dikkatsizliğe sebep, ahmaklık yani zihnin tahsile kabiliyeti yoksa o hâlde çocuğun yaradılıştan gelen bu eksiğini düzeltmek meselesi güçleşir. Bu hususta bazı yöntemlere, araçlara müracaat olunur. Lakin faydalı sonuç elde etmek hemen hemen imkânsız gibidir. Şükretmeli ki tahsil kabiliyeti bu derecelerde sınırlı çocuklara nadiren tesadüf ediliyor. Bu konuda Lok¹³² der ki: ‘Böyle dikkat kabiliyetinden yoksunluk bir çocukta görülebilecek noksanlığın en fenasıdır. Çünkü bu noksanlık doğuştan geldiği ve bünyeye ait olduğu için düzeltilmesi zordur.’”

132 John Locke (1632-1704): Klasik liberal düşüncenin öncüsü olan İngiliz filozoftur. Meşruti demokrasinin temel fikirlerini tutarlı bir şekilde toparlayabilen ilk düşünürdür. Avrupa’daki aydınlanma ve Akıl Çağı’nın gerçek kurucusu olarak kabul edilir. (y.h.n)

Madam Krike ahmak çocuklardan Fransızca hemen harfiyen şöyle:

“La diffuculté est olus grande, quand on a affaire à des natures tout à fait ingrates, et quand l’inattantion est le signe d’une indiffreénce générale de l’esprit,” bahsetmişti.

Hami Bey madamın eğitim ve öğretim yöntemindeki değer ve ilmini validesi Firuze Hanımefendi’ye anlatmak ve şu münasebetle Fransızcadan Türkçeye tercümanlıktaki hayret verici gücü ve ustalığını göstermek üzere ağzını açarken salondan içeriye perdenin köşesinden Karagöz çıkar gibi Revaî girdi. Sağ elinin beş parmağını açarak göğsüne yapıştırmak suretiyle orada bulunanlara dervişçe bir selam verdi. Başköşedeki bir koltuğa diz çökerek oturdu. Madam Krike bu yeni gelenin derviş kıyafetinden, kalender meşrebinden ziyade koltuk üzerine diz çöküp oturmasına hayret etti.

Revaî salondan kovulmaz ki defederek oradakileri aleni hicivli dilinden kurtarmak mümkün olsun. Bu herifin zıddına basmak, ne kadar alaycı söz sermayesi varsa harcamaya bir vesile hazırlamak, edepsiz sözlerine çanak tutmak demek olduğunu ana oğul bildiklerinden çaresiz, kendisini mürebbiyyeye, “Felsefenin yüksek kademelerine erişmiş fakat dünyadan geçmiş, kalenderce bir ‘sinik’ yoluna girmiş olan, akrabalarından erdemli bir filozof, mutasavvıf bir şair,” olmak üzere takdim ettiler. Revaî sözü uzatmada bilinenin ötesine geçtiği, artık sözlerine dayanmanın mümkün olmadığı zamanlarda Ali Ağa isminde hassaten bu hizmet için tutulmuş bir uşağa mesele havale edilir. Ali, kinik filozofu, boşboğaz Revaî’yi susturuncaya kadar sopayla döverdi. Fakat Revaî’nin bu şekilde yola getirilmesi gürültülü olduğu için ancak senede birkaç defa vukua gelirdi. Madam Krike besbelli bir latife olarak:

“Fakat sinikler böyle gösterişli evlerde oturmazlar,” dedi.

Revaî biraz Fransızca anlar fakat düzgünce konuşamazdı. Filozof her zamanki gibi garip bir şekilde, fino gibi tüyleri-

nin altından gülerek madamın bu sözüne Türkçe şu cevabı verdi:

“Hepimizin bu evdeki oturuşu zaten geçicidir. Yalıtı borçlular zapt ettiği vakit ben kinik felsefeme uygun bir kovuk bulur tıklırım. Fakat bilmem o zaman bu süslü hanımlarım, züppe beylerim nerelere giderler?”

İçkiye düşkünlüğünden hançeresinin uğradığı haraplığın tesiriyle filozofun hoş olmayan sesi âdeta bostan dolabı gıcirtısı gibi çıktığından Madam Krike, huzurunda mürebbiyelik vazifesini yerine getirmek üzere bulunduğu ailenin iflasa yaklaşmış eski zenginlerden olduğunu anlayamadı. Bunu anlatmamak için Hami Bey ortalığı söze boğmak kastıyla hemen lafa girişti. Revaî'nin salona geldiği esnada başlamak üzereyken başlayamamış olduğu tercümanlığa hemen başlayarak validesine hitaben:

“Madam Krike hazretlerinin mürebbiyelikteki değeri bilgece ifadelerinden anlaşılıyor. Çünkü dersine dikkat edememe yaradılışında bulunan çocuklar için şöyle söylüyorlar: Ne vakit nankör tabiatlarla insanın işi bulunursa ne vakit dikkatsizlik zihnin olağan olarak çalışmamasına alâmet olursa o zaman mesele daha güçleşir...”

Firuze Hanımefendi bu muammalı sözlere zihninde birer uygun anlam bulmak için yüzünü buruşturur, gözlerini kırıştırırken filozof Revaî derinden bir göğüs geçirdi:

“Vay gidi tercüme... Vah zavallı Türkçe... A yavrum Hami Bey! Bu senin tercümanlığın tıpkı orta oyunundaki doktorun, ‘Ne vakit karın içerde var çok kalabalık, açarsın sağ tarafta bir pencere, yutarsın bir saplı süpürge’, işte ona benzedi. Madamla olan sohbetinizin aslı Rıfkı'nın talim ve terbiyesi değil mi? Siz ondan ne anlarsınız? Valideniz hanımefendinin çocuk terbiye usulüne dair bilgi derecesi, işte sizde, bir tanecik oğlunda görülüyor, numune meydanda... Bu kadar hocalar tutuldu. Seni okutmak bahanesiyle o heriflerin yedikleri tatlı-

lar bir araya toplansa alimallah bugün baklavadan bir yangın kulesi yapılır, ekmek kadayıflarıyla bir Çırpıcı çayırı döşenir, o kaymaklarla etrafına bir de duvar çevrilirdi. Sonra tahsilini tamamlamak için Paris'e de gittin. Oradaki tahsilinin yüksek derecesi de deminki, 'Ne vakit nankör tabiatlarla insanın işi oluyor,' türünden saçma sapan sözlerle tercümelerinden anlaşıyor. Maksat çocuğun tahsili için madamla sohbet etmekse o tarafı bana bırakınız. Ben görüşeyim. Hem anlayayım bakalım mürebbiyenin felsefedeki göz açıklığı nerelere kadar varabiliyor?"

Madam Krike'ye hitaben:

"Madam! Moa, parle, un pu Franse."¹³³

Mürebbiye gülerek:

"Tre biyen, mösyö tre biyen!"¹³⁴

"Me, pa boku!"¹³⁵ Meryem Dudu bize edecek tercümanlık..."

"Fakat efendim ben biliyorum güzel Türkçe. Çok vakit var ben burada, sizin şehir, bir Hıristiyan familya konak oturuyorum."

Filozof sevinerek:

"Bravo! Bravo! Boku anşante... Vuzet bon fam... Bon fam... E moa bon om..."¹³⁶ filozof sinik..."

"Oui! Vuzet un om tre bon... Un eminan filozof..."¹³⁷

"Setasse Franse..."¹³⁸ Artık Türkçe konuşalım."

"Siz nasıl istiyor, öyle olur..."

133 Fr. moi parler, un peu Français: Benimle biraz Fransızca konuş. (y.h.n)

134 Fr. très bien: Çok güzel. (y.h.n)

135 Fr. Pas beaucoup: Çok değil. (y.h.n)

136 Fr. Beaucoup enchanté. Vous êtes bonne femme bonne home: Çok memnun oldum. Siz iyi bir kadınsınız, iyi bir beysiniz. (y.h.n)

137 Fr. Oui, vous êtes une homme tres bon, un eminent philosophe: Evet, sen çok iyi bir adamsın, seçkin bir filozofsun. (y.h.n)

138 Fr. C'est assez Français: Bu kadar Fransızca yeterli. (y.h.n)

Revaî içinden:

“Ben nasıl istersem öyle mi oluyor? Bu karı da pek kuru, sinir gibi ama sarhoşluğuma tesadüf ederse belki ısırırım. Artık Meryem Dudu’dan usanç geldi. Biraz çeşni değiştirmiş olurum.” (Dışından) Madam hazretleri! Eski Yunan felsefecilerinden Krates’in¹³⁹ yaşam öyküsünü bilir misiniz?”

Mürebbiye biraz düşünerek:

“Oui Monsieur! Cratés célèbre Cynique. Contemporain de Polémon, successeur de Xénocrate dans l’école platonique.”

“No madam! Pa boku Franse. An Türk an Türk...”¹⁴⁰

“Pardon efendim. Ben Krates biyografî bir parça bilirim. Bu büyük filozof köpeklerden... Diyojen’di bunun hoca...”

“Berhudar ol madam... Yirmi senedir şu mahallede senden başka Krates’i tanıyan bir adama tesadüf edemedim. Alimallah ilk olarak eli öpülecek mürebbiyelerdenmişsin. (Yavaşça) Daha sonra diğer taraflar da seçilebilir. (Açıkça) Krates’i tanıdığın için madâm, boku anşante... Mademki babasını tanıdın biraz gayret et de şunun oğlunu da bil... O zaman sana iki katlı bir aferin...”

“Evet biliyor... Baba Krates, oğlu Pasikles ana Hiparhiya.”¹⁴¹

“Sen çok bilgili karı... Azıcık daha sıkıştırsam Krates’in büyükbabasını da... Belki onun dedesini de bileceksin. Fakat neye lazım! Bize yedi ceddinin lüzumu yok. Krates ile Hiparhiya oğulları Pasikles’i nasıl büyüttülerse biz de Rıfkı’yı öyle büyütelim derim. Malum ya! Bu ana, baba ikisi de kelbiyyundan filozoftular. Oğlan âdeta köpek yavrusu gibi büyüdü.

139 Thebesli Kinik filozoftur. Atina sokaklarında yoksul hayatı sürebilmek için tüm parasını dağıtmıştır. (y.h.n.)

140 Fr. Pas beaucoup Français, en Turc: Fransızca yok, Türkçe. (y.h.n)

141 Yunan kinik filozof. İlk kadın filozoftardandır. Thebesli Krates’in eşi, kinik filozoftardan Metrokles’in kız kardeşidir. (y.h.n)

Yazın çocuğa hiç giysi giydirmezlerdi. İngilizler hamama nasıl girerler? Pasikles sokakta işte öyle ‘alangle’¹⁴² gezerdi. Bir gün çocuk dere kenarında bacaklarını suya salıvererek şapır şupur oynamaktayken vücudunun deliklerinden birine sülük kaçtı. Sonra o sülüğü nasıl ameliyatla çıkardılar? Bu önemli konuyu da hususi sayfalarında okudun mu?”

“Hayır, ben Krates biyografi okudu, fakat sülük görmedi.”

“Öyleyse Krates hakkındaki araştırmaların noksan. Kısadan amaç, hisse almaktır. O sülükle ilgili ameliyatı dikkatli okumalı. İnsan hâli bu, başa öyle bir kaza gelirse savuşturmasını, çaresini başka yerden öğrenmeye ihtiyaç kalmaz. Peki, Krates’in hatip Metrokli’ye verdiği edep dersiyile alakalı bilgin yok mu?”

Mürebbiye kızarak:

“Biliyor. Fakat hanımefendimiz ve çocuk önünde böyle kirli laflar etmek istemiyor, onun için...”

Revaî’nin ifade şekli pek açık saçık olduğundan biz o tabirleri burada olabildiği kadar kapalı bir şekilde değiştiriyoruz:

“Lafların büsbütün boğadaya¹⁴³ konmuş tertemiziyle de çocuk terbiye olmaz. Rıfkı’yı bu kadar utangan alıştırma. Mahcup, sıkılğan büyütülen çocuk ailesinden bir servete vâris olmazsa sonra aç kalır. Bir velet feylesof olmak için büyütülüyorsa onu açlığa, çıplaklığa, rast geldiği kovukta kıvrılıp yatmaya alıştırmalı... Yok dünya adamı olarak terbiye edilecekse utanma faslı, eski metinler yönüyle açıklama yapmadan cingöz, kaparoz alıştırılmalı... Evet, madam, gelelim hatip Metrokli’ye. Bu zatta garip bir yaradılış sakatlığı varmış. Ne vakit nutka başlasa sarf ettiği söz kadar kendinden yellenme meydana gelirmiş. Çoğunlukla bu ikinci fiilin

142 Fr. a l’anglais: İngiliz gibi. (y.h.n)

143 Bir sepete istif edilmiş çamaşırların üzerine kaynar küllü su dökmek suretiyle temizlenmesini, beyazlamasını sağlama yöntemi. (y.h.n)

gürültüsü nutkunun sesine galip geldiğinden halk huzurunda mahcup ola ola nihayet bu iğrenç âdeti yüzünden hitabetten ayrılarak evinde yalnızlığı seçmiş. Böyle havadan sudan bir sebeple mesleğini terk etmeye karar verdiği için Krates, Metrokli'ye haddinden fazla şaşırarak ve öfkelenerek bir gün gaz yapıcı birtakım maddeler yiyip karnını balona çevirdikten sonra yellenme hastalığına tutulan o utangaç hatibin inzivaya çekildiği evine gitmiş. İki taraflı nutka başlamış. O kadar belîğâne büyük hakikatler sarf etmiş ki nutkun birçok noktalarında bilinen rahatsızlığı sebebiyle yellenme konusunda güzel konuşma sanatında üstat olan misafirinin izinden gitmektc geri kalmayan cv sahibi, o gürültüler arasında işittiği sözlerin büyüklüğüne hayran kalmış, güzel ifadeleriyle Metrokli'nin takdirini kazanma başarısını hisseden Krates muzafer bir tavırla demiş ki: 'Ey dostum Metrokli! İfadelerimin hakikatlerini karnımın gürültüleri bozabildi mi? Karnının hareketleri hitabetine engel olmasın. İşte benden cesaret al da çık mesleğinde devam et...'”

Firuze Hanım filozofun sözlerinden pek sıkıldığı için kendinde sinir bozukluğu başlamadan salondan savuşmuştu. Hami hiddetini güç zapt edebilir bir hâlde Revaî'yi dinliyor, mürebbiyeye karşı aile namusuyla alakalı, bazı saçmalıklarda bulunmasına mümkün mertebe mani olmak için ikisini yalnız bırakarak salonu terk edemiyordu. Revaî, Hami'nin yüzündeki öfke alametlerinden şiddetli sıkıntısını anlayarak:

“Hami Beyefendi yüzüme öyle öfkeli bakışlarla bakma. Ali Ağa'yı çağırmaya daha vakit var. Emin ol ki bugün işi o raddeye getirmeyi ben de arzu etmiyorum. Artık ihtiyar oldum. Vücudum evvelki kadar dayağa tahammül edemiyor. Benim hizmetime Ali Ağa'nın tayin edilme nedenini madam bilmez. Kırk Yunan filozofunun ibretlik fıkralarını okusa bu kadar garip bir şeye tesadüf edemez. Dur bari onu da anlatayım: Madam, beni dövmek için özel olarak aylıkla bir adam tutulmuştur. Malum ya sinik filozoflar nefis cezası amacıyla

garip araçlara müracaat ederlerdi. Bunlardan bazıları, hırçınlığına tahammül etmekle ahlak sağlamlığı kazanmak için hayat belası denecek huysuz kadınlarla evlenirlerdi. Diğerleri de kışın ince, yazın kalın ağır elbise giyerek vücut rahatsızlığına çare ararlardı. Filozofların bu husustaki cinnetlerini incelemek için Hint'e kadar gidersen kendine bir temel çivisi uydurarak güya kuş tüyü minderdeymiş gibi o sivri şeyin üzerinde oturmaya alışmış olanlarını bile görürsün... Ben de nefis eziyetleri için çare düşündüm. Hırçın karıyla evlenmeyi pek bu amaca yeterli görmedim; çünkü onu dışarıda aramaya lüzum yok... Bu yalıda huysuz karılar lüzumundan ziyade... Hint usulü çivi meselesini bünyeme uygun bulmadım. Zira basurdan hâlim harap... Eğer bu bir ecir ise vücudumdan çivisiz bir şekilde akan kan benim için yeterli... Eziyet ile nefis terbiyesinin ben- ce en âlâsı Ali Ağa'nın sopasıdır. Her ne zaman nefis terbiyesi kurallarına aykırı bir hareket sonucu olarak vücudumda se- mizlik oluşursa buraya salonun kapısına gelir, Firuze Hanımefendi'ye ait bir iki söz sarf ederim. Derhâl Ali Ağa çağırılır, beni çalyaka ederler, basarlar sopayı... Vücudum dayağa ka- nıncaya kadar söylenirim. Darbelerin sayısı benim gibi daya- nıklı bir filozof için yeterli dereceye gelince susarım. Dayağa da nihayet verilir. Beni döşeğime naklederler. Eksik olmasın- lar önüme bir tas sıcak çorba getirirler. Çünkü dayaktan sonra iştihamın açıldığı evce bilinmektedir. Onu içerim. Oh... Bir derin uyku çekerim. Yirmi dört saat kendimi bilmem. Fakat sonra turp gibi sağlam kalkarım. Kendi felsefemce bu usule 'dayakla tedavi' tabirini uygun buldum. Galiba bunun Fran- sızcası da '*Cure de coups de bâton*'¹⁴⁴ olacak. Bu tedavi usulü sinire, soğuk algınlığına, uykusuzluğa, hazımsızlığa birebir- dir. Zannıma kalırsa çok sürmeyecek bu 'dayakla tedavi'nin faydası herkes tarafından benimsenerek tıp kongrelerinde ko- nuşma konularından biri hâline gelecek. Bundan dolayı ge- reğine göre bir başkasını darp etmek de minnet duyulan bir iyilik sırasına geçecektir. Bizim hanımefendi her gün hastadır.

144 Fr. cure de coups bâton: Bir sopayla darbe tedavisi. (y.h.n)

Şu etkili tedavinin nazik vücutlarına tatbikini tavsiye ettim. Sözüme gücenerek beni Ali Ağa'nın güçlü pazılarının yardımıyla bir daha terlettiler. Lütufları var olsun. Semirmemek için bu usul vücuduma pek iyi gelir. Filozofların semirmekten sakınmaları niçindir bilir misiniz? Vücut, kuvvet bulunca adamın sevda damarları kabarır. İnsanı yerle bir eden iştah açıcı şeylerin en korkulanı sevdadır. Şehvetine mağlup olan bir kişi diğer hususların hepsine galip çıksa yine para etmez. Filozof olamaz. Krates, 'Şehvete karşı en etkili deva açlıktır,' diyor. Bana kalsa dayağı tavsiye ederdim.

Gerçi bir iki ay kadar ekmekle sade suya devam edilirse vücutta artık uykuya engel olacak bir gerginlik kalmıyor, bedende derman azalınca gönüldeki en şehvet uyandırıcı, en ruhu baştan çıkaran hayaller de zayıflıyor. Lakin bazı istisna yaradılıştaki olanlar da var. Ekmek peynirle midesini avutarak döşeğine girip de zihninden pırlantalı dünya güzellikleri geçire geçire sevdasını depreştirenlere ne demeli? Bakkalın bir dilim peynirinden meydana gelen hararetli mucizelerle öyle haddinden hariç hayaller görenlere meşe sopasından daha iyi ilaç olur mu? Âlem bu yavrum! Âlem! Ha! Bu sade suya âşıkların tersi olanları da vardır. Onlar da dünyanın en leziz ve besleyici yemekleriyle sevda içgüdülerini tahrik etmeyi başaramayan zavallılardır. Ben bunları sopaya evvelkilerden ziyade müstahak görürüm. Evet, âlem bu! Türlü türlü. Bak (Hami'ye hitaben) ananla sen âşıklığın bu iki çeşidinin de dışındasınız. Siz ikiniz yiyip içerek kuduran takımdasınız. Gönülleriniz bostan dolabı kovalarına benzer. Akarsu kolaylığıyla içinize dolar dolar boşalır. Her gün başka bir güzele gönül verirsiniz. Hele ananın gönlü! Gönül değil âdeta bir aşk ve heves limanıdır. Uğrayan gemilerin haddi hesabı yok..."

Hami'nin sabrı artık tükendi. Hiddetinden gözleri büyü-yerek bağırdı:

"Filozof Efendi salondan gider misin? Yoksa Ali Ağa'yı çağırayım mı?"

“(Alaycı bir tebessümle) Yok yavrum yok! Dayağa lüzum görünecek kadar semirmedim. Daha vücudumda sopayla yok etmeyi gerektirecek et ve yağ meydana gelmedi...”

“Yetişir!”

“Bir gün Krates sokakta giderken...”

“(Haykırarak) İlâhi Krates kadar kafana taş insin... Bıktım o uğursuz kiniğin fıkralarından.”

“Hami! Pîrime dil uzatma, bir deri bir kemik kalmış olsam da yine onu müdafaa için Ali Ağa’nın sopasına bedenimi sunmaktan çekinmem...”

“Gider misin, göndereyim mi?”

“(Filozofça düşünerek) Peki, gidiyorum. Bu seferlik şeytanın ayağını kırarım. Zararı yok. Fakat biraz semireyim. O zaman yapacağımı bilirim...”

TUHAF BİR TEKLİF

Müştak Bey kederinin şiddetinden ne yapacağını, nereye gideceğini hatta o dakika içerisinde nerede bulunduğunu bilmiyordu. Uyurgezer gibi yürüdüğü sokağı fark etmeden, bastığı yeri bilmeden, karşısındakini görmeden, ötekine berikine çarparak her çarptığından bir azar işiterek gidiyordu. Hayır, âdeta koşuyordu. Böyle telaşlı fakat etrafında cereyan eden hâllerden, etrafındaki bütün hayattan habersizce ne zamandan beri yürüdüğünü ve daha ne kadar yürüyeceğini bilmiyordu. Yalnız bir aralık vücudunun ter içinde kalmış olduğunu hissetti. Birdenbire durdu. Gideceği yeri tayin etmek ister gibi düşündü. Etrafına bakındı. Dört yol ağzı geniş cadde, çifte tramvay hattı, demir parmaklı Terkos havuzu, karakol, yüksek haneler, kışlalar... Kendinin Beyoğlu'nda, Taksim'de bulunduğunu anladı. O zaman biraz aklını başına toplar gibi olarak:

“Demek ben Aksaray'dan buraya kadar âdeta şuursuzca gelmişim! Şimdi nereye gidiyorum?”

Kendine sorduğu bu sorudan ürktü. Daha ziyade terleme, kanı beynine hücum etmeye başladı. Hemen her tarafı titreyerek:

“Arpa zamanı bütün istekli adımlarını ahır tarafına atan yorgun eşek gibi benim adımlarım da iradesiz bir şekilde o tarafa yöneliyor. Teşbih biraz, biraz değil çok kaba... Kaba ama tamamıyla bulunduğum duruma uygun değil mi? Ben onun için cayır cayır yanıyorum... Acaba o benim için sobada ısın-

miş kadar bir hararet hissediyor mu? Onun aşkından haydi benim gönlüm tutuşsun, kalben buna tahammül göstereyim. Fakat bu sevda ateşine servet dayanır mı? Aşk ve alakaya karşı acaba kaçınıcı medeniyet devrinde sigorta şirketleri kurulacak. Hani ya öyle hayırlı bir şirket vücuda getirilse! Taksit bedeli her ne olursa olsun verir, her türlü sevda belasına karşı en evvel ben gönlümü sigortalatırdım. Mahalle yangınlarındaki kayıp ahşaba, eşyaya aittir. Fakat sevda yangınında doğrudan doğruya insan yanıyor. Şimdi ben ne yapacağım? Matmazel Parnas bir haftadır misk gibi burnumda tütüyor. Onu bugün bir koklamak bana iki yüz liraya oturacak. O kadar param olsa bir dakika geçirmem. Gider sevda kokusunu koklarım... Ne yapayım yok! İki yüz kuruşum bile yok... Yok... Yok... Burada biraz daha dursam iradesizce gidip kapıyı çalacağım. İhtimal evde şimdi beni bekler. Evet, iradem dışı gideceğim, sonra parasızlığım anlaşılacak. İş fena olacak. Böyle bir felakete uğrarsam hemen İstanbul'a, eve dönmeli... Kuyunun ipini kovadan çözüp boynuma bağlamalı... Yahut ne zahmet, ipi bağlamadan kendimi atıvermeli... Ay, bilmem nasıl etmeli? O kadar şaşırdım ki kuyuda boğulmanın kolayını bile bulamıyorum! Bana bugün iki yüz lira borç verecek bir dostum olsa... Ne kuyu düşünürdüm ne sarnıç! Böyle karanlık şeyler katiyen aklıma gelmezdi. Lakin nerede öyle dost? Ne sarrafa yüzüm kaldı ne odacıya! Beş, altı mecdiyeye kadar borç ettiğim zamanlar oldu. Aklıma geldikçe kendi kendimden utanıyorum.” Birdenbire elini alnına götürerek:

“Reyhan, Reyhan... Kaç gündür niçin aklıma gelmedi bu Reyhan? Reyhan iyi çocuktur. Ayda yüz liradan ziyade geliri olduğunu rivayet ederler. Çoluğu yok, çocuğu yok... Dolabında bir dostuna borç verecek birkaç yüz lirası bulunmazsa ayıptır. Dolandırmak için almıyorum ya? Elbette geri ödeyeceğim...”

Mevsim kasım ortalarıydı. Yürürken sokağın çamurları içinde sararmış yapraklar çığnediğimiz bir mevsim... Müş-tak, saatine baktı. Dört buçuk. Kendi kendine:

“Şimdi gidersem belki evinde bulurum,” dedi.

Bir arabaya yanaştı. İçine girdi. Arabacıya, “İstanbul Süleymaniye,” diye haykırdı.

Müştak, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'den¹⁴⁵ orta dereceyle mezun olmuş, yirmi altı-yirmi yedi yaşında bir gençtir. Fakat kendini ilmî ve edebî kudret bakımından orta değil yüksek de üzerinde olarak düşünür. Kudretinin ölçüsü demek olan elindeki diplomanın belirlediği orta dereceyi ilmî, edebî olarak hocalarıyla kendi arasında mevcut bulunan fikir ve görüş ayrılıklarından doğan bir haksızlık şeklinde gösterir. “Filan dersten pek az numara almışsın,” diyene Avrupa ilim ve edebiyat meşhurlarından birkaçını sayarak, “Bugün, dehalarının ışığıyla medeniyet ufuklarını aydınlatan falan filan kişiler, şu şu derslerden sıfır almamış mıdır?” cevabını verir.

Müştak'ın boş inançlarına göre kudret ve yetenek olarak aynı ayarda görünmek istediği Avrupa meşhurlarıyla kendi arasındaki küçük fark, yalnız onların yüksek okullardan mezun olmalarından sonra öğrenimin ve araştırmanın arkasını bırakmamış olmaları, bizim beyefendinin ise kendini hovardalığa kapıp salıvermesidir. Bu sevda şiddeti, bu hırçınlık nereden geliyor? Kendine sorarsanız “zekâ fazlalığı” cevabını alırsınız. Ne yapalım? Sıcak ülkelerin biberi gibi bizdeki zekilerin pek keskinleri de çapkın çıkıyor.

Avrupa günlük gazete ve dergilerinden birkaçına abone-
dir. Bu gazetelerle dergiler haftada, on beş günde, ayda gelir, yazıhane üzerinde, kütüphane dolaplarında, şurada burada yığılır, tozlanır, beyin vakti olmaz ki üç dört sayfa kessin de bunlardan bir makale, bir bahis, bir fıkra okuyabilsin. Okuma hevesi, diğer aşk işlerine en fazla galip geldiği zamanlarda bu birikmiş eserlerden birini eline alır. Fihristine bir göz gezdi-

¹⁴⁵ Osmanlı Devleti'nde sivil yönetici sınıfını yetiştirme amacıyla Mekteb-i Mülkiye-i Fünûn-ı Şahane adıyla kurulan Mülkiye, Türkiye'de İktisat, İşletme, Maliye, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi alanlarında eğitim veren en köklü eğitim kurumudur. (y.h.n)

rir. Beğendiği, faydalı gördüğü bahislere kırmızı kurşun kalemle işaret çeker, “Vaktim olursa inşallah bir gün bu işaretli mevzuları dikkatle okuyayım,” derdi. İşte o kadar. Bu okuma kararı üzerinden haftalar, aylar, seneler geçer, beyin havadan sudan şeylerden uzak kaldığı iki saatçik vakti olamaz ki okusun. Tuvalet, elbise, biçim, kumaş hususlarındaki modalar, çoğunlukla ilk olarak Paris’te türer, orada kullanılır, bıkılır, sonra nasıl buralara gelirse bu garip elde etme şekli bazı yazarlar ve eserlerde de görülüyor. Gençler arasında vakit vakit Mösyö filanın modası hüküm sürüyor. Bu sene Paris’ten leylek ne getirdi? Mesela Mösyö İpolit Ten’i.¹⁴⁶ Artık Ten’in haşlıca eserleri okunacak. Makalelerde, konuşmalarda her bahse o isim girecek. Alakası olsun olmasın mutlaka ondan da birkaç satır örnekler verilerek bilgiler sunulacak... Araştırma merakıyla değil, sadece bu yabancı yazarın modası seviyle Müştak, Ten’in bütün eserlerini getirtir. İngiliz edebiyatına ait olan cildi haftalarca pardösüsünün cebinde gezdirir. Güzel havalarda Pötişan’da,¹⁴⁷ Taksim Bahçesi’nde, Şişli’de dolaşır, her nereye otursa hatta tramvayda bile cebinden o bilinen cildi çıkarır. Gantlı¹⁴⁸ ellerinin biri cildi tutarken diğeri gümüş saplı bastonu yün eğirir gibi fırl fırl çevirmekle meşgul olur. Müştak işte böyle aylarca her gün Mösyö Ten’i okur fakat ne hikmet bilinmez, eserin otuz sayfasını tamamlamayı başaramaz. Kitap cepte geze geze eskir. Evvela kap yaprakları yırtılır, düşer. Sonra formaların dikişleri kopar. Nihayet eseri ya lokantada ya vapurda ya tramvayda ya birahane kısıcası işte öyle bir yerde unuttur. Müştak, Mösyö Ten’den, daha doğrusu Ten onun elinden kurtulur. Sonra Ten’in eserlerinden bahsedilirken dudaklardan, kalemlerden fışkıran şaşırtıcı, hayran bırakan kompozisyonların izinden

146 Hippolyte Adolphe Taine (1828-1893): 19. yüzyıl Fransız olguculuğunun önde gelen adlarından olan düşünür, eleştirmen ve tarihçi. Bilimsel yöntemi, beşeri bilimlerinin incelenmesine uyarlamaya, edebiyat eleştirisine bilimsel bir yaklaşım kazandırmaya çalışmıştır. (y.h.n)

147 Fr. les Petits Champs: İstanbul Tepebaşı’nda bulunan tarihî bir tiyatro. (y.h.n)

148 Fr. gant: Eldiven. (y.h.n)

giderek büyük bir şaşkınlık da Müştak tarafından gösterilir. Bu şaşkınlıklardaki ciddiyetle yapmacıklığı fark edemeyen birtakım ahmaklar da:

“Müştak Bey, Ten’in eserlerinin hepsini okumuş, bu yazarı ne kadar takdir ediyor?” sözleriyle beyin araştırmasındaki derinliğe şaşarlar.

Müştak, orta boylu, dolgun vücutlu, pembe tenli bir delikanlıdır. Alnının genişliği simasına bir zekâ tatlılığı verirse de çatığa yakın fakat ince kaşları altındaki ufak siyah gözlere dikkat edenler, bunların sahibinde büyük bir azim ve kararlılık olmadığını anlarlar. Çünkü bu gözler nereye baksa birkaç saniyeden fazla orada karar kılamayarak hemen yön değiştirir. Gözlerin alt ve üst kapaklarındaki çizgilerde ve göz bebeklerinde sürekli bir tebessüm hâli vardır. Zaten vara güler yoğa güler, en boş şeylerle en ciddi konulara karşı gösterdiği hep o aynı tebessümdür. Ağladığı vakit bile güler gibi ağlar. Hâlini bilmeyen, kendisini şakacıktan ağlama taklidi yapıyor zanneder. Bütün duygusal zayıflıklarını göstermeye araç, o tebessümleridir.

Birinin iktidarından, fevkalade bir eser meydana getirdiğinden bahsedilse Müştak güler. Bu gülüşünde öyle bir bencillik anlamı vardır ki: “Ben istemiş olsam ondan âlâsını meydana getiririm... Hem getireceğim de. Hele sabredin. Görürsünüz...” tafralı iddiası açıkça hissedilir. Fakat bu güzel niyetler daima düşünce olarak kalır. Müştak, beş yüz kuruş maaşla dairelerden birine devam eder... Yeni imlayı resmî yazışmalarda kabul etmediği için her gün kâtiple boğaz boğaza gelir. Kâtip kızarak haykırır:

“Tı’ları¹⁴⁹ dal’a¹⁵⁰ çevirme, harflerin yazımını manasız israf etme şeklindeki yeni âdetten vazgeçiniz beyefendi. Elinizdeki müsveddeler, okul dergisi sayfaları değildir. Dal’ları

149 Tı veya Ta (ط): Arap alfabesinin on altıncı harfi. (y.h.n)

150 Dal (د): Arap alfabesinin sekizinci harfi. (y.h.n)

tekrar tı'ya döndürmek 'sonra'ların, 'bulunan'ların¹⁵¹ fazla vavlarını çıkarmak gibi saçma sapan düzeltmelerinden artık bıktım. Bazen göremiyorum, kaçıyor. Birkaç defa mektupçu beyefendinin azarlarına uğradım. Bu evrak oyuncak değildir. Rica ederim beni böyle beyhude meşgul etmeyiniz. Vurduğunuz av ürküttüğünüz kurbağaya değmiyor.”

Müştak (gücenmiş bir şekilde): “Hakkınız var Kâtip Efendi. O yeni imlayı bile isteye kullanmıyorum. Elim alışmış da dalgınlıkla ara sıra kaçırıyorum.”

“Bu hatalı âdetinizi düzeltmeye gayret ediniz. Geçenlerde müsveddelerin birinde de, ‘Heyhat!’ seslenme sözünü kullanmışsınız. Yazdığınız roman mıdır? Yoksa tiyatroya kitabı mıdır?”

“Lüzumu görülünce resmî yazışmalarda ‘heyhat’ niçin kullanılsın?”

“Heyhat kelimesinin bir kalemde yazarak değil konuşarak bile kullanılması caiz değildir.”

“İşte buna da bir heyhat!”

“(Hiddetle) Bana hizmetimden istifa ettireceksiniz.”

“Bu son sözünüz de ‘heyhat’a bir diğer misal teşkil eder.”

Zavallı kâtibin işte böyle Müştak’ın elinden çekmediği kalmazdı.

İki sene evvel validesi vefat etti. Müştak üç bin liralık küçük bir servete vâris oldu. Pederinin, asıl paraya dokunmayarak yalnız gelirini harcaması şeklindeki nasihatlerini dinlemedi. Galata’da iki bin lira kıymetinde bir kârgir¹⁵² mülkü sattı. Şimdi Balık Pazarı’nda beşer yüz lira eder etmez iki dükkânı kalmıştı. Pederi, altmışlık karısının vefatının hemen arkasından yirmi beşinde var yok, etli, canlı, boylu boslu,

151 Kâtip, bu kelimelerin Arap alfabesiyle yazılışlarındaki “vav” harfini kastederek bu kelimeleri sıralamaktadır. (y.h.n)

152 Taşıyıcı elemanları taş, tuğla veya beton duvarlardan oluşan yapılardır. (y.h.n)

yakışıklı, fıkırdakça bir duvak düşkünüyü evlendi. Zavallı adam, merhum karısının hastalıklı inlemeleriyle geçirdiği son yedi sekiz senelik günleri zarfında her gün her saat dert dinlemeden, ona teselli vermeden, ölüme mahkûm bir kadına hayat arkadaşı olmaktan artık usanmış, onun etkisiyle âdetâ ömrün lezzetini ve dünyanın zevklerini unutmuş gibiyken şimdi genç karısının gençliğinin sihirli etkisiyle o da kanında bir sıcaklık, bütün vücudunda beklenenin üstünde bir hareket görerek, kendini ikinci bir gençlik devrine girmiş sayarak artık ne oğlu Müştak'ı düşünmeye ne de sattığı mülklere üzülmeye vakit bulabiliyordu.

Müştak, pederini böyle meşgul görünce kendini zevk ve eğlence âlemlerine kapıp salıverdi. O aralık ticaretinin genişliği ve büyük servetiyle bilinen, tanınan bir Rum vefat ederek kiliselere, Rum mekteplerine bağışladığı milyonlardan başka, Beyoğlu şıkları arasında ebedî bir kavga sebebi olacak bir de metres bırakmıştı.

Matmazel Parnas, yirmisinden pek yukarı olmayan bu afet, sarı saçları, ela gözleri, o uzun ve narin boyu, gösterişli tuvaletiyle, Beyoğlu'nun sevda ufkunda zuhur eden bir kuyruklu yıldız gibi acaba kime çatacak, hangi servete çarpacak diye bütün dikkatli ve arayıcı bakışları kendine çekmiştir. O esnada milyonluk zevat bile tedbirli birer kararsızlıkla matmazelin çarpma tehlikesinden çekinirlerken onlara nispetle serveten bir hiç olan bizim Müştak sansar kaparıyla kaplan avına çıkan bir şaşkın avcı gibi o birkaç bin liralık az bir servetiyle matmazelin yoluna vücut sererken sevgisini sunmaya cesaret göstermişti.

Rivayete göre matmazel, Paris'in yüksek tabaka aşüftelelerindenmiş, müteveffa Rum, Paris'te ticari bir işten birkaç saat zarfında milyonlar kazanmış. O sevinçle vücutça bir gençlik hissetmiş. Servetteki şansının muhabbetteki yavrusunu da tecrübeye kalkarak matmazele sevdalanmış. Birlikte Dersa-

adet'e¹⁵³ gelmişler. O kazancın besbelli hızı çabuk geçmiş, mösyönün de vücudu gevşemiş. Bu seksenlik ihtiyarın yumuşak buselerine biraz sertlik gelmesi için matmazel, âşığınca peynir dişlerinin çıkmasını beklemekteyken zavallı Rum, galiba bu son metresinden umduğunu almadan âlemini değiştirmiş. Namının iyilikle anılması için bunca hayırlı işlerine ek olarak matmazeli de münasip bir servetle halka vakfetmiş. Diğer rivayete göre ihtiyarda peynir dişlerinin ortaya çıkmasını matmazelin bekleyişi sırf bir hileden ibaretmiş, o entrikacı Fransız kızı bunak âşığından gizlice vakit geçirmek için pek çok dişli âşıklar bulmaktan geri kalmamış.

Parnas, kadim Yunanlıların bir dağa verdikleri isimdir ki mitolojide burası güzel sanatlar ve şiir tanrıçası Apollon'un bulunduğu yer sayılırdı. Bugün mecazen şiir ve şaire de isim olmuştur. Parnas'ın üzerine çıkmak *Monter sur le Parnasse*,¹⁵⁴ yani şiire kendini adamak gibi Fransızcada bazı terkiplerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Matmazel Parnas ihtiyar dostunun gözüne daha şairane görünmek için kendine bu namı vermiş olmalı. Müştak, daha yemi yemeden kapana tutulan kuş gibi henüz matmazeli görmeden ismine alaka etmişti. Evvela böyle kulaktan âşık oldu. Sonra bir fırsat elde ederek matmazelle görüştü. O saatte fitili aldı.

Je veux monter sur le Parnasse

Mais hélas

*Ma plume ne se prêtée à mes espérances.*¹⁵⁵

şeklindeki şiirden saçmalıklar karalayarak Parnas'a sunmaya cesaret etti. Bu maskaralıklar kızın hoşuna gitti. Müştak'ın serveti, matmazelin evinin idaresine tuz biber olmaz. Fedakâr âşık hiç buralarını düşünmedi. Kızın, çok zenginleri

153 İstanbul. (y.h.n)

154 "Parnas'a tırmanmak" anlamına gelen Fransızca söz öbeği. (y.h.n)

155 "Parnas'a tırmanmak istiyorum / ama ne yazık ki / kalemin, umutlarıma ödünç vermedi" şeklinde uydurma bir şiir parçası. (y.h.n)

birkaç ayda ezecek olan o geçim yükünü üzerine aldı. Gelirlerini satmadı, borçlanarak tedarik etmek suretiyle üç ayda bin lirayı aşkın bir meblağ sarf etti. Matmazel Parnas güya Müştak'ı biraz seviyor, bu zavallı gencin öyle Avrupa milyonerlerinden olmadığını da biliyordu. Bu gerçeği bilmesinden dolayı sanki sözde israftan kaçınarak yaşıyordu. Parnas'ın bütün bu iyi niyetlerine, benimsediği idareli yaşayışına rağmen zavallı Müştak üç ayda bitti. Sofra tükendi. Zaten eti ne budu ne? Fakat zavallının nakit sermayesi bittikçe içinin ateşinin artması neticeyi elemli bir hâle getiriyordu. Bir ay kadar da etrafa borçla yaşadı. Hilesi meydana çıkmaksızın son krediyi de kullanmaktan çekinmedi. O günlerde gidip o kapıyı çalmanın kendine iki yüz liradan aşağıya oturmayaacağını bildiğinden pederinin son derece hasta olduğuna yönelik yalan haberi metresine mektupla haber verdi. Hastayla olan kederli meşguliyetinin gelip kendisini görmesini güçlü bir şekilde engellediğini anlattı. Matmazel bu yalana kandı mı? Gidip bir haftadır yüz yüze gelmemiş olduğu için metresinin apartmanında neler döndüğünü bilemiyor, merakından çatlıyordu.

Acaba birkaç bin liraya sahip, Fransızcada saçma sapan şiir söylemekte mahir biri daha ortaya çıkıp da Parnas'ın gönlünde Müştak'ın yer ettiği sevda makamını zapt etmiş olmasın? İşte en ziyade bundan korkuyor, buna ihtimal verecek bazı kuruntular zihnine geldikçe kızarıyor, bozarıyor, terliyor, nerede bulunduğunu, ne yaptığını, ne söylediğini şaşıırıyordu.

Zavallı perişan âşık, Aksaray'dan Beyoğlu'na kadar nasıl gittiyse arabayla Süleymaniye'ye yine o aynı dalgınlıkla döndü. Arabacı Bâb-ı Meşîhat'e¹⁵⁶ yakın bir yerde dizginleri çekti. Süleymaniye'ye gelmiş olduklarını, gidilecek sokak neresiyse tarif etmesini eğilerek müşteriyi ihtar etti. Fakat

¹⁵⁶ Osmanlı Devleti'nde özellikle Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra şeyhülislamın resmî dairelerine verilen ad. (y.h.n)

müşteri hiç oralarda değildi. Sözüne cevap alamayınca herif yerinden fırladı, indi. İhtarını beyin yüzüne tekrar etti. Müştak, “Ha, gelmişiz!” şaşkınlığıyla arabadan çıktı. Elini pantolonunun cebine sokarak parmaklarına ilk dokunan parayı arabacıya verip yürüdü. Herif avucuna konan paranın mecidiye olduğunu gördü. Fakat müşterinin dalgınlığından istifade etmek kastıyla:

“Azdır efendim! Taksimden buraya kadar bir mecidiye olur mu? Gelirken köprü parası verdim, şimdi giderken yine vereceğim. Bana ne kalacak?”

Arabacının bu arsızlığına itiraz etmeksizin Müştak elini tekrar cebine daldırdı. Herife bir mecidiye daha verdi. Bu tuhaf müşteri seri adımlarla uzaklaşırken arabacı kendi kendine:

“Yüzümü kızdırıp acaba biraz daha söylensem mi? Böyle dalgın müşteriye bayılırım. Hele ufaklık da tutmazsa söylendikçe insana mecidiye uçlanır... (Haykırarak) Beyefendi! Hayvanlara günahdır. Taksim’den buraya kadar iki mecidiye! İnsaf be! Kıyafetine baktık da pazarlığa girişmedik. Sanki iş ettik...”

Müştak bu sözlerin hiçbirini işitmedi. O seri birkaç adımla sokağı dönüverdi. Arabacı,

“Sabahleyin elimize bir av geçti. Onu da kaçırdık. Bunun gibi dalgın müşteriye senede bir defa ancak tesadüf edilir. Arabacıların piyangosu da mecidiye çeyreği yerine lira, kuruş yerine lira çeyreği veren şaşkınlarla, işte böyle istedikçe mecidiye toka eden dalgınlardan çıkacak,” yakınmalarıyla kırbacını şaklattı. Birkaç mecidiyesini sızdırmadan dalgın müşteriyi kaçırmış olmasından doğan öfkesini hayvanlardan alarak arabasını sürdü.

Müştak’ın borçlanarak iki yüz lira koparmak yönündeki boş hayaliyle görmeye yanına gittiği Reyhan Bey, kasabamızda kabak familyası kadar bir çeşitlilik ve bereketlilik

gösterip büyüyen edip taslaklarından biriydi. Fakat yüksek veya alçak hiçbir mektepten diploması, hiçbir ilim kapısından ruhsatı yoktu. Beyin bu yokluktan asla cesareti kırılmayarak, o kendini her şey için mezun sayardı. Diploma alma konusunda mahrumiyetini Reyhan'ın mektep görmemiş olduğuna yormamalıdır. Bilakis onun gördüğü mektepleri değ-me allameler görmemiştir. Ne mülki ne askerî rüştiyeler, ne Frerler Mektebi,¹⁵⁷ ne mülkiye tıbbiyesi, ne Mekteb-i Sultanî, ne Mülkiye-i Şahane, bunlardan girmedığı hiçbir kalmamış, her birinde birer ikişer sene bulunmuştu. Pederi zengince olduğu için çocuğun canı hangi öğretim kurumunu isterse oraya gönderir, oğul bey bulunduğu mektepte hoş olmayan işlere girişince hemen oradan alır, daha eğlenceli saydıkları bir diğerine verirdi. Peder efendinin bu hâline bakılırsa çocukları sıkmadan, eğlence tarzında eğitmek şeklindeki öğretim yöntemi taraftarından olduğu anlaşılıyor.

Babasının vefatından sonra Reyhan, resmî dairelerden birkaçına girdi çıktı. Deniz hamamları¹⁵⁸ kiralamak, sekiz on kira arabası işlettmekten başlayarak piyasadan afyon alıp satmak derecelerine kadar ticareti genişletti. Fakat bunlardan kâr etmek şöyle dursun büyükçe zararlara bile uğradı. Fazla kazanç için mirasını tehlikeye atmaktan vazgeçerek sonuçları şüpheli o tür ticaretlerden en sonunda çekildi. İdaresini gelirlerine uydurarak geçiniyordu; ama adına yakışacak bir mesleği olmaması bir müddet canını sıktı. Sonra ara sıra gazetelere makaleler göndermek suretiyle yazarlık namını takınarak o derdine de çare bulmuş oldu. Hiçbir meslekte dikiş tutturamayanların en sonunda yazı işine dökülmele-ri, yazarlığın şerefini yücelten durumlardan değildir. Lakin bu mesleğe girmekteki neden, açlık olmayıp da böyle Reyhan gibi bir meşgale arayışından ibaret bulunursa bu çeşit

157 Saint Jean-Baptiste de la Salle tarafından kurulan Frerler Cemiyeti'nin açtığı okullardan biri. (y.h.n)

158 İstanbul'da Osmanlı döneminin sonlarına doğru deniz üstüne yapılan kapalı plaj. (y.h.n)

gelir sahibi yani karnı tok yazarların -ki enderdir- ücretsiz karaladıkları makaleler gazete sahiplerince en faydalı eserlerden sayılır. ... gazetesi ara sıra haber ve makale kıtlığına uğradıkça Reyhan Bey'in ilgili ilgisiz yazılarıyla seve seve sütunlarını doldururdu. Yazı işleriyle geçinmekte akıllıca bir yöntem keşfetmiş yazarlardan birkaçı Reyhan'ın etrafını alarak kalemindeki dâhice kudreti şaşkın, avlayıcı övgülerle parlattıkça parlatmak suretiyle zavallı adamı ikna ederek sürümsüzlükten kapanmak üzere bulunan süreli yayınlardan birinin başyazarlığını buna kabul ettirmişlerdi. Dergi, birkaç ay Reyhan'ın kaleminin yardımıyla... estağfurullah parasıyla yayımlandı. Kâr olursa tamamıyla arkadaşlara, zararı tamamıyla kendine ait olmak şeklinde acayip bir şartla, gafletle üstüne almış bulunduğu bu başyazarlık şerefi Reyhan'a pek tuzlu oturdu. Bunu tecrübeyle anladıktan sonra banyolar kiralama işini, dergi yayımlamaya kıyasla yüzde yüz kârlı bulmuştu. Birkaç defa bu yolda dolaba uğradı. Birkaç yüz lira dolandırıldı. Borç isteme ricasıyla ara sıra kendine müracaat eden düşkün yazarlara,

“Bıktım sizden... Büyük servet sahibi olsam, fasulye piyazıyla soğuk sahnelerde sıçraya sıçraya hasta düşen aktörlerimizle sefillikte bunlardan pek farklı olmayan yazarlarımız için bir imarethane¹⁵⁹ kurardım,” derdi.

Müştak, Reyhan'ı bu yazı işleri münasebetiyle yakından tanırdı. Dergilerini kapatmak zorunda kalmış dergi sahipleri hakkındaki iyiliksever yardımlarını bildiğinden parasızlık yüzünden metresini elden kaçırmak tehlikesine maruz kalan zavallıdan da belki lütfunu esirgemez hayaliyle bu cömert dostuna müracaat ediyordu.

Reyhan uzun boylu, enli omuzlu, buğday tenli, gür bıyıklı, sık kaşlı, iri siyah gözlü, otuz beş yaşlarında yakışıklı bir delikanlıydı.

159 Medrese öğrencilerine, cami görevlilerine, fakirlere, gelip giden yolcu ve misafirlere yemek vermek üzere kurulmuş aş evi. (y.h.n)

Müştak, odadan içeri girince bu zatı “Terakki Arkasından” başlıklı bir makale yazmakla meşgul buldu. Reyhan kendine büyük bir yazar tavrı vermek için Fransa’nın meşhur yazarlarından birini taklit ederek şalvara yakın bollukta açık renk bir pantolon, sadakordan¹⁶⁰ kolasız bir Frenk gömleği giymiş, parmak enliliğinde ince şerit gibi siyah bir boyun bağını gayet gevşek bir düğüm yaparak boynuna sallandırmış, yine o garip benzemek fikriyle pek az kestirdiği gür saçlarının alın kısmını tepeli Fransız horozu gibi kabartmıştı. Meşhurların yazı odalarına dair Avrupa’nın resimli gazetelerinde gördüğü resimlerin her birinden bir fikir alarak düzenlediği çalışma odasının ortasına konulmuş, üzerinde yığınla kitap, kâğıt bulunan geniş bir yazı masasının önüne oturmuş; ayaklarını, kafasında boncuktan gözler parlayan büyük bir ayı postunun üzerine uzatmıştı.

Reyhan hemen ayağa kalkarak güler yüzlü bir çehreyle misafirine elini uzattı. Sıkı sıkıya tokalaştılar. Müştak, dalgın bir hâlde bu deniz hamamı idareciliğinden bozma edibin karşısında bir koltuğa oturdu. Ev sahibi tebessümle:

“Pek dalgınsınız, monşer! Hatta o derece dalgınsınız ki yazmakla meşgul olduğum şu önümdeki makalenin başlığına dikkat edecek kadar olsun aklınız başınızda değil.”

“Evet monşer, dalgınım... Hastayım... Üzgünüm... Açıkçası pek acayip bir hâldeyim. Uyuyor muyum? Uyanık mıyım? Onun bile farkında değil gibiyim. Âdeta kendini bilmez bir hâldeyim.”

“(Gülerek) Evet... Evet... Lodoslu havalarda bu sersemliğe ben de uğrarım. Başımda bir dalgınlık peyda olur. Durduğum yerde uyuyuveririm. Sonra gözlerimi açınca ne kadar uyumuş olduğumu saate bakmadan bilemem! Bu hâl ediplere, yani asabi insanlara özgüdür... Bir makalede... Evet, ‘Lodos ve Yazarlar’ başlıklı bir makalede bu hâlin fizyolojik sebeplerinden bahsetmek isterim.”

160 Saman renginde, düz dokunmuş bir çeşit ipekli kumaş. (y.h.n)

“Birader! Benimki lodos dalgınlığı değil.”

“Tuhaf şey! Sana da başka hava mı dokunuyor? Bazı bün-yelerin aynı havadan değişik şekillerde etkilenmelerine dair Mösyö Kolen *Fizyoloji*’sinde ...”

“Aman kardeşim Reyhan, rica ederim, biliyorum. Bilgin çok geniştir. Türkler içinde bir erüdisin.¹⁶¹ Zamanın allamesi-sin; fakat bugün dinleyecek ne vaktim var ne de hâlîm! Sen-den ufak bir şey istirhama geldim. İki kelimeyle maksadımı ifade edeceğim. Sen de bana aynı kısalıkta ya kabul veya ret cevabı vereceksin.”

“(Şaşıarak) İstirham tabirinin lüzumu yok. İstedğin ney-se söyle.”

“Borç olarak iki yüz lira...”

Reyhan yazı masasının önünden fırladı. Müştak’ın karşı-sında ellerini göğsü üzerine çaprazvari kavuşturup bir aktör tavrı alarak:

“Talep ettiğiniz bu meblağ ile resimli gazete veyahut sü-reli bir yayın çıkaracaksan birader, sana paradan evvel kos-kocaman bir nasihat vereyim, o fikirden vazgeç...”

“Hayır... O maksatla istemiyorum...”

“O hâlde bu parayı ne yapacaksın?”

“Bu lüzumu anlatmaya kalkarsam laf uzar.”

Reyhan mühim bir keşifte bulunmuş gibi birdenbire elini dizine vurarak:

“Ha! Anladım, anladım... Deminden beri gösterdiğim anlayışsızlığa sen de şaş ben de şaşayım... Şu aralık Matmazel Parnas ile meşgul olduğumu nasılsa hatırlayamadım. Öyle bir metresle yaşayana, ‘Parayı ne yapacaksın?’ sorusunu sormak pek abes olur değil mi?”

¹⁶¹ Fr. érudite: Bilgili. (y.h.n)

“Zekisin... Çok zekisin monşer! Parayı ne yapacağımı beni çok üzmeden işte anladın. Fakat bence asıl can dayanmayacak olan bundan sonraki üzüntüyü kısa kesmeni rica ederim. Talep ettiğim bu meblağı verecek misin, vermeyecek misin? Bir sözle kesin cevabını ver...”

“Yooook... Öyle işi aceleye boğup da sıkboğaz olmaya gelemem.”

“Seni sıkboğaz eden yok birader. Paran daha dolabında duruyor. İstersen verirsin, istemezsen vermezsin. Bu borca seni razı edemezsem müracaat edecek bir iki yerim daha var. Onlara gideceğim. Vakit geçmesin diye acele ediyorum. Çok şükür benim param yok değil. Fakat ancak yirmi gün sonra elime geçecek. Bana bugün yarın lazım... Sana muntazam bir senet vereyim. İstersen muteber bir de kefil göstereyim...”

“(Düşünerek) Hayır monşer, maksadımı anlamadın... Ben şimdi senden kefil sormuyorum. Hâlin bana çok tuhaf göründü. Sana acıdım. Şimdi eline iki yüz lira koymakla kendimi derdine deva olmuş sayamam. Sana edeceğim iyiliği, kardeşliğimden dolayı esaslı etmek isterim.”

“(Şaşırarak) Ne gibi?”

“Seni biraz sorguya çekeceğim. Sorularıma ne kadar doğru cevaplar verirsen hakkında o kadar hayırlı olur.”

“Monşer, öyle uzun uzadıya soru cevaba vaktim yok. Şimdi söyledim ya! Senden ümidi kesince başka taraflara müracaat edeceğim...”

“O hâlde uğurlar olsun... Benim de öyle alelacele bir dostta borç verecek iki yüz liram yok.”

Reyhan'ın verdiği bu son cevabın üzücü etkisiyle Müştak'ın, biraz evvel azıcık ümide düşmüş olan o zavallının çehresi bir anda birkaç renge girdi. Dudakları titremeye, gözleri sulanmaya başladı. Çünkü her söz başında gösterdiği aceleci tavır sahte ve müracaat edeceğini ifade ettiği yerler

külliyen asılsızdı. Başvurmak lazım gelen mahallerin tamamını kaç zamandır dolaşmış, hiçbirinden beş lira koparamamış, son bir kandırma ümidiyle Reyhan’a müracaat etmişti.

Vücudunun titreyişlerini mümkün mertebe zapt edip Reyhan’dan ümitsizlik acısını gizlemeye uğraşarak fakat zor anlaşılır bir surette, “Öyleyse gideyim...” diyerek üzgün bir şekilde odadan çıkarken Reyhan, dostunun gizlemek istediği derin ümitsizliğini anladığını ima edercesine ve dostça bir üzüntüden ziyade alaycılık olarak algılanabilecek bir telaffuzla dedi ki:

“Kendi menfaatiniz namına soracağım birkaç soruya te-reddütsüz cevap verecek kadar dostluğuma güvenmemenize teessüf ederim.”

“(Titrek bir sedayla) Bütün dostlarına tercihen ilk önce size müracaat eden eski bir dostunuzu bu kadar küçük bir meblağ için sorgulamaya kalkınanızdan doğan üzüntümün, sizin göstermek istediğiniz teessüften fazla olacağına şüphe yoktur.”

Ev sahibi misafirin kulağına biraz eğilerek:

“Sorgulama tabirini kullanmamdan dolayı ürkmeyiniz. Size soracağım sorular hep Matmazel Parnas ile aranızdaki sevginin devam etmesiyle alakalıdır...”

Bu muammalı sözlerle karşı Müştak afalladı. Hiç cevap vermedi. Dostunun alık alık yüzüne bakakaldı.

Reyhan devamla:

“Ya oğlum, işte böyle alıklaşırsın. Farz edelim ki istediğin miktarda parayı şimdi sana vereyim. Buradan çık git. Bununla ne iş göreceksin. Birkaç günlük ihtiyacını def etmekten başka bir şey yapamayacaksın. Az bir müddet sonra yine aynı zaruret baş gösterecek. Her zaman sana iki yüz lira borç verecek bir dost bulunmaz. İşî esasından inceleyelim de ona göre bir çare arayalım...”

Müştak şüpheli bakışlarla dostunu süzerek:

“Sözlerinden hâlâ bir şey anlayamıyorum. Eğer maksadın birtakım baba nasihatleriyle beni sevdamdan vazgeçirmek ise sana şimdiden anlatayım ki ben nasihat dinlemem. Nasihat almaya ihtiyacım olsaydı hiç sana gelmez, daha ehline müracaat ederdim. Çünkü hâlini bilirim. Sen benden ziyade nasihate, ıslaha muhtaç bir zırzopsun...”

“Nasihat etmek nerede ben nerede a birader! Nasihat verecek değilim. Yazık değil mi çeneme... Sana açık bir teklifte bulunacağım.”

“Söyle...”

“Hayır... Evvela soracağım sorulara cevap vermeli...”

“Aşkımın sırlarını öğrenip gazetelere fıkralar yazmaya kalkışırsan sonra bu işin sonu düelloya çıkar ha!”

“O gibi kötü şeylerle bir dostu söyletecek kadar alçak yaradılışlı değilim...”

“Parol donör mü?”¹⁶²

“Parol donör...”

“Öyleyse sormaya başla. Her soruna doğru cevap vereceğim...”

İkisi de birer sigara yakarak karşılıklı karşıya koltuklara oturdular... Reyhan alnını buruşturup iki kaşını birbirine yaklaştırarak aldığı ciddi tavırla:

“Matmazel Parnas’la yaşamak için aylık harcadığın masrafı kısaca bana anlat bakalım?”

Bu soruya karşı Müştak, yalnız ökçesini halıya dayayarak yerden bir dar açı oluşturmak üzere açık tuttuğu sağ ayağını sağa sola şiddetle bir müddet sallayarak derin derin bir göğüs geçirdikten sonra:

162 Fr. parole d’honneur: Şeref sözü. (y.h.n)

“Bana öyle bir soru sordun ki bunun cevabını nefsimе karşı vermekten bile dehşete uğradığım için mümkün oldu-
ğu kadar o tarafını düşünmekten zihnimi uzak tutmaya uğ-
raşıyor, yalnız elime ne geçerse onu harcamaktan başka bir
şey düşünmüyor, hesaplamıyordum. Bununla beraber soruna
cevap vereceğim... Efendim... Efendim... Efendim nereden
başlayayım? Ha... Dur... Ayda on lira apartman kirası...”

“(Gözlerini açarak) Çok...”

“O paraları verirken benim gözlerim seninkilerden ziyade
büyüyor ama faydası yok. Ondan aşağı bir dairede oturmu-
yor. Sen masrafların azlığına çokluğuna itiraz etme, yalnız
dinle ki söz uzamasın...”

Müştak, dostuna sessizlik tavsiye ederken masrafların
ulaşacağı toplamın dehşetinden kendi heyecanını gizleyeme-
yerek baygınlığa yaklaşan bir hâl ile:

“Zihnim pek karışık birader... Matmazelin israflarında o
kadar ufak tefek şeyler vardır ki kısaca bile olsa şu saatte
bunları size sayamamaktan korkuyorum. Fakat bu ufak tefek
şeylerde hatırlayamadıklarımın ne önemi olabilir? Toplam
bilinmiyor mu? Bu müthiş toplamı yüz sene de yaşasam yine
mümkün değil unutamam? Çünkü aylık iki yüz lirayı geç-
mektedir. Bazen üç yüzü de geçer... Bazen...”

“Dört yüzü de bulur ha? Zavallı Müştak!”

Parnas’ın âşığı ümitsizlikten boğulur gibi içini çekerek
hakkında kullanılan “zavallı” sıfatının kendi için ne kadar
uygun bir tabir olduğunu göstermek ister gibi bir müddet
boynu önde konuşmadan durdu. İki arkadaş, sırlarına vâkıf
olan bakışlarla bir-iki dakika birbirleriyle derin derin bakış-
tılar.

Müştak, matmazelin israflarına tahammüldeki ahmaklığı-
nı açıklamakta pek ileri varmış olmaktan ve kendi küçük ser-
vetiyle kesinlikle uygun olmayan böyle bir yaşayışa, arkası

gelmeyecek bir sefahate koyulmaktaki cinnetini tamamıyla anlatarak borç istemeye geldiği dostunun merhametine bedel hiddetini çekmekten endişelenmiş gibi birdenbire tavrını değiştirecek, aklını başına toplamaya uğraşarak:

“Ben de ne söylediğimi bilmiyorum. Yok, aylık harcamalarımın hiçbir vakit dört yüz liraya ulaştığı yoktur. Bazen iki yüz lirayı geçer; fakat bazen ayda yüz elliye varmaz.”

Reyhan şüpheli bakışlarla misafirini süzerek:

“Hakikaten ne söylediğini bilmiyorsun... Beş dakikada bir çehren de ifaden de değişiyor. Benden üzüntünü gizlemeye, gerçekleri örtmeye niçin uğraşıyorsun? Doğru söylersen doğru düşünürüz. İfadelerin ciddiyetiyle belki sağlıklı bir sonuca varmak mümkün olur. Bundan dolayı metresine ettiğin masrafları kısaca fakat toplam miktarı doğru olarak haber ver... Sana karşı göstereceğim kardeş cömertliği sözlerin doğruluğu oranında büyük olacaktır.”

“Teşekkür ederim Reyhan... Lakin zihnim karışık bira-
der... On lira apartman kirası...”

“Onu işittik...”

“(Yine içini çekerek) Oda hizmetçisi, sofa hizmetçisi, sokak hizmetçisi, yamakla aşçı aylıkları... Her saat matmazelin emrine hazır bulundurulmuş gayet şık kupanın aylık kirası...”

“Miktarı söylemiyorsun!”

“Rica ederim sabret... Toplamını söyleyeceğim... Her ay başında Beyker,¹⁶³ Luvr daha bilmem ne mağazalarından yağan hesap pusulaları, modistlerin gönderdikleri notlar... Odeon, Pötişan tiyatrolarına, Sirk’e abonelik ücretleri...”

“Canım, bunların hepsine nasıl yetişebilip de gidebiliyorsunuz?”

163 Baker Mağazaları: Hazır elbiselik ve manifatura, tuhafîye üzerine zamanının en büyük müesseselerindendir. (y.h.n)

“Yetiştığımız yok... Parnas’ın canı istediği zaman gider, bu oyun yerlerinin bazılarında yarım yahut bir saat kadar otururuz. Çoğu zaman sıkılır, çıkarız. Öyle ilk perdeden gidip de bir tiyatrodan sonuna kadar oturmak bizim gibi kibarlar için ayıpmış! Bundan sonraki ufak tefek masrafları sayamayacağım. Daha neler! Neler! ‘*Pour satisfaire ses petits caprices.*’ Yani sevdiğim kadının her türlü gereğinden fazla olan masraflarını ödemek, ufak tefek densizce arzularını yerine getirmek için Bonmarşe’den, Pazar Alman’dan, birtakım antikacı mağazalarından gerçek kıymetlerinin belki de kırk elli kat üzerinde birer fiyatla alınan oyuncak türünden gereksiz birtakım eşyaya verdiğimiz paraya cayır cayır yanarım. Apartmanın içi oyuncak sergisine döndü. Parnas’ın bu biblo ve antika merakından pek yangınım... Bazı akşam apartmana gittiğim zaman neşesinden ellerini birbirine vurarak beni karşılar. Ana diliyle haykıra haykıra der ki:

“Aman Muşak -ismimi böyle telaffuz eder-, sana bir şey söyleyeceğim çok sevineceksin. Sokak içinde hiç beklenmeyecek bir dükkânda mühim bir define keşfettim. Gayet eski bir anfor...¹⁶⁴ Hani ya sana kıymetli antika vazolar defterinde resmini göstermemiş miydin? İşte onun aslını buldum. Sahibi malının kıymetinden habersiz... On yedi liraya kapattım. Ne büyük kelepir değil mi? Bu keşfimden dolayı beni alkışlasana...”

“Daha kelepiri görmeden kâşifini alkışlarım. Fakat on yedi liranın acısı yüreğime çöker. Ben antikadan anlamam. Fiyat maddesinde gözlerim büyür. Sevdiğim kadında ise hâl tam tersidir. O fiyat meselesine önem vermez. Sade malın eskisini anlar... Sonra anforu ziyarete gideriz. Bakarım ki evvelce mevcut bulunan antikalarımızın içinde bu yeniye bir yer bulabilmek için hayli güçlük çekilmiş... Şöyle bir tarafa sıkıştırılmış. O kadar sevinçle ziyaretine koştuğumuz anfor nedir bilir misiniz? Âdeta iki kulplu bir çömlek. Metresim bu antikayı o kadar ucuza kapatabilmekteki muvaffakiyetine

164 Amfora. (y.h.n)

şaşarken ben de o kulpları yapanın gözüne giresice çömleğin on yedi lira neresi ettiğine hayrette kalırım. Fakat ne çare, mademki matmazel böyle bir kelepirci elde ettiğine seviniyor, sen de beraber sevinmelisin? Hele sevinme de bak, sonra ağ-laman muhakkaktır. Birkaç akşam sonra gelirim ki matma-zelde bir öfke... O antika anfor, parça parça yerde yatıyor. Vazonun satın alınması sırasında sevinmekte ne kadar ace-le lazımsa onu öylece yerde görünce kızgınlık göstermede de o derece yavaşlık gerekir. Zinhar kızmamalı... Sevinçte de hiddette de matmazelin havasını kollamalı. Hâli gerekti-riyorsa ona göre sevinçli veya mahzun görünmeli. Keşif ve satın alınmasından dolayı birkaç gün evvel o kadar sevinilen anforun kırılma nedenini sormamalı. Canı isterse matmazel meseleyi size anlatır. Anlatmazsa artık bunu merak etmeme-li, kırılan kırılmış deyip geçivermelidir. Anlatmaması da her-hâlde hayırlıdır. Çünkü gerçeği anlattığı zaman hazma mec-bur olacağınız hiddet vücudunuzu hayli sarsar. Çoğunlukla alacağınız cevap şöyle olur:

‘Ben o anforu Atina’da eskiden beri yapılan Pan Atene¹⁶⁵ şenliklerinde yarışmalardan galip çıkanlara ödül olarak veri-len Pan Atenaiklerden¹⁶⁶ zannetmiştim, meğerse aldanmışım. İncelemem sonucunda bu hakikat sabit oldu. O kadar öfke-lendim o kadar öfkelendim ki işte bu sahte çömleği parça parça etmedikçe öfkemi dindirmek mümkün olmadı.’

Bu incelemeyi on yedi lirayı vermezden evvel yapsaydı olmaz mıydı? Fakat söylenmez... ‘Kırdığına pek iyi etmiş-sin’den başka bir şey denemez...”

165 Panathenaia: Yunan dininde, Tanrıça Athena onuruna her yıl düzenlenen şen-liğinin adıdır. Kökleri çok eski dönemlere uzanan şenlik, büyük olasılıkla Olimpiyat Oyunları’yla rekabet amacıyla dört yılda bir düzenlenmeye başlanmıştır. Şenlik, Athena kültüne uygun kurban törenlerinden ve mevsime uygun ayinlerden oluşu-yordu. (y.h.n)

166 Panathenaia Amfora: Kulpları kısa, dik omuzlu, sivri kaideli olarak yapılan amforalardır. Tanrıça Athena onuruna yapılan yarışmalarda başarılı gelen sporcu-lara ödül olarak verilmiştir. Bu nedenle “Ödül Amforası” olarak da ünlene-n Panathenaia amforaları, tanrıçanın kutsal zeytinyağını koymak için kullanılmıştır. (y.h.n)

“Demek metresin densiz müsriflerden? Aylık masrafın birbiri üzerine kaç  geliyor? Yaklaşık olarak meydana doğru bir miktar koy da ona göre sana bir teklifte bulunacağım...”

Müştak bu masrafların en ufak ayrıntılarını hatırlamak için dimağını zorladığını gösterir ifadelerle:

“Belli olmaz birader! Belli olmaz. Metresimin masraflar barometresindeki ibre daima değişik noktaları gösterir. Yüz elli iki yüz lirayla geçinirken bir de bakarsın birdenbire bir seyahat arzusu gösterir. Haydi, İzmit’i, Bursa’yı dolaşırız. İşte o aydaki masrafın toplamı her türlü tahminin üzerine çıkar. Hele birkaç anfor fazla kırdığı aylarda büsbütün belim bükölür.”

“Anladım... Anladım... Parnas’ta kabahat yok. Suç hep senin...”

“Neden?”

“Öyle bir metres nasıl idare olunur onu bilmiyorsun da işte ondan...”

“Nasıl idare edileceğini sen biliyorsan bu önemli ilim hakkında bana ders veriver...”

“Dünyada her ilmin öğrenilmesi yeteneğe bağlıdır. Özellikle bu gibilerinin... Fakat şimdi bu tarafı da bir kenara bırakalım... Farz et ki matmazeli ayda yüz lirayla idare etmek mümkün olsun... Sen bu masrafa daha kaç ay dayanabilirsin?”

Bu soruya karşı Müştak, gözlerini kapayıp yumruklarını sıkarak:

“O noktayı eşeleme rica ederim. Bu taraf benim için karanlıktır. Belki de bir intihar çukurudur.”

“(Kaşlarını çatarak) Böyle çocukça, densizce sözlerin lüzumu yok... Senden bir erkeğe, özellikle bir filozofa yaraşır cevaplar isterim. Bu israflı gidişata servetin daha kaç ay dayanabilir?”

“(Sapsarı kesilerek) Herhâlde üç dört aydan fazla değil... Evet, bütün servetimi son on paraya kadar harcasam nihayet dört aydan daha fazla sürmez.”

“Olanca servetinin sıfıra döndüğü ve bütün aşk arzularının mecburi bir ayrılıkla sonlandığı gün ne yapacaksın?”

“(Titreyen bir sesle) İntihar edeceğim.”

“Haydi oradan zevzek.”

“Bu felaketimi haber aldığın günü ikimizden hangimizin zevzek olduğunu anlarsın.”

“Sevginin böyle kurtulması mümkün değil zannedilen çıkmaz yollarına düşenler hep intihar mavalını okurlar.”

“Birader yüzüme dikkatli bak. Ben buraya ne maval okumaya geldim ne de dinlemeye.”

“Hiddetlenme. Mademki son kararın intihardır, seni kurtarmak isterim.”

“Neyle? Nasihatle mi? O vadide çene yormaman için sana ihtarda bulunmadım mı?”

“Seni nasihatle değil parayla kurtaracağım...”

“Bilmece söylüyorsun! Haydi, hakkımda böyle lütufta bulun. Fakat sen de milyonlara sahip değilsin ya? Bu sığağa kar mı dayanır? Bir müddet sonra senin servetin de sıfıra iner...”

“İnsin... Farz et ki servetim bu israfı ancak dört ay idare etmeye yetebilsin... Senin servetinin tahammül edebileceği dört ayın üzerine bir dört daha ilave olunursa sekiz ay eder ki bu da az bir müddet değildir. Senin gibi bir dosta dört ay fazla ömür kazandırmak büyük bir iyilik değil midir?”

Bu kardeşçe cömertliğe karşı hemen Müştak yerinden fırlayıp iyilikte bulunanın ellerini öpücüklere, gözyaşlarına boğarak:

“Buna iyilik deme... Lütuf deme... Bir arkadaşı diriltme de... Belki bundan daha kuvvetli bir cümle, bir terkip icat et... Fakat azizim... Fakat sevgili biraderim... Bu yüceliğine neden dolayı müstahak görüldüğümü anlayamıyorum. Bu hareketin sırf insanlık eseri midir? Yoksa... Karşılık olarak sen de benden...”

Bu defa Reyhan’ın da sesinde bir titreyiş ortaya çıkarak:

“Evet, ben de senden bir fedakârlık talep edeceğim...”

“Vadettiğin lütfun büyüklüğüne oranla kendimde karşılık olarak fedakârlık adı verilebilecek bir hareket düşünemiyorum da...”

“Parnas’ın masrafını aylık iki yüz lira farz edelim.”

“Peki öyle olsun...”

“Bunun yarısını yani yüz lirasını ben karşılayacağım. Fakat bir şartla...”

“Ne gibi?”

“Sevginize katılmak şartıyla!”

“Pardon anlayamadım?!”

“Arabistan’da bir kısrağın birkaç sahibi bulunduğunu hiç işittin mi?”

“(Tıkanır gibi bir çarpıntıyla) İşittim! Sonra?”

“Bu tasarruf kanunu, masraflı metresleri de kapsayamaz mı?”

“Namusum hakkı için anlayamıyorum.”

“Kısrağın hesabı... Bir metresin de iki amanı¹⁶⁷ bulursa ne lazım gelir?”

Bu acayip soruya karşı Müştak deminden beri minnettarane öpücüklerle ıslattığı ve henüz avuçlarında tuttuğu o iki

¹⁶⁷ Metresi bulunan erkek. (y.h.n)

sevgili eli nefret duyan bir haykırmayla ve bütün kuvvetiyle sıkarak Reyhan'ı dut ağacını silkeler gibi iki üç defa şiddetle sarstı. Canavar homurtusu gibisinden bir sesle,

“Hayvan herif! Alçak mahluk...” aşağılayıcı kelimelerini savurarak Reyhan'ı görmekten dehşete kapılıyor, iğrenç bir şeyden kaçıyormuşçasına yavaş yavaş boş odanın bir köşesine çekildi.

Biraz evvel birbirlerini candan aziz tanıdıklarını gösteren tabirlerle konuşan bu iki kişi şimdi düşmanca birer tavırla birbirini süzüyorlardı. Müştak'ın yüzünde derin nefret izleri, Reyhan'ınkinde zehirli, etkili, alaycı bir tebessüm dolaşıyordu. Böyle bir müddet bakıştılar, bakıştılar. Nihayet Müştak:

“Bu kısrak meselesinin metrese uygulanmasını hangi felsefe kitabında okudunuz beyefendi?”

“İktisat felsefesinde...”

“Demek iktisada riayeten birkaç kişi bir metresle geçinebilirlermiş, öyle mi?”

“Hay hay...”

“Öyleyse bu iktisadi felsefede seni takip edecek kişileri benden başkalarında ara... Kendi terbiyende arkadaşlar bul. Birkaç bekârın bir han odası kiralamaları kabilinden siz de sekiz on arkadaş bir metresle geçininiz...”

“Fakat benim gözüm Parnas'ta...”

“Ben hayattayken sen Parnas'ın eski çorabını bile elde edemezsin...”

“Acelem yok. İntiharınızı beklerim. Deminki hesaba nazaran bu da pek uzun sürmeyecek değil mi?”

Müştak düşmanının şu mantıklı alayına karşı, “Nefret... Lanet senin gibi hayvan tabiatlı heriflere...” hakaretlerinden başka bir söz bulamayarak böyle “nefret, lanet” kelimeleri-

ni tekrar ede ede odadan dışarıya fırlamaktayken ev sahibi o daima alaycı tebessümüyle: “Muşak... Muşak... Bana bak. Çok ham beyinli herifmişsin. Öfkeyle kalkan zararlar oturur... Hele biraz beni dinle...”

Bu garip teklif, bu zehirli alaylardan sonra bile henüz dostunun iyilik vadediyor olmasından kendini tamamıyla alamayan Müştak, bu son sözleri dinlemek için çatkın, dalgın bir çehreyle oda kapısının önünde durdu. Bu yardım ümidinden henüz kendini alamadığını ima eder bir telaffuzla:

“Birader maksadın şakaysa onun da bir zamanı, özellikle bir haddi vardır.”

“İflas gününün yaklaştığını gören büyük bir tacir, o anda servetinden nasıl istifade ederse sen de matmazel ile olan bugünkü sevda saadetini o yolda düşünmelisin. Çünkü sonu yok. Ayda birkaç yüz lira masrafla idare olunur bir metresle yaşamak senin benim gibi züğürtlerin harcı mıdır? Elinde ne varsa satıp bitirdikten sonra ne olacak? Matmazel Parnas, ihtimal bir adiyö demeye bile tenezzül etmeden seni terk edecek. Serveti kendine günde birkaç anfor kırdırmaya müsait diğer bir âşık bulacak. Onlar seyirlerde, balolarda avuç avuç para saçarak gezerken sen de karşıdan içini çekerek bakakalacaksın. Senin için böyle bir akıbet muhakkaktır. Yarın başkasının olacak bir karıyı bugün benden niçin kıskanıyorsun? Teklifimdeki ehemmiyeti sen ilk anda takdir edemedin. Öyle karılara duyulan sevgilere sonsuz bir şekil vermeye uğraşmak kadar budalalık düşünülemez. Onları, herkesin koklamasına sunulmuş olan birer çiçek gibi geçici bir hevesle koklayıp geçmeli. Koklama süresini uzatmak istersen ilk anlarda insanın hazdan başını döndüren o can alıcı koku, sonra bayılarak öldürücü bir zehir tesiri gösterir. Ben Parnas’ı sevmek isterim. Fakat ebedî bir sevgi iddiasıyla değil. Öyle bir kadınla birkaç ay yaşamış bulunmak için... Hiçbir şeyde nefsin son gınasına kadar devam etmeyi sevmem. Bıkmak bir felaket, bıkmamak ise başka bir çeşit saadettir. Özellikle aşkta, sev-

dada... Doygunluk, ilgisizlikle sönen sevgiler, ayrılık anında gözyaşlarıyla süslenmiş olan sevdalar arasında ne büyük fark vardır. Ben her bir fiilimde halkın izlerine, genel görüşlere uymaktan uzak bulunurum. Kendi bakış açımı, kararlarım göre hareket ederim. Seni bu görüşten mahrum buldum. Metresine ortaklık teklif ettiğim zaman istemeden öfkeyle dolman işte bu zayıflığını gösteriyor. Sen insanlık hâllerini tamamıyla inceleyememişsin. Bazı kavimler arasında poliandri¹⁶⁸ denilen bir âdet vardır ki poligaminin¹⁶⁹ zıddıdır. Bu ikinciye çokeşlilik olarak tercüme ettiğimiz gibi birinciye de 'birden fazla kocalı' şeklinde ifade edebiliriz. Bir metresin birkaç âşığı olabilir. Şu kadar ki kadın âşıklarını birbirinden haberdar etmeyerek idareye uğraşır. Çoğu zaman bu idare de görünüştedir. Âşıklar birbirini tanırlar. Fakat öyle gerektiğinden tanımaz görünürler. Âşıklar sıradan kimselerden olurlarsa o zaman boğaz boğaza, bıçak bıçağa gelirler. Kan olur. Kavga olur. Çok şükür biz aynı kadına âşık olduğumuzu bilip de bilmez görünecek saflardan olmadığımız gibi sevgi mezasında gezerek parası en çok olanın üzerinde kalacak bir namussuz kadın için birbirimizi öldürecek akılsızlardan da değiliz... Ben sana cihanı anlayan bir filozof noktainazarından hakikati arz ediyorum. Senin Parnas'a yedirecek kaç paran kaldı? Mesela beş yüz lira değil mi? Ona bir beş yüz de ben ilave ederim. Sen kendi paranla bu karıdan dört ay istifade edecekken bu sevgiye benim iştirakimle istifade müddeti bir o kadar daha uzatılmış olur. Bu birinci sınıf sevgiden ücretin yarısıyla birkaç ay ikimiz de bahtiyar olmuş oluruz. Maksadım diğer türlü olsa matmazelin aşkının ayrıcalığı sana verilmedi ya? Ben de gider doğrudan doğruya kendisine aşkımla ilan ederim. Bundan beni men edebilir misin? İşte sana namusluca teklifim şu: Matmazeli müştereken sevelim. Bu şekilde hareket edersek sevda saadetimizi dört ay daha uzatmış oluruz. Gün doğmadan neler doğar? Bu dört ay zarfında yine

168 Poligami türü evliliğin kadın merkezli biçimidir. Bu evlilik tipinde bir kadın birden fazla erkekle evlenebilmektedir. (y.h.n)

169 Bir erkeğin birden fazla kadınla birlikte olmasını içeren evlilik biçimi. (y.h.n)

mutluluk süresini uzatmak için bir fırsat yakalamayacağımızı kim bilir?”

“Sende de paralar sıfırı tüketince demek ki sevdayı uzatmak için sevgi ortaklığımıza bir üçüncü üye daha arayacağız öyle mi? Tu... Namussuz... Ben de durdum da bu saçma sapan lafları söz diye dinliyorum. Paran da senin olsun, felsefen de... Rezil... Ücretin yarısıyla birinci sınıf sevdada birkaç ay geçirmek için kendinle aynı rezillikte başka ortaklar ara... Hiç böyle utanmaz görmedim. Elinden gelse bir sevda şirketi kurmak için hisse senetleri çıkaracak... Namussuz...”

Reyhan derin, alaycı bir yüz buruşturmayla:

“Senin gibi avam meşrepli, hayatın bilgeliğine, felsefenin sonu yani uygulama kısmına vâkıf olmayan zavallıların aşağılamaları beni kesinlikle etkilemez. Teklifimin hikmetini anlayamayarak sen öyle budala budala söylendikçe kendimi o adi suçlamalarının erişemeyeceği yüksek bir mevkide görüyorum. Bundan dolayı sana gücenmiyorum. İşte bir daha teklif ediyorum...”

“Yeter utanmaz... Yeter...”

“Sevdanızın masrafını hafifletmek için yarı ücretle bir ortak ararsanız tercihen Reyhan dostunuza müracaat buyurunuz.”

“Reyhan, gırtlığına sarılarak kendini bana boğdurmak için mi böyle söylüyorsun?”

“Sansar, kurdu boğamaz. İşte hep bu sözlerin fikrî zayıflığını gösteriyor.”

“Çok edepsiz herifmişsin... Burada bir dakika daha durursam mutlaka aramızda kavga meydana gelecek.”

“Haydi, öyleyse uğurlar olsun...”

5

MUVAFAKAT¹⁷⁰

Müştak, sarhoş gibi sallana sallana kendini sokağa attı. Yürürken hayli müddet her adım başında, “Hay utanmaz hay utanmaz...” sözlerini tekrar etti. Bu kadar ağır hakarete hedef olmaktan meydana gelen üzüntü ve öfkesini bir türlü yenemeyerek namusa tecavüz demek olan böyle bir teklife karşı niçin Reyhan isimli o rezil herifle öldüresiye bir kavgaya tutuşmadığını düşündü. Evet, o melunu öldüremezse de yüzünü gözünü tırnaklarıyla yırtabilirdi. Bu hakaretin icap ettireceği fiilî karşılıkta bulunmadan niçin o evden çıktığına teessüf etti. Bir aralık geri dönmek istedi. Bazı düşüncelere dayanarak bu kavgayı yineleme fikrinden yine vazgeçti. Sonra hakkında reva görülen bu hakarete bir illet, bir sebep aramaya girişti. Parayı vermemek için Reyhan’ın doğrudan doğruya gerçekleştirdiği talebi reddetmedense meydana böyle kabulü namussuzluk demek olan bir teklif çıkarmak gibi hileli bir yola saptığına hükmetti. Kendi kendine, “Vay alçak vay... Bana Beyoğlu’nda, Doğruiyol’da gezinen muhabbet tellallarının hizmetlerine benzer bir görev vermeye kalkıştı... Kabul etmeyeceğimi bile bile cüret etti. Allah göstermesin, ben razı olsam bile bu teklifi yapmak olacak iş midir? Ben Parnas’a gidip de, ‘Sevgilim, aşkından çıldırıyorum; fakat seni idare edecek param kalmadı. Bir müddet daha sevdanla bahtiyar olabilmek için sana kendi elimle ikinci bir âşık takdim edeceğim. Bundan sonra seni iki kese besleyecek, karşılık olarak sen de bir kolunu bana, diğerini ona açacaksın.’

170 Uzlaşma, karşılıklı anlaşma. (y.h.n)

denir mi? İnsan bunu diyecek kadar utanmaz olsa bile o kaddından, evet ne de olsa fuhuşla ilişkili sayılan bir metresten alacağı cevap, ‘Efendi sizi bugüne kadar âşığım biliyordum; fakat neden şimdi görev ve ilişki değiştirmek istiyorsunuz? Bu ikinci hizmeti hakkıyla yerine getiremeyeceğiniz, şu birinci teklifinizden anlaşılıyor. Bundan dolayı arzu ettiğiniz hizmeti gördürmek için o meslekte yetenekli tanıdıklarım çoktur. Size uğurlar olsun...’dan ibaret olmaz mı?”

Müştak, yapılan teklifin gariplik derecesini düşünürken derinlere daldıkça Reyhan’ı boğmak arzusu, kalbinde o derece kuvvet buluyordu. Lakin şimdi asıl düşündüğü şeyler Reyhan aleyhinde nefretini ve öfkesini artıracak hususlar değil; belki züğürtlüğe bir çare, Parnas’a kavuşabilme vasıtalarını hazırlamak için kestirme bir yol bulmak gibi önemli taraflardı. Bu müşkül meseleyi etraflıca düşünebilmek için biraz dinlenmeye, zihin huzuruna, sakinliğe ihtiyacı vardı. Bu sessizliği, inzivayı ancak evinde, o geniş saçaklı kırmızı boyalı büyük evlerinin bir köşesindeki kendi odasında bulacağını düşünerek hareket yönünü semtine çevirdi. Ağa Yokuşu yakınlarındaki evine girdi. Odasına çekildi. Akşama kadar düşündü. Boş kiler, dipsiz ambar. Eski evrakları, senetlerin torbasını karıştırdı. Belki kim bilir? Validesinden kendine geçen evraklar arasında bir ihtimal o ana kadar dikkatinden kaçmış bazı alacak senedi ortaya çıkabilir. Birçok lüzumsuz şeyler okudu, sıkıldı. Bu faydasız araştırmasından sonra kütüphanesindeki kitapları karıştırdı. Paralı zamanında kitapların sayfaları arasına banknot saklamak âdetiydi. Oralarda unutulmuş, sıkışmış birkaç banka kaimesi,¹⁷¹ unutulmuş küçük bir define keşfedilebilir. Bu araştırmayla geceyi buldu. Başka şey? Hayır onu bulamadı.

... köyündeki yalıyı düşündü. Bu yalının yarısı merhume validesinin, yarısı dayısınınındı. Fakat validesi, vefatından birkaç gün evvel Müştak’a vasiyet tarzında şöyle demişti:

171 Osmanlı Devleti’nde bankadan alınacak paraya dair verilen yazı ya da belge. (y.h.n)

“Oğlum! Vefatımdan sonra yalının yarısı sana intikal edecektir. Lakin dayının elinde ondan başka bir şey yok gibidir. Adamcağız vefat edinceye kadar hisseni satmaya kalkışmak, kira talep etmek gibi hareketlerde bulunma.”

Evvela yalıyı, sonra merhumenin bu sözlerini hatırladı. Yalının yarısına sahip olsun da niçin hisselerini satamasın? Ölüm yaşla, sırayla mıdır? Ya kendisi dayısından evvel vefat ederse?

Validesinin bu vasiyetini hükümsüz bırakacak bir yol düşünmeye koyuldu. Böyle açık bir vasiyeti merhumenin ruhunu incitmeden değiştirmeye yol bulmak mümkün değildir. Bu imkânsızlık canını sıktı. Dolaşmak için sofaya çıktı. Orta kattan pederiyle üvey validesinin seslerini işitti. Gülüşüyorlardı. Şimdi acıklı bir hatırayla validesini düşünerek güya ona hitaben, “Bana yalıyı satmamayı vasiyet edeceğine pederimden hiç olmazsa birkaç sene hatırana hürmeten evlenmemeyi rica edeydin...” dedi. Gözleri sulandı. Parnas’la olan ayrılığına mı, pederinin genç karısıyla gülüşmelerini duyarak validesi hakkındaki hissettiği acımanın tesiriyle mi yoksa yalıyı satamadığına mı ağlıyordu? Akan gözyaşlarında bu üç şeyin tesiri var gibiydi. Fakat o esnadaki hüzünlenme sebebi kendinden sorulsa bunu açık bir şekilde tahlil edebileceği şüphelidir. Ağlamak istiyor, âlemde her şey kendine ağlanacak bir şey gibi görünüyordu.

Kafesi sürdü, pencerenin önüne oturdu. Evin karşısındaki harap mahalle camisinin etrafını sarmış tepeleri sivri, uzun serviler, rüzgâr estikçe konuşuyorlar gibi birbirlerine yaklaşıp yaklaşıp ayrılıyorlardı. Bu kasvetli ağaçların fişkırdığı kabristanın otlara gömülmüş, her biri bir tarafa çarpılmış, kavuklu, sarıklı taşlarına, komşunun kapısı üzerindeki fenerin içinde yanan petrol lambasının küçük, sarımtırak, titrek alevi yansidikça mezarlar oynuyor, o karaltılar içinde esrarengiz gölgeler geziniyor gibi oluyordu.

Müştak hep düşünüyor, hep düşünüyordu. Kaldırım taşları üzerinde gümleyen bekçinin ucu demirli sopası -darbelerinin sesi azala azala- uzaklaştı. Diğer mahallelerden, uzaklardan başka sopalar, rüzgârın hafif iniltisi içinde boğula boğula sanki buna cevap veriyorlardı... Karşiki servilerin, o korkunç karaltıların içinden birdenbire bir baykuş öttü. Huhuhu... hu... hu... Birbirlerini takip ederek sık ve sert başlayan bu huhular uzayıp giden seyrek iniltilerle son buluyor, sanki gecenin karanlığı içine uğursuzluk saçıyordu. Müştak, bir kuşun, sedasıyla etrafına uğursuzluk yağdırabileceğine inananlardan değildi. Fakat bu harabe, bu mezarlık iniltilerinin sevimsiz, acı sedası, geceleri ıstırap dolu, uykusuz geçirenlerle eğlenir gibi bazen kopardığı kahkahalar sinirlerine dokunurdu. Validesinin vefatında bu kuş, o felaketlerine ne kadar gülmüştü! Evet... Bu hayvanın sesi karışan işlerde bir uğursuzluk meydana geliyor... Parnas'la ayrılıklarına bu kuşun bir dahli olacakmış gibi o sesin uğursuzluğuna, inançsızlığına karşın gönlünde bir korku, bir çarpıntı hasıl oldu. Av tüfeğini bularak sesin geldiği tarafa, karanlığa sıkmak istedi. Müştak yumruklarını sıkarak, “Yeter uğursuz...” diye haykırdı. Pencereden çekildi. Kısa müddet bir zincir hırıltısını takiben sofada guguklu saat ağır ağır, çın guguk, çın guguk sedalarıyla evin gece sessizliğini ihlal etti. Müştak sekize kadar saydı... Sonra guguklar kesildi. Kalbinde her şeye karşı bir düşmanlık hissediyordu. Mırıldanarak:

“Sanki büyük babamız bize kıymetli bir şey bırakmış? Guguklu saat... Uğursuzlukta bu saatle karşiki baykuş arasında mutlaka bir ilişki var. Ya ötmek için o bunu bekliyor ya çalmak için bu onu! Validem hasta yatarken bütün sancılı saatleri guguklarla sayardı...”

Vücudunu, zihnini dinlendirmek için döşeğine girdi. Uyku... Çoğu zaman en fazla arzu ettiğimiz zamanlarda gelmekte nazlanan o geçici baygınlık, hayat yorgunluğuna ara vermek için dilediğimiz o kısa ölüm... Zavallı adamın vü-

cuduna yayılmıyor, gözlerini örtmüyordu. Sağa döndü, sola çevrildi, çırpındı, çırpındı... Nihayet hayli zaman sonra nasıl geldiğini kendi tamamıyla fark etmeden bir baygınlık her tarafını istila etti. Sıkıntılı, aralıklı bir uykuya daldı. Uyanırken bertaraf edemediği zorluklara rüyalarında çareler buluyordu. Balık Pazarı'ndaki dükkânlara dolgun fiyatla müşteriler çıktı. Dayısı vefat etti. Yalının yarı hissesini bin liraya sattı. Sonra bu paraları elinden denize düşürdü. Kavgalar, yangınlar bir şeyler oldu. Ufak çılgınlarla yardım isteyerek kan, ter içinde uyandı. Biraz sonra yine daldı. Parnas'ı... Evet, onu parlak tuvaletle yabancı bir erkeğin kollarında gördü. Haykırarak metresinin önüne atıldı. Ayaklarına kapandı. Ah, ne felaket! Parnas eski âşığını tanımıyor, nefret edercesine can sıkıntısıyla kaçmak istiyordu. Zavallı, sevdasına tutulduğu insafsız sevdiğine o kadar yalvardı, o kadar gözyaşı döktü ki nefesi nefesine yetişemez bir çarpıntıyla uyandığı zaman gözyaşının son damlalarıyla vücudunu titrek bir hâlde buldu.

Acayip, rahatsız eden rüyalarla dolu bu gecenin sabahında Müştak bir gün evvelki o olayı, o gece rüyalarında gördüğü olaylardan ayıramayan sersem bir hâldeyken Karanfil, küçük zenci halayık, ufak tepsile beyefendiye kahve getirdi. Kısa entarisi altından görünen ince bacaklarını çarpıtıp belini çökerterek fincanı özel bir itinayla sunduktan sonra, elini üzerine kuşak bağlanmış eski mor fanila hırkasının önüne soktu. Zarf içerisine konulmuş bir mektup çıkardı. Beye uzatarak:

“Bu mektup dün geldi. Aşçı kadın almış, tel dolabın üstünde unutmuş...”

“Kim getirmiş...”

Karanfil, saçlarının altından kırmızı boyama bağlı başını bir tarafa çarpıtıp dudaklarını uzatarak:

“Ben görmedim... İsterse ablaya sorarım?”

Müştak, zarfı eline alınca sapsarı kesildi. Zarfın üzerindeki Fransızca yazıyı tanımişti. Parnas'ın yazısıydı. Hemen Karan-

fil'i başından savdı. Kahveyi bir tarafa bıraktı. Titrek elleriyle zarfı yırttı. Bir köşesinde kabartma yaldızlı harflerle karışık "F.P." yani "Parnas Felye" isimlerinin ilk harfleri bulunan Fransızca mektup şöyle başlıyordu. İşte aynen tercümesi:

Sevgili Efendi!

*Yokluğunuz, pederinizin keyifsizliği süresince uzayacaksa zavallının yanından yarım saatçik ayrılmanıza müsaade etmeyen bu gaddar hastalığın çeşidini öğrenmek isterim. Sağlığını geri kazanması aralıksız dikkatinize bağlı bir hastalığa zamanınızı harcarken yokluğunuzun tesiriyle hastalanması muhtemel bir diğeri bulunduğunu böyle tamamen unutacak kadar sizi insaniyete yabancı bilmezdim. Hasta peder ile sadık sevgilisi arasındaki şefkat dengesini bu derece kaybeden bir adamı zaten yerine getirmekte tembel davrandığı bazı vazifelerden büsbütün serbest bırakmak için ondan gönlümü alur, özgürlüğünü iade edersem bu hareketim elbette takdire değer olur. Kötü bir âşık olmanıza karşılık evlatlık gereğini yerine getirmekle iyi bir oğul çıkmanız en has dileklerimden-
dir. Derin saygılarımın kabulü...*

*Eski sevgiliniz,
P. Felye.*

Şimdi oldu mu olacaklar? Nasıldı o şarkı? Gitti elden nazlı yar! Müştak için Parnas'tan ayrılmak biraz evvel muhtemel bir tehlike hâlindeyken şimdi gerçek bir şekle girer gibi oldu. Zavallı ümitsiz âşık, mektubu bir daha, iki daha, üç daha okudu. Fakat böyle tekrar tekrar okumaktan ne acısına bir azalma geliyordu ne de gönlüne teselli!

Parnas eski mektuplarında *Mon Mouchac*, *Mon amaur*, *Mon bien-aimé*, *Mon chéri*¹⁷² hitaplarından biriyle başlarken şimdi körü körüne *Cher Monsieur* demişti. Ya tekil yerine çoğul hitap kipleri¹⁷³ kullanmış olması? Eski samimiyetin

172 Sırasıyla; Muşak'ım, Aşkım, Sevgilim, Balım. (y.h.n)

173 Yani "senli benli" yerine daha resmî "sizli bizli" hitap şekillerini kullanmasından yakınmaktadır. (y.h.n)

hızla soğukluğa dönüşmesini ima ediyordu. Hepsi neyse ne! Fakat şu, “Ondan gönlümü alırsam elbette bu hareketim takdire değer olur,” cümlesi ne ifade biçimi olarak ne anlam olarak ayrılıktan başka bir şeyle yorumlanması, çevrilmesi kabul edilir sözlerden değildi.

Müştak bu cümleyi birkaç defa okuyarak:

“Böyle bir hareket takdire değer mi olur? Acaba bundan büyük cinayet tasavvur olunur mu? Pederimin keyifsizliğine zaman ayıramam ve görevimi yerine getirmem için üzerimden sevdasının ellerini çekiyor. İyi bir âşık olamamışım; fakat görevlerini bilen bir oğul olmamı temenni ediyor. Ne yanlış yahut ne kadar alaycı bir temenni! Sana benden iyi âşık olmaz; ama ne yapayım? Paranın gözü çıksın. Zaten onun gözü olsaydı gideceği yeri bilirdi. Pederimin hastalığı hakkındaki şu, ‘Zavallının yanından yarım saatçik ayrılmanıza müsaade etmeyen bu gaddar hastalığın çeşidini öğrenmek isterim,’ cümlesi ne kadar manidar? Bu âdeta kabaca, ‘Ben dolma yutmam’ demek. Sen dolma yutmazsan ben hapı yuttum gitti. Hastalığın çeşidini sana nasıl söyleyeyim? Züğürtlük hastalığı. Pederimin keyifsizliğine inanmamış, bu hileye aldanmamış, bana mektup göndermek için evimi tahkik eden Parnas, elbette o evde aralıksız bir tedaviye muhtaç, yatalak ne baba ne de amca bulunmadığını haber almakta hiç güçlük çekmemiştir. Evet, bu yalanımdan dolayı beni affetmeyecektir. Bu ilk yalanı tamir için foyası görünmez bir ikincisini nasıl bulmalı?”

O esnada sofadaki guguklu saat hırıltılı fasılalarla üçü çaldı. Müştak, üzüntüsünden yumruklarını sıkarak:

“Bu uğursuz saat de bana guguk demek için tam münasip anı seçer. Çal bakalım çal... Çal da karşıki baykuş senden iştaha gelsin, gündüz ötsün, ben de seni parçalayayım. Senin guguklu her vuruşun, hiçbir şeye muvaffak olmaksızın bir saatimi daha kaybettiğini bana hatırlatıyor. Hakikati gizlemek

için babamı hasta ettim. Mesele büsbütün sarpa sardı. Hiç Parnas aldanır mı? Yalan her vakit her yerde ayıptır. Geçici olarak iş görse bile nihayet bir gün, bir saat gelir ki meydana çıkar. Yalnız işte bu saatin gelişi bazen uzar. Bu defa bizimki hiç uzamadı. Hakikat anlaşılınca kadar yalanla ne işler görenler vardır. Benim gibi hakikatte talihi olmayanın yalanından ne muvaffakiyet beklenir. Karanlık olacak arzusuyla mumu üflesem derhâl güneş doğuyor. Bu sefer örtmek istediğim hakikat üzerine öyle bir güneş doğdu ki Parnas, pederimin hasta olmadığını anladıktan sonra kendisini ziyaret etmeye cesaretimin olmadığını acı sebebini keşfetmekte hiç güçlük çekmedi. Kim bilir apartman sahibi kira talebi için kaç defa kart göndermiş, bakkalından tut da en ince tuhafiyecisine kadar bütün esnaf, zavallı kadını ne kadar taciz etmişler; aşçılar, hizmetçiler nasıl somurtmuşlardır? Hep bu adamların bize gösterdikleri o tatlı tebessümleri altında daima büyük bir emniyetsizlik gizlidir. Hele esnaf takımı, müşterilerinin içinde böyle bizim gibi âşık maşuk bulunduğunu anlarılarsa onlar hakkındaki krediyi çok uzun boylu tutmuyorlar. İşte nihayet ay başına kadar. Sonra etraftan nazikçe tezkereler yağıyor. Bütün bu zorlukların içinden bir, ‘Babam hastadır,’ mazeretiyle kurtulmak mümkün müdür? Sonra netice işte böyle, ‘Gönlümü senden alır, özgürlüğünü iade ederim,’ çıkar. Sen benden gönlünü alırsın Parnas ama ben senden alabilir miyim? Fakat nedir bunun çaresi? Çaresi?”

Çın guguk... Çın guguk... Çın guguk... Çın guguk...

Müştak kalben devam ederek:

“İşte saat dört... Beyhude bir saat daha geçirdim... Daha doğrusu ben geçirmedim o geçiyor. Zaman denilen bu karanlık ve aydınlığın birbirini takibi, dünyanın bu şekilde hızlı dönüşü ki bizi yaşamın sonuna ulaştırmak için bütün feryatlarımız, gözyaşlarımız, aldatıcı kısa sevinçlerimiz, aşklarımızla durmadan sürükleyip götürüyor. Onun durmadan dönüşündeki kanun, etkileri malum ve değişmezken hep

hakkımızda bir ayrıcalık yapılmasını talep etmekten kendimizi alamıyoruz. Zamanın minnet gösterdiğimiz en büyük lütfu bizi gençken yaşlı etmesi değil mi? Bana sorsalar bu bir haksızlıktır. Gençlik zamanlarını hatırladıkça bugünkü yorgunluk ve acizlikten yüreği kan ağlamayan bir ihtiyar görmedim. Ben gençliği sonu gelmez zannederek yaşamak isterim. Zamanın geçmesini haber vermek için böyle guguklu saatler niçin icat etmişler? Kendi hükmümce saatleri parçalamalı, takvimleri yırtmalı, aynaları da hep kırmalı. Vaktin geçmesini haber vermeye vesile olacak bir şey bırakmamalıdır. Fakat çehreler... Onlar en dokunaklı birer zaman ölçüsü değil midir? Soranlara her sene yaşımızdan birkaçını gizlemekte ne kadar tedbirli davransak da beyhude... Ağızdan çıkan sözü yüzün diğer kısımları yalanlar.”

Müştak'ın Parnas'tan, alacaklılardan tutturduğu düşüncesini şu acayip düşünce şekline dayandırması bir fikri, yoluyla takip edemeyecek bir şaşkınlık içinde bulunduğunu gösteriyordu.

Bu fikir sapkınlığını kendi de anlayarak, “Şimdi kuru filozofluğun lüzumu yok, derdimi düşüneyim...” dedi.

O derdini ki o ana kadar düşünmedik bir tarafını bırakmamıştı. Yine sevda hastalığına çare ararcasına düşünmeye zihnen bir başlangıç ararken o başlangıcı belirleyememekten doğan bir iç sıkıntısıyla elini uzattı. Yazıhanesinin üzerinden bir kitap aldı. Fal açar gibi rastgele bir sayfa açtı. Sağından ilk cümleyi okudu. Şuydu:

“Kurnaz adam, hakarete hileyle karşılık verir.” Bu sözün hükmünü düşünerek, “Evet, doğru. Kurnaz olan, her hakarete öfkelenerek aynı şekilde karşılığa kalkışmaz. Belki mesele- nin her yönünü inceleme ve hesaplamayla düşmanını cidden yaralayacak temkinli bir intikam alır. Bundan dolayı eylemin neticesinde düşmanının vereceği zarara karşılık kendisi bir fayda elde eder,” dedi.

Birdenbire yüzü kızardı. Zihnine bu sözü fiilen tecrübe edecek bir uygulama noktası gelmişti. Fakat bu nokta o kadar nazikti ki ilk bakışta bunu kendine karşı itiraftan bile utanıyordu. Cümleyi bir daha mırıldandı. “Kurnaz adam, hakarete hileyle karşılık verir.” Kendisi Reyhan’a karşı böyle bir kurnaz adam rolü oynayamaz mıydı? Edilen teklife o kadar hiddet gösterdi ki hata ettiğini anladı. Reyhan’ın şu, “Senin gibi avam meşrepli, hayatın anlamının, felsefenin son uygulama kısmından habersiz zavallıların hakaretleri beni kesinlikle üzmez,” sözlerini hatırladı... “Evet, felsefe olarak o benden yüksekmiş. Reyhan’ın bu noktadaki felsefeden maksadı avamın hayatın özünü anlamayarak birtakım çocukça şeylere verdikleri özel önemlerdir. Çarçabuk sevinen veya kızan, vara yoğa gülen yahut ağlayan bir çocuğun yaşının ilerlemesiyle görgüsü, tecrübesi çoğalarak dimağı gerekli kuvveti kazanınca artık o önceki, her şeyden çabuk etkilenen hâli kalmaz. ‘Cee,’ deyince bayılasıya kadar gülmek, umacı taklidi yapanların tehditlerinden korkmak gibi duygusal zayıflıktan kurtulur. Reyhan insanların büyük kısmını hissen, aklen işte böyle çocukluk hâlinde, kendini ise hayatın inceliklerini çok iyi bilen mükemmel bir fert sayıyor. Felsefe süsü verdiği bu zannın daha başlangıcında diğerlerini küçük, kendini büyük görmek gibi bir bencilliği var. Maddi olarak bir zararı olmadığı şeylerde filozof kesiliyor. Zararı olabileceğini düşündüğü hususlarda basbayağı bir adam gibi hareket ediyor. Bir kadını kıskanmayı, ona sevdasını ve arzusunu bağlamayı halka ait olmak gibisinden düşünüyor. Niçin? Henüz o kadını hakiki bir sevgiyle sevmediği için... Sevse, şiddetle bağlansa o zaman felsefesinin hükmü de değişir... Kıskanmak insanın, hatta hayvanlardan çoğunun yaratılışında mevcuttur. Reyhan Bey! Sen felsefenin sağlamlığıyla yaratılış gerekliliklerini değiştirebilecek kadar fikir gayreti meydana getirdinse yalnız benim değil bütün canlıların tebriklerine layık olursun. Ben de felsefede kendimce yüksek bir mertebeye çıkmaya uğraşacağım. Fakat ne kadar yükselsem hiçbir zaman kıs-

kanmayı inkâr edecek bir dereceye varamayacağımdan eminim. Hiçbir felsefe bu şiddetli histen beni tecrit edemez. Bir metresin iki, üç âşığı birden memnun etmesinde ne hissen ne insanlık açısından ne edep olarak bir sakınca görmüyorsun. Bunun için ileri sürdüğün mantık safsatası da şu: Mademki öyle yaşayan kadınlar bazen birbirlerinden gizlice birkaç erkeği idare ediyorlar, mademki karının bu hilesinden gafil, habersiz bulundukça o kişilerin sevda lezzetlerine bir noksanlık gelmiyor. Bundan dolayı o âşıkların felsefedeki geniş yüreklilikleri dediğin mertebede bulunsa hakikatten haberdar olmakla da gönüllerine bir bulantı gelmez. Çünkü birkaçı aynı tatlı su kâsesinden sevda ateşini dindirdikten sonra hakikatten haberdar bulunup bulunmamakla o kabın kiri ne artar ne eksilir.”

Of! Vardığı netice, en karışık, en kokuşmuş sokak çamurlarından daha murdar, daha karışık, daha kirli bir kıyas...

Odasında iri iri adımlarla gezinerek:

“Reyhan, sen buna felsefe diyorsun ha! Eminim sen bu kirli bilgeliği ne bir kitapta gördün ne de bir kimseden işittin ne de bunun böyle olduğuna kalben inanıyorsun... Sen bunu Parnas’ı elimden almak için uydurdun... Kumaz adam, haka-rete hileyle karşılık verir. Evet, malum teklifine birdenbire öfkelenmekle hata etmişim... Ben seni pek beğenir görüldüğün bu yanlış felsefenin bilgeliği içinde boğacağım. Fakat asıl boğacağım şey sen değil, altınlarındır. Birkaç yüz lirayı elinden alarak sana sevda kadehini dışından yalatayım da bak mutlu olabilirsen aşk olsun...”

Hemen giyinerek kararını fiile getirmek için evden fırlarken arkasından guguklu saat, beşi çaldı. Saate hitaben:

“Evet! Guguk... Guguk... Sen şimdi benim Reyhan’a edeceğim guguğa bak... Ne mükemmel olacak? Acaba senin yirmi dört saat zarfında üşenmeden çaldığın guguk bir şey mi?”

Müştak gitti, daha bir gün evvel şiddetli bir öfkeyle çıktığı Reyhan'ın kapısını kuzu gibi yumuşak bir tavırla çaldı. Mahcubane, dostunun yanına çıktı...

İki edip konuşmadan bir müddet birbirinin yüzüne bakıştılar. Bu safça bakışlarla ev sahibi, felsefesindeki isabeti ima ederek zaferini beyan ediyor, misafir, “Evet, hakkın varmış,” anlamında bir teslimiyet alçaklığıyla boynunu büküyordu. Bu bakıştan bakışa anlama ve anlaşımdan sonra filozof Reyhan:

“Nihayet dediğime geldiniz mi?”

“Evet, hakkınız varmış. Fikirlerinizdeki isabeti birdenbire takdir edememekten dolayı bir öfkeyle cüret ettiğim hakaretler için affınızı istirham ederim.”

“Af talep etmeye hiç lüzum yok. O gün size demedim mi? Ben gönlü geniş bir filozofum. O gibi hakaretlere karşı felsefi metanetim öyle kuvvetli bir zırh oluşturur ki o hakaretlerden hiçbir şey üzerime sıçrayamaz, beni müteessir edemez.”

“Teklifinizi kabul ediyorum. Fakat bu kabulle bazı engeller ortaya çıkıyor. Onları bertaraf etmek için sizinle gerekli olan fikir alışverişinde bulunmak isterim.”

“Ne gibi engeller?”

“(Üzüntüsünü gizlemek için gösterdiği sıkıntının aksine kızarak) Biz Parnas'ı müştereken sevip idaresini de üstümüze alacağız. Lakin bu kararımızı böylece gidip kendisine söyleyecek miyiz? Söylemek değil böyle bir şeyi sezdirsek yine en sonunda gururuna dokunmuş olur, bundan dolayı ikimiz birden kovuluruz.”

Reyhan, hep bu zorluklara çözüm çarelerini bulduğunu ima eden alaycı bir tebessümle dinliyordu. Müştak devam ederek:

“Parnas, geçimi âşıklarının bağış kesesine kalmış muhtaç bir kadın değildir. Ölen Rum'un bırakmış olduğu servetle o

kim bilir seni beni kaç defa satın alır? Parası bankalardadır. Bir erkeğin sevda kucağında yaşadığı müddetçe yine kendi kesesinden sarf edecek kadar da ahmak değildir. Bir erkekle yaşamaya fakirlik sebebiyle mecbur olmadığı için seveceği erkeği gönlünce seçer. Hoşlandığıyla yaşar. Malum şartla sizi sevda ortaklığına kabul etmeye hazırsam da benim sevda yatağıma değil Parnas'inkine gireceksiniz. Ya o kabul etmeyiverirse nasıl olur? İşte buna bir türlü aklım ermiyor. Böyle nazik bir meselede ona vekâleten ben size nasıl söz verebilirim? Bana paraları verdikten birkaç zaman sonra, 'Yahu, liraları alıyorsun ama Parnas'tan bir şey anlayamadım! Hiç yüz vermiyor! Şunun bir kolayını bul,' dersen artık bende sabra takat kalır mı?"

Reyhan gülerek:

"Hayır azizim... Hayır... Vereceğim paraya karşılık size o kadar zor vazifeler verecek değilim. Maksadım şimdiye kadar kimsenin uygulamadığı bir şeyi yapmak, mühim bir tecrübede bulunmaktır. Bakınız iş nasıl olacak? Siz beni götürüp metresinize sadık, samimi, teklifsiz, kısacası candan bir dostunuz olarak tanıştıracaksınız. Bendeniz sizin apartmana gelip gitmeye başlarım. Bu ziyaretlerimin hepsi tabii sizin orada bulunduğunuz saatlere tesadüf etmez. Bazen Parnas'la baş başa yalnız kalırız."

Müştak bulunduğu sandalyeden istemsiz bir şekilde kal-kıp oturarak:

"Ee, sonra?"

"Ben kadının gönlünü gözetlemeye girişerek kısa kısa ahlâr, oflar, uzun baygın bakışlarla içimin ateşini ifadeye başlangıçlar arar, iki-üç manalı kelimelerle işi anlatırım. Bu ahlâr, oflarımı hedefe isabet ettirerek Parnas'ın -sevdalıların saldırısına karşı pek de dayanıklı bulundurmadığı- aşk kalesinden maksada kâfi gedikler açabilirsem bu yarıkların birinden ben de gönlüne girerek zafer kazanmış olurum."

Hasmına gözlerini dikip boyunlarını uzatarak, tüylerini kabartarak birbirlerine gaga gagaya saldırıya hazırlanan horozlar gibi Müştak, başını birkaç defa sallayarak:

“Daha sonra ne olur?”

Reyhan, misafirinin aldığı garip vaziyetten şüphelenerek biraz geri çekilip:

“Daha ne olacak... Ertesi günü zerde pilav!”

Müştak aynı salıntıyla:

“Daha ertesi günü paça, kaymak...”

“Daha ne arzu ediyorsunuz ki olsun? Bu şekilde hareket edersek iki âşıkla bir sevgiliden oluşan bir sevdanın eşkenar üçgeni kurulmuş olur...”

“Ha! İşi böyle geometriye de tatbik et ki alt tarafı aksaklık çıkmassın...”

Reyhan gözlerini açıp dikkatli bir şekilde:

“Asıl işin güzelliği nerede? Siz ona dikkat etmediniz...”

“A birader! Bunun güzelliği nerede olacak, buyurduğunuz şey baştan aşağı güzel...”

“Siz bundaki gerekli inceliğe dikkat etmediniz?”

“İncelik ne oluyor? Zerde pilav mı?”

“Hayır efendim... Bu şekilde meydana gelecek hareketimle ben metresinizi ayartmış, size karşı gizlice sevda ihanetine, sadakatsizliğe teşvik etmiş oluyorum. Güya siz karı kocaymışsınız da ben karınızı baştan çıkarmışım. İşte aynen böyle... Nasıl bir dolaba girdiğini Parmas bile fark edemeyecek. Çünkü o beni hep sizden gizli sevecek. Benimle olacak macerasını sizden son derece bir gizlilikle saklayacak... Fakat siz de bana sonsuz bir emniyet göstereceksiniz. Apartmanınıza vakitli vakitsiz gelip gittiğimi kötü yorumlamaya kalkışmayacak ve kesinlikle kıskançlık eseri göstermeyecek,

Parnas'ı kucağımda görseniz bile bunu bir biraderle hemşire arasındaki sevgi saflığı ve masumlüğundan başka türlü düşünmeyeceksiniz...”

“Cenabıhak bana sabırlar, sana da akıllar versin...”

“Metresinizi idare için sarf ettiğiniz paraların yarısını vermeyi konuştuğumuz şartlar karşılığında üstlenirim.”

Müştak biraz kızarıp bozarak:

“Ben de tekliflerinizi kabul etmeye hazırım.”

“Öyleyse gel şimdi hesaba oturalım...”

“Bugünlük pek uzun hesabımız yoktur. Öncelikle siz şimdi bana işleyecek iki aya karşılık iki yüz lira veriniz. Derhâl gideyim. Birikmiş borçları ödedikten sonra Parnas'ı göreyim.”

Böyle ilk talepte Reyhan iki yüz lirayı banknot olarak Müştak'a teslim etti. Karşılığında yalnız bir satırlık bir makbuz senedi imzalatırdı. Müştak, nakitleri ceketinin yan cebine yerleştirirken:

“Teklifini kabul ederek işte paraları aldım. Buna karşılık göreceğim hizmet yalnız seni götürüp Parnas'a samimi bir arkadaşım sıfatıyla takdim etmektir. Meselenin ondan ötesine karışmam. Kendini matmazele sevdirebilirsen ne âlâ! Aksi takdirde bu paraları geri istemeye ve Parnas'ı sevgiye zorlama işinde aracılığımı talep etmeye hakkın olmayacaktır.”

“Sen beni yol başına kadar çıkar, ötesine karışma! Ben derbendi bulurum.”

“İşte bir daha tekrar ediyorum. Parnas'tan göreceğin kabul edilme şekline karışmam ha! Bundan dolayı bana hiçbir mesuliyet atfına hakkın olmayacak...”

“Efendim bu ne kadar merak! Samimi bir tanıştırmadan başka senden hiçbir şey talep etmeyeceğim ve etmeye hak-

kım olmayacak. Fakat o mutluluk günü çok uzamasın. Vaa-
adini yerine getirmekte ne kadar sürat gösterirsen o kadar
memnun olurum.”

“Parnas’ı birkaç zamandır ziyaret edememekten doğan
soğukluğu bertaraf ederek evvela kendi ilişkimi yoluna ko-
yayım ki seni tanıştırmaya sıra gelsin...”

“Nasıl olursa olsun. Lakin iş uzamasın... Yarına, öbür
güne davetini bekliyorum...”

“Peki, peki merak etme...”

Müştak, vadettiği samimi takdimin laubali bir başlangı-
cı olarak dostunun elini var kuvvetiyle sıktı. Sokağa fırladı.
Köşeyi döner dönmez elini bir karış açıp başparmağını bur-
nunun üzerine getirerek:

“Na sana guguk... Şaşkın filozof... Sen beni yol başına
çıkarm ben derbendi bulurum ha? (Yan cebindeki banknotları
yoklayarak) A zavallı, sen derbende girdin de haberin bile
yok... Şimdi boynuna bir yular, gözlerine birer kapak geçi-
rerek seni bir âlâ dolaba koşayım da başın dönünceye kadar
çevir dur. Bu angaryaya karşılık ayda üste de yüz lira ver...
Hayvan herif! Seni yol başına çıkarayım, doğru ahır bulur-
sun...”

Reyhan’ın teklifi nasıl akıl ermez, işitilmedik acayip bir
hareketse Müştak’ın ona karşı tertip ettiği plan o derecede sa-
deydi. Zavallının nazarında Parnas bir metres değil, düşkün
biri değil, âdeta bir melek, cisimleşmiş bir yücelikti. Vefat
eden ihtiyar Rum’u matmazelin âşığı zannedenlere Müştak
gülerdi. Çünkü kendi kanaatine bu kız o ihtiyarın evlatlı-
ğıydı. Parnas, sarı saçlarını dağıtıp simasına meleklerle has
bir saflık vererek göz pınarlarında parlayan iki gözyaşı dam-
lasıyla:

“Ah bu ‘kötü dilliler’, o muşmula gibi ihtiyarın benim âşı-
ğım olduğuna hüküm verdiler. Öyle yaydılar. O servette bir

adamın sırf insaniyet namına, sırf iyilik olsun diye bir harekette bulunmak gibi saf bir amaçla benim gibi bir kimsesize biraz nakit, mal bırakmasını niçin imkânsız saymalı? Böyle hayırlı bir iş görülünce niçin ona mutlaka birtakım fena sebepler yüklemeye kalkışmalı? Böyle iyiliklerle duyulanan kimselerin bulunduğunu inkâr etmek o gibi iyilik sahiplerinin varlıklarına karşı ne büyük bir nankörlüktür!”

Bu kötü dillilerin iftiralarından dolayı üzüntüyle dökülen birkaç damla şikâyet gözyaşı, tanesi yarım liralık ince mendile içirilir. Sonra âşık derin bir açıklama istercesine sevgilisinin gözlerinin içine bakar. Bu bakışta pek acıklı bir soru vardır. Müştak, bu bakışıyla metresine, “Ya o ihtiyardan evvelki âşıkların, bunlar da hep babalıkların, kardeşliklerin değildiler ya? Böyle utanç duyulacak bir geçmişin varken ihtiyarla olan ilişkinin bu şekilde yorumlanmasından niçin üzülüyorsun?” demek istediğini anlatır. Bu soruya da diğer gözyaşları, hazin bir gözyaşı selinin etkili ve güzel anlatımıyla cevap verir. Fakat sözler hep birer şairlik bulutu içinde dumanlı ve anlaşılmaktan uzaktır. Parnas’ın o yaşama dökülmesinde güya mühim bir aile sırrı vardır. Zavallı matmazel işte bu sırrın mazlumu, mağdurudur. Ölümüne razı olur, yine o önemli sırrı kimseye açmak istemez. Zaten bu kızın Müştak nazarındaki bütün yüceliği, şairaneliği önceki hayatının böyle esrarengiz olmasındandır. Hem Parnas, öyle kırk âşıktan arta kalmış, pejmürde kullardan da değildir. İhtiyar babalığından evvelki hayatını araştırırsanız ancak bir iki erkeğin gölgesiyle lekelenmiş bulursunuz. Bu vadiye düzgün bir şekilde soru yöneltirseniz alacağınız cevap hep o sessiz gözyaşlarıdır ki bu sızlanma seli aka aka bilinen aile sırtına dayanır. Meselelerin ötesini artık hiç anlayamazsınız.

Parnas birlikte yaşamaya söz verdiği âşığının sevgisine itaatte âdeta sadık bir eş gibidir. İlişkiyi bitirmeyi gerektiren bir hâl vuku bulmadıkça âşığını terk etmez. Biriyle ilişki içerisindeyken diğerlerinin aşklarını ilan etmelerine kulak

vermez. Taşkınlıkta ileri varanlar olursa bu türlü tecavüzleri hakkında büyük bir hakaret sayarak buna cesaret edenleri silahla, revolverle tehdit eder.

Müştak Parnas'ı işte böyle biliyordu. Bundan dolayı Reyhan'ın yapacağı ilanıaşkın onur kırıcı bir tecavüz şeklinde düşünülerək zavallı dostunun bu tecavüzüne karşılık pek şiddetli, azarlayıcı bir muameleye tutulacağına hiç şüphe etmiyordu.

Metresinden Reyhan'a bahsederken alelade düşkün bir kadından bahseder gibi söz çevirmesi arkadaşından para sızdırmak maksadıyla onu aldatmak içindi. Parasızlıktan metresini görmeye gidemediği müddet zarfında sevgilisini elinden kaçırmış gibi gösterdiği telaşlar, ondan hıyanet beklediği için değil, bu yokluğu hakkında bir çeşit terk edilme gibi düşünerek yaptıkları sevda sözleşmesinin bozulacağı korkusundandı. Parnas, sadık olduğu kadar da hiddetlidir. Hakkında gösterilen vefasızlıkları, müsamahaları kolayca affetmez. Müştak için o andaki en mühim mesele, affa layık olduğunu gösteren bir iki mazeret ortaya koyarak metresiyle barışmaktı. Pederinin keyifsizliğine inandıramadıktan sonra o kuvvette başka bir mazeret bulmak kolay mıdır? İlk mazeretin açık bir yalan olduğu anlaşılmış gibiydi. Şimdi ikincisine inandırmak ne kadar müşkül olacak. Hile ve düzenbazlık yoluna ne lüzum var? Gerçek mazeretini söylese, "Kaç zamandır seni görmek için çıldırıyordum. Fakat bu emele parasızlık engel oluyordu," dese ne olur? Müştak metresinin saflığına, yüce yaradılışlı olmasına itimat etmekle beraber parasızlığını, züğürtlüğünü, elinde avucunda o yaşayışa daha çok çok birkaç ay yetecek kadar para kalmış olduğunu, bütün servetinin bundan ibaret bulunduğunu ona anlatmaktan hatta hissettirmekten korkuyor, bu hakikat Parnas nazarında anlaşılırsa kesinlikle bundan bir tehlike doğacağını sanki bir önsezi kendine gizlice anlatıyordu. Hayır, hayır, doğruyu söylemek uymaz... Fakat yalana da Parnas'ı ikna etmek mümkün olmazsa ne yapmalı?

Müştak ilk tesadüf ettiği kira arabasına atladı. Bozuk kaldırımların üzerinde yaylar son tahammüllerine kadar esnedikçe bizim düşünceli âşık arabanın içinde hop oturup hop kalkıyor ve bu kuklavarı gayriiradi raks, rahat bir şekilde düşünmesine mâni oldukça öfkeden ateş kesiliyordu.

Evet, şimdi Parnas'a ne demeli. Düşündü, düşündü, diyecek bir şey bulamadı. Müştak Bey büyüleyici bir yazar, hem de büyük bir şair değil miydi? Edebiyatla şiirin sermayesi yalancılıkken lüzumunda inandırıcı bir yalan uyduramaması kendini cidden üzdü. Fakat son bir öfke titremesiyle elini alınına götürerek aradığını buldu. En mühim, en muğlak edebiyat meselelerinde düşmanı susturmaktan âciz kalan yazarlar, haysiyetlerini koruyarak işin içinden nasıl çekilirler? Tartışılan konuların çoğunda cehaleti saklamak için imdada yetişen şu, "Sizin gibi söz anlamayanlara karşı en etkili karşılık sükûttur," banal cümleyle değil mi? İşte Müştak edebiyattaki bu susturma yöntemini aşka tatbik etmek istiyordu. Parnas'a kavuşup da acı tatlı birtakım serzenişlerine uğrayınca bizim tedbirli âşık, ulvi düşüncelere dalmış masumane bir çehreyle hep o sitemleri sükûnetle dinleyecek, metresi ne derse desin ona vereceği cevap hazin birkaç gözyaşı damlası olacaktır. Evet, en büyük hakikatler söylenemeyenlerdir... Ailesine ait mühim bir sır, tıpkı Parnas'ın felaket nedeni olan, açıklaması mümkün olmayan o müthiş sırrı gibisinden bir husus kendini sessizliğe mecbur ediyor ve yokluğuna dair açıklama yapamaması işte bundan ileri geliyor gibi esrarengiz, mazlum bir tavır gösterecek... Parnas bu mazlumiyete ister inansın ister inanmasın maksadı, soruların önünü kesmek, zeki bir metresin dakik suallerine karşı sığınak olarak bir sükût duvarı çekmek. İşte bu kadar.

Müştak bin çarpıntıyla metresinin kapısına ulaştı. Tertip edilmiş mazeretinden bir başkasını uydurmak için artık ne vakti ne de düşünmeye takati kalmıştı.

PARNAS'IN DOĞULU KIYAFETİ

Bir müddettir geçirdiği ayrılık geceleri esnasında için için, hazin hazin yanan Müştak, kendisini metresinin, ruhunun o tek emelinin karşısında bulunca âdeta aşktan bir volkan kesilerek ateşli kelimelerle kaynayıp fışkırmaya başladı. Aşk için yalvarmaya evvela matmazelin ayaklarının altından başlayarak bir öpücük tufanına girişti. Sonra derece derece yalvarışlarını artırarak yükseldi. Çok sürmedi. Ayrılık şiddetinin vücutlarına verdiği bir kesiklik, bir aşk rehaveti içinde barıştırlar. Aşk, bütün serzenişlere galip geldi.

Ortada küskünlüğün devamını gerektirecek bir hâl kalmadı. Fakat Müştak, zaferin bu denli kolay olmasına, böyle külliye affa mazhariyetine bir türlü inanamayarak durup durup barışmak istiyor, “af” kelimesini Parnas’a ne kadar tekrar ettirse yine bunu duymaya doyamıyordu. Âşığının bu telaşlarına karşılık matmazel cilvelenmekteki olanca maharetini ortaya koyarak:

“Evet, seni affettim Muşak... Gayriihtiyari bir af... Yüzüne bakmamak için kaç gündür ettiğim yeminleri iştmiş olaydın mümkün değil gelip bu evin kapısını çalamaz, karşıma çıkmaya cesaret edemezdin. Sevgilim, gözyaşlarına karşı bendeki bu zaaf nedir? O damlaların senden aktığını görünce aleyhindeki en şiddetli sinirim ve öfkem yumuşuyor. Seni ağlatmamak için hemen kendi ölümüne razı olacak bir hâle geliyorum. Hasretinin acısıyla bak birkaç günün içinde nasıl sarardım, eridim. Şu pencerenin önünde çenemi dirseğime

dayayarak geçirdiğim kederli saatleri bilseydin, beni ziyaret etme mâni olan mazeretin ne kadar büyük olursa olsun her tehlikeyi, her mesuliyeti göze alarak mutlaka bir defa gelir, görünürdün. Görünürde bir sebep olmadan böyle ortadan kayboluşun beni ne kadar kötü etkiledi bilsen! Acaba şeytan aklıma neler getirmedir? Sevdanın bütün cevheri, kalbinin olanca samimiyetiyle seven bir kadın için terk edilmek kadar hayatta başka bir felaket düşünülebilir mi? Ben... Vah zavallı ben! Ebedî sadakatime, derin sevgime rağmen daima bu terk edilme tehlikesiyle karşı karşıyayım. Hain Muşak, seni çok seviyormuşum. Gönlümün sana böyle aşırı bir sevgiyle bağlı olduğundan haberim yoktu. Keşke yine olmasaydı. Beş on günlük ayrılık bunu bana ispat etti. Çok seviyormuşum. Çok seviliyormuşum... Sevgimin bu taşkınlığından âdeta ürküyorum. Sen vefasızlığını beni terk etmek derecesine vardırırsan da ben senden vazgeçemeyeceğim. Görürsün. Zorunlu bir ayrılığa uğrarsam nazarımda hayat, yok hükmüne girecektir. Senden sonra başka bir erkekle sevda için sözleşmek benim için imkânsızdır. Gönlüm böyle samimi bir sevgiyle doluyken sana karşı olan bu bağının âlem nazarında ayıplanan, alçakça ilişkilerden olduğunu düşündükçe aklım çileden çıkıyor. Geçmişinde bir-iki hatası bulunan bir kadının namuslu bir sevgiye dönmesi niçin hemen imkânsızlık derecesinde sayılıyor? İstisnaların kaideleri bozması enderdir. İnsafsızca olan bu genel kaideye bir-iki istisna kabul edilmelidir. İşte o istisnalardan, kural dışı olanlardan biri benim... Kaderin cilvesi çoğu zaman insanı isteklerinin dışına sevk eder. Böyle bir bahtsızlık, bende de hükmünü göstererek senden ayrılırsam o zaman hakikat nazarında sabit olur. Parnas'ın Muşak'tan sonra kimseye yar olma ihtimali olmadığı, elle tutulur bir şekilde görülmüş olur. Gönlüm sana o derece sevda etti ki bana eğri nazarla bakan erkeklere rastladıkça öfkemden gözlerini çıkarasım geliyor.”

Parnas başını; sevdalı bir titreyişle sırma saçları dağılmış, ürpermiş o derbeder başını âşığının ateş saçan göğsüne daya-

miş ve mahmur gözlerini süze süze kâh merhamet uyandıran, ahenkli, titrek, baygın kâh çığlık gibisinden şiddetli sedalarla sözüne devam ediyordu. Sevgilisi böyle galeyanlarla diğer erkeklerden nefret ettiğini söylerken, güven veren türlü kelimelerle sevdasında sadık olduğunu temin ederken Müştak'ın aklına Reyhan'la akdettiği -velev bir düzenbazlık maksadıyla olsun- rezil sözleşme geldi. Vücudu bir-iki şiddetli titreyişle sarsıldı. Bu titremeleri hisseden Parnas sordu:

“Ne oluyorsun dostum? Sözlerimin kederli açıklığı seni üzüyor mu? Evet sevgilim, evet... Vefakâr olan hemen daima hıyanet görür. İfadelerimdeki müthiş hakikatlerden sen değil ben titremeliyim.”

Bu serzenişe karşı kendini büsbütün titreme alan Müştak, “Beni o kadar vefasızlıkla itham etme Parnas'cığım... Sarsılma sebebimi bilemedin. Sevdanı temin etmek için söylediklerini işittikçe hissettiğim hayat saadetini kalbim kaldırmaktan âciz kalıyor, âdeta akciğerlerimin nefes alışverişi bozuluyor. Gönlümü ferahlatan olağanüstü bir sevdıyla sevinçten titriyorum,” cevabıyla şüpheyi yok etmeye uğraşıyordu.

Metresinin ağzından çıkan sevda ve sadakatindeki güvene dair o sözleri Müştak işittikçe mutluluktan kendini bu hakiki âlemin üzerinde sonsuz bir sevdadan, baştan aşağı nurdan, sevinçten oluşan bir mutluluk dünyasında buluyordu.

Mutlu âşık, bu kadar sevildiğine hayret etti. Sevgilisi tarafından ara sıra iltifatlara erişirdi. Fakat bu derece ateşli, sevdalı bir saldırıya uğramamıştı. İçinden dedi ki:

“Reyhan, aşkını ilana cüret ettiği zaman kim bilir Parnas'tan ne korkunç bir ibret dersi alacaktır? Müstahaktır. O edepsiz hiç acımam. Dünyada Havva'nın kızları arasında birkaç düşkün kadın tanımıştır. Bütün kadınları öyle zanneder.”

Her ikisi de birbirine doya doya ateşli sözlerle hararetlerini sakınleştirdikten sonra söz sırası ciddi konulara geldi. Müştak, yokluğu esnasında esnaf tarafından gönderilen borç

pusulalarını sordu. Parnas dolaptan bir demet kâğıt çıkardı, önüne attı. Müştak, borçları incelemeye girişti. Bu masraf iki yüz lirayı çok geçmişti. Yalnız otuz lirayı aşan en pahalı çeşit şarap, şampanya borcunun birikmiş olduğunu gördü. Besbelli matmazel ayrılık derdiyle kendini içkiye vurmuş olmalı... Bahtiyar âşık metresinin yalnız başına böyle şişeler devirmiş olmasından ziyade birikmiş borçlarının on parasına ilişmemiş, esnaftan birine beş para ödememiş olduğuna şaşıtı. Bunun sebebini düşündü. Düşündü. Hiç şüphe yok Fransız ahlakınca âşığın yokluğu zamanında metresin velev en ufak borçlardan birini ödemeye cüret etmesi, o erkeğe karşı büyük bir hakaret sayıldığına hükmetti.

Parnas, zavallı Müştak'ının maddi sıkıntı derecesini ve bu yüzden nasıl itiraf edilemeyen alçakça hilelere tenezzül ettiğini bilse öyle çocukça endişelere kapılmayarak elbette masrafın bir kısmına ortak olmaktan çekinmez. Aman¹⁷⁴ ile yaşayan kadınların ev masraflarına ortak olmaları Fransız âdetlerince ayıp olduğunu Müştak ne Mösyö Taine'de okumuştur ne de Zola'da.¹⁷⁵ Bunu kendi zekâsıyla bulmuştu.

Zavallı çocuk pusulaları birer birer inceledikten sonra cebindeki paranın o borçları ödemeye yetmeyeceğini düşünürken Parnas sevincinden çırpınarak âşığını antika salonuna götürdü. Yokluğu esnasında satın aldığı vazoları gösterdi. İki pater,¹⁷⁶ bir kantar,¹⁷⁷ bir diyota¹⁷⁸ yani bahsi geçen bu isimlerin işaret ettiği şekillerde dört adet vazo... Kelepir olmaları sebebiyle fiyatları gayet ucuz... Bir şey değil... Toplamı elli yedi lira!

Parnas, bu müjdeyi verdikten sonra dedi ki:

174 Aman: Metresi olan erkek. (y.h.n)

175 Émile François Zola (1840-1912): Değişik edebî türlerde eserler vermiş olan Emile Zola, dünya edebiyatının en ünlü yazarları arasında yer almaktadır. (y.h.n)

176 Patera: Eski Mısır ve Mezopotamya'da, antik Yunan ve Roma'da dinsel ve resmî törenlerde kullanılan bir tür tava. (y.h.n)

177 Kantharos: İçki içmekte kullanılan bir çeşit antik Yunan kupası. (y.h.n)

178 Diota: İki kulptan meydana gelen, süs veya içki içmekte kullanılan vazo ya da kadeh. (y.h.n)

“Bunların pusulası sana şimdi verdiğim kâğıtların içinde yoktur. Bunu ayrıca antikalar fihristi kitabının arasına sakladım. Birazdan takdim ederim.”

Müştak öfkesinden morardı. Fakat öfkesini saklamaya uğraşarak kendi kendine:

“Şu garip mahluk mademki beni bu kadar seviyor, israftan artık sakınsa olmaz mı? O derece aşağılık bir şekilde ve malum şartlarla Reyhan’dan aldığım paranın yarısını böyle pater, kantar isimli çanak çömleğe verirsem sonra hâlîm ne olur?”

Müştak o gün alacaklıları dolaştı. Ancak borçların üçte ikisini ödeyebildiği hâlde Reyhan’dan aldığı paradan cebinde yirmi lira kadar bir şey kaldı. Metresi için, içinden, “Pek sadık fakat pek de müsrif,” diyor ve daha şöyle düşünüyordu: “Parnas’ın bana olan sevgisi böyle olgunlukta, sadakati bu kadar şaşılacak derecede olduktan sonra Reyhan’la malum şarta girişmekte ne sakınca var? Alık herif liraları versin, şişeyi dışından yalamaya uğraşsın dursun. İlanışk edip de kovuluncaya kadar budaladan birkaç yüz lira daha sızdırsam fena mı olur?”

Aradan beş gün geçti. Müştak’ın cebindeki liralara da dörde, üçe indi. Daha ay başına çok var. Ne yapmalı?

Zavallı adam yine rahatsız edici endişelere düşmekteyken bir sabah Reyhan’dan şu mektubu aldı:

Sevda ortağım sevgili Muşğım!

Sevda ortaklığı sözleşmesi için iki yüz lira kaporamı aldın, savuştun. Liralarımı aldığın bir şey değil, gönlüme o kadar cazibeli bir hayalî heykel diktin, kalbime o derece dayanılmaz bir kavuşma ümidi verdin ki geceleri özlem yatağında uykusuz bir hâlde dört dönüyorum. Hiddetimden sana, aşkımdan Parnas’a öyle bir dış biliyorum ki sizi bir kere ele geçirsem seni bir tepmeyle evden dışarı defettikten sonra ötesini ben bilirim...

Müştak sapsarı kesilerek mektubun burasında acı bir duraklamayla içinden Reyhan'a hitaben dedi ki:

“Ötesini ben bilirim ha! Bilemezsin hayvan herif bilemezsin... Öyle bir cüret gösterince kafana yiyeceğin iskemle midir, anfor mudur, lamba mıdır, bilemezsin... O değersiz kafanı Parnas, kıymetli bir vazoyla kırmaya kalkarsa o antika çömleğe acırım. Öyle beyinsiz başı süpürge sopasıyla zedeleyerek akıllandırılmalıdır.” Devam ederek:

Matmazele güzel görünmek için büyücü hocalardan birçok şirinlik muskaları aldım... Altının şirinliğe muskalardan daha fazla tesiri olduğunu bildiğimden birkaç sarrafta cari hesap açtım. Akçeye lüzum olunca senin gibi kapı kapı dolaşarak yardımlarına sığınacağın dostlarının merhamet damarlarını tahrik için etkileyici cümleler ezberlemeye hacet yok... İşlerimi o yolda düzenledim ki lüzumuna göre derhâl epey mühim meblağlar elde edebileceğim...

Müştak gülerek:

“Aferin Reyhan! İşte bunu pek iyi etmişsin. Ben birkaç bin liranı sızdırmayı başaramadan bari Parnas, kafanda bir iki antika küp parçalamaya kalkışmayaydın.

Okuyarak:

Ya tuvaletime ne kadar çekidüzen verdiğimi bilsen şaşarsın. Lavantaların, kolonyaların hasılı çok sayıda kokuların içinde her gün banyo yapıyorum. Bu güzel kokularla vücudum o kadar doyunluğa erişti ki aksırsam etrafa bin bir çiçek lavantası saçılmış gibi oluyor. Geceleri yatarken bıyıklarımı briyantınleyip yukarı yukarı kıvrırarak bağlıyorum. Sabahleyin kalkınca aynanın karşısında bağı çözdüğüm vakit onları aynen güzelliğini göstermeye çıkan bir aslanın kuyruğu gibi heybetli birer güzellik almış bir şekilde buluyorum.

Tanışma gününde güzellik bakımından, kıyafet ve zarafet bakımından, matmazele karşı bir etki meydana getirebilirsem muvaffakiyyetim çok uzamaz. Bu ilk tesirle sevda

galibiyetimi temin etmiş olurum. En usta Fransız yazarının seçkin eserleri birer eğitim kitabı gibi önümde açık duruyor. Bunlardan parlak cümleleri hafızaya yerleştirmeye uğraşıyorum. Ne etkileyici, düzgün, ruh okşayıcı sözler ezberledim bilsen! Fransızcadaki kulağa hoş gelen bu güzel ezberlerle Parnas'a sevdamı arz etmeye değil akademiye adaylığımı sunsam kabul edilme şerefine erişeceğime Zola'dan daha fazla ümitliyim.

Fakat azizim, böyle kokulara, pudralara bulanarak, ziyaret elbiselerimi giyerek aynanın karşısında saatlerce güzelliğime, şıklığıma hayran olup da bu kadar zorluğa katlanmakla ve seveda çarpıntılarıyla beklediğim o tanışma günümün geldiği saati müjdeleyen bir tezkereni alamayışım yok mu beni cidden karşı konulmaz bir acılı bekleyiş içinde bırakıyor.

A birader, niçin görünmüyorsun? Yoksa peynir topu içine yuva yapıp da eşiyle, yavrusuyla oraya sığınarak dünya ve dünya içerisinde olan her şeyden el çekmiş filozof fare gibi sen de Parnas'ınla yuvana çekilerek dünyanın sıkıntılarından el mi çektin? Bu tahminim doğruysa filozofluğunu tebrik ederim. Lakin mangırın bitince gelirsen bundan sonra ne para veririm ne yüz!

Yoksa beni antlaşmadan caydım mı zannediyorsun? Hayır hayır, sözüm sözdür. Çorbadan dönenin kaşığı kırılsın. Moda mankeni gibi giyim kuşamlı, fazla olarak iki cebimde lira dolu öyle seni, senden gelecek bir haberi bekliyorum. Sen yalnız beni bir tanıştır ve vaadini yerine getir. Ötesine karışma... Yüzünü kara çıkarmam. Bir ikinci mektup göndermeye hacet bırakmadan gel bana görün. Çünkü Parnas'a kavuşmak için cebimdeki, dolabımdaki liralara gönlümle beraber hop hop dans ediyorlar. Baki bir aceleyle müjdeni bekliyorum.

İmza

Parnas'ın aşk tutkunu Reyhan.

Okuması bittikten sonra Müştak kendi kendine:

“Acele müjdelerimi beklemektesin, ha? Suratına şiddetli bir şamar, al sana acele müjde! Fakat Reyhan dostumun gönlüyle birlikte dans eden liraları zihnimi bozuyor. Çünkü renk bakımından Parnas’ın saçlarına benzeyen bu maden parçalarından cebimde ancak üç, dört tane kaldı. Ne yazık ki bendekilerde dans etme hevesi yok. Hop hop sıçrayamıyorlar, cebimin bir köşesinde sıklıklıkla öyle utangaç bir hâlde büzülmüşler, duruyorlar. Bunların ümitsizlik veren sıklıklıkları bana da sirayet ediyor. Çantamda adetleri azaldıkça nazarımdaki kıymetleri büyüyor. Her birinden ayrılmam başka türlü acı oluyor. Son lirayı, onu benden alacak insafsızın avucuna korkun kim bilir ne kadar üzüleceğim...

Lakin bereket versin Reyhan dostum imdadıma yetişiyor. Bu herif bana ne kadar iyiliğe benzer bir fenalıkta bulunuyor. Onun cebindeki liralara neşeyle oynuyorlar, kaynaşıyorlar. Bu büyüleyici yuvarlakların bahşettiği neşeyle herif kalemi eline alınca bak ne zevzeklikler yazıyor? Zola’nın önüne geçerek akademiye kadar giriyor. Zavallı Reyhan, hayal gücünün genişliği müsait olduktan sonra akademiye, daha başka yerlere gir çık fakat Parnas’ın kavuşma döşegini sakın aklına getirme. Senin için Fransa Encümen-i Dâniş’ine¹⁷⁹ girmeyi çok da uzak görmem lakin Parnas’ın gönlüne giremezsin. Buna kesinlikle ihtimal veremem. Veremem ama bunu imkânsız görmeme rağmen yine de aleyhinde hissettiğim nefret, seni metresime tanıştırmaya niyet ettikçe uğradığım korku ve çarpıntı nedir?”

Müştak, elinde mektup, böyle renkten renge girerken Parnas odaya geldi. Zavallı Müştak metresinden üzüntüsünü gizleyemedi. Parnas, âşğını dikkatle süzerek:

“Çehrendeki o sıkıntı belirtileri nedir? Elindeki mektup kimden?”

179 İlim meclisi, akademi. (y.h.n)

“Hiç...”

“Nasıl hiç? Evvela aynaya git yüzüne bak... Sonra da mektubu oku, işiteyim...”

“Mektup Türkçe.”

“Türkçeyi Fransızcaya tercüme edebilmek kuvvetinden de mi geri kaldınız?”

“Hayır... Fakat...”

“Nasıl hayır? Nasıl fakat... Sende fevkalade bir şaşkınlık var. Çabuk söyle bakalım? Yoksa yine baban mı hastalandı?”

“(Kızarak) Çok şükür öyle bir şey yok...”

“O hâlde ne oluyorsun?”

“Hiç...”

“Nasıl hiç dostum? Elindeki mektup ‘hiç’ ile mi imla edilmiş... Bütün o satırlar saçmalık mı, anlamsız mı?”

“Hemen anlamsız gibi...”

“Bir iki satırını tercüme et bakayım, anlamsız şey nasıl oluyormuş oku, işiteyim.”

“Şey... Dostlarımdan biri ödünç para talep ediyor da...”

“(Gülerek) Dost olan hiç insandan ödünç para ister mi? Senden para isteyen bir adama dost namını nasıl veriyorsun?”

“Ben de o namı kendisinden geri alma yolunu düşünüyorum ya!”

“Düşünmeye lüzum yok... O pek kolaydır.”

“Nasıl?”

“Hiç cevap vermemek...”

“Ben de öyle yapacağım...”

“O hâlde somurtmaya, düşünmeye lüzum yok.”

“(Zoraki bir tebessüm göstermeye uğraşarak) İşte gülüyorum.”

“Fakat dostum beni ikna etmek adına ne denli kederli bir tebessüm gösterdiğini bilseydin bu şekilde kendini zorlamayı beyhude bir hareket sayardın.... Muşak sende fevkalade bir hâl var...”

“Hayır, bir şeyim yok... Biraz başım ağrıyor. İşte o kadar...”

Parnas, âşığındaki kederin ne baş ağrısından ne de kendinden borç para talep eden dostunun tacizinden ileri gelme bir hâl olmadığını anladı. Fakat meseleyi ondan ziyade eşelemedi. Zavallı adamı kederli düşünceleriyle serbest bırakarak odadan çıktı.

Parnas’ın şu kısa sorgulaması, Müştak’ı bütün bütün kederlendirdi. Metresinin, “Hiç dost olan, borç para ister mi?” sözünü pek manidar buldu. Bu kadını şimdiye kadar paraya pula dair birtakım bencilce hesaplamalardan neredeyse uzak gibi düşünür yahut düşünmek isterken şu saatte paraya karşı olan sevgisindeki bu hırsını görmek, geçmişteki düşüncelerini biraz sarstı.

O esnada Parnas avucunda bir şey yummuş olduğu hâlde dönerek sordu:

“Tezkereyle para talebinde bulunan dostunuz ne kadar istiyor?”

“Elli lira!”

Bu elli lira sözü Müştak’ın ağzından öyle gelişigüzel çıkıvermişti. Metresi yirmişer liralık üç kâğıt para uzatarak:

“Al sana altmış lira! Bunu borç talebinde bulunan dostuna gönder. Ne o üzülsün ne de sen... Bu kadar ufak bir meblağı göndermemek nezaketsizlik olacak.”

“(Telaşla) Fakat ben... Kendim...”

“Gerçeği gizlemeye gerek yok. Birkaç zamandır seni paraca sıkıntı içerisinde gibi görüyorum. İhtimal ki şu saatte o dostuna gönderecek elli liran yoktur. Kendisine karşı pinti görünmek de istemeyerek sıkılıyorsun. Ayrımız gayrımız var mı? Al şunu ona gönder. O zat borcunu ödediği vakit yine bana iade edersin...”

“Elli liram bulunmayacak kadar züğürt değilim Parnas’cığım.”

“Canım ben sana bütün bütün züğürtledin demiyorum. Beni para işlerini bilmeyen bir kadın gibi mi düşünüyorsun? Binlerce liraya sahip olanların bile icabında harcayacak beş liraları bulunmayan günleri, saatleri olabilir... Eğer bugünkü üzüntün o dostuna para göndermemekten ileri geliyorsa al şu parayı, hem sen rahat et hem ben edeyim... O kişi de memnun olsun.”

Bu makul teklife karşı Müştak, bir söz bulamadı. Paraları aldı.

Bu cömertçe hareketiyle Parnas, yine âşığının gönlünde haysiyet ve yücelik kazandı. Bulunduğu israfa, kırdığı anforlara nazaran -lütuf olarak- verdiği şu elli liranın ne ehemmiyeti olabilir? Fakat Müştak, metresinin bu cömertliğinden bütün dünyanın bankalarını kendine bağışlamış kadar memnun oldu. Lakin şaşkın âşık bu lütfu ne kadar büyütse de elli liranın kıymeti on para büyütülmüş olamıyordu. Elli lira yine kıymet olarak elli liraydı. Kendi israflarına ancak bir hafta dayanabilecek bir meblağ... Ondan sonra Reyhan Bey dostunun alay edencesine yaptığı yardıma müracaat etmekten başka bir çaresi kalmıyor, kalamıyordu.

Parnas’ın bu elli liralık cömertliğini Müştak kendine olan şiddetli sevgiye, kuvvetli sadakate yeni bir delil saydığından Reyhan’ı anlaştıkları şartlarla metresine tanıştırsa da o zavalının dayak yiyeceği, belki de yaralanacağı hususundaki gü-

veni kuvvet buldukça buldu. Bundan dolayı kendine birçok para temininden başka bir zararı dokunmak ihtimali olmayan bu takdime zihnen iyice karar verdi. Lakin tanıştırmadan evvel Reyhan'ı matmazel nazarında küçültmek, züğürt göstermek için dedi ki:

“Sevgili Parnas'ım! Bu parayı benden isteyen Reyhan isminde bir arkadaşımıdır. Öz kardeşimden daha çok severim. Yardımlarını kabul ettikten sonra buraya bana teşekkür geleceğine hiç şüphe etmem. Çünkü gayet nazik ve bu yoldaki merasime bağlılığı pek ziyadedir. Arzu edersen seni onunla tanıştırayım. Bu ziyaret gerçekleşirse tabii biz kendisine verdiğimiz borç paraya dair ağzımızı açmayız. Terbiye gereği bunu o da ağzına almaz, teşekkürü, üstü kapalı bir teşekkür olur.”

Bu tanıştırma işi için yaptığı sorgulamaya karşı Parnas biraz somurtarak pencereden dışarı baktı. Müştak endişeli ve açıklama isteyen bir tavırla:

“Sevgilim, kaşlarını niçin çattın? Reyhan'ı sana tanıştırmak isteyişimden memnun olmadın mı? O tarafı tamamıyla senin düşüncene havale ederim. Müsaade etmezsen seninle tanıştırmak değil, bu eve bile kabul etmem.”

“Hayır, maksadım o değil... Henüz yüzünü görmediğim bir adama karşı nefret göstermek pek manasız olmaz mı?”

“O hâlde bu kaşlarını çatman neden ileri geliyor?”

“Rean mi Reyhan mı neyse işte o dostuna karşı olan samimiyetini anlatırken ‘öz kardeşimden ileri’ tabirini kullandın da?”

“Ay! Reyhan hakkında bu derece şiddetle sevgimi beyan edişimi kıskandın mı yoksa?”

“(Gülerek) A... Ya... O kadar budala mıyım? Yüzümü ekşittiğimin sebebi başka...”

“Nedir?”

“Samimiyetleri böyle öz kardeşinden ileri sayılan arkadaşlar bazen insanın en saklı hususi işlerine kadar karışmaya, fuzuli bir kâhyalığa kalkarlar. Bu da öyleyse dostluk namına bir belaya bulaşmış oluruz... Bu düşüncede olan kimseyle dostluğu o dereceye vardırmak istemem. Reyhan da bu tanışmadan birkaç gün sonra evimize ziyaretlerini sıklaştırarak vara yoğa karışmaya başlarsa... Kendisini bir gün nazikçe buradan kovuveririm... Sonradan netice buraya çıkarsa darılmayacağına şimdiden söz ver de Reyhan’ı sonra benimle tanıştır...”

“(Kızarak) Yok... Yok, Reyhan öyle çocuk değildir. Kimsenin işine müdahale etmez. Ben de asıl bu huyundan dolayı kendisini çok severim ya!”

“Demek ahlakının güzelliğine kefilisin?”

“Her yönüyle...”

“Onun da metresi var mı?”

Müştak, Reyhan dostu hakkında Parnas tarafından böyle inceden inceye sorgulamalara çekileceğini evvelce hesaplamamıştı. Bundan dolayı verdiği cevapların aslına uygunluğunu pek tayin edemeyerek Reyhan’a karşı kalbinde fişkırان öfkeyle onu metresine tanıştırmadaki zaruriyetin birleşmesinden doğan acayip bir his ve şaşkınlıkla ağzına ne gelirse söz diye onu ortaya salıveriyordu. Bu, “Onun da metresi var mı?” sorusuna karşı iyi kötü vereceği cevabı daha öncesinden belirleyemeyerek sinirli, uzun, yersiz bir gülmedir tutturdu. Parnas şaşkınlıkla:

“Sorumda pek o kadar tuhaflık görmüyorum, niçin gülüyorsun?”

Bu “niçin”e makul bir cevap bulmak lazımdı. Müştak o acayip kahrkahalaları arasında, “Onun metresi yok. İşte bu nazik hizmeti yerine getirmek için seni tanıştırıyorum. Anlaş-

mamız öyle... Ya tanıştırma şartımı bilsen? Beni bir dakika söyletmeden karşıdan kovarsın...” kelimeleriyle bağlamak istiyordu. Talihsiz âşık bir cevap vermiş olmak için son anda şu masalı uydurdu:

“Sorduğun soruya bak. ‘Onun metresi var mı?’ Nereden olacak? Zavallı Reyhan o kadar utangaçtır ki Fransızca’yı bilmekle beraber belki metres kelimesinin manasını bilmez. Derdinden ölse bir kadına, ‘Seni seviyorum,’ diyemez, sıkılır. Haydi hepsinden vazgeçtim, acaba kadın nedir, sevmek nedir bilir mi? Hakkıyla bildiğinden doğrusu şüphem vardır. Bak bu mahcubiyeti ncden ileri geliyor: Reyhan on beş-on altı yaşında toy bir çocukken bir gün evi تنها bularak hizmetçi kıza ilanaşk etmek istemiş. Kız iri yarı bir şeymiş. Bu acemi zamparayı iki omzundan yakalayıp şiddetle sarsarak, ‘Utanmaz! O söylediğin sözü bir daha tekrar et bakayım. Tekrar et de mutfaktaki kırmızıbiber çanağını ağzına boşaltayım! Akşam anan gelince bu kepezeliğini ona anlatayım da sana lazım gelen terbiyeyi versin...’ demiş. Hizmetçi kızın bu azarlaması Reyhan için bir ahlak dersi olmuş. Bu şekilde bir karşılık görmekten çekinerek hâlâ bir kadına karşı ilanaşk etmekten korkar. Besbelli anasına söyleyecekler diye çekinir...”

“(Gülerek) A, pek şaştım!”

“Neye?”

“O kadar genç bir çocuğun ilanaşkına karşı öfkelenen hizmetçinin ahmaklığına...”

“Hangisinin saflığı daha fazla hayrete değer? Artık bilmem, Reyhan’inki mi, hizmetçinininki mi?”

Müştak güya Reyhan’ı tanıştırmadan önce Parnas’ın gözünden düşürmek, bir çeşit budala zannettirmek için böyle saflıkla ahmak olduğunu söylüyordu. Fakat bu sözler aksi bir etki meydana getirdi. Hani ya bazı validelerin perhiz ettirdikleri çocuklarına, ‘Ondan yeme. O acı, acı,’ sözleriyle

masumların o yemek hakkındaki iştahlarını büsbütün tahrik etmelerine benzedi. Her türlü aşkın tadına bakmak merakında bulunan Parnas, kırmızıbiber çanağından ürken bu delikanlıyı görmek hevesine düştü.

Müştak güya o elli lirayı Reyhan'a gönderdi. Gerçekten iki gün sonra delikanlı apartmana geldi. Bu ziyaretinde gizli bir teşekkür mü vardı, ne vardı, o sonra anlaşılacaktı. Matmazele tanıtıldı. Güzel, nazik, sevimli, terbiyeli, bilgili, dirayetli, fikir ve giyim kuşam bakımından son moda görünmek için giyinme şeklinde, koku kullanımında, tevazularında, her söze karşı üşenmeyerek ettiği reveranslarında, her hâlinde bir aşırılık görülen bu misafiri inceleyen bakışlarla süzdü. Pek öyle kırmızıbiberden ürkecek bir adama benzetemedi. Taranmış saçlarını, kıvrık bıyıklarını zararsız buldu. Fakat Reyhan'ın hâl ve konuşmalarında Parnas'ın şaştığı taraf başka olmuştu. Kekeleyerek ve ekseriyetle konuyla pek alakası olmayarak bu misafirin sarf ettiği Fransızca cümlelerin bazılarını Parnas tanır gibi oluyordu. Evet, bunları evvelce ya birinden işitmiş yahut bir kitapta okumuştur. Kendine öyle geliyordu. Konu hep Fransa yazarları ve edebiyatı olduğundan Parnas'ın yeni yayımlanan bir edebiyat dergisinde daha o sabah gözden geçirmiş bulunduğu şu,

“Mösyö Jul Lemetr,¹⁸⁰ az zaman sonra şiirden tamamen ayrılacaktır. Buna ise gerçekten üzülmür insan. Bu hâle karşı yazarın düzyazılarını tekrar incelemekten başka teselli sebebi bulunamaz,” cümlelerinin Fransızcasını harfiyen Reyhan'ın ağzından işitmesi, beyin o dildeki en parlak faziletinin böyle aynen ezberlenmiş çalıntı ibarelerden meydana geldiği yönündeki düşüncesi artık kendince de tereddüde mahal bırakmamıştı.

Parnas'ın karşısında bilgisini daha da fazla ispatlamak amacıyla Reyhan, Fransız edebiyatının çeşitli devirlerinden bilir bilmez, başını gözünü yarararak dem vurdu. Nihayet ba-

180 Jules Lemaitre (1853-1914): Fransız eleştirmen ve oyun yazarı. (y.h.n)

his, Fransa'nın "Dekadan"¹⁸¹ namıyla düşüncelerin iflasını ilan eden bilindik gürüha geldi. Henüz bizde Batı'nın bu iflas etmiş yazarları gibi dünya ve hayattan bezginlik, bıkkınlıklarını ancak o yüksek zümrenin anlayabilecekleri çetin fakat hazin, derin, şikâyetçi bir dille tasvir edebilecek Pol Verlen,¹⁸² İstefan Malarne,¹⁸³ Jan Morea¹⁸⁴ gibilerinden birkaç şair yetişemediğine hayret edilir. Öfkeyle bizde gençlerden bazılarına "Dekadan" namı yakıştırıldı. Fakat bu bir hatadır. Bizimkilere edepsizlik yakıştırması yapılamaz, ticaret bakımından iflas edebilmek için önce bir servet lazım. Hâlbuki o zavallıların depoladıkları başlangıç sermayeleri henüz kendilerinden başkalarınca onaylanmış değil. Edebiyatları hâlâ, "Sende de var, bende de var," şeklinde beyhude bir övünmeyle bir çeşit şarlatanlıktan ibaret zannediliyor. Bu da haksızlıktır. İnsaf buyrulsun. Batı dekadandalarının edebî yazıları hemen yüzde doksan raddesinde anlaşılması imkânsız... Lakin bizdekilerin en çetreffillerindeki şiveye aykırı ve muammalı terkipler yüzde yirmiyi geçer mi? Bunlara dekadandalık isnadı doğru değildir. Bilakis iftiraları reddetme mevzusunda dekadandı çeşitli sebeplerle yorumlaya yorumlaya bu yabancı kelimeyi dilimizde âdeta sürekli tekrar edilen Türkçe bir kelime derecesinde alıştırdıkları için kendilerinden teşekkür esirgenmemelidir. Bendeniz o gayretlilere şükranlarımı işte sırası gelmişken burada arz ediyorum. Bu teşekkürümün dalkavukluktan ziyade namlarının söylenmesiyle şu değersiz eserime bir kıymet vermek gibi halis bir niyet olarak kabul edilmesini istirham eylerim.

181 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan, tuhaf inceliklere, alışılmamış terkiplere yönelen ve klasik anlayışın dışına çıkmayı hedefleyerek aslında "sembolizm" akımını hazırlayan, sonradan da bu akıma katılan sanatçılar için kullanılan bu tabir. Edebiyatı soysuzlaştırdıkları düşüncesiyle aşağılayıcı bir tabir olarak kullanılmıştır. (y.h.n)

182 Paul Verlaine (1844-1896): Ünlü Fransız şair. (y.h.n)

183 Stephan Mallarme (1842-1898): Sembolizmin öncüsü Fransız şair. (y.h.n)

184 Jean Moréas (1856-1910): Fransız şiirinde etkisi olan Yunan asıllı şair, deneme yazarı. (y.h.n)

Bu dekadan bahsinde Reyhan coştu. “şarl Vinye’nin¹⁸⁵ dekadanca şiirlerinden şu,

*Dans une coupe de Thulé
Où vient pâlir l’attrait de l’heur,
Dort le sénil et dolent leurre
De l’ultime rêve adulé
Mais les cheveux d’argent file
Font un voile à celle qui pleure,
Dans une coupe de Thulé
Où s’eset éteint l’attrait de l’heur*¹⁸⁶

parçayı okuyarak Fransız yazarlarınca bunun manasının henüz keşfedilip edilemediğini Parnas’tan sordu. Matmazel saçlarından yanağı üzerine dökölmüş birkaç sarı teli eliyle düzelterek:

“Söyleyenin duygulu bir şekilde yazdığı esnadaki gerçek ve samimi kederi bilinmedikçe yahut insanda hissen ona yaklaşan yatkınlık bulunmadıkça bu şiirlerden bir şey anlamak mümkün değıl gibidir. Bakınız, ben şimdi okuduğunuz mısralardan bir şey anlıyor ve anlamıyor gibiyim. Belki birkaç gün sonra hüzünlü bir saatim, bir dakikam olur ki şimdi esasını tam olarak anlayamadığım bazı tabirlerin gizli manaları zihnimde ortaya çıkıverir. Fakat bu şiirlerden siz ne anlıyorsunuz? Bütün o kelimelerden zihninize bir şey çarpmıyor mu?”

Reyhan tebessümle:

“Çarpıyor matmazel. Fakat anladıklarımı anlatsam gülersiniz diye korkuyorum!”

“Rica ederim şu okuduğunuz mısraları anladığınız şekilde bana yorumlayınız.”

185 Charles Vignier (1863-1934): İsviçre asıllı Fransız yazar, şair, koleksiyoncu. (y.h.n)

186 “Bu mısralara ala vechi’s-sihha ve’l-irtibat mana verecek zata dekadanlıktan tam not var (Bu mısralara doğıru anlam verecek kişiye dekadanlıktan tam not.)” (Bu dipnot yazara aittir.)

“Üç-dört sözlüğe müracaatla birkaç gün uğraşarak ancak şöyle zorlukla çözebildim: Thulé, Romalıların âlemin sonu zannettikleri kuzeydeki bir adanın ismiymiş. Besbelli bu ada-
da kupa ve kâse imalatına pek elverişli lüleci çamuru¹⁸⁷ çıkar-
mış. Lakin bu kupalardan birinin içinde saatin cazibesi nasıl
sararmış birdenbire orasını anlayamadım. Bir müddet düşün-
dükten sonra şu yolda yorumlayabildim. Efendim ‘saatin cazi-
besi solmak’ dekadanca ne demektir bilir misin? Saatin sahibi
züğürtleyince tabii saatin cazibesi azalır. Şiddetli bir ayrılığa
düşer. Cepte duramaz olur. Nihayet sahibi onu götürür, bir
sarrafa birkaç para mukabilinde verir. Sarraf, saati camekân
içerisinde rehin bırakılan diğer şeylerin konulduğu tasın içine
atar. Sahibi birkaç gün züğürtlükten kurtulur; ama faiz üstüne
faiz işledikçe zavallı saat, tasın içinde sararır solar. Özel bir
tarifle tamamen sararmış yüz tabirine uygun olduktan sonra
sahibi faizle borcunu ödemezse çaresiz saat vefat bile eder.”

Parnas gülmeye başladı. Müştak oldukça hiddetle:

“Reyhan, sen âdeta maskaralıkla anlam vermeye kalkış-
tın. Bu yorumlarında ciddiyetten eser göremiyorum. Orada-
ki saatten maksat vakitten kinaye olarak güneştir. Tule adası
âlemin sonu sayılmıyor muymuş? O mısralarıyla şair, ‘Gü-
neş, ufkun fanusunda söndü,’ demek istiyor ve bundan çık-
arılması gereken felsefî anlamı her günün, her saatin geçmeye
ve batmaya meyilli olduğunu göstermektedir.” Parnas tebes-
sümelerini artırarak:

“Böyle uydur uydur da söyle olduktan sonra daha o mıs-
ralardan çok mana çıkar. Fakat Muşak sen sus. Reyhan Bey
yorumlasın, hoşuma gidiyor.”

Reyhan zafer kazanmış bir kişi memnuniyetiyle:

“Üçüncü dördüncü mısralara şöyle mana veriyorum:
‘Dalkavukluk edilmiş hikmetli hayalin ihtiyar, hazin aldatıcı
tuzağı (yahut hilesi, çıkırtkanı) uyur.’”

187 Nargile lülesi, çeşitli fincan, kahve ve şeker kutusu yapımında kullanılan bir tür çamur. (y.h.n)

Müştak metresine yaranmak amacıyla meseleyi tuhaflığa yormak isteyerek hemen söze atılıp:

“Eh birader! Kapalı söyleyişten yakamızı kurtarmak için buna bir ‘uyusun da büyüsün’ deyip geçmekten başka çare yok...”

Bu cevaba üçü birden güldüler. Diğer mısralar da bu yol-da küçümsenerek açıklanıp yorumlandı.

O günden sonra Reyhan o evin şaklaban bir misafiri, gide gide Parnas’ın teklifsiz bir dostu oldu. Daha bir müddet geç-mesiyle bu dostluk, teklifsizlik ilerledi. Reyhan, ziyaretleri-ni sıklaştırdıkça Müştak’ın siniri artıyor, neşesi azalıyordu. Metresi, kendi, Reyhan üçü bir arada bulundukları zaman ötekiler söylerler, gülerlerken zavallı Müştak’a bir alıklık, bir dalgınlık, bir dilsizlik gelir, ne kadar kendini zorlasa da onların eğlencelerine, zevkli sohbetlerine katılamaz. Üzüntü-sünü gizleme gayretiyle bir-iki laf söylemek ister. Fakat çoğu zaman münasip bir söz bulamaz. Sarf ettiği kelimeler bir amaca işaret etmekten uzak, şaşkınca, eblehçe bir şey olur. Ötekiler zavallının bu hâlini pek tuhaf bulurlar. Sözlerine gülerler. Bu istihza Müştak’ı bütün bütün üzer. Sonra saatlerce somurtur. Kaşları çatılmış, gözleri bir noktaya dikilmiş öyle donmuş gibi durur. Parnas bazen dayanamayarak:

“*Qu’as-tu donc Mouchac? De jour en jour tu deviens in-supportable.* (Nen var Muşak? Artık sen de günden güne çekilmez bir hâl alıyorsun.)”¹⁸⁸

Bu azarlar gibi sorulan soruya karşı zavallı Müştak üzüntüsünden kaynaklanan küstahlığını toplayarak orada metresine,

“Ya siz Reyhan’la ne yapıyorsunuz? Mercimeği fırına verdiniz mi? Herifin ödemeleri pek boşa gitmiyor zannederim?” sorusunu sormak ister. Fakat cesaret gösteremezdi.

188 Çeviri orijinal metinde bulunmaktadır. (y.h.n)

Evet, Müştak günden güne fitili alıyordu. Parnas'la Reyhan'ın arasında ne geçiyor? Ne olup bitiyor? İşte bunu anlamak için çıldırıyordu. Kendi eliyle ateşe sürdüğü muhabbet cezvesi kaynıyor mu? Dumanına, özellikle fıkırdamasına bakılırsa kaynıyor gibi! Acaba? Reyhan'ın niyeti bozuk... O taraf evvelce biliniyor fakat metreslerin en namuslusu, en sadığı görünen Parnas üç günde bu herife ayartılıverdi mi dersiniz? Ayartılsa da Muşak'ın kime ne demeye yüzü var?

Bunları kendi eliyle gerdeğe koyan o değil mi? İlahi, o Reyhan isimli herif parasıyla yerin dibine batsın. Bu nedir Muşak'ın başına gelenler? Uğradığı felaket kimselere anlatılır, açılır dertlerden değil! Keşke ayağı kırılıydı da borç istemek için o uğursuzun evine gidemez olaydı.

Uğradığı bu garip hâl, kendine rüyada mı görünüyor, yoksa hakikaten başından böyle bir şey geçiyor mu? Talihsiz Müştak burasını bile artık layıkıyla fark edemeyecek mertebede fikren yarı ölü bir hâle düştü. Fakat yavaş yavaş günler geçti. Ay başı geldi çattı. Alacaklılar etraftan ödeme vakti uyarısını yapınca Müştak para cüzdanını yokladı ki tam takır. O anda fikrinde, zihninde ne ölgünlük kaldı ne bir şey. Tamamıyla ayıldı. Heyhat!

Yazık ki mangır sızdırmak için yine Reyhan'a müracaat gereği duyuldu. Yine o herife müracaat ha! O liralara karşılık, çekilmez bir aylık üzüntüye daha girmek. Evet evet kendinin otuz günlük aşka devamı, büyük bir felakete benzeyen böyle bir sevda saadeti için Parnas'ı bir ay daha kiraya vermek!

Muşak bu dayanılmaz endişelerin içinde yanıp kavrulmaktayken o ay başlarında bir sabah Reyhan apartmana geldi. Merdivende bu iki garip rakip birbirlerine tesadüf ettiler. Reyhan gülümseyen bir çehreyle Muşak'ın eline bir deste banknot sıkıştırarak,

“Al. Sözleşme gereği ödemeye mecbur olduğum parayı istenmeden işte veriyorum. Hem de fazla fazla,” dedi. Misa-

fir yukarı çıktı. Ev sahibi aşağıya indi. Müştak kâğıtları avucunda buruşturup sıkarak Reyhan'ın, "Al... Sözleşme gereği ödemeye mecbur olduğum parayı istenmeden işte veriyorum. Hem de fazla fazla..." sözünü iki-üç defa tekrar etti. Avluya indi. Duvara dayandı, paraları sayarak düşündü. Kendi kendine:

"Herif neşeyle dolu. Sözleşme neticesinden memnun. İşte fazla fazla veriyor. Hakikaten beşer liralık iki banknot fazla. İş yoluna girmiş..."

Sokağa çıktı. Yine söylenerek:

"Onlar yukarıda sefa etsinler. Ben şimdi esnaftan esnafa dolaşayım. Hesapları görüp borçları ödeyeyim. Büyük likidasyon da bizim apartmanda olsun. Herife semer yükleteyim derken o yüke kendim maruz kaldım. Ben âşıklıktan çıktım âdeta uşaklığa indim. Hayır, bu böyle devam edemez."

Müştak bir-iki sokak dolaştı. Esnaftan hiçbiriyle hesap görmeye kendinde zihin kuvveti bulamadı. Üzgün bir hâlde düşünüyordu. Rahatsızlık veren, bazen korkunç bir şekil alan o müthiş düşüncelerinde Parnas'ı suçluyor, bazen de bu suçlamalarını kuvvetten düşürecek, metresini masum gösterecek sebepleri ve açık delilleri buluyor, kalbine biraz inanmanın huzuru giriyordu. Parnas tuhaf tabiatlı, doğru sözlü bir kadındır. Kendisine maceranın hakikati sorulsa saklamaz söyler. Fakat bunu nasıl sormalı?

Ne olursa olsun böyle her saat cehennem azabı çekmek-tense uygun bir şekilde hakikati sorgulamalı, alınacak cevaba göre davranmalı.

O akşam ikisi yalnız kalınca Müştak büyük bir heyecan içinde dudakları titreyerek metresine hitaben:

"Reyhan'ı nasıl buluyorsun? Onu buraya alıştırdığımdan dolayı iyi mi ettim fena mı?"

"(Tebessümle) Teşekkür ederim, iyi ettin..."

“Acayip? Demek kendisinden memnunsun?”

“Evet...”

“(Heyecanı artarak) Bu memnuniyetin sebebini anlayabilir miyim?”

“Beni eğlendiriyor... Dediğin çıktı...”

“Hangi dediğim?”

“Kırmızıbiber maddesi...”

Muşak’ın çehresi hakikaten kırmızıbiber gibi acı bir kırmızılık alarak:

“Kırmızıbiberden maksadın nedir?”

“Sen geçenlerde anlatmadın mı?”

“Anlattım, e ne olmuş?”

“Canım ne olacak! O sözün pek doğruymuş... Reyhan âdeta ahmak, kalıplı, kıyafetli bir budala. Fakat niçin dudakların titreyerek Reyhan hakkında beni sorguya çekiyorsun?”

“Parnas, ben Doğuluyum. Avrupa âdetlerine gösterdiğim hayranlığa bakma. Bu hâlim görünüştedir. Bende pek o kadar medeni bir Avrupalı tahammülü yoktur. Ben kıskanırım.”

“Tuhaf şey! Beni o aptal heriften mi kıskanıyorsun? Şu-rayaya bir kâse kırmızıbiber koy. Beni onunla yalnız bırak git. Kalbine hiç korku gelmesin. O adamın tılsımı da biber değil mi?”

“Bibere lüzum gösterecek hareketlere cüret ediyor mu? Söyle?”

Parnas oturduğu koltuktan birdenbire serpilip ayağa kalktı. Gözlerini öfkeli bir şekilde âşığına dikerek hücuma hazır hiddet dolu bir kaplan tavrıyla:

“Efendi, deminden beri gösterdiğim tahammüle şaşacak yerde bilakis siz bundan cüret aldınız. Maksadınız şakalaş-

mak ise rica ederim bu tatsız şakayı bundan ileri götürmeyiniz. Siz Doğuluysanız ben de Batılıyım. Hakarete tahammülüm pek kısadır. Sizinle namusluca (!) yaşamaya söz verdim. Söz aldım. Sizden ayrılmaya lüzum görsem bunu açık, anlaşılır iki kelimeyle anlatır, sevdanın hesabını keserdim. Fakat sizinle sevdadan vazgeçmeden başka bir erkeğin meylini kazanmaya uğraşan kadınlardan olmadığımı anlayacak kadar hâlâ beni tanıyamadınız mı? Teessüf ederim efendi... Teessüf ederim... Namusuna güvendiğinizi bildirerek buraya arkadaş, kardeş namıyla bir delikanlı getiriniz, tanıştırınız. Sonra terbiye gereği benim o kişiye gösterdiğim ilgiyi çekemeyerek kıskanmaya kalkınız. Böyle çılgınlıklara tahammül edemem. Şimdi nazarınızda bu şüphelere mahal verecek kadar fena bir kadın mı oldum? Öyleyse buyurunuz! Bu hakaretinize karşı zatıalınızı kapıya kadar uğurlamak nezaketini de sizden esirgemem... Bir adiyö der, dışarı çıkarsınız.”

Bu gürlemeye karşı zavallı Müştak alıklaştı. Gösterdiği suizandan dolayı af talep etmeye girişerek Parnas’ın ayaklarına kapanmak için atıldı. Ağlayarak:

“Aman Parnas’cığım. Benim zayıf anlarımı affet. Sevgimin şiddeti beni deliye çevirdi. İşte sıkıla sıkıla itiraf ediyorum ki bazen seni fino köpeğinden kıskandığım zamanlar oluyor. Şüphem senden değil, Reyhan’dan... Onun sana ara sıra yönelttiği bakışları, pek süzük, pek manidar buluyorum.”

“Efendi artık yeter demedim mi? Benim dikkatim seninkinden keskindir. Ben kendine yönelen bakışları anlayamayacak kadınlardan değilim. Evet, hakkın var. O zatta garip bir bakış ben de görüyorum. Bana karşı gönlünde bir sevgi, bir meyil uyanmış olabilir. Fakat bunu alenen itiraf cüretinde bulunsun, hele ilanıaşkıyla beni aşağılamaya cesaret göstetersin. Hani benim mini mini cici revolverimi biliyorsun ya! Ondan çıkacak kurşun o cüreti saniyesinde dostunuzun beyninde patlar. Reyhan’ın terbiyesine, ahlakına güvenin olsun olma-

sın. O tarafı bilmem. Sen yalnız bana güven. Bu yolda gereksiz kıskançlıkları, densizlikleri bir daha ağzınızdan işitmeyeyim. Beni bugün Reyhan'dan, yarın Nikoli'den kıskanmaya kalkarsan olmaz. Bu evde tavan arasına kapanmış yalnız fare gibi oturamam. Bu önemli madde üzerine son sözünü ver. Densizliği bırak. Yoksa işte kapı!”

Muşak suçunu kabul ederek tekrar tekrar metresinin affetmesi için ayaklarına yüz sürdü. Bundan sonra o gibi densizliklere kalkışmayacağı hakkında son sözünü verdi. Bu ilk kıskançlık mücadelesi işte böyle yatıştı. Zavallı Muşak'ın kalbine gereği gibi huzur geldi. Parnas'ı yerden göğe kadar haklı buldu. Çünkü o yüksek yaradılışlı, doğru sözlü kadın, Reyhan'ı masum göstermeye kalkışmayarak onun hakkında şöyle demişti: “O zatta garip bir bakış ben de görüyorum. Bana karşı gönlünde bir sevgi, bir meyil uyanmış olabilir.” Demek Parnas, Reyhan'ın bakışlarından içindeki bu meyli anlamış. İşte bu tarafı saklamıyor. Gördüğünü, hissettiğini doğruca söylüyor. Onunla işi pişirmiş olsa böyle mi fikrini beyan eder? Elbette Reyhan'ın kesinlikle masumiyetinden bahsederek onda öyle meyilli bir bakış, sevda niyeti hissetmediğini gereken güvencelerle anlatır. Evet, Reyhan karşılıksız liraları verip duruyor. Bu başarısızlığını, bu cüretsizliğini gizlemek için ay başında ne kadar neşeyle ödemede bulunur. Muşak zihnen: “Ben önceden dememiş miydim? İşte hımbıl dolaba girdi. Başı dönünceye kadar çevirsin bakalım.”

Muşak'ın birdenbire çehresi ateş kesildi. Aklına şu tehlikeli taraf gelmişti:

“Ya Reyhan bir gün aklına uyar da Parnas'a ilanıaşk ediverirse? Karşılık olarak beynine kurşunu yerse? Bu cinayete sebep olan Muşak'ın kendisi olmuş olmayacak mıydı? Reyhan'a bir şekilde bu tehlikeyi anlatmalı.”

Müştak bunlara benzeyen çok şey düşündü. Parnas'tan gördüğü doğru, açık, serbest, mertçe fakat o şiddetli muamele etkisiyle kıskançlık, hemen külliye yok olmak derecesin-

de hafıfledi. Artık Reyhan ne kadar Şen, mesut görünüyorsa görünsün bu sevincin oluŐmasını o Ő phelendiĐi Şeye atfetmeye imkân yok. Parnas, Reyhan'ı âdetâ ahmak bir dalkavuk gibi düşünüyor, kendisiyle işte bu yüzden eğleniyor. Onun ahmakça sözlerine matmazel g ld k e Reyhan, kadının gönlünü kazandım zannıyla seviniyor. Kendi kendine âdetâ gelin güvey oluyor.

Zavallı Muşak bu hükümde, bu zanda karar kıldı. Aylar ayları takip etti. D kk nlarını sattı. Dayıyla ortak olan yalı hissesini, validesinin vasiyetinin aksine, evet, onu da sattı. Hep sattı. Diğer taraftan Reyhan sarraflarla ticaretlerini ilerletti. FahiŐ faizlerle paralar aldı. Hasılı o da sattı. Bir müddet daha geçtikten sonra öyle bir gün, öyle bir saat geldi çattı ki ne alacak, ne verecek, ne satacak, ne Reyhan'da ne Muşak'ta bir Şey kaldı. İki arkadaş birbirine artık sevdadan ziyade dert ortağı oldular. Muşak yine arada bir ilk hükmünden sapar gibi olarak o yokluk, o z Ğ rtl k, zorluklar içinde yine bir kıskançlık gürültüsü çıkarmaya kalkıyordu. Fakat matmazel o Şiddetli sözleri, o kuvvetli mantığı, özellikle o mini mini cici revolveriyle  ŐıĐına ciddiyeti bildiriyor, yine Muşak'ı ayaklarına kapandırarak o zavallıya suçunu itiraf ettirmeyi, merhamet ve af isteyerek yalvartmayı, her durumda masumiyetini ispat etmeyi baŐarıyordu. İki  ŐıĐın birden servetleri böyle tükenince bir müddet de esnafın güvencesiyle yaŐadılar. Nihayet ne alafranga kredileri kaldı ne Türkçe itibarları... Beyoğlu tarafında u an kuŐa borçlu oldular. Kimseye g r nemeyecek bir hâle geldiler. Bir hafta kadar birbirlerine bile üzüntülerini göstermeye cesaret edemeyerek ikisi de İstanbül'daki evlerine kapandılar. Reyhan Süleymaniye'ye, Müştak Aksaray'a çekildi. Zavallı Muşak o kadar kasvetli, o kadar tahammül edilemez ıstırap dolu bir hafta geçirdi ki guguklu saatin darbeleriyle karşıki baykuŐun bıktırıcı feryatlarını işittikçe kendini pencereden sokağa atacağı geliyordu. Sonunda dayanamadı. Son bir müzakerede bulunmak, elden ne gelirse yapmaktan geri durmamak fikriyle Reyhan'ın evi-

ne gitti. Onu da aynı ümitsiz hâlde buldu. Saatlerce konuştular. Doluya koydular almadı, boşa koydular uymadı. Hiçbir yerden para umudu kalmamıştı. Bulundukları umutsuz saatin acılığı biraz gidermesi için geçmiş düşüncelere döndüler. Her ikisinde de Parnas'a ait bir dakikası âdeta ebedî bir cihana değer ne tatlı, ne unutulmaz hatıralar vardı! Bir daha o apartmana gidemeyecekler, ruhlarının taptığı o ilaheyi göremeyecekler miydi? Zavallı Muşak, hâlâ Reyhan dostunu, matmazelin güzelliğini seyretmekle vakit geçirdi, o kadar lirayı bir canlı tabloya yalnızca âşık bir şekilde bakmak için verdi zannediyor yahut öyle zannetmek istiyordu. Bu nazik meseleye dair ilk defa arkadaşından hakikati açıklamasına cesaret göstererek sordu ki:

“A birader, matmazelle nasıl vakit geçirdiniz? Şimdiye kadar bundan bana hiç bahsetmedin...”

Bu soruya karşılık Reyhan'ın gözü pencereden dışarıya uzaklara, ufuklara doğru dikildi, daldı. Bu sessizliği, bu dalgınlığıyla sanki kendine sorulan soruya vereceği cevabın itiraf edilemeyecek noktalarını ayırıyor, sakınılacak şeyleri düşünüyordu. Sonra gözünü pencereden çevirdi, Müştak'a dikti. Bu sessiz bakışında, “Sorduğun şeyi sana tamamıyla anlatsam gücenmez, bana kızmaz mısın?” sorusu vardı.

Bu iki zavallı adam için cananı anmaktan, aşklarının sadetini hatırlamaktan başka teselli nedeni kalmamış gibiydi. Muşak mademki soruyor, o zavallı üzerinde acı tatlı bir etki gösterecek bu olayı, ne olursa olsun Reyhan anlatmaya karar vererek:

“Birader sana hakikati söyleyeyim. Parnas'ın bana gösterdiği rüyayı hikâye edeyim. Lakin sakın üzüntülerine yenilerek sözlerimi kesme. Sana olduğu gibi gerçekleri anlatacağım.”

Muşak'ın evvela bütün sinirlerine hafif bir titreme, kalbine doğru soğuk soğuk bir şeyler yayıldı. Fakat muhatabın

şu, “Parnas’ın bana gösterdiği rüyayı hikâye edeyim,” sözü biraz sakinleşmesine sebep oldu. Çünkü bu sözünden Parnas’la Reyhan arasındaki maceranın gerçekte ilgisi olmadığı, o kadar lira karşılığında zavallı arkadaşının ancak kuru rüya şeklinde bir şey görmüş bulunduğu anlaşılıyordu. Muşak bir “Hayırdır inşallah!” sözüyle bu rüyayı dinlemeye hazırlandı. Reyhan şöyle başladı:

“Tanıştırılma gününü takip eden ziyaretlerimin üçüncüsünde miydi yoksa dördüncüsünde mi, pek kestiremiyorum. O gün sen yanımızda yoktun. Ben matmazele ilanıaşk için tertip ettiğim üç-dört plandan birini uygulamaya koymak istedim. Bu birinci planla başarı mümkün olmazsa diğer ziyaretlerimde ikincisini, üçüncüsünü deneyecektim. Sevda ilminde keşfettiğim bu kalpleri fethetme yöntemini şimdi sana anlatamam. Alaka meselesinde Parnas’ın fikrini sormakla işe başladım. Aşkın ne olduğunu bana rıyasız, pek doğal bir şekilde tarif etti. Sonra gözlerini süzerek, ‘Sevda acayip bir ikisirdir ki kaptan kaba çok boşaldıkça kuvveti zayıflar, bir kapta çok durunca tadı bozulur. Bunun güzel idaresini bildiren bir reçete tertip edecek tecrübeli bir hekime rastlayabilsem ellerini öperim,’ dedi. O zaman ben can atarak, ‘Aradığınız o hekim işte benim, arzu ettiğiniz reçeteyi şimdi hazırlayabilirim,’ dedim. ‘Reçetenizi okuyunuz işiteyim,’ ricasında bulundu. Ben şöyle okudum: ‘Aynı sevdıyla gönül fazlasıyla doyunca aşkta hazımsızlık başlamadan önce şurubu değiştirmeli.’ Parnas haykırarak, ‘Bravo.... Bravo... Bizim hayvan Muşak ise sevdada ebediyet arzular,’ cevabını verdi. Ben Parnas’ın ayaklarına kapanarak, ‘O hâlde bu arz ettiğim teori yönüyle size ilanıaşk ediyorum,’ dedim...”

Muşak, telaşla:

“Parnas revolvere davranmadı mı?”

“Hangi revolver? Bu kadar kavgasız ilanıaşkta revolverin ne işi var?”

“(Titreyerek) Peki, devam et...”

“Sonra bütün sevda isteğimle bir hücum göstererek Parnas’ı kucaklamak istedim. Beni itti. Nazik bir reddedişle: ‘Hayır, hayır... Çekiliniz. Okuduğunuz reçeteye karşılık size bir rüya göstermek isterim. Bence sevgi rüyadır.’”

Muşak acı bir tebessümle:

“Revolver çıkarmamış ama işte seni nezaketle reddetmiş. ‘Muhabbet rüyadır,’ sözü yani, ‘Avucunu yala,’ demek olacak değil mi?”

“Dur efendim telaş etme... Neticeyi bekle!”

“Avucunu yaladın işte... Artık şimdi hayallerine vücut vererek işi dallandırmaya budaklandırmaya kalkmasana ya!”

“Öyleyse susayım...”

“Yok anlat. Fakat sözlerinin yüzde kaçının daraya çıkarılması gerektiğini ben biliyorum. Parnas öyle manasız reçeteye kapılarak insanı kavuşma zevkiyle amacına ulaştırmaz. Yine de anlat bakayım. Hayal gücünün bu gibi rüyalar içindeki maharetlerini görmüş olayım.”

“Ben anlatayım da sen sözlerimin yüzde kaçını daraya çıkarırsan çıkar. Sonra birader, gece vakit bulamazsa bana o rüyayı gündüz göstereceğini söyleyerek işi iki gün sonraya yani senin evde bulunamayacağın bir güne erteledi. Fakat istenildiği şekilde sen o gece de gelmedin. Rüyayı görmeye gündüzden başladım. Ta ertesi sabaha kadar sürdü. O mesut günün gelmesiyle apartmana gittim. Hizmetçi kadın beni o güne kadar apartmanınızda hiç girmedığım bir odaya götürdü. Burası Parnas’ın güya Şark odası imiş.

Odanın duvarlarına kıymetli halılar gerilmiş, sanatlı Arapça, Farsça, Türkçe şiirler içeren tablolar asılmış, zaten tek bulunan pencere, halı, perdeyle sınıksız örtülmüş. Her taraf -arabesk nakışlı tavanın göbeğinde altından bir püskül gibi sarkmış- geniş billur kandilin titrek, yarı karanlık hafif ışığıyla aydınlatılmış. Gözlerim aniden bir şey seçemedi.

Yavaş yavaş duvarların halılarını, ardından tablolarını fark ettim. Daha sonra ipekli Doğu kumaşlarından yapılmış bir sedir üzerine uzanmış canlı bir sanem¹⁸⁹ gördüm. Nasıl anlatayım? Nasıl tarif edeyim? Gördüğüm şey ne hayaldi ne de hakikat... Parnas'ı öyle görünce güzelliğe en tutkulu bir Avrupa ressamının Doğu kıyafetli bir kadın namına hayal gücünde vücut bulmuş, sonra merhametli elinin aldığı fırçadan serpilen boyalarla sanatçının hayallerinin kâinatta gönle hoş gelen bir şekle girmiş olduğunu zannettim.

Sırma püsküllü başlığı altından sarı saçları dalgalanan başını dört köşe bir yastığa dayamış. Altınlar, incilerle bezeli, renkte gümüşü, güzellikte pelûzeyi,¹⁹⁰ lezzette kaymağı elbette geri bırakacağına şüphe olmayan gerdandan aşağıda önu yarı açık dar yeleğin içinde hapsedilmek istenilen güzellikler birbirini iterek yarı yarıya dışarı uğramış; beyaz, dolgun, uyumlu, güzel kollar dirseklere kadar bol yenli, pullu bürümcük gömlekle örtülmüş. Sevdalıların kucağında pek fazla sıkılarak o zarıflığı bulmuş zannedilen ince belden inen sarı canfesten¹⁹¹ bol şalvar, üst taraflarına tunç halkalar geçirilmiş çıplak, küçük, beyaz ayaklarda son bulmuştu. Uçları sivri, sırma işlemeli al terliklerin biri yerde, diğeri ayaklarından birinin parmakları ucuna asılmış duruyordu.

Parnas, önündeki sekiz köşeli, sedef işlemeli iskemlenin üzerine konulmuş kristal, küçük nargilenin telli marpucunu arada bir ağır ağır ağzına götürerek gözlerini bayıltıyordu.

İşte karşımda Avrupalı ressamların aslını görmeyerek icat ettikleri hayal ürünü tablolardan biri... Hem de canlı! Frenklerin, gerçekçi sanat namına muşambalar üzerindeki bu renkli hayalleri yalnız müzelerde, yıllıklarda, salonlarda değil artık beş on paralık kartpostallarda bile görülüyor. Parnas, kendini onlara benzetmek için işte o tablolardan birini model

189 Put. (y.h.n)

190 Soğuk yenen bir tür tatlı. (y.h.n)

191 Parlak, ince kumaş. (y.h.n)

olarak karşısına koymuş, kim bilir ne kadar uğraşmış... Benzememiş mi? Benzemiş. Ama neye? Avrupa sanatçılarının hayallerinde vücut bulan kadınlardan birine. İstanbulluya, hakikate değil...

Beni görünce biraz kımıldanarak sedirin ucunda yer gösterdi. Oturdum. Parnas'ın vücudu, kandilin aynı merkezde titreyen ışıklı halkalarının yansımasıyla o altınların, incilerin altında heyecanla titriyor gibi yanıyordu. Fakat o esnada asıl titremenin, heyecanın âlâsını bende görmeliydi. Gözlerini bayıltarak Doğu dillerinden birine benzetmekte kararsız kaldığım bir telaffuzla:

‘Keyif nasıl gidiyor?’ dedi.

‘İşte öyle alabildiğine gidiyor.’

‘Sen tayyib, ben Tayyib,¹⁹² *Qu’ est-ce qu’il nous faut de plus* (Sen tayyib, ben Tayyib, artık bundan fazla bize ne lazım),’ dedi.

İşte Parnas'ın Doğu dillerindeki sermayesi burada sona ermiş olmalı ki ‘tayyiblerin’ arkasından Fransızca başladı. Sonra ikinci nargilenin marpucunu bana uzattı. Zaten odanın içinde yayılan amber, buhur, öd ağacı, kurs kokuları başımı sersemletir gibi olmuştu. Nargileyi bir-iki gırıldatınca beynim döndü. O çektiğim dumanda ne vardı bilmem? Bütün damarlarıma bayıltıcı bir haz, bir sefa yayıldı. Önümdeki o küçük oda Orta Çağ şatolarının en süslü salonları kadar büyüdü.

Parnas mestane mahmur bir bakışla o güzel saçları, pullu gömleği, canfes şalvarı içinde dalgalana dalgalana yerinden kalktı. Duvardan sedefli udu alarak Fransızca:

‘Sahne zararsız... Fakat bakalım artisti beğenecek misin?’ dedi.

¹⁹² İyi, güzel, hoş anlamında kelime. (y.h.n)

Frenklerin dance de venter¹⁹³ namını verdikleri raksa başladı. Notayla ezberlenmiş bir Arap havasını o nağmelere gelmeyen bir Avrupalı parmağıyla zimbırdatarak hem çalıyor hem söylüyor hem oynuyordu.

Zımbır! Zımbır! Ah yalelli... Ne beste Arap bestesine ne oyun Doğu raksına benziyordu. Adeta dance serbantin¹⁹⁴ gibi saçlarını, gömleğini, şalvarını hafif hafif dalgalandırarak acayip kıvrımlarla yerlere eğilip eğilip kalkıyordu. Bir müddet sonra udu elinden attı. Şimdi yalnız yalelli sedalarıyla dans ederek güya bekleyiş ateşi içinde yandığı hayali bir âşığın uzaklardan, pembeli, yeşilli, baygın, gökkuşağı renklerine girmiş uzak ufuklardan gelmesini bekler gibi süzüle süzüle etrafına bakındı. Sanki o var olduğuna inandığı sevdalısının ateşli buselerine yanaklarını, dudaklarını uzatıyor, onun okşayışlarında anlatılması imkânsız aşkın çok üzerinde bir lezzet bulunduğunu acayip mimiklerle anlatıyordu. Artık tahammül edemedim. Dansa ben de kalktım. Beraber oynadık. Dansımızın havası notalardan hiçbirinin yerini tutup ifade edemeyeceği ince nağmeler, musiki ilminde mevcut perdelerin üzerinde, işitilmedik seyirlerle icra ediliyordu. Oynadığımız oyun, insanı o denli kendinden geçiriyordu ki hazzının şiddetinden az vakit sonra kendimi kaybetmişim. Bu rüyadan uyandığım zaman vücudumu pek yorgun, çok kırgın buldum.

Sen galiba o akşam yalının hissesini satabilmek için dayının yanında kalmaya mecbur olmuştun. Ben aşırı bir hevesle oynarken belki yüz defa, ‘Muşak’ın kulakları çın çın çınlasın,’ diye seni andım. Keşke daha satacak dükkânlarım, evlerim olsa da Parnas’a yedirsem ah...” narasıyla Reyhan önündeki tütün iskemlesine bir yumruk atınca kırılan sigara tabağının parçaları etrafa şarapnel gibi yayıldı.

Fakat hikâyenin bu noktasına kadar içerisindeki maddeleri son şiddetle dışarıya püskürmek için bir yarık arayan,

193 Fr. dance du ventre: Oryantal dans veya göbek dansı. (y.h.n)

194 Fr. dance serpentine: Kıvrak dans. (y.h.n)

volkan gibi için için homurdanan Müştak, sanki o anda fıskırarak hemen yerinden fırladı, Reyhan'ın gırtlığına sarıldı: “Yalan söylüyorsun şeytan! Parnas’a iftira atıyorsun melun!” hakaretleriyle haykırırken birdenbire sesi kesildi. Çünkü neredeyse boğulmak derecesine gelen Reyhan, can acısıyla o da hasmının gırtlığına el atmıştı. İkisi böyle gırtlak gırtlığa odanın içini bir-iki defa döndüler. Sigara iskemleleri, seh-palar, ufak masalar, iskemleler öfkeli ayaklarına daha neler rastlarsa hep güldür güldür devriliyordu.

Dışarıdan hizmetçi, elindeki su kovalarını sofanın ortasına bırakarak gürültünün geldiği tarafı belirlemeye uğraşiyor, aşağıdan aşçı kadın ocak başından fırlayarak:

“Mestan bacı hu? Zelerle¹⁹⁵ mi oluyor? Güm etti ayo...”

Aşçı kadın, “Barek barek tebarek geçti inşallah mübarek,” diye okuyarak tekrar mutfığa girdiği esnada nefeslerinin kesilmesine ramak kala, odadaki dövüşenler birbirinin boğazını can acısıyla bırakmışlardı.

Kan toplanmasından henüz mosmor duran birer çehreyle karşı karşıya birbirlerini korkutucu bakışlarla süzüyorlardı. Evvela Reyhan:

“Birdenbire öyle insanın boğazına saldırılır mı? Çıldır-dın mı be herif?”

“(Göz yuvalarında gözleri fıldır fıldır dönerek) Evet çıldırdım. Seni boğacağım. Edepsiz! Masum bir kadına iftira etmeyi sana göstereceğim. Buradan ikimizden birimiz sağ çıkmayacağız. İşıtiyor musun?”

“Ya benden o paraları namussuz bir kadının masumiyetini tasdik ettirmek için mi alıyordun?”

Müştak kudurmuş bir hayvan öfkesiyle etrafına bakındı. Bir şey arıyordu. Dilini susturamadığı düşmanını etkili bir başka vasıtayla susturmak istiyordu. Etrafını araştırdığı esna-

¹⁹⁵ “Zelzele” kelimesinin yanlış söylenmiş biçimi. (y.h.n)

da duvarda gözüne ilişen, kabzası mercan işlemeli kınsız bir antika hançeri sıçradı aldı. Kendini böyle tehlikeli bir durumda gören Reyhan acil bir tedbir olarak ortaya konmuş büyük yazı masasının Müştak'ın karşısında olan tarafına, yani ondan en uzak noktasına çekildi. Rastladığı bir iskemleyi yakalayarak hançere karşı siper aldı.

Müştak ürpermiş saçları, dışarıya fırlamış gözleri, titreyen dudakları yani bütün tehdit kuvvetiyle dedi ki:

“Bugün seninle ancak bir şartla barışıyorum. Bu şartı kabul etmediğin hâlde şu saatte ya senin ya benim ikimizden birinin leşi buraya serilecektir.”

Öfkeden ne söylediğini bilmez bir hâle gelmiş olduğunu Reyhan bildiğinden düşmanını daha fazla kızdırmakta bir anlam görmeyerek:

“Telaş etme birader. Gürültüye ne lüzum var? Şartın neyse söyle. İşte işime gelirse kabul, gelmezse reddederim. Öyle kudurmayla iş olmaz.”

“Şimdi beraber çıkar doğru Parnas'ın yanına gideriz. Orada o kadının yüzüne karşı bu dans rezaletini, bu rüya hikâyesini bana naklettiğin gibi anlatırsın. Ben matmazele, ‘Reyhan dostumuzun bu hikâyesi gerçek midir? Bu böyle gerçekleşti mi?’ diye sorarım. (Derin derin düşünerek) Alacağım cevap her ne olursa olsun Parnas'a bir ikinci soru daha sorarım ki o da şu olur: ‘Reyhan'ı mı istersin beni mi?’ Hangimizi seçerse o, orada kalır. Diğeri bir, ‘Allah gönül huzuru versin,’ der çekilir. Ama ondan ötesi parasızlık meselesi ne olursa olur. Bu taraf orada kalanın bileceği bir şeydir.”

Reyhan yüksek bir alkış, bir tasdik sedasıyla:

“Bravo! Bravo! Mertlik işte böyle olur. Teklifini tamamıyla kabul ettim. Şu dakikadan tezi yok, haydi!”

Reyhan bir hafta sonra on kuruş faiz vereceğini vadederek aşçı kadından dört mecidiye borç aldı. Bir arabaya binerek

Beyoğlu'nda Taksim civarındaki malum evin önünde inerek içeri girdiler. O dairede kapıcılık hizmetini gören Madam Karabet'e Matmazel Parnas'ın apartmanda olup olmadığını sordular. Kapıcı kadın:

“Parnas'ı sorarsın? O burada yoktur. Gelmezine gitmiştir.”

Müştak, benzi kül gibi kesilerek:

“Ne demek istiyorsun?”

“(Dudaklarını uzatarak) Efendim demem o demektir ki Parnas, bu sefer yağlıya çatmıştır. Siz bu ara on gündür kaybolduysanız yerinize buraya başka biri devamla başladı. Ah ne terbiyeli ne nazik ne kom il fu¹⁹⁶ beydir bir görseniz. En ufak bozukluğu liradır. Bura üç vizite verdi, üç sarı bahşisini aldım. Parnas'ın oda hizmetçisi Jozefina buraya geldi. ‘Yine apartmanda ne iştir ki dönüyor?’ dediysem ağzı sıkı kızdır, bilirsin, bir güldü. Hiç ben gülme yutarım? Hele hele ettim. Eh, beni pek yabancı tutmaz. Kulağıma eğildi, ‘Halılı odada dans ediyorlar,’ dedi. O ki bir erkekle dansa, yalelliye kalkarsa onun ne demek olduğunu kocam Mösyö Karabet’le beraber biz çoktan öğrenmişizdir.”

Muşak, üzüntüsünden düşmemek için duvara dayandı. Reyhan'da gözler büyümüş, renk atmış. Kapıcı kadın:

“Yüreğinize eziklik geliyor? A hiç gelmez? Hakkınız vardır. O ne paraydı yedirdiğiniz... Yüreğinizi pek tutunuz baygınlık gelmesin. Size bir laf daha diyeyim. Alacaklılarınız bura yağmur gibi yağıyor? İçinde laf anları var, anlamazı var...”

Reyhan matmazele aşk hususunda beyan ettiği teorisin aksine şiddetli bir üzüntüyle:

“Parnas'ı götüren beyin ismini haber alabildin mi madam?”

196 Fr. comme il faut: Düzgün, iyi. (y.h.n)

“Ah, evet! Ham Bey’dir, olmuş beydir, işte öyle bir şeydir. Mösyö Karabet onun ardından icabınca perkizisyon¹⁹⁷ etti. Pek zengin şeyler olduğunu haber aldık. Biz burada kapıcıyız. Gireni çıkkanı bilmek vazifemizdir.”

Madam Karabet’in bu haberi üzerine Reyhan ile Müştak arasındaki rekabetçi hisler derhâl başka bir şekle girerek anlaşmaya dönüştü. O saatte hava değişti. Parnas’ı bulmak, o yeni ortaya çıkmış olan zengin âşığın elinden almak için birbirlerinin yardımına ihtiyaç duyuyorlardı. Bu zor işten başarıyla çıkmaya yalnız birinin gücü yetemeyeceği aşikârdı. Hatta ikisi her yönden birleşerek harekât ettikleri surette bile galibiyet umudu pek zayıftı. Her şeyi göze almaya karar verdiler. Tesadüf edecekleri alacaklılardan da artık korkuları kalmadı. Mükemmel bir-iki oyun oynadıktan sonra Parnas’ı oradan kaçıran ham yahut olmuş bey hakkında araştırma yapmak için dolaşmaya başladılar.

Parnas’ı baştan çıkaran kişinin Şadi Efendizade Hami Bey olduğunu haber aldılar. Zaten Hami kendileri için bütütün yabancı bir zat değildi. Bu defa hakkındaki incelemeyi daha fazla derinleştirerek servetini, yaşayışını, validesi Firuze Hanım’ın hâlini, hepsini öğrendiler.

Parnas, ... sokağında pek mükemmel bir daireye taşınmıştı. Bir yolunu bularak matmazele bir iki kart, mektup gönderdiler. Hiç cevap alamadılar. Hami Bey’e düello teklifini düşündüler. O aralık paraları olmaması, her niyet ve hareketlerini bozuyordu. Reyhan harcadığı paralara matmazelden ziyade acıyordu. Müştak, o zavallı, para pul düşünmüyor; yalnız Parnas’ı tekrar elde etmek arzusuyla yanıyordu. Ne yaptıklarını bilmez bir şaşkınlık içinde yirmi gün kadar dertlerine çare aramak için serserice orada burada dolaştılar. Bir gün Reyhan dedi ki:

“Niçin meselenin ardını önünü aramadan bu karıya böyle soyulduk, soğana döndük?”

197 Fr. perquisition: Araştırma, inceleme. (y.h.n)

“Ben ne soyulduğumuzu düşünüyorum ne de soğana, sarımsağa döndüğümüzü. Parnas’ı düşünüyorum. Yalnız onu... Ne yapıp yaparım elbette bir gün onu yine elde ederim...”

“Para olmazsa edemezsin. Evvela paranın yolunu bulalım. Sonra Parnas kolay...”

“Nasıl kolay? Araştırmamıza göre Hami’nin serveti öyle bizimki gibi beş altı ayda bitecek şey değil ki.”

“Merak etme, Parnas onu çabuk bitirir.”

İkisi de ilmî düşüncelere daldılar. Birer noktaya diktikleri gözlerini kırpmadan öyle put gibi düşünüyorlardı. Reyhan aniden yerinden fırladı. Arayışlarının neticesinde büyük bir define keşfeden bir falcı gibi sevinerek:

“Parnas’a yedirdiğimiz paraları geri almanın yolunu buldum! Hem o şekilde ki Hami Beyefendi başkalarının sevda-lısı bir kadını ayartarak evinden götürmeyi görsün! Ben ona bir komedya düzenleyeyim ki baksın böyle bir komedi hiçbir tiyatro sahnesinde oynanmış mıdır?”

Muşak memnuniyetle:

“Aman Reyhan’cığım, ağzını öpeyim! Fakat Parnas’a yedirdiğimiz paraları tekrar elde etmeye imkân olduğunu düşünmüyorum. Ne guguk buldun, çabuk söyle...”

“Evet, senin imkân olduğunu düşünmediğin şeyi ben fiilen yapacağım. Gerçek bir zeminde gözle görülür bir şekilde oynanacak böyle büyük komedyalardaki rollerin hakkıyla üstesinden gelebilmek için sahte bir ağırbaşlılık değil cidden maharet, metanet, özellikle cesaret ister... Muşak, kendine güvenebiliyor musun?”

“(Alıklaşarak) Sen gerekli talimatları verirsen ben de gereğince harekette kusur etmemeye uğraşırım.”

“Hiçbir sözüme itiraz etmeyeceksin...”

“Dediğin gibi yaparım.”

“Haydi, öyleyse gidelim, çiçekli, yaldızlı mektupluk zarflar, kâğıtlar alalım.”

“Kime ilanıaşk edeceğiz?”

“Ben Hami’nin validesine, sen de karısına!”

“A... A... A... Amma yaptın ha! Bu zevzekliğin de en sonu sayılmaz mı?”

“Ahmak, sen aşkta yalnız para yedirmeyi mi öğrendin? Bak şimdi sana aşkın gelir elde etme ilmini öğreteyim de bu ikinci sevdalanmayı birinciden daha tatlı bulmazsan bana da Reyhan deme. Bu önemli komedide en nazik rolü, yani kocakarıya ilanıaşk etmek gibi zor bir meseleyi ben üzerime alıyorum. Onun derdinden çıldıran samimi bir âşık olduğuma Firuze’yi ikna edeceğim. Senin payına yine genç bir kadın düşüyor. Hem de ismi gibi saf kalpli bir kadın.”

“Parnas’a kavuşmak için ne emretsen yapacağım. Bu komedyanın sonucunun amacımıza uygun olacağından pek emin değilim. Fakat böyle iki eli böğründe boş boşuna durarak her muvaffakiyeti tesadüften beklemektense velev böyle biraz akıl ve muhakeme haricinde olsun bazı teşebbüslerden geri durmamak elbette hayırlıdır. Bundan dolayı fındık kabuğuna gireceğiz desen bu sözünü bile imkânsız görmemeye uğraşacağım.”

KAYNANA, GELİN

Bu genç, bu hararetli, bu çılgın âşık kimdir? Firuze Hanımefendi böyle maksadı, emeli meçhul, sahte âşıkların tararuzlarından artık usanmıştı. Kendi gibi bir köhne güzelliğe bu kadar şiddetli bir şekilde tutkusunu arz edenlerin iyi niyetlerinden doğrusu şüpheleniyordu. Fakat bu delikanlının gönderdiği mektuplar bir ayda kırkı geçti. Hem nasıl mektuplar? Yıldızlı, güzel kokulu, renkli çiçekli, oymalı kâğıtlar üzerine her taraftan alev almış bir kalbin titreyişleri nedeniyle nakşedilmiş aşk duygularını, o ateşli kelimeleri okuyup da etkilenmemek mümkün değil...

Fakat bu gibi etkilere kapılmak yüzünden uğradığı zararların acısını unutacak kadar Firuze'nin hafızası henüz güçsüzleşmemişti. İnsana aşkın cana can katan ve cennet ferahlığı bağışlayan o bütün aldatıcı kelimelerden daha sonra çıkan acı hakikatleri birer birer hatırlamaya çalışarak zavallı kadın kendi kendine dedi ki:

“İşte ne malım kaldı ne güzelliğim! Hâlâ benden ne istiyorlar?”

Bu sözlerinin arkasından yine düşündü. Kendi hakkında verdiği bu sert hükmü haksız bularak biraz değiştirmeye yol aradı. Kendisini o saatte tamamen malsız saymak büyük bir hataydı. Henüz elinde avucunda bulunan ve maziye nispeten kırıntı sayılan mallar bugün hâlâ bir hayli âşık daha doyurabilir, kendisine şu an bu noktadan bakılınca bazı eli boş kadın düşkünlerinin sevda isteğiyle bakmalarına şaşılabilir.

Gençliğe, güzelliğe gelince o bildiğimiz yaşayışla ömür geçirmemiş, vaktiyle istisna sayılabilecek güzelliği ağızdan ağıza dolaşma hükmüne girmiş Firuze Hanım gibi bir kadın için bu hususta kendisine karşı itirafında zorluklar çekilecek hakikatlerin acılığını da insafılı bakışlardan pek uzak tutmamalıdır. Firuze bazen geçkinliğini, güzelliğin sonunu bir çeşit itiraf kabilinden söylenir; fakat bu sözleri, talihine karşı nazlanır gibi bir sızlanmaktan ibarettir. Görünüştendir, pek kalpten değildir. Bu husustaki gerçek kanaati, sözleriyle tamamen uygun düşmez. Güzelliğini incelemek için bin çarpıntıyla aynanın önüne koştuğu zaman senelerin akıp giden amansız, şiddetli rüzgârıyla solmuş, buruşmuş çehresinde yine beğenilecek bazı güzellik unsurları bulur. Fakat bu güzellikler, o yıpranmış simayı kaplayan yaşlılık kırışıklıkları içinde gizlenmiştir. Bunları âdeta güzellik ilminin antika kısmına hâkim olan araştırmacılar keşfedebilir. Yoksa öyle yüzeysel bakışlar fark edip seçemez.

Mektuplar göndermekte bu kadar ısrar eden delikanlı, genç yaşının aksine sakın o türlü araştırmacılar ve seçicilerden olmasın! Akıl yaşıta değil baştadır. Her ne olursa olsun bundan böyle kimseyle sevda macerasına girişmekten Firuze Hanım kendini kesinlikle men etmeye karar vermiş, bunu acı bir memnuniyetle kabul etmişse de eğlenmeye de yemin etmemiştii ya?

Elektrik düğmesine dokundu. İçeri giren hizmetçiye, Nedime'yi göndermesini emretti. Çok sürmedi. Sürmeli ceylan gözlü Habeş kızı ufak mine çiçekli, nohudi keten entarisini sürüyerek fıkır fıkır bir edayla hanımın karşısına çıktı. Firuze gülerek:

“Gel Nedime... Gel yavrum... O zevzek delikanlının bu ettiği nedir? Bu boşboğazların sevda saldırılarından ben ne zaman kurtulacağım? İşte artık koca karı oldum.”

Nedime hüzünlü bir tebessümle:

“Koca karı mı oldunuz? Ah kadınıym o sizdeki sema renkli gözlerin güzelliği bitmek tükenmek bilir mi? O bir çift sevda tılsımı karşısında daha hayli zaman çok delikanlılar, aşktan şaşırıp kalacaklardır.”

“Aman deli kız, bu sönmüş güzelliğimi yine bana karşı parıltılar içinde göstermeye uğraşma. Aynalar senin gibi dal-kavuk bir dosttan bak daha doğru söylüyorlar. Bu genç âşığın benden istediği nedir? Yine para değil mi? Bu delikanlıya para yerine güzel bir nasihat vererek benim gibi validesi yerinde bir kadına sevda örtüsü altında böyle taarruzun büyük bir ahlaksızlık olduğunu anlatsak?”

“Emir sizindir. Fakat hata ediyorsunuz. Bu çocuk diğerlerine benzemez. Cariyeniz, bunun mektuplarında hakiki bir sevginin izlerini açık bir şekilde görüyorum...”

“Zevzekliği bırak demedim mi sana?”

“Bu husustaki tecrübelerime güveniniz yok mu efendim?”

“Hayır, yok.”

“O hâlde ısrarı manasız görüyorum. Emrinize hazırım hanımcağım...”

“Git bu çılgın herifin son mektubunu getir... Oku da biraz güleyim.”

“Öyle bir zavallının gözyaşlarına gülmeyi merhametinize yakıştıramam.”

“A kız! Ağlayana sonra gülüyorlar. Bu defa gülen ben olacağım. Sen de hafiflikte o delikanlıyı geçiyorsun. Kömürcü develerinin sokaktan geçerken çanlarının çıkardığı sedaya hiç dikkat etmedin mi? Bunlar, ‘Dengi dengine, dengi dengine,’ demezler mi? Şimdi öyle yirmi beş yaşındaki çocuk benim dengim mi?”

“A, nerenin yirmi beşi iki gözüm efendim? Otuzu, otuz beşi geçiniz. Şöyle kırka doğru çıkınız bakalım. Yüzüne dik-

kat etmediniz mi? Geçkince, hem enikonu geçkin... Şimdiki beyler pudra kullanmakta hanımları geçtiklerinden uzaktan yaşları pek belli olmuyor ki...”

“Ben yüzünü görmedim ki dikkat edeyim. Göksu’da bana bir defa gösterdin. Şöyle uzaktan, açık renk paltolu hayal meyal bir şey gördüm. Derhâl gözlerimin önünden kayboldu.”

“Ya ben size ne diyorum hanımcığım. Bu, öteki âşıklarınız gibi o yolda ustalaşmış erkeklerden değil. Öyle cüreti utançına galip gelenlerden olsaydı şimdiye kadar kayıkla yalının önünden geçtikçe akşama kadar mekik dokurdu. Cariyeniz de şahsen kendini yakından pek iyi görmedim. Bir gece mehtapta geçti. Uzakta bir mektup gösterdi. Kayıkhanenin yanındaki demir parmaklığın arasından oraya taşın üzerine bıraktı. Şimdi her gece karanlıkta oraya bir mektup bırakıp gidiyor. Ben de başkasının eline geçmesin diye hemen koşarak onu oradan alıyorum. Göksu’da o size gösterdiğim zatı ona benzettim. O muydu değil miydi? Pek iyi bilemiyorum.”

“Aman ne yalancı karısın Nedime... Şimdi kırkında var diyorsun... Biraz sonra yüzünü iyi bilemediğini söylüyorsun. Hangisine inanayım?”

“Gözümde anlama gücü yok mu efendim? Mehtapta gördüğüm zaman geçkince olduğuna iyice dikkat ettim.”

“İster yirmisinde olsun ister kırkında, bu tarafın bence hiçbir önemi yok. Onun âşıkane sözlerini doğru diye dinleyecek değilim ki. Eğlence olsun diye okutacağım. Fakat anlamak istediğim taraflar da var. Beni nerede görmüş? Bu seveda ümidine neden düşmüş? Bahçeme mektup bırakmak küstahlığına nasıl cüret ediyor?”

“O mektupları defalarca okudum. Bu merak buyurduğunuz şeylerin sebepleri izah edilmiş mi? Edilmemiş mi? Ona dikkat etmeye insanda hâl kalmıyor ki... Âşık Kerem hikâyesi, bu mektupların yanında halt etsin... Zavallının gönlünde

bir yangın, bir ateştir gidiyor... Onu öyle alevler içinde gördükçe gözyaşlarımı tutamıyorum.”

“Dediğin gibi o yolda ustalaşmamış o erkeklerden olsa böyle ateşli mektuplar yazmayı bilir mi? İşte bu da sevda madrabazlarından biri olacak; çünkü artık bize başka türlü düşmüyor... Şu son mektubu bir daha oku da dinleyeyim.”

Nedime gitti, bir iki dakika sonra elinde beyaz ipek kordonlu al atlas bir torbayla döndü. Hanım, hizmetçi ufak bir masanın önüne karşı karşıya oturdular. Nedime torbayı masanın şal örtüsü üzerine boşalttı. Kederli bir tavırla zarfları birer birer nazardan geçirerek bunlardan âdeta leylak salkımina benzeyen birini ayırdı. Zarfı açtı. Mektubu çıkardı. Leylağın açık eflatun yaprakçıkları, tomurcukları arasına gayet ince bir kalem ve kırmızı mürekkeple yazılmış satırları biraz süzerek:

“Âşık Kerem hikâyesine benzeyen mektup mu?”

“Evet, Âşık Kerem’e benzeyen fakat aşk hikâyesinde Aslı gibi yanma yeteneği görülmeyen, ümitsiz bir gönül faciasını anlatan bir mektup...”

“Oku bakalım. Bu coşkun yeni Kerem, acımasız Aslı’sına ne demiş?”

Nedime sedasına kederli bir ahenk vererek şöyle başladı:

Şu elimdeki zavallı kalem öyle bir duygu kasırgasının önüne düşmüş inleyen bir âcizdir ki dimağından kıvılcımlar saçan üzüntüleri, asabın şiddetli vuruşlarıyla ona tebliğ ettikçe bu zayıf kâğıt yalnız anlamsız bir iniltiyle koşup gidiyor. Yüreğimin gerçek yangınının yüzde birini ifade edemiyor. Aşkımda bu şiddet... Kalemimde bu acizlik... Sevgilimde eziyet etmeye bu meyil... Ah, hele o mavi gözler varken hâlim nasıl sonlanacak?

Firuze Hanım, ömründe ilk aşk mektubunu okuduğu sırada gönlü şevkle titreyen on altı yaşında delişmen bir kızcağız

tavriyla oturduğu sandalye üzerinde arkaya öne doğru sallanarak:

“Hah hah hay! O herkesin bildiği meşhur Kerem’in ne sözünde ne sazında bu kadar incelikli, sanatlı nağmeler yoktu. Bu onu geçmiş. Kız sen bu ateşli satırları okurken ben ne zannediyorum biliyor musun? Mektup yazan beyefendi güya ocağı, körüğü, örsüyle bir Kıpti Çingenesi yutmuş da zavallının içinde esmer bir şorolo¹⁹⁸ monoton bir hâle gelmiş sallantılarla körük çekiyor, ötekiler tıngır mıngır demir dövüyorlar, beri taraftan Hibo da zumasını almış hazin hazin suzinaktan¹⁹⁹ taksim ediyor sanıyorum. Anlatmak istediği iniltir, ateşler işte bende aynen bu fikri ve hayali doğuruyor.”

Nedime üzüntüyle yutkunarak:

“Kimine hay hay! Kimine vay vay hanımcığım! Zavallı delikanlı cayır cayır yandığını kırk mektupla yazdı, yine size anlatamadı. Dikkatinizi çekmek için bu gönül yangınına yangın kulesi kırmızı sepetlerini çekecek değil ya efendim? İşte o adam yanıyor. Sevda ateşini anlatmak için ah ettikçe siz zavallı adamı Çingene körüğü yutmuş zannediyorsunuz. Of ne iyi, insaf! Bilmem ne hikmet, güzellerin insafı az oluyor!”

“Alt tarafını oku kızım...”

Gönlümün size verdiği değeri anlatmak için saatlerce lakaplar aradım. Fakat üzülerek belirtirim; bir kelime, bir tabir bulamadım. Kalbimin şiddetlerine, samimi duygularıma tercüman olacak bir dil bilseydim sizde bu acımasız sertlikten eser kalır mıydı? Kalbiniz taştan bile yaratılsaydı yine bu aşk esirinizi, bir küçük iltifatınızla mutlu edecek kadar olsun yumuşama ve incelik eseri gösterirdi.

Nedime ütülü, kokulu beyaz keten mendilini gözlerine götürdü. Akıp akmadığı şüpheli bir iki gözyaşı damlasını silerek:

198 Ahlak dışı ilişkiler içerisinde bulunan ve kadın kılığına giren erkek. Orta oyununda da tüysüz delikanlı ya da çocuk anlamında kullanılmıştır. (y.h.n)

199 Basit bir musiki makamı. (y.h.n)

“Ah hanımcığımı biraz dikkatle dinleseniz, şu mektuptaki ifadenin kalpten doğma derin bir sevda dili olduğunu anlarsınız. Bazı kelimeler, tabirler, cümleler vardır ki yürek sızlamayınca bunlar dilden, kalemden dökülemez. İşte bu satırlar da öyle. Zavallı adam derdini size anlatamadığını ne iyi biliyor. Anlatamadığına acıyorum. Anlatamayacağını düşündükçe büsbütün yüreğim kan ağlıyor.”

Firuze Hanım da mendili gözlerine götürüp ağlama taklidini yaparak:

“Ağlama yavrum ağlama! Şimdiden gözyaşlarını beyhude telef etme. Gözyaşı sermayeni facianın sonlarına sakla. Ne yapayım, kabahat bende mi? O adamı Kerem’e, beni de Aslı’ya benzeten sen değil misin? Kerem ile Aslı hikâyesinde kavuşma var mı ya? Zavallıların ikisi de yanıp kül olmadılar mı? Eski hikâye yazarlarının hasret kavuşturmak âdetleri değilmiş. İşte bizim macera da öyle olacak. Bana gönül veren beyin sevda çadırı, bir gün ateş alacak. Bir avuç kül olacak. Sonra da ben gidip saçlarımla o külleri süpürürken tepemden tutuşacağım. İşte o zaman itfaiyeye haber...”

“Bu satırları yazan zat yine bahtiyar bir âşıkmiş ki sizi böyle tuhaf tuhaf söyletmeyi başarıyor.”

“Ha şöyle biraz da gülünç tarafından bahset. Nedir o Kerem’le Aslı! Hepsi böyle yanık mı? Eski hikâyelerin hiç tuhafı, gülüncü yok mu? Ferhat’la Şirin, Arzu ile Kamber, bunların içerisinden hiç amacına ulaşana rastlanmıyor. Zavallıların kimi yanmış, kimi boğulmuş. Resimlerini ilk defa Acem basması bir kitapta gördüğüm zaman o zavallıların feci hikâyelerini dinlemeden hâllerine ağlamıştım. Ey, biz şimdi kendi Kerem’imize bakalım daha neler yazmış?”

“Siz böyle hep alaycılıkla dinledikçe cariyenizin bu ümitsiz âşık hakkındaki merhameti artıyor. Mademki zavallı adamı sevmiyorsunuz, mektuplarını niçin okuyup eğleniyorsunuz? Yazık değil mi o adama?”

“Kız çılgın! Henüz yüzünü görmediğim bir herifi nasıl sevebilirim?”

“Yüzünü görseniz de sevgisinin samimiyetine kanaat getirseniz de sevmeyeceksiniz ki... Çünkü ahdetmişsiniz... Ah o ne talihsiz bir âşıkmiş ki sizin gibi gönlünün kalesi bir yeminle kilitlenmiş, ele geçirilemez bir sevgi hisarı etrafında ümitsizce dolaşmaktan başka bir kârı olmayacak. O zavallı istediği kadar yansın, tutuşsun, ağlayıp inlesin dursun... Hanım sevmemeye yemin etmiş... İki gözüm efendiciğim sevmemeye yemin etmek değil, sevilmemeye bir çare bulmalıydınız.”

“A doğrusu bu sözlerine pek şaşıyorum Nedime... O herif seni yanımda sevdasına destek olman için avukat mı tayin etti?”

“Ne sevda davasının vekiliyim ne de o adamın fikrinin destekçisi... Ben yalnız doğruyu söylüyorum.”

“Oku kızım oku! Mektubun yazarı zaten diplomalı bir âşığa benziyor. Vekil tayinine ihtiyacı yok. Oku... Ben ne ondan sevda sadakati istiyorum ne senden nasihat. Maksadım sade eğlenmek...”

Nedime okuyarak:

Mektubumun başlığını süslemek için işte bir hitap şekli bulamadım. Ah nasıl bulayım? Sizi hayal ettikçe kendimi kaybediyorum... Böyle bir akılsızdan sağlam kelimeler çıkabilir mi? “Ah Firuze’ım!” inleyişiyle yaka, bağır yırtıyorum. Ağzımdan bir ah daha çıkıyor, onu hemen bir Firuze takip ediyor. Artık saatlerce sürekli tekrar ettiğim uzun bir ah! Arkasından baygın bir Firuze oluyor... Bazen o kadar coşuyorum ki ah ederken ateş kesildiğimi, Firuze derken göverdiğimi hisseder gibi oluyorum. Ben böyle her lahza kızarıp morarmaya da razıyım... Ancak sevdanın neticesinin ne renk kazanacağını bilsem, iltifatlı bir bakışınızın bütün hissiyatımı gül pembesine çevireceğine emin olunuz. Bir lütfunuzla

hasta bir gönlü iyileştirmeye kudretinizin yeteceğini bilirken sevginizi esirgemenizdeki yaratılış sırrınız nedir anlayamıyorum?

Firuze gülerek:

“İlahi! Ne zevzek herifmiş bu. Alını ala, gönlünü mora boyadıktan sonra benden gül pembesi bir iyilik talebine kalkıştı. Hiç böyle göz boyayıcı âşık görmedim. Bunun gibi dört satırda sekiz renge giren herifin sevgisinden hayır gelir mi?”

“O zavallı ne yazsa zaten sizden alayla karşılık görüyor. Talihsiz adamcağız...”

“Kız sen de ne dediğini bilmiyorsun. Sözlerine gülersem bu zevzeği bahtiyar, gülmezsem talihsiz sayıyorsun... Ne demek istiyorsun bilmem ki? Senin sözlerine göre bu adam talihsiz bir mesut oluyor öyle mi?”

“Evet öyle. Sizi sevenlerde kaderin bu iki zıt şekli işte böyle birden tecelli eder.”

“Bu yanardöner renkli mektubun sonuna devam et...”

*Sözlerim de aynen hâlim gibi derbeder. Üzüntümü ifa-
de etmek için söz bulmakta o derece zorluklar çekiyorum ki
saflığıma gülmeyeceğinizi bilsem “aklım perişan, gönlüm
perişan, ömrüm perişan” şarkısını yazıp göndermekle ye-
tineceğim. Artık siz bunu hangi makamda isterseniz okuyu-
nuz. Çünkü havayı, gıdayı, hayatın özünü küçücük bir kabuk
içerisinde toplayan yumurta gibi bu şarkının da o bir sıraya
“perişan”ları, aşkın şuuru yok eden bütün kederli anlamlar-
rını içeriyor. En üzgün zamanlarımda bu acıklı türküye baş-
lıyorum: Aklım perişan... Sonra ikinci “perişan” da gönlüme
bir fenalık geliyor. Perdeyi yükseltiyorum. “Gönlüm peri-
şan!” Üçüncüde dördüncüde sızlanan sesimle olanca haykı-
rıyorum: “Ömrüm perişan.”*

Firuze Hanım ellerini yüzüne kapayarak:

“İlahi yetişme herif! Sanki haykırışı beynimde öter gibi oldu. Ne zevzek şeymiş bu...”

“Ne yapsın efendim? Kırk mektubuna bir cevap alamazsa artık yazacak söz kalır mı? O da işi hokkabazlığa döküyor.”

“Bu perişan aklıyla acaba kimi kandıracak?”

Mektubumda güzel bir başlangıç yok. Bakalım güzel bir son olacak mı? Aşkınızın yoldan çıkarmasıyla ne söylediğimi bilmiyorum. Hiç coşkun denizlerdeki kararsız dalgaların başlangıçlarını ve sonlarını belirleyebilmeleri mümkün müdür? Onlar titreyen bir okyanustan koparak öyle yuvarlana yuvarlana geniş ufuklar içinde dolaşırlar. Yok... Hayır yanıtlıyorum. Evet, kaderin cilvesi bunlarda da bazen aksi bir hüküm gösterir. Yazdığım kırk mektubum... Şu talihsiz gönlüm gibi bu dalgaların da yalçın kayalıklardan oluşan bir sonsuzluk sahiline çarparak bin parça olanları çoktur. İşte ağlıyorum. Güzelim, beni kurtarınız. O mavi gözlerinizin sineme açtığı kırmızı yaraların devası...

Firuze, Nedime'nin okumasını keserek:

“O kırmızı yaraların devası, sarı sarı liralardır.”

“Hanımcığım zavallıya bu iftirayı atmayınız. Size servetiniz için ilanaışk ettiğine böyle katiyen nasıl hüküm veriyorsunuz? Kırk mektup yazdı da ne kazandı ki kırk birincisini yazmaya da ısrar gösterebilir. Bu kadar sayfa doldurduktan sonra bu mesaisini Yeni Camii avlusunda yazıcılığa harca saydı dünya kadar para kazanırdı.”

“Oku efendim. Mavi gözlerimin sinesinde açtığı kırmızı yaraların devası neymiş bakalım?”

Bugünkü tıp bilimi müfredatının hiçbirinde bulunamaz. Bunlara Lokman Hekim'in²⁰⁰ iksirleri de etki etmez. Bazı tehlikeli hastalıkların yine kendi mikroplarıyla aşılaraq iyi-

200 Kur'an'da ve halk anlatılarında bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan ve tıp ilmiyle alakalı birçok mucizesi olduğu düşünülen kişi. (y.h.n)

leştirilmesi gibi bu korkunç hastalığın tedavisinin çaresi yine o mavi gözlerinizdedir.

Firuze Hanım, “Ben puhunun gözlerine vuruldum,” şarkısını mırıldandıktan sonra:

“Hay zevzek hay! Sakın zavallı, kırmızı kırmızı egzama-ya uğrayarak bu uğursuz tesiri de gözlerimden bilmesin?”

“Eğleniniz efendim, eğleniniz. Aşkın sinede ortaya çıkma şekli hakkındaki kadim bir benzetmeyi kullandığı için zavalıyı küçük görünüz. Hüseyinîden,²⁰¹ ‘Ben elimle yara açtım sineme’ şarkısı yok mu efendim? Bunu söyleyen hata mı etmiş?”

“Sen o eski şarkılardaki tuhaflıklara ne bakarsın? Şairin biri gönlündeki sevda ıstırabını yaraya benzetmiş. Sonra söz kıtlığına uğrayan arifler bu benzetmeye bayılarak kimi bu yaraya sargı, kimi merhem bulmaya kalkışmış, kimi yıkanma, kimi göbek taşında terleme tavsiyesinde bulunmuş... Hep böyle yaralı, merhemli şarkıları, şiirleri işittikçe kendimi sevda hastalarının yattığı bir hastanede zannediyorum. Bu bey de sevdanın böyle kronik bir hastalığına tutulanlardan mı acaba?”

“Evet... Mektupların sayısı kırktan yavaş yavaş seksene çıkarsa beyin sevdası da kronik bir devreye girmiş olur.”

“Devam et Nedime...”

İyileşme çaremin bir bakışınıza bağlı kaldığını bildikçe nasıl yalvarmaktan vazgeçebilirim? İltifatınızın esiriyim. Bekleyişim ne kadar uzarsa uzasın sevdamın şevkini kıramaz. Gönlüm size ebediyen bağlıdır. Ömrümün geri kalanını aşkınızın dergâhında “ya sabır” çekmekle geçireceğim. Size feryatlarımı duyuramazsam orada sevdanızla kendimden geçerek merhamet dilendiğim kapınızın önünde baygın, heyhat belki de ruhsuz düştüğüm günü bu cefa kurbanınızı bir kere

201 Türk musikisinde bir makam. (y.h.n)

tenezzül edip çiğneyip geçseniz döktüğü gözyaşlarının mükâfatını vermiş olursunuz. Bâkî merhamet ve lütuf.

Azat kabul etmez bir kulunuz.

Firuze Hanım kakhahayla iki elini birbirine vurarak:

“Azat buzat haydi bahçemde beni gözet... Pırrrrr...”

Nedime mektubun sonundan etkilenerек güya nemlenen gözlerini kurutmak için menekşe kokulu mendilini hafif hafif yüzüne gezdirerek:

“Kasaba yağ kaygısı, keçiye can kaygısı...”

Mesele pek de Nedime'nin zannettiği yahut zanneder göründüğü gibi değildi. Firuze Hanım'ın alaycı bir sesle, “Pırrrr,” demesi âşığıyla alay etmekten ziyade mektubun sonunu duymanın etkisiyle ciğerlerini dolduran çarpıntılı havayı boşaltmak içindi. Kadıncağz mektup yazarının iyi niyetine, sevda sadakatine bir türlü kanaat getirmemekle beraber yine Nedime'nin okuduğu cümlelerin bazılarında en ince sinirlerine kadar etkileniyordu. Kulaklarının bu ruh okşayıcı musikiye bir aşinalığı vardı. Onu işitmekten vazgeçtiğinden beri dünyayı, hayatı pek tatsız, pek tekdüze, pek üzüntülü buluyor, o yaşta bir kadın için haz ve uğraşı sebebi olacak fukara doyurmak, evlat sevgisi ve bunlara benzeyen diğer hususlar, kendini bir türlü tamamıyla eğlendirmiyor; aşk maceralarından vazgeçtikten sonra gönlünde ortaya çıkan boşluğu, bu sıkıntı okyanusunu hiçbir şey dolduramıyordu. Doğruluğa meyletmesinden beri ilgi duyan bakışlar kendinden külliye çevrilmişti. Ara sıra içinin ateşini beyan edenler eksik olmadı. Fakat bunlardaki menfaat arayış amacını açık bir şekilde bildiği ve bu şekildeki acı tecrübelerin sızısı henüz kalbinden çıkmamış olduğu için var kuvvetini, olanca metanetini toplayarak bir müddet gönlüyle, şiddetli hevesleriyle, dayanması imkânsız eski arzularının alışkanlıklarıyla savaştı. Mektup gönderenlere, ilanıaşk edenlere evvela hakaretle, sonraları sükûnetle karşılık verdi. Yavaş yavaş dayanma gücüne bir

zayıflık, cesaretine bir gevşeklik geldi. Daima bir başkasının sevdalı duygularına ortak olarak çarpan, hayatın lezzetini bu ikilikte bulan kalbi, gönlü, ömrünün o tekdüzeliği içinde boğulmaya başladı. Evet, yine aldanınaya ve hemen hemen o acı tecrübelerle razı olacak bir hâle geldi. Fakat bu hissiyatını, düşüncelerini kendi kendine itirafa bile sıkılıyor, ortaya çıkacak âşıklardan dargın, nefret eder gibi görünmeye, bu hususta kendini aldatmaya uğraşıyordu.

Kısa bir müddet âşık kıtlığıyla geçti. Sevdasını arz eden, mektup gönderen olmadı. İşte o esnada Firuze kendi kendine,

“Artık sahte âşıklardan kurtuldum. Bunlar sevdalarını sunmaya ısrar ettikçe benim için tehlike vardı. İşte çok şükür çekildiler. Bundan sonra sevdadan uzak bir şekilde yaşayacağım,” diyordu.

Fakat bunu kendini aldatmak için söylüyor, bu kararın acısı yüreğine çöküyordu. O aralık Reyhan ortaya çıktı. Mektuplar mektupları takip etmeye başladı. Bu son ilanıaşka karşı Firuze’nin ilk hareketi bir kızgınlık, acayip bir öfke oldu, söylendi. Fakat bu öfkeye öyle bir sevinç karıştı ki o öfke nöbetleri arasında hanımın mavi gözlerinden bu gizli memnuniyetin yayılma şeklini yalnız Nedime fark edebilirdi. Hanımın âşısız kaldığı zamanlarında Nedime iç sıkıntısından esneye esneye ölüyordu. Âşığın ortaya çıkmasıyla seveda alışverişi açıldı mı Habeş kızına işte o zaman iş çıkardı. Yalnız iş değil, büyük bir kazanç kapısı açılırdı. Beye hediye olarak takdim edilecek pırlanta Frenk gömleği düğmelerini ısmarlamak, elmaslı tütün kutusu, kıymetli bir saat bulmak hep bu mühim işler Nedime’nin vazifelerindendi. Reyhan mektupları yalıya atmaya başlayınca bu kızın sevincine bir sınır olmamıştı. Hanımının gününü, saatini, dakikasını hep uygun bir vaktini kollayarak o sahte öfkesini değiştirmeye yol bularak güya kendisine olan saygısını örselemeden mektupları birer birer okudu. Firuze, mektupların ateşli üslubunun bir seveda

madrabazının dili olduğunu anlamayacak bir kadın olmadığı kabul etmeyerek pek ziyade zaafa düştüğü bu sahtekâr âşıkla en acı alaycılığıyla eğlenerek sanki bu şekilde intikam almış oluyordu. Nedime mektupları okurken hanım acayip, gülünç yorumlar yaparak eğleniyordu.

Mektupların sayısı kırktan elliye çıktı. Fakat tamamı böyle alay eden yorumlamalarla okunuyordu. Bu yalvaran mektupların hiçbirine cevap alamamak inatçı âşığın cesaretini kırmadı. Cevap alamıyorsa azarlanmaya da uğramıyordu ya! Demek yazdıkları okunuyor, belki de hoşla gidiyordu. Reyhan, bu sessizliği yarım bir başarı sayarak kocakarının tövbesini sarsıntıya uğrattığını, zavallı kadının şimdi gönlüyle şiddetli bir çatışmada bulunduğunu anladı. Mektuplarda onun kendine olan saygısını okşayacak, endişelerini hafifletecek cümleleri artırdı. Artık tuhafıkları azalttı. Sağlam, ciddi kelimelerle içinin ateşini her gün diğer bir etkileyici manzaradan göstererek kendine acındırmaya uğraşıyordu.

Gazeteye tefrika edilen güzel bir romanın devamını şiddetle bekleyen okuyucular gibi Firuze'nin de işi gücü her sabah Nedime'yi çağırarak, "Ee, bizim saçma sapan konuşan âşık yine ne demiş bakalım? Mektup yok mu?" sorusunu gizli bir heyecanla sormak oluyordu. Mektup gelmişse Nedime onu özel bir ahenkle okuyor, hanım şimdi biraz dalgınca dinliyordu.

Firuze bu kadar mektubunu aldığı Reyhan'ın yüzünü henüz görmemişti. Kim bilir ne gibi bir ihtiyatla inleyen bu âşık, mektuplarını "Azat kabul etmez bir köleniz", "aşkınızın esiri" filan türünden terkiplerle imzalayarak ismini de şahsı gibi saklıyordu. Bu bir sır olmalı. Belki de bu gizlenme Firuze'yi dile düşürmekten sakınmak içindir. Hanım, hizmetçi öyle düşünüyorlardı. Hakikatte ise Reyhan'ın böyle gizli davranması kendine esrarengiz bir âşık süsü vermek, hem de ismen, şahsen Hami tarafından tanınarak validesine kur yapmaktaki maksadının Parnas'tan dolayı o aileden bir kuyruk

acıyı çıkarmak düzenbazlığına dayandığını anlatmamak ihtiyatından kaynaklanıyordu. Firuze'yi bir kere tuzağına düşürdükten sonra hakikat anlaşılırsa da önemi yoktu.

Mektupların günlük olarak okunmasının etkisiyle gönlünde ortaya çıkan seveda hassasiyetini artık Nedime'den saklayamayan altmış yaşındaki bu sevgili, artık bu ateşli sevdalısını görmek arzusuna galebe edemez bir hâle geldi:

“Nasıl adamdır, bari şunun bir kere yüzünü görsem?” sözlerini artık diline dolamıştı. Bir sabah Nedime telaşla haykırdı:

“Hanımefendi, koşunuz geçiyor. Denizden sandalla gidiyor.”

Firuze koştu. Panjura yapışarak baktı. Gerçekten de mavi boyalı, al kadife döşemeli bir sandal içerisinde tek başına kürek çekerek bir delikanlı gidiyordu. Yaşı otuzdan pek yukarı tahmin edilemeyen bu gencin gür bıyıkları, tahrilli iri siyah gözleri, enli omuzları, gürbüz vücudu Firuze üzerinde arzu edilen bir istek meydana getirdi. Zavallı kadın dudakları titreyerek:

“Kaç aydır anlaşılmaz bir ısrarla bana yanar tüter, âşıkane mektuplar gönderen zevzek bu muymuş?” dedi, sonra başını bir tarafa çarpıtarak,

“Kız, Allah müstahakkını versin. Birdenbire beni koşturdun da kesildim,” sözlerini mırıldandı. Yine panjura dayandı.

Reyhan gecelerce ümitsizlik gözyaşları dökmüş hüzünlü bir âşık bakışlarıyla pencerelere yalvarırcasına ve aynı zamanda gizli gizli iki üç kere baktı. Ardından üzüntüden kesilmiş gibi kürekleri elinden bıraktı. Güya terini silmek için ufak beyaz bir keten mendili yüzüne götürdü. Üzüntüden döktüğü yaşları kuruttu. O siyah, o iri gözler ne hikmet bilinmez, Firuze'ye ağlamadan kızarmış, üç aylık seveda eziyetiyle etrafı halka halka çürümüş gibi göründü. Reyhan mendili bıraktı, kederli bir rehavetle kürekleri aldı. Panjura hazin, ke-

derli, uzun bir veda bakışı atarak öyle gözler pencerede, eller kürekte çekildi.

O gece zavallı Firuze hayalinin önüne dikilen bu siyah bıyıklı, iri gözlü delikanlının kendine açtığı sevda kucağına düşmemek için son gayretiyle uğraştı. Ertesi günü Reyhan'dan gelen mektup, sandal ile yalının önünden geçişindeki hasret ve ümitsizlik hislerini cidden ateşli bir belagatle tasvir ediyordu. Perişan âşık, gündüz yalının önünden geçmemek için o güne kadar gösterdiği kuvvetli dayanma gücüne artık takatinin kalmadığı ve dayanamadığı, nihayet o küstahlığa cüret ettiği için aflar, özürler diliyordu.

Bu genç âşıkla geçkin sevgili arasında âdeta bir sevda kavgası, bir gönül muharebesi açıldı. Reyhan, bunu yavaş yavaş bir kuşatma şekline soktu. Kuşatan, o kadar ustalıkla kuşatılmış olanın hareketini sınırladı, hayat gereksinimlerini kesti ki şişede balık gibi bu çıkmaz sokağın içinde dört dönen Firuze nefes almaya yetecek hava bile bulamayarak:

“Bu kara bıyıklı gencin hayalini gönlümden çıkaracak bir sihir yok mu? Onun bana sevdası şüpheli... Fakat ben onu seviyorum... Ah, ne yapayım a dostlar?” çaresizlik feryatlarıyla haykırırken Nedime, hanımının yüzüne anlamlı bakışlarla bakarak, “sevdasını dindirme” için yalnız bir çare bulunduğunu anlatıyordu.

Firuze, geceleri o gürbüz delikanlının hayaliyle güleşe güleşe²⁰² nihayet yorgun düştü. Şiddetli, kederli, oldukça uzun bir mukavemetten sonra hanımın alışkanlığının etkisiyle sevda hevesi, doğruluğa olan meyline galip geldi. Nihayet bir gece Nedime, Reyhan'ı koru kapısından içeri alarak gece karanlığını arttıran koyu gölgeler altında sessizce yürüte yürüte hanımın kabul hücrelerine kadar ulaştırdı. Artık Firuze'nin arzusu yatıştı, iş bitti mi? Hayır, ne gezer! Bu hikâyenin en kederli bölümü asıl bundan sonra başladı.

202 Güreş diyemediğim için af buyurulsun. (Yazarın Notu)

Gelin ne hâlde? O zavallı Saffet Hanım ne yapıyor? Ne yapacak, her sabah aynanın karşısına geçerek çenesinin altından sarkan katmerleri sayıyordu. Evvelden gerdanı birbirinden küçük üç tepsiyi iç içe koymuşlar gibi katmer katmerken üzüntüyle bu katmerlerden biri kaybolmuş, ikincisi de hayli incelmışti. Rabbim, kimselere vermesin! Çapkın koca, kiskançlık üzüntüsü bu! Kolay mı? Bir erkeğin gözü dışarıda olursa artık o evin tadı tuzu kalır mı? Evlere şenlik bu “metres” denilen afet öyle gel geç muhabbetlere benzemiyor ki... Bu nam altında birçok günahsız hanımların kocalarını zapt eden o kabartma saçlı, tüylü şapkalı karıları buralara getiren gemilerin ilahi, dipleri delinsin...

Hami Bey’in bir müddet gizli tutulan metresi meydana çıktığı zaman zavallı Saffet ne kadar gözyaşı döktü. Kocasının ayaklarına kapanarak, “İki gözüm beyim! Korse giyerim, piyano, dans meşk ederim, Fransızca öğrenirim, ne emredersen yaparım, her cefanı çekerim. İstedğin vakit beni kırbaçla döv... Kulun, kurbanın olayım... Tek o Frenk karısını terk et,” diye az yalvarmadı!

Bu ricalarına karşı kocası Fransızca bir şeyler homurdanarak ayağıyla o zavallının başını ittirdi. Bu yalvarmasına hiç kulak asmadıktan başka yalıdaki odasına altın yaldızlı çerçeve içinde yağlı boya, yarı çıplak koskoca bir kadın resmi getirdi astı. Hiç şüphe yok bu, o yaşı yerlerde sayılası metresin resmi olacak. Ah, kör olası kaltak, utanmadan sıkılmadan bir erkek ressamın karşısına öyle hamam soygunu gibi oturup da nasıl resmini aldırın? Tüh kepaze! Hayâsız!

Bu şiddetli ayıplamanın aksine Saffet birkaç kere tablonun bulunduğu odanın kapısını sürmeleyerek, “Acaba ben de ona benzeyebilir miyim?” diye soyunmuş, dökünmüştü. Ne mümkün o uğursuz karının bitiminde²⁰³ bir biçim var. O boyun çarpıtış, o süzük bakış... Hele o ince bel... Değnek gibi zayıflasa Saffet’in yine ona benzeme ihtimali yoktu. Hidde-

203 Yaratılış. (y.h.n)

tinden tabloyu parçalayacağı geliyordu. Hiç olmazsa gözlerini çıkarıp orasını burasını, en güzel yerlerini kopararak resmi fare yemiş demeyi kurdu. Fakat buna bir türlü cesaret edemedi. Gece ağladı, gündüz ağladı. Kocasının verdiği nispetlere dayanamadı. Nihayet babasının evine kaçtı. Saffet'in asıl validesi bir hayli miras bırakarak vefat etmişti. Üvey validesi, zavallı kadını,

“Erkeğin keyfine karışılır mı? İsterse üstüne evlenir, isterse on tane metres tutar. Haydi bakayım, gözlerini sil de kocanın evine... Tosun gibi bir de evladın var. Namuslu bir kadının ağzında boşanmak lakırdısı gezer mi hiç?” azarlamalarıyla tekrar yalıya göndermişti. Saffet, Hami'den ayrılarak başlı başına bir ev tutsa kimseye muhtaç olmaksızın geçinebilirdi. Kırk lirayı aşkın geliri vardı. Lakin hani o beceriklilik nerede?

Bütün öfkesini gözlerinden çıkararak ağlıyor, elinden başka bir şey gelmiyordu. Kocasının eziyetinden, kaynanasının alay etmelerinden pek bıktığı, dünyada kendini kimsesiz bulduğu zamanlar, teselli için sığınılacak bir liman olarak evladına sarılırdı. Validesinin üzüntüsünden ve inceliğinden habersiz olan çocuk, içine düştüğü gözyaşı dolu öpücüklerle o okşamalara karşılık mürebbiyesinden öğrendiği teşekkür kelimelerini sarf ettikçe talihsiz Saffet, çocuğun yüzüne bakarak:

“Ah yavrum, sende de mi bu ‘fan fin’ler? Acaba bu dili sana büyüdüğün zaman karına eziyet etmen için mi öğretiyorlar?”

Saffet'in en büyük dert ortağı Meryem Dudu'ydu. Hami, Parnas'ı bulduktan sonra artık yalının semtine hemen hemen uğramaz olmuştu. Genç kadın üzüntüsünden uykusu kaçtığı geceler Dudu'yu çağırır, bazen ortalık ağırincaya kadar derdini, hicranını anlatır anlatır da bitiremezdi.

Bir sabah Meryem Dudu uçuk bir beniz, telaşlı fakat samimi bir tavırla Saffet'in odasına gelerek gözleri büyümüş bir hâlde:

“Ah hanım, sana bir şey diyeceğim. İznin var mıdır, kapıyı sürgüleyeyim? Aman mega, tabanlarımdan ta tepemcek titriyorum... Tavanların, parkelerin kulakları vardır deyî koruyorum.”

Saffet şaşırarak:

“Ne oldu Meryem? Beyin metresi mi öldü?”

“Hiç o karı ölür? Sapasağlamdır. Yürek titremesinden ben ölüyorum! Ah ne iştir bu talihsiz başıma gelenler...”

“Dudu beni korkutuyorsun! Kapıyı sürmele de anlat bakalım ne oldu?”

Meryem, kapıyı çekingen bir şekilde sürmeledikten sonra:

“Acep diyeyim? Demeyeyim? Kederimden şaşkına dönmüşüm...”

“Söyle karı söyle... Merakımdan şimdi çatlayacağım...”

Dudu etrafa bakınarak:

“Bundan bizi bir işiten olur dersin?”

“Adam işte kapı sürmeli, kim işitecek?”

“Bazen duvarların kulağı olur derlerse bu pek boş bir laf değildir.”

“Artık üzme beni yeter...”

“Hani bundan üç gün evvel gönlüne bir sıkıntı gelip de, ‘Yalıda duramıyorum. Haydi Dudu birlikte İstanbul’a gidelim, Kalpakçılar’a çıkalım,’ demedin mi?”

“Evet, dedim.”

“O günü sen çarşafını koydun. Ben de hazırlandım. Bundan gittik vapura oturduk. Kadınlar tarafının perdesi açıldıkça dışarıdan bir genç bey yüzüme bakar, gülür. Bir ara kızarak, ‘Acep sıfatımda maymun oynuyor?’ dedim. Bu lafı işitti işitmedi bilmem hiç üzerine almadı. Gülmek filan derken

eliyle can evinin üstünü gösterip işaretlemeye başlamasın? Beni kötü karılardan sandı dersin? Allah’a çok şükürler olsun, saçım üç boyaya girmiş; fakat gönlümün, ırzımın rengi değişmemiştir. Hiddet ta içerimden kabardı. Avucumu yumruk ederek gösterdim. ‘Bu perhiz topiğinden yersin?’ dedim. ‘Ah, evet,’ etti. ‘Yerim,’ demek istedi. Biraz sonra perde yine aralık olunca bu defa düpedüz işaret etmelere başladı. Artık gülmüyor, ağlıyor gibi yapordu. Derken seni gösterip ah etmesin? O zaman bu şaşkın kafama dank dedi ki gözüne kestirdiği ben değilmişim meğer senmişsin...”

“(Telaşla) Sus Dudu, şimdi yüreğime iner... Evladımın üzerine yemin ederim ki benim bir şeyden haberim yok...”

“Kalbine tasa koyma ay efendim! Ben de bilirim ki senin haberin yoktur.”

“Ay başıma gelenler. Sonra?”

“Sonrası efendim. Vapur köprüye yanaştı. Kalabalığın içinden biz çıkarken o bey, ensemeye geldi. Ta kulağımın dibinde hafiften mir mir ediyordu. ‘Tut ki ben ölmüşüm. Beni dirilteceksin,’ diyordu. İyiden farkında olamadım. Ne gençtir, ne güzeldir, bilsen! Yukarıdan aşağı apiko bir kostüm koymuştur. Doğrusunu istersen Hami Bey’den daha genç, daha yakışıklıdır. Fakat kendine hiç, ‘Yakışıklısın,’ denir? Köprünün merdiveninden çıkarken yine mir mir ettiyse ben de döndüm. ‘Namusunla çekilir gider bir belasın yoksa polise ihbar edeyim?’ Bu lafımdan korktu korkmadı bilmem. Ortadan kayboldu. Baktım ki farkında değilsiniz ben de size hiçbir şey tınmadım. O gün böyle geçti. Evvelki akşam çayıra indim. Bunu onda gördüm. Şıp deyi san fason²⁰⁴ yanıma geldi. Bir bonjur etti. Şaşırdım. ‘Ahababımsın ki bonjur ediyorsun?’ dedim. ‘He, yürekten ahababınızım,’ cevabını verdi. ‘Haydi, efendim işine... Her kuşun eti yenir?’ dediysem, ‘Aman efendim, ben sizi yiyecek değilim, bir ifadem vardır,’ dedi. Şöyle lafa başladı:

204 Fr. sans-façon: Teklifsiz, laubali. (y.h.n)

Ben, ‘Benim gibi namuslu bir Dudu’ya ne diyeceğiniz olabilir?’

‘Diyeceğim laftan namusunuza bir kir bulaşmaz. Size bir mektup vereceğim. Onu götürüp Saffet Hanımefendi’ye takdim edeceksiniz...’

Yukarıdan aşağı sıfatına bir bakarak: ‘Postacı mısınız efendim? Kıyafetiniz bana öyle bir şey demiyor...’

‘Rica ederim Dudu, lafı enine boyuna uzatmayınız. Bu işin ucu Saffet Hanım’a dokunur. Sizin onu sever ve kendisine gayet sadık olduğunuzu haber aldım. Bu mektubu ona ne kadar çabuk götürürseniz hanımınızın hakkında o kadar büyük bir iş görmüş olursunuz,’ dedi. Çiçekli bir zarfı elime tutuşturarak yürüdü. Birkaç adım gittikten sonra, ‘Bunun cevabını getirirsen her gün bu vakitleri beni burada bulabilirsin,’ dedi, gitti. Mektup elimde yalının mermer direği gibi taş, dondum kaldım. Kâğıda bir baktım, mektuptur, bukettir fark edilmiyor. İşte o kerte büyük bir betiz²⁰⁵ ettiğimi anladım. Mektubu niçin aldım? Neye böyle şaşırdım? Beyin ardından koşup geri vermek istedim. Etrafıma bakındım. Meydanda yoktur. Bu ne beladır ki böyle geldi beni buldu, dedim. Artık ne edeceğimi şaşırdım. Mektubu bir tarafa atayım istedim. Ah, içinde isminiz vardır. Yavaş yavaş yalıya döndüm...”

Saffet Hanım iki eliyle yüzünü kapayarak:

“Aman Dudu, ocağa atıp yakaydın. Nasıl çapkın herifmiş o yetişmeyesice! Benim ismini nereden biliyor? Bak başıma gelenlere! Ee, sonra?”

“He, ben de mektubu yakayım istedim; fakat...”

“Ay, yakmadın mı? Hâlâ yanında mı?”

“Yakmadım. Bir kere size işi anlatmadan yakmaya korktum. Bakalım, anlayalım o çapkının derdini, nedir? Size alakan mıdır? Ne istiyor?”

205 Fr. bêtise: Aptallık, budalalık. (y.h.n)

“Kaynanam duyarsa? Kocam duyarsa? Artık bin kere ben günahsızım diye çırpınayım, bak para eder mi?”

“Kaynanan duyarsa bırak ki o yeni mektuplardan onun içine ürküntü gelmez. Fakat istemem ki senin temiz adın kirlensin. Mektubun içinde ne laflar vardır? Bu ne biçim sevdadır? Merak ettim. Gece döşeğe girdimse bilirsin sanki mektup da benim karnıma girmiştir. Fikrimden çıkmıştır. Ah, nasıl istesem de onu birine okutarak içindekileri anlasam deyi çok düşündüm. Böyle işlerde hiç kimseye inan olur?”

Dudu, çekingen bir hâlde etrafına bakınarak elini koynuna soktu. Beyaz mendile sarılı bir şey çıkardı. Mendili açtı, zambakla kamelyadan oluşan bir çiçek demetine benzeyen bir zarf görüldü. İki kadın konuşmadan bir müddet birbirleriyle bakiştılar. Ortada duran o zarfa el sürmek değil artık ona dair düşüncelerini göstermeye bile korkuyorlarmış gibi endişeli bir dalgınlık içinde kaldılar. Gittikçe korkusu artan Saffet nihayet dedi ki:

“Bunu niçin mahvetmedin de bana kadar getirdin?”

“Bir kere danışayım istedim... Mademki bu mektup elimize düşmüştür, anlamını öğrenmeliyiz. Bakalım içinde iftira vardır, ne vardır? O delikanlı size nasıl tutulmuştur? Bu işe ne parmak girmiştir? Hiç bunları anlamadan olur?”

“Nasıl anlayalım?”

“Okutacak birini bulmalıyız...”

“Dudu sus... Kime güven olunur?”

“He, evet bu pek nazik bir meseledir...”

Bir hayli müddet düşündüler. Meryem Dudu, garip bir tebessümle:

“Tanıdığım bir Papaz Efendi vardır. Pek iyi adamdır. Her dilden okumasını bilir. Ağzı sanki demir kasa gibi sımsıkı kilitlidir. Kendinden laf çıkmaz. Ona gidip okutayım. Fa-

kat böyle sevda işi hiç papaza okutulur? Edepten dışarı laflar varsa utanırım... Papaz bana, 'Bu mektup sana kimden gelmiştir?' deyi sorarsa ne cevap ederim? Eski nişanlımdan geldi desem acep bu ağız, o ağza uyar? Ah, olmaz... Olmaz... Ağızlar birbirine uysa da isimler uygunluksuz gelir... Bunda imza vardır. Bu isim elbette benim yavuklumunkine uygun düşmez."

Saffet olağanüstü bir cesaretle uzandı, mektubu aldı. Zarf kapalıydı. Yırtıp yırtmamakla uzun müddet tereddüt ettiler. Nihayet Meryem dedi ki:

"Yırtmak hayırlı olur. Bakalım zarfın içinde yalnız mektup vardır? Başka şeyler de vardır? Görürüz..."

Saffet makası alarak ucuyla yavaş yavaş zarfın zambak ile yapışık kapağını yırtmadan açtı. Meydana yine zarfın örneği çiçekli bir kâğıt çıktı. Besbelli beyin sevda ateşinden kinaye olarak mektup kırmızıyla yazılmıştı. Bu ateş renkli satırları görünce Saffet'in de çehresi kıpkırmızı kesildi. Mektubu açmakla kocasına karşı müthiş bir hıyanette, namus bakımından tamir edilmesi mümkün olmayan bir hatada bulunduğunu düşünerek bütün vücudunu soğuk bir terle hafif bir titreyiş kapladı. Kâğıdı elinde evirdi çevirdi. Hiçbir şey anlayamadığı satırlara dikkatle bakarak:

"Dudu şaşıyorum! Bu eğri büğrü, kıvrık kıvrık çizgilerden, noktalardan nasıl lakırdı çıkıyor? Şimdi bu karmakarışık kıvrıntıların her biri bir şey demek değil mi?"

"Evet... Öyle ya her biri bir çeşit laftır. A hanımım, sen hiç de mi harf tanıyamazsın? 'Be'yi 'elif'e vururlarsa 'ba' olur. 'Kaf'ı 'çim'e çarparlarsa 'kış' olur.²⁰⁶ Bu kadar da mektep görmemişsin?"

"Be'yi 'elif'e vururlarsa 'bağ' mı olur?"

206 Osmanlıca yazmakta kullanılan Arap alfabesi harflerinden ve birleşimlerinden bahsedilmektedir. (y.h.n)

“Yok, efendim o bildiğimiz üzüm bağı değil. O ki ‘elif’i ‘be’yi tanıyamazsan bundan nasıl ‘ba’ çıkacağına aklın ermez.”

“Senin aklın eriyorsa şu mektubu okusana.”

“Osmanlıca okumasını bilmem. Kendi dilimden bilirim. Frenkçe bilirim. Osmanlıcada ‘elifbe’yi biraz görmüşüm.”

“Senin başka dillerde bildiğin okuma şimdi ne para eder? Marifet şu mektubu okumalı.”

“Ben kendi dilimi okurum. Sen de kendi dilini okusan iş biter. Anan, baban ne ilgisiz adamlarmış! Vaktiyle seni hiç etüde koymamışlar. Öyle yabani büyütmüşler.”

“Şimdi bu sözleri bırak, mektubu kime okutalım, onu düşün.”

“İmam Efendi’ye gitsem olur?”

“A, hiç olur mu? Rabbim saklasın. Sonra âleme bir parmak bal oluruz.”

Dudu, baş ve şahadet parmaklarını açıp ellerini beli üzerine koyarak iki kulplu bir testi şeklini aldıktan sonra:

“Dur hanımım dur... Okutacak adam buldum. Bayezit Meydanı’nın ensesinde küçük oda içinde oturmuş ekriven puplikler²⁰⁷ yoktur?”

“Ekri puplik nedir?”

“Canım, hani şu, ona buna mektup yazar ise... Sokak yazıcıları yoktur? Yeni Camii’de de vardır... Çekmeceyle sokağa oturmuş adamları hiç görmedin?”

“He bildim. Onlara ekri pulik mi derler ayol?”

“Frenkçe öyle derler.”

“Aman neme lazım Frenkçe... Dudu sen de bir türlü dilini düzeltemedin... Onlara yazıcı derler..”

207 Fr. ecrivain publique: Sokak yazıcısı, halka açık yazıcı. (y.h.n)

“He işte bu yazıcılardan birine giderim. Mektubu okuturum. İçinde ismin de olsa o herif ne bilir ki Saffet Hanım sensin deyi?”

“(Sevinçle) İyi olur. İyi olur Dudu’cuğum... İşte bunu güzel akıl ettin. Ne vakit gidersin?”

“Böyle şeyi eskitmek iyi değildir. Bakalım bu çiçekli kâğıdın içinde ne belalı laflar vardır? Şimdi giderim. İki üç saatte gelirim.”

“Haydi Meryem. Haydi... Fakat yazıcının okuduklarını iyice aklında tutabilir misin?”

“Yanıma kâğıt alırım, kurşun kalem alırım. Fikrimi sinmeyen yerlerini kendi lisanımın harfleriyle yazarım.”

“Haydi, ne yaparsan yap. Çabuk git gel.”

Saffet, gereken masrafları verdi. Meryem, oda kapısından çıkarken genç kadın büyük bir korkunun etkisiyle âdeta dili dolaşarak:

“Dudu’cuğum...”

“Hamme ciğerim!”

“Aman kimseye bir şey sezdirme, mahvoluruz.”

“Merakta olma yavrum. Sen bilmezsin ki Meryem serini ortaya kor da sırrını meydana vermez.”

8

MEKTUBA CEVAP

Meryem gitti. Gelinceye kadar bir meşguliyet bulmak için Saffet, hafif bir heyecan nöbetiyle oda içinde güya öteberi yerleştirmeye koyuldu. Eline bir şey alıyor; fakat onu niçin aldığını ve nereye koyacağını unutarak şaşkın şaşkın elinde bir müddet öyle gezdiriyor, gezdiriyor nihayet rastgele bir tarafa bırakıyor, sonra yine başka bir şey alıyor. İşte hep böyle ne yaptığını bilmez bir hâlde dolaşıyordu.

Kendini bir bey görmüş, çiçekli kâğıda bir aşk mektubu yazmış göndermiş... Aman ne akla gelmez, ne inanılmaz bir şey! Kendisi beğenilecek bir kadın olsaydı kocası, kaynanası zavallının o tulum gibi vücudu, o yusuvarlak çehresiyle o kadar alay ederler miydi? Onların bu derece maskaralıklarının hedefi olan bir sima, bir başkasınca nasıl ilgi çekici olabilir?

Saffet bunu merak etti. Güzelliğini incelemek için aynaya koştu. Heyecandan, meraktan gül pembe, tatlı bir kırmızılık peyda etmiş yanaklarını, kıvrır kıvrır kirpikleri arasından üzüntü dolu hayatının bütün acı noktaları parlayan ela gözlerini dikkatle süzdü. Alnından, şakaklarından dağılan sık, gür, lüle lüle kumral saçların arasında kalmış o pembe çehresini beğendi. Gerdanındaki katmerlerin azaldığını memnuniyet dolu bir bakışla gördü. Gittikçe güzelliğine hayreti arttı. Kendinin bu kadar güzel olduğunu o güne kadar neden takdir edemediğine şaştı. Güzelliğinin parıltısına dayanamadı. Nazik, gül renkli dudaklarını aynaya uzattı. Aylardan beridir

kocasının iltifatından ve ilgisinden uzak olan o tombul yanaklarından bir buse aldı. Bu suçu etraftan görülmüş gibi bir paniğe, yanlış bir hisse kapılarak daha ziyade kızardı. Oda-
nın dört duvarına göz gezdirdi. Görülmediğine emin olun-
ca eğildi, kendini aynadan bir daha, bir daha öptü. Kalbinde
dindirilmesi imkânsız bir aşk susuzluğu, kanında can yakıcı
bir hararet vardı. Sevilmek, okşanmak, ateşli bir kocanın ku-
cağında sıkıştırılmak, hırpalanmak, âdeta ezilmek istiyordu.
Bütün gözeneklerinden sağlık, hayat fışkıran o kanlı, kay-
nar vücudu, toprağı, suyu, iklimi fevkalade fakat bir çiftçi-
nin elinden mahrum bir otlak gibi verimliliğini gösteremi-
yor, yaşam meyvelerini veremiyordu. Kocası Beyoğlu'nda
bir Frenk karısıyla kapansın, yaşasın. Zavallı Saffet çoğu
geceler, sabahlara kadar gözyaşı döksün! Hikmeti sorul-
maz, hayatını yıpratıcı eziyetlerine dayanılmaz bir ilgisizliğe
mahkûm olsun. Elbise, ayakkabı, şemsiye, baston hakkında
uygulanabilecek keyfe göre bir yöntem kullanmak, niçin in-
sanlara da uygulanamıyor? Bir erkeğin üç paltosu olur, bun-
lardan birini giyer, diğerlerini günlerce terk edebilir. Fakat
bu tasarruf âdeti bir eşe uygulanabilir mi? Doğruyu yanlış
bildiren dinimiz bu önemli tarafı da hikmetinden uzak tutma-
yarak bir kadını almak gibi bırakmayı da meşru kılmış. Saffet
eş olmaya layık bir kadın değilse, o meziyetlerden yoksunsa,
sevilmiyorsa, sonsuza kadar sevilmeyecekse onu gereksiz bir
ev eşyası gibisinden evin bir köşesine atmamalı, tamamen
terk etmelidir. Belki kendisini bir alan, bir seven bulur.

Hakkında reva görülen bu ilgisizlik, Saffet'i öldürüyordu.
İnsan, bir son, bir gaye hayal ettiği bu gibi sıkıntılara ancak
kurtuluş gününü bekleyerek dayanabilir. Zavallı kadın gele-
ceğinde bir kurtuluş günü de görmüyordu. Bu elem hayatı ne
zamana kadar devam edecektir, kim bilir? Hami metresinden
usanıncaya kadar mı? Ondan bıcarsa derhâl yine bir diğerine
gönlünü bağlamayacağı ne malum? Dudu'nun gösterdiği çi-
çekli mektubun yalnız görülmesi bile Saffet Hanım'ın zihnini
her zamanki saflığının aksine işte böyle bir açıklık vererek

kendini o ana kadar düşünmediği konuların muhakemesine sevk etti.

Sonra üvey validesinin azarlayarak söylediği şu acı sözleri düşündü: “Erkeğin keyfine karışılır mı? İsterse üstüne evlenir isterse on tane metres tutar.”

Hami, haydi üstüne evlensin, on metres tutsun. Bu yolda kaderin felaketlerine karşı çaresiz bir şekilde tahammül gösteren diğer kadınlar gibi Saffet de buna son gayret ve metanietle sabretmeye uğraşsın; fakat bu fedakârlığa, bu çekilmez üzüntüye, kederlere karşılık göreceği mükâfat nedir? Hiç... Koca sevgisinden, iltifatından, okşayışlarından hemen sene-lerce lezzetinden bir pay almaksızın bu hâle nasıl tahammül olunur? Bütün zamanını metresinin yanında geçiren o hayırsız koca, bari ayda bir gecelik kendinin olsa... Belki o zaman Saffet bu herife kocam demeye sıkılmazdı. Ona bu namı vermeye kendinde bir hak görebilirdi.

Kendine aşk mektubu gönderen bey acaba güzel mi? Birdenbire aklına bu geldi. Böyle bir şeyin zihnine gelmesinden yine derhâl utanarak kendi kendine:

“Elin herifi ister güzel olsun ister çirkin... Kim bilir bu da nasıl çapkınlardandır? Allah bana hayırlısıyla helalinden versin,” dedi.

Aynanın önündeki saate baktı. Dudu gideli tam iki saat olmuş. Vakit geçtikçe heyecanı artıyordu. Pencereden baktı, vapurların hareket ve varış saatlerini hesapladı. Ta uzaklardan İstanbul tarafından hafif, ince sigara dumanı gibi bacası tüten bir şirket vapuru gördü. “Hah, işte Dudu bununla geliyor,” diye sevindi. Vapur kâh sahile yaklaşarak gözden kayboluyor kâh denize açılarak meydana çıkıyordu. Böyle böyle iskelelere uğrayarak geliyordu. Küçücük bir kayık gibi görülen vapur gide gide büyüdü, bir mavna kadar oldu. Dumanı çoğaldı, daha ziyade yaklaştı. Geldi, geldi, yalının önünden geçerken gelin hanım dürbünüyle kadınlar tarafına baktı. Du-

du'yu siyah elbisesiyle gördü. Saffet, deminden beri üç saat beklediği hâlde Dudu'nun yalıya varması için geçmesi gereken yirmi dakikayı geçiremiyor, artık buna sabredemiyordu. Saatin dakikalarını sayarak odayı dolaşıyor, dışarıdan işitilecek ayak seslerini heyecanının müsaadesi derecesinde bir dikkatle dinliyordu. Nihayet oda kapısı açıldı, Meryem içeri girdi. Sokağa giderken gerekli gerceksiz elinde taşımayı alışkanlık edindiği küçük çantayı bir tarafa, omuz atkısını diğer tarafa fırlatarak ilk tesadüf ettiği sandalyeye oturuverdi. Bir müddet iki kadın konuşmadan birbirine bakiştılar. Dudu'nun derin, yorgun, manidar bakışlarından söyleyecek çok şeyleri olduğu anlaşılıyordu. Saffet'in heyecanı iki kat arttı, nihayet dayanamayarak sordu:

“Dudu'cuğum, neye böyle hâlsiz, yorgun düştün? Ne var?”

“Sabah beridir çektiğim çarpıntıya acep yürek dayanır? Bundan giderken vapurun makinesiyle beraber benim içim de gümbürdüyordu.”

“Neden?”

“Neden olacak? Mektubu veren bey bindiğim vapurdaydı... Köprüye çıktığımda peşime takıldı. ‘Evladım ensem-den ne gelirsin? İşin yoktur?’ deyi çok nasihat ettim. Ah, laf anlıyor? Ardımdan savmak için onunla becelleşirken Hami Bey'e rastlanmayayım? O kadar korktum ki dizlerimin, çoraplarımın, yani vücudumun her tarafının bağları çözüldü. Hami, yanıma yanaşarak, ‘Ensenden mir mir eden herif kimdir? Senden ne istiyor?’ deyi soru sorarsa gel cevabını bul da ver. Bereket bir şey sormadı. Bir selam verdi geçti. Suratı pek asıktı. Metresiyle aralarından hır gür etmiş benziyordu, keyifli değildi. Pek dalgındı.”

“Daha beter olsunlar, inşallah birbirini yesinler... Kocam bana böyle ettiği için dilerim Bârî Huda'dan rahat yüzüne hasret kalsın...”

“Bedduanın şimdi vakti değildir. Hele sözlerimi dinle... Ben gidiyordum, alışkın koyun gibi o bey de adınımdan yürüyordu. Anan ceylan, baban küheylan deyi yalvar oldum. Gitmiyor, bingır bingır ağlıyor. Sokağın ortasında böyle ke-pazelik olur? Dostum varsa düşmanın da vardır. Görenler bu delikanlı, Dudu’nun peşinden neye yaş döküyor demezler mi? Bu yaştan sonra altın ismini bakıra çıkaracağım? Ne eteğini ne ayağının dibini hiç öpmedik bir taraf bırakmadım. Nihayet peşimi bırakmaya razı oldu; fakat bunun için bir şart söyledi. Mektubuna cevap istiyor. He dedim me dedim neyse elinden yakayı kurtardım. Derdin biri bitti, öteki başladı. Yanımdaki o çiçekli amor²⁰⁸ mektubunu okutmak üzere bir erkeğe gösterebilmek için gayet güçlü, meşin gibi bir surat ister. Belki o herif sanacak ki azan karı benim... Yeni Camii’nin avlusuna vardım. Yazıcılar postanenin önüne çekmecelerini koymuşlar, bir sıra oturmuşlar. Kaligraflerinin²⁰⁹ numunesi olarak önlerine beş on satırlık birer kâğıt asmışlar. Alık ter-tip bazı herifler, karılar da bunların karşlarına çömelmişler. Onlar söyleniyorlar, berikiler de cızık cızık kâğıdın üzerine laf imla ediyorlar. Bir yandan da sokağın zifosu,²¹⁰ çamuru suratlarına yapışıyor. Düşündüm, ben de gideyim bu çekme-celerden birinin önüne çömeleyim. Enseme çamur yağsın, arka tarafından araba geçsin. At tepsin, eşek vursun, hay-di neyse ne! Fakat onun orası sokağın ortalık yeridir, yazıcı mektubu okurken yalnız ben işitmeyeceğim. Ateşli bir genç, Saffet Hanım’a gönül bağlamıştır deyi bütün geçenlerle beraber şerbetçiden tut da kebabçıya kadar cümle âlem duyacak.

Baktım ki bu orada olacak bir şey değildir. Ondan bir arabaya oturdum, Bayezit Meydanı’na çıktım. Öndeki sıra dükkânların ardında Küpçüler Sokağı vardır. İşte orası tenhadır. Bu sokağa girdim, burada barakaya benzer, sandığı andırır, tut ki ambardır, işte öyle sözüm ona dükkânlar vardır. Bun-

208 Fr. amour: Aşk. (y.h.n)

209 Güzel yazı yazma sanatı. (y.h.n)

210 Yerden sıçrayan çamur. (y.h.n)

ların içine birer yazıcı efendi oturmuş, bu efendileri birer birer gözden geçirdim. Ak sakaldan tut da ter bıyığa kadar her boydan vardır. Benimle maytap geçmesin²¹¹ deyi bir ihtiyarını arıyordum. Nihayet birini gözüme kestirdim, içeri girdim. Müşteri geldi deyi ihtiyar sırtarak altıma bir iskemle sürdü. Keyfimi sordu, ben de onunkini sordum. Yazıcı efendi dedi ki: ‘Mektup mu yazdıracaksınız Dudu Hanım?’ Bu soruya karşı yutkundum. Derler ki boğaz dokuz boğmuktur. Meğer doğruymuş, dokuz defa yutkundum. Nihayet diyebildim ki: ‘Hayır efendim, mektup yazdıracak değilim, bir tane vardır, onu okutturup içeriğini anlamak isterim.’ ‘Pek güzel, veriniz okuyayım...’ Çantayı açtım, mektubu çıkardım. Şakaklarımdan ter boşaldı. Son ana kadar utancım kabardı. Çiçekli zarfı görünce ihtiyar, okutacağım kâğıdın ne çeşit mektuplardan olduğunu anladı. Hafiften gülmeye, gözleri tilki gibi parlamaya başladı. Meğer o da anladığın bayat zamparalardan değilmiş. Zarfı uzattım, içinden mektubu çıkardı. Gözlüğünü koydu, okumaya girişti. Fakat aşikâr değil, karnından okurdu. Bir mektubu süzüyor, bir bana göz atıyordu. Utancımın ben yazıcının karşısında küçüldüm küçüldüm, armuda döndüm. Sonra bana sordu:

‘Dudu Hanım bu aşk mektubu size hitap yazılmıştır?’

‘İçinde öyle beyan ediyor?’

‘İçinde isim yazmıyor; fakat bu mektup genç, güzel bir kadına yazılmış. Ben de sizi zannettim...’

‘Ben gencim? Güzelim?’

‘Bana göre şeker gibisin...’

İşte al lafı vur aşağı... Taşkınlık etmesin deyi ben ihtiyar bir yazıcı seçtim. O da bana bu ağzı kullandı. Ardından utancım hiddete döndü, dedim ki:

‘Baba efendi, vazifenizden dışarı laf etmeyiniz.’

211 Maytap geçmek: Dalga geçmek. (y.h.n)

‘Affedersiniz Dudu Hanım... Mektubu yazan bey o kadar yürek hoplatacak laflar etmiş ki bunları okuyuncak kendimi gencelmış gibi duydum. Karşımda sizi meşrebime uygun buldum.’

‘Kendinize geliniz efendim. Nihayetinde bir ihtiyar olduğunuzu unutmayınız, mektupta neler olduğunu bana doğru dürüst anlatırsınız yoksa başka bir dükkâna müracaat edeyim?’

‘Öfkelenmeyiniz efendim. Güzele güzelsin demek, günah değildir. Benim ne kadar sevmek bilir bir ihtiyar olduğumu gözlerimden keşfedebilseydin bu laflarımdan hiddet duymaz, belki memnun olurdun.’

‘Zevzekliği bitirirsin yoksa buradan gideyim?’

‘Gidersen gönlümü de beraber götürmüş olursun...’

Mektubu çekip alarak dükkândan çıkmak için toplandım. Yazıcı baba fikrimi anladı. Derhâl dilini değiştirerek:

‘Mademki benden hoşlanmadınız, işte ben de laflarımı geri alıyorum. Bu mektubu okumak için bana kaç kuruş vereceksiniz?’

‘Herhâlde zahmetinizin altında kalmayarak sizi memnun ederim.’

‘Ben bu kâğıdı biraz pahalı okurum.’

‘Ağzınızın kirası ne kadar pahalı olsa herhâlde dükkânınızın kirasından yüksek olamaz.’

‘Dikkatli ol. İşte okurum...’

Yukarıdan aşağı dikkat kesildim:

‘Buyurunuz.’

Yazıcı başladı okumaya... Mektup Türkçenin elenikasıyla²¹² yazılmış. O ne laflardır görsen... O ince sözleri ben anla-

212 Yun. ellinika: Bir işin en iyisi. (y.h.n)

mıyorum. Yazıcı efendi de kekeliyordu. Zannederim ki onun anlayışı da pek sağlam değildi.”

Dudu, çantasından diğer bir kâğıt çıkardı:

“Yazıcı okudukça ben de kendi dilimin harfleriyle onun dediklerini işittiğim gibi yazdım.”

Meryem kâğıdı süzerek:

“Ey zebunu aşkı bî-amânı, ey mâzlumı tiği müjgâni olduğum efendim.”²¹³

Saffet ağzına girecek gibi Dudu’ya yaklaşarak:

“Ne olmuş, ne olmuş? Anlayamadım?”

“Ya ben anlayabildim? Bunun ne demek olduğunu yazıcı fark etti zannedersin? O da ne anlattığını kökünden kavrayamadı. Efendim, bu ne demek olacak deyi sordum. Şu cevabı verdi: ‘Zebun, sıska demektir. Aşk malum, yürekten sevgi... Bî-aman, amansız; mazlum, felakete uğramış; tîğ, satır, müjgân, kirpik...’ Evet işte böyle bana saydı döktü. ‘Efendim ben sıskadan, kirpikten ne anlarım? Böyle birer birer açıklama istemem. Bu lafların hepsini yan yana getirerek top et, yakışığıyla gustolu bir söz çıkar.’ Bu lafıma karşı yazıcı bir öksürdü. Şöyle dedi: ‘Amansız sevdasının sıskası olup satır gibi keskin kirpiklerinin felaketine uğradığım efendim.’ Şimdi anladın?”

Saffet düşünerek:

“Doğrusu pek iyi anlayamadım.”

“Efendim bunun düz anlamı işte şudur: ‘Senin aşkından o delikanlı zayıflanmış, hırtlambaya dönmüştür. Kirpiklerinin sivri, keskin uçları onun ciğerine batmıştır.’”

“(Tebessümle) O delikanlıyı sen vapurda yine görmüşsün, gerçekten zayıflamış mı? Hem benim kirpiğim ne vakit onun ciğerine batmış, kirpiklerim kebab şışı mi?”

213 “Ey amansız aşkıdan güçsüz düştüğüm, ey kirpiklerinin kılıcıyla yaralandığım efendim” anlamında söz. Ancak bu sözler, Osımanlıca okuma yazması olmayan bu iki kadına anlamsız görünmektedir. (y.h.n)

“Daha koyduğum yerde otluyorsun. Bunca şair şu ara gelmiş, beyitler düzerek kitaplar doldurmuşlarsa hep onları tıpatıp doğru laf etmişlerdir sanırsın? Âşıklık bir çeşit yalancılıktır. Bunlar kırmızı bir yanağı güle, kıvrık kıvrık saçları sümbüle benzetirler. Her ne görürlerse ona bir çeşnili lügat uydururlar. Sanki lafın doğrusunu söylemezler de güzel şeylere benzetirler. Senin anlayacağın âdeta lafa piyaz ederler... Böyle şairlerin karşısına geçenlerde zarafet olmalıdırlar ki gül deyince bundan yanağı, sümbülü işitince saçı çıkarsın. Şimdi işin farkına geldin? O bey sana, ‘Aşkından sıskalandım, kirpiklerin içime battı,’ diyorsa sakın inanmayasın ki hakikatiyle bu böyledir deyi... Senin için o nezleye bile uğramamıştır. Lakin sözde kuvvet olsun diye hasta düştüm, öldüm, bayıldım der...”

“Anladım, anladım. Mektubun alt tarafında ne var, sen onu söyle...”

“Dur efendim, mektubun sözlerini bu kâğıtta sıraya koymuşum, hep birer birer söyleyeceğim. Yazıcı efendi mektubu okudu, okudu hiçbir satırından bir şey anlayamadım. O laflar bana âdeta ninni gibi geldi, uyuklamaya başladım. Bazı çetin kelimeleri yazıcı da anlayamıyor, diksiyonere²¹⁴ bakıyor, ondan anlamını buluyordu. Baktım ki böyle ayrı ayrı kelime yazmakla olmayacak, yazıcıya rica ettim, bana bütün bunların özetini top etsin deyi. Okudu, topladı. Ben de yazıya aldım, kâğıda koydum. Şimdi dikkatle dinleyiniz: Âşık beyin evi kırılıktaymış. Bir gün sabahın seherinde uyanmış. Zaten yüreğindeki sevdadan bey de uyuyamıyormuş ya? O an bül-büller, kantolarını bağıyorlarmış. Bizim bey ağlamış, ağlamış, gözyaşları sel kesilmiş, evin içini su basmış...”

“A yalan... Yalan... Göz mü bu yoksa horhor çeşmesi mi? Bir insanın vücudu kırba olsa yine bu kadar su çıkmaz...”

“Efendim şair lafına tamamıyla inanmayasın dedim? Onlar habbeyi kubbe ederler... On damla ağladıysa döner, on bin litre su döktüm der.”

214 Fr. Dictionnaire: Sözlük. (y.h.n)

“Ee, sonra?”

“İçine bir ezgi gelmiş, yürekten aykırı bir ah salıyormuş, kırlar inlemiş! Bu aha o karşiki dağlar, ‘He,’ deyi cevap etmişler...”

“Dudu, hiç dağ insana, ‘He,’ diye cevap verir mi?”

“İşte bu doğrudur. Dağ insana cevap verir. Hamamda kubbeye bağırırsan kubbe, sesi tekrar sana vermez? Bu da öyledir.”

“Ha bizde ona sesin aksi derler.”

“Evet... Evet, sesin aksisi... Dağlar, taşlar inleyerek bunun sesine cevap etmişler; fakat sen bu bağırtıyı duymamışsın... İşte buna kederleniyor, yine ağlıyor... Dağ duysun da yarım duymasın... O tınsın da yarım tınmasın diyor. Haydi, yine evi sel basıyor. Sonra dönüyor, bülbüle hitap ediyor: ‘Sen, kema-nesiyle, tamburuyla, hanendesiyle birtakım çalgıyı içine yutmuş gibi bir kuşsun. O ufacık karnına bu kadar takım notayı nasıl sığdırdın? Bu re, mi, fa, solu hangi hocadan öğrendin? Meşrebine haryan olmuşum. Bu kadar ustasın yalnız ağaçlar-da, dallarda bağırırsın, nağme edersin... Fakat başka bülbül ile musiki bahsi etmezsin. Senin için alaturkanın, alafranga-dan hiç ayırdı yoktur... Aman efendim bülbül, biraz sus da beni dinle... Dünyanın orkestralarını hap ederek yutsan yine benim derdimin makamını o ezgiyle bağıramazsın. Artık bur-da ötme... Git cânânemin cumbasına kon. Sesin çıktığı kadar bağır. Suzinaktan, suzidilden²¹⁵ daha yanık makamlardan her ne bilersen oku.’ İşte böyle bu bülbül lafı uzuyor. Sonra ilkba-hara girişiyor, çiçekleri tarif ediyor, her nerde bir güzel çiçek görse ondan senin kokunu almış; fakat hiçbir çiçek senin kadar güzel kokamaz; senin kokunu ne gül ne erguvan hiçbir-i veremezmiş.”

“Benim kokumun nasıl olduğunu ne biliyor canım?”

215 Türk musikisinden iki makam. (y.h.n)

“Sabahın ilk seherinde yel estikçe senin kokunu burdan alır, oraya götürürmüş... Bu yel onun genzine varınca o kadar haz duyar ve içi gıcıklandırmış ki bütün bütüne canı çekilmiş gibi öyle bir kalıp olur, yirmi dört saat deprenmeden yatar kalırmış...”

“Daha neler?”

“Daha neler? Daha öyle şeyler ki ne yazıcı baba anlayabildi ne de ben yazıya alabildim. Şimdi bu işin şairlik tarafını bırakıp doğrusunu, kabasını istersin? Bu adam senin için kaynar tencereye atılmış ıstakoz gibi haşlanarak türkü çağırıyor, sabahlara kadar aman yandım bağınyormuş...”

“İstakozla haşlanırken türkü mü söylerler?”

“Ah efendim, öyle bir keskin ısıklık üflerler ki... Hiçbir usta mızıkacı yanık hava tertibinde bunların peşinden varamaz.”

“Yandım aman diye haykırıyorsa bunda benim ne kaba-hatim var?”

“Kabahatin çoktur. Sen bir gece usul tertip ederek o beyin gönlünü çalmışsın...”

“Hak kuru iftiradan saklasın. Ne vakit gittim çaldım ayol?”

“Hanım biraz incel. Aklın da vücudun gibi hantaldır. Bu aklını incelttirmek için kırk gün kırk gece torna makinesine vermeli... Sen onun gönlünü çalmışsan gidip de yankesici gibi pantolonundan, cebinden aşırı mamışsın. O seni görmüş, gönlü sana akmış. Âşıklık lisanınca buna ‘çalmak’ derler... Toprağında rahat yatsın, Bedros Ağa bana alakalandığı vakit, ah, o da böyle ne keskin bir âşıktı. Üzerine petrol dökülmüş panbuk balyası gibi alevi yerden göğşe varırdı. Öyle bir şairdi ki herkes ona, Samatya’nın Lamartin’i²¹⁶ derdi. Bak, benim için ne söylemişti:

216 Alphonse de Lamartine (1790-1869): Fransız yazar, şair ve siyasetçi. (y.l.n)

*Yandırdı beni tatlı gerdanın
Ki söğüşüne benzer aşçı Yordan'ın
Sırtı görünsün sıra dendanın²¹⁷
Dinle diyeyim varsa meydanın
Ah Dudu Meryem gel eyle kerem.*

Dudu, bir ah da kendi tarafından çekerek:

“Gördün beyit nasıl olurmuş? Benimki yaratılışından şairdi. Senin âşığın böyle tatlı gustolu bir şey diyebiliyor? Onun düzdüğü beyitler hep kararından dışarı aykırı laflardır. Şimdiki şairlerce naturel söz makbuldür. Bak benimki öyle, ‘O kadar ağladım ki çeşmelerden hoşanan su evi bastı,’ gibi hakikatten öteye laflar ediyor? Gerdanının tadını anlatmak için onu söğüşe benzetiyor. Söğüşü koyunun gerdanından haşlamazlar? Bu ustalık her şairin harcıdır? ‘Sırtı’ görünsün sıra dendanın. Dendan, Elenikaca ‘diş’ demektir. ‘Sırtı’ sözünde öyle bir zariflik vardır ki onu herkes anlayamaz. Şair sanki bu sözüyle pişmiş kelleye alluziyon²¹⁸ etmek istemiştir. Pişmiş kelle, malhzun tebessümlü gibi durmaz?”

“Aman Dudu, neme lazım bu gerdan söğüşleri, pişmiş kelleler! Kendi eski dertlerini bırak da sen şimdi benimkine bak...”

“Ay efendim dert derdi kabartır... Âşık üstüne, aşk üzerine söz olur da hiç aşınamı kalbime getirmeden durabilirim? (Geçirerek) Hele dur, içimin fırtınası başladı, gönlümün gözleri açıldı. On yedilik zamanımın türlü çeşit panoraması renk renk içimden geçiyor...”

“Dudu’cuğum, mektubu anlat. Pek meraktayım.”

“Ne çabuk meraka tutuldun ay efendim? Şaşkın ispinoz gibi böyle ilk kapancaya tutulursan bu davul kadar vücudun az vakitten dümbeleğe döner. Bak ben aşkımı untabiliyo-

217 Far. dendan: Diş. (y.h.n)

218 Fr. allusion: Kinaye. Gerçek ve mecaz anlamı olan bir kelimenin mecaz anlamını kastederek kullanmak. (y.h.n)

rum? Mezarında rahat olsun. Âlemin dırdırından kaçarak onunla ay ışığının تنها köşelerinde geçirdiğim geceleri unutamam.”

“Onları bana bir başka gün hikâye edersin. Şimdi benimkini anlat...”

“Vay efendim, ne çabuk aldınız verdiniz. Artık onun ismi seninki mi oldu?”

“Adını bilmiyorum ki söyleyeyim, ne diyeyim?”

“Ütüye ateşi verirsin. Kızar, kızar, kızar. Gezdiği yeri yakar, kavurur. İşte seninki öyle ateşlenmiştir, ne dediğini biliyor ne yazdığını... Senin kocan vardır, bilmem ki o da evli midir? Bu sevdanın sonunda bir patırtı çıkacağı benziyor. Çünkü bak o delikanlı, mektubunun bitkininde ne kıyak sözler diyor: ‘Sen sevdanın bir aş evisin ben de onun kapısında aç bir dilenci gibiyim. Kovmakla, sopayla gitmem. Çünkü açım, çünkü sevdana susamışım. Ayrılığının hararetiyle içim yanmış, ciğerim meyhane mezesi gibi kavrularak sanki tava olmuştur. Aylarla, yıllarla kapından gitmeyerek, bin kere ‘hoş’ etseniz tınmayarak öyle oturacağım... Yok, beni mutlak ondan defetmek isterseniz gideceğim yer neresidir bilirsiniz. Doğru akıntı önüne vararak isminizi telaffuz ede ede kendimi suya bırakacağım... Gönlümü saran sevdanızın bu ateşini ancak deryanın suları örtebilir...”

Dudu, Bedros Ağa’nın yâdından kalan üzüntüsüyle boyunu çarpıtıp hüznü bir şekilde gözlerini süzerek:

“Sanki bu da akıldan pek uzak bir laf değildir. Alaka zoruyla kendini suya bırakmış âşıklar çok defa gazetelerde okunmuş, görülmüş şeylerdendir.”

“Acaba kendini denize atacak kadar bu beyin de bana sevdası şiddetli midir dersin?”

“Eh, olabilir ki şiddetlidir...”

“Ya biraz evvel o senin için nezleyle bile uğramaz demiyor muydun?”

“He evet, diyordum. Böyle işleri en keskin bakıcılar bile kestiremezler; çünkü sevdalıların şeytanları ziyade olur. Bir akşam bakarsın ki birkaç arkadaşla meyhanede kafayı kurar. O meret içki bir sevdalının karnında, şişede durduğu gibi sakın durmaz. Haydi, burdan kalk akıntı önüne git. Saffet Hanım’ın ismini bağıra bağıra kendini suya bırak, der. Bu, böyle olur. Bir de ertesi günü ‘Bir Aşk Meselesi’ lakabı altında gazeteler tadıyla tuzuyla birer artiklı²¹⁹ yazarlar. Artık acaba ne biçim laflar demezler? Kalemlerinin ucuna ne yalan gelirse onu yazarlar. Sonra ertesi günü, ‘Bizim dün dediklerimiz martavalmış, sonradan örgendik doğrusu işte böyleymiş,’ derler. Yalanın şeklini değiştirirler. Çok defa oluyor, bir maddeyi beş gazete yazıyor. Beşi de başka biçim yazıyor. Doğrusu hangisidir dersin? Her gazete kendi lafını hakikattir iddia ediyor. Gazeteler bu iş üzerine öyle şeyler hikâyeye veriyorlar ki bir Saffet Hanım varmış, kocalıymış. Kadınlar başından ırak, bu hanım kocasının üzerine bir dost tutmuş. Artık allem olmuş, kallem olmuş, uydururlar, kondururlar. Olmadık laflar ederler. Onu yazan kâtip işi romana çevirmek için fikrini süsler süsler kâğıda kor. Bir de Dudu Meryem varmış. Bu sevdalıların arasında postacılık edermiş, der. İşte âleme bir parmak bal olmak böyle olur. Bir de ertesi günler gazetelerde kendimizi görürüz. Sen şaşarsın bu Saffet benim deyi! Ben kızarım o Dudu Meryem bana benzemiyor deyi. Portrelerimiz işte o kadar bize benzemeyerek hakikate aykırı düşecektir.”

Çarpıntısından dolayı gelincik gibi kızaran Saffet, iki eliyle yüzünü kapayarak:

“Artık yeter... Aman Dudu Meryem sus şimdi yüreğime iner...”

219 Fr. article: Makale. (y.h.n)

“Yüreğine iner, başına çıkar, bu işin sonunun böyle vartalara düşmesi akıldan pek uzak değildir.”

“Öyleyse şimdi ne yapalım?”

“Yapacak şey bir türüdür. İki dersin değil...”

“Nedir bakayım?”

“Bir uzun müddet sokağa çıkmayız, yalıda otururuz. O karnı aç âşık da kapalı kümes etrafında dolanan sansar gibi her gün buralarda dört dönerek nihayet bir gün usanır. Peşimizi bırakır kurtuluruz.”

“Ya bırakmazsa?”

“Biz hiç dışarı çıkmayarak burada sus pus oturursak o kiminle bize haber edecek?”

“Peki, dediğin gibi olsun ama eğer bu delikanlıdan başımıza bela gelecekse biz ona bulaştık zannederim.”

“Efendim, yüreğini sağlam tut. Sözüme inan ol, bir zaman böyle duralım, bakalım ne çıkar?”

Gerçekten de Dudu’nun bu sözü şimdilik alınabilecek tedbirlerden en isabetlisiydi. Bu mühim sırrı ikisi de saklamaya son derece özen göstererek yalnız تنها odada baş başa kalmadıkça bu meseleden bahse cesaret edemiyorlardı. Fakat Saffet’in gönlünde hafif bir istek ateşi uyanır gibi oldu. Dudu’nun türlü tuhaflıklarla okuduğu ve şüphesiz en mühim taraflarını anlamayarak yanlış yorumladığı mektupta Saffet, âşığının sevgisinin ciddiyetini kanıtlayacak ikna edici cümlelere rastlamadı. Rastlasa bile böyle önemli bir meselede inandırıcı olabilecek sözlerin mantıklı yönlerini belirleme gücünden zavallı kadın, çok uzaktı. Dudu’nun kendine özgü şivesiyle sayıp döktüğü o ritimsiz, irtibatsız söz yığınının Saffet’in zihninde kalanlar ilanaışk eden beyin sabahleyin dağlara karşı “ah” narasıyla haykırarak bütün dağların inlediği, sonra haneyi su bastığı, ayrılık ateşiyle zavallının bir

tencerede haşlanan ıstakozun azabını çektiği, iltifat görmezse kendini akıntıdan denize atacağı kabilinden şeyler ve yerden göğe alevler gibisinden acayip hayaller ve yakıcı şekillerdi. Hep bu sözler, garipliklerine şaşılacak birer latife tarzında söylenmiş olsa bile Saffet'in hoşuna gidiyordu. O ana kadar hiçbir erkek tarafından böyle sevda arzusuyla muhatap olmamış, hele kocasından bu yolda bir iltifat görmemişti.

Bu genç beyin bu derece zahmetleri seçerek çiçekli kâğıtlara mektup yazmasına, hele sokaklarda Dudu'nun arkasından ağlamasına ne anlam vermeli? Mutlaka bunda bir iş var... Acaba zoru nedir? Bir erkek bir kadına ilgi duyarken nasıl yapar? Saffet'in eski hikâyelerde dinlediği gibi mi olur? Ferhat, Şirin'i görünce o saniyede candan ve gönülünden vurularak elinden boya çanağını düşürmüştü. Bu âşıkane olayın hiç de aslı olmasa böyle ismiyle, resmiyle, beyitleriyle kitaba yazarlar mıydı? Âşıklık iddia eden bu bey, Saffet'i nasıl görmüş? Boya çanağını nereye düşürmüş? Saffet Hanım işte böyle düşünüyor, mümkün değil bu meselenin bir ucunu, kenarını bulamıyordu. Nihayet başına iki yumruğuyla vurarak:

“Ah, ben ne alık karıyım? Bak bana dair neler olmuş da haberim yok. O delikanlı elbette beni bir yerde görmüş! Kim bilir işaret de etmiştir. Ben görüp anlamamışım ki... Ben kadinken o beni görmüş de apaşıkâre erkeği ben görmemişim. Tüh, alık Raziye! Acaba çok güzel mi? Bir kerecik ben de onu görsem!”

Mektubu yazanı bir kerecik olsun görmek merakı Saffet'in kalbinde yer etti. Acaba saçları sarı mı, gözleri ela mı, boyu uzun mu? Bir hayli müddet bunları düşündü, sonra birdenbire aklına Dudu'nun şu sözleri geldi: Bir akşam meyhanede kafayı tutar da “Saffet Hanım” narasıyla kendini denize atar... Ertesi sabah bütün gazeteler bu felaketi yazarlar, Saffet'in adı ağızdan ağza dolaşır. Her tarafa yayılır. Bilen bilmeyen, anlayan anlamayan bu vakayı bin türlü şekilde yorumlamaya kalkışır. Kim bilir ne kadar dedikodular olur?

Bu düşüncelerin etkisiyle Saffet'e tatlı bir ürküntü geldi. Böyle bir vakanın zuhurunu hem arzu ediyor hem istemiyor gibiydi. Öyle bir gencin kaybına sebebiyet verdiği için bazı kimselerin ayıplamasına ve lanetine uğrayacak; fakat çoğunun da meraklı bakışlarını, belki de hayretini çekecekti. "Bu Saffet Hanım kim bilir ne kadar güzel bir kadınmış ki sevda belasına uğrayan bir delikanlı ateşini söndürmek için çareyi denizin derinlerinde aramak zorunda kalmış," diyeceklerdi. Kocası Hami Bey, bu olayı belki metresinin evinde gazete okurken öğrenerek şaşacak, o ana kadar güzellikten, cazibeden mahrum zannettiği karısının işte böyle ne derece can yakan bir kadın olduğunu anlayacak ve ihtimal ki gönlünde bir kıskanma peyda olacak ve o kıskanmanın etkisiyle Saffet'in kıymetini takdir edebilecekti.

Zavallı Saffet, pencerenin önünde güneşin yansımasıyla denizin yüzeyinde birbirlerini takip ederek kıvılcım gibi kaynaşan dalgaların sahile çarparak dağılmalarını seyrederken işte böyle dalıp gidiyor, sonra yavaş yavaş aklını başına toplamaya uğraşarak:

"Kocam beni sevecek diye elin delikanlısı niçin boğulsun? Yazık değil mi?" hayıflanmasıyla bu düşüncelerden pişmanlık duyuyordu.

Şu acayip düşünceleri, gece rüyalarında gerçek birer şekle giriyordu. Kâh âşığını rıhtımdan denize uçarken görüp, "Yazıktır sana a zavallı!" feryadıyla düşmesini engellemek için eteğinden sarılmaya koşuyor, o çarpıntılarla soluk soluğa uyanıyor; kâh çayırdaki koruda, vapurda her yerde takibinden kurtulamadığı bu delikanlının dil uzatmalarından bıkarak onu oldukça kaba kelimelerle azarlamaya kalkıyor, bu azarlamalardan etkilenerken, âşığının kırgın bir hâlde çekilip gittiğini görerek söylediğine pişman oluyor, "Bana darılıp gitme sevgilim! Ben latife ettim," avazıyla arkasından koşarken gözlerini açıyordu.

Pek kederlendiği akşamlar oğlu Rıfık'yı mürebbiyesinin odasından alarak koynunda yatırmak isterdi. Fakat çocuk validesinin bu davetine karşı çoğu zaman şu cevabı veriyordu:

“Ben annemin odasında koynunda kalmak istemem. O, geceleri bağırıyor... Sonra gözleri kapalıyken beni kollarıyla o kadar sıkıyor ki kemiklerim kırılacak zannediyorum...”

Saffet, çocuğunun bu reddinden kederlenerek:

“Babasının oğlu değil mi? Bak daha şimdiden o da beni istemiyor” diyordu.

Zavallı kadın işte böyle garip bir hayat geçirmekteydi. Bir gün Hami Beyyalıya uğradı. Validesiyle bir odaya kapandılar. Epey bir müddet görüştüler. Saffet birkaç zamandır yine kaynanasının hâlinde bir gariplik, bir fevkaladelik görüyor, Nedime'nin her gün İstanbul'a inerek birtakım kutular, çıkınlar, mahfazalarla²²⁰ dönüşünü pek de iyi anlamlara yoramıyordu. Hanım ve hizmetçi arasında bir telaş, bir fısıltıdır gidiyordu. Acaba yalıda yine ne dolap dönüyor? Neler oluyor? Merak uyandıran bu durumlar üzerine ana oğulun kapalı bir odada uzun uzadıya görüşmeleri Saffet'i bütün bütün kuşkulandırdı. O gün Nedime'nin yine İstanbul'da bulunmasından istifade eden gelin hanım, kaynanasıyla kocası Hami'nin gizli bir şekilde görüştükleri odanın kapısı önünde hizmetçi ve halayıkların olmayışını fırsat bilip kulağını anahtar deliğine vererek içerisini dinliyordu. Oda büyük olduğundan konuşmalar pek iyi işitilmiyor, bir mırıltı gibi geliyordu. Yalan yanlış ancak şu kadarını fark edebildi: İçeride ana oğul arasında parayla ilgili oldukça heyecanlı bir konu cereyan ediyor, çiftliklerin bir hissesi sekiz bin liraya rehin veriliyor, bu sekiz bin lirayı acil ihtiyaçlarını gidermek için tamamen Hami almak istiyor; validesi buna şiddetli bir biçimde itirazla o aralık kendinin paraya çok fazla ihtiyacı olduğunu söylüyor, oğluna bu paranın ancak yarısını, evet yalnız dört bin lirasını verebileceği-

220 Değerli görülen şeylerin saklandığı kutu. (y.h.n)

ni kesin bir ifadeyle anlatıyor, sonra mırıltılar yükseliyordu. İş ne netice aldı? Saffet orasını anlayamadı. Nihayet Hami odadan alı al moru mor bir çehreyle çıktı, doğru odasına gitti. Oradaki kilitli dolabını açarak ortaya bazı kâğıtlar döktü. Bunları karıştırmaya başladı. Telaşla bir şey, besbelli mühim bir kâğıt arıyordu. Validesinin yanından Hami'nin böyle ateş gibi bir simayla çıkması, ana oğul arasında kızışan meselelerin iki tarafı memnun edecek bir şekilde sonuçlanmadığına delalet ediyordu.

Saffet kendi kendine:

“Anası kim bilir yine hangi herife para yedirecek? Oğlu da o uğursuz metrese götürecektir... Galiba uyuşamadılar. Birbirinizi yiyiniz inşallah... Fakat benim ne kabahatim var ki bu kepezelerin arasında böyle ezilip duruyorum. Dur şu kocam olacak herife bugün biraz söyleneyim... Bu nedir efendim artık sizden çektiğim?” dedi.

Kocasının etrafında dolaşmaya başladı. Hami, karısına sahte, zoraki bir güler yüzle gönül okşayıcı bir iki söz söylemek istedi. Ağzından döküle döküle edilen bu iltifatların samimiyetsizliğini hissederek Saffet hiçbir cevap vermedi. Zavallı kadın serzenişe nereden başlamak lazım geleceğini bir türlü tayin edemiyor, öyle dalgın dalgın, şaşkın şaşkın dolaşıyordu. Karısının böyle konuşmadan bir karış suratla etrafında gezinmesine gönlündeki ağırlığın da sıkıştırmasıyla Hami uzun müddet tahammül edemedi. O güler yüz örtüsünü yüzünden yarım bir şekilde sıyrarak:

“Hanım, tepemde öyle gezinme. Zihnimi şaşırtıyorsunuz. Meşguliyetim mühimdir. Biraz odadan çıkınız...”

Bu ufak azarlama Saffet için bir sızlanma vesilesi oldu. Çehresinin göstermeye gücü yetebildiği bir kırgınlık belirtisiyle kaşlarını çatıp dudaklarını uzatarak:

“Öyle ya! Beyefendi hazretlerinin bu yalıda karısı mı var, Çocuğu mu var? Üç aydır bir defa akıllarına gelmez. Onları

görmek, bir kerecik hatırlarını sormak, öldünüz mü, kaldınız mı demek lüzumunu hissetmezler... Böyle yılda, mayısta geldikleri zaman da mühim bir meşguliyet için gelirler, karılarını odadan dışarı kovarlar. Hah hah hay, bu mühim meşguliye güleyim bari...”

Hami büyük bir şaşkınlıkla başını çevirdi. Henüz oturduğu koltukta iki eliyle göğsünün fistolarıyla²²¹ oynayarak yerinde adım sayan bir nefer gibi ayaklarının birini kaldırıp diğerini indirerek söz söyleyen karısının bu küstahça tavrını yukarıdan aşağıya kadar süzdükten sonra:

“Maşallah hanımefendi, ben görmeyeli çok açılmışsınız... Küstahça söz söylemekte ilerlemiştir...”

“Açılışım elbette. Şu karşıkı kömürcü gemisinin her gün çuvallarını saya saya gönlümü karartacak değilim ya!”

“Evvelleri biraz utanırdın. Bu sıkılman terbiye yerine geçirdi. Yavaş yavaş bu hâlimden de eser kalmayacak, tamamıyla arsız bir çocuğa benzeyeceksin.”

“Neye olayım arsız çocuk... Pekâlâ, hanımım, kadını...”

“(Acı bir tebessüm, keskin, alaycı bir bakışla) Suphanallah, sen de kendini kadından sayıyorsun?”

“Ya kadın değil de erkek miyim? Çok şükür sizin Beyoğlu’ndaki kapatmanız gibi matmazel değilim... Onun gibi kepaze hiç değilim...”

“Sus terbiyesiz... Keşke onun attığı tırnağına benzesen...”

“Neye benzeyeyim o murdar karının tırnağına? Hem işitiğime göre onlar tırnaklarını kesip atmazlarmış. Kavga ettikleri zaman âşıklarının yüzlerini tırmalamak için cadı gibi uzatırlarmış...”

“Defol karşımdan dev anası...”

221 Elbiselerin kenar kısımlarına yapılan bir tür işleme çeşidi. (y.h.n)

Saffet kocasının bu son hakaretine karşı intikam alırcasına bir kahkaha kopararak:

“Aman efendim yavaş gel... Sen ne anlarsın güzelden? Tabiatsız... Sen öyle sarartma, zibidi, sıska, verem simalı karılardan hoşlanırsın... Herkes benim gibi tombula bayılıyor... Gelen mektubu göstersem de bir okusan? Delikanlının biri aşkımdan par yanıyor, par tutuşuyor... Ahından dağlar iniyor, gözünün yaşı dereler gibi revan oluyormuş... Hem de senden bin kat daha güzelmış... Kıymetimi bil, yoksa ha! Ben sana haddini bildiririm...” demek istedi. Bu sözler zihninde dolaşırken yutkundu yutkundu, gözlerini birkaç defa açtı kapadı. Bir türlü cesaret edemedi. Karşılık olarak kocasına hakaret etmekte bu cüreti gösteremedi. Yalnız anlaşılmaz bir homurtu, iniltiyle odadan çıktı. Sekiz on adım yürüdü, bu sessizlik, bu kendini tutmanın tesiriyle haykıra haykıra sofaya düştü, bayıldı. Kocasının Beyoğlu’nda metresi bulunduğu sözü çikalı, Saffet böyle bir-iki defa daha bayılmıştı. Fakat zavallının bayılması o yalı halkınca telaşlanacak bir hadise değildi. Oradan buradan hizmetçilerin, halayıkların arasında, “Gelin hanım yine bayılmış,” sözü yayıldı. Fakat buna karşı gösterilen teessür, işitilen sözler hemen şunlardı: “A, birkaç zamandır o da bayılmayı âdet edindi. Acaba kimi korkutacak? Beyini mi, kaynanasını mı? Tamam, sanki onların umurundaydı. Bayılma değil ya ölse bile onların umurunda olmaz! Kocamın metresi var diye şimdi bayılacağına vaktiyle o da beyini sıkı tutsaydı.”

Bununla beraber bir iki hizmetçiyle Dudu, baygının yanına koştular. Dudu, Saffet’in yüzüne su serperek:

“Hiç de böyle mermer yürekli koca görmemişim! Buraya üç aydan bir gelir... Onu da birkaç muzur laf ederek karısını böyle bayılttırmak için gelir... Hele bir kerek bakınız efendim... Bu ne hoşur vücuttur. Bu ne kaymak gerdandır. Bu zavallı Saffet, kıymet bilir bir erkeğin eline düşeydi... Bunu lor peyniri gibi ekmeğe katık eder fakat yine doyamazdı. O

metres dedikleri sarı, kuru Frenk karısı bunun yanında kirayla tutulmuş sürücü beygirine benzer...”

Dudu hem böyle söyleniyor hem de hizmetçilere getirttiği kolonya şişesinden azar azar kendi avucuna dökerek Saffet’in şakaklarına, kulaklarının arkasına, bileklerine sürüyor; bir taraftan da içine iki damla Lokman ruhu damlatmış olduğu yarisına kadar su dolu bardaktan birkaç yudum içirmeye uğraşıyordu.

Bir müddet sonra Saffet kendine geldi. Meryem hava aldı-rıp zavallı kadının merakını, üzüntüsünü dağıtmak için koltu-ğuna girdi, bahçeye çıkardı. Ağır ağır korunun yamacındaki, vaktiyle papağan kafesine benzetilerek inşa ettirilmiş küçük, harap köşkün yanına kadar gittiler. Saffet oradaki demir ka-nepeye yaslandı. Dudu’yu da yanına oturttu. Etrafına bakındı bakındı, gözlerinden bir üzüntü yağmuru boşandı. Meryem, son derece düzgün bir şekilde teselli etmek isteyerek:

“Ben seni buraya ağlayasın deyi getirmedim. Öyle çapkın herifin sözünü içine dert ederek ağlayanın acaba akli vardır?”

“A Dudu’cuğum, bana nasıl hakaret etti bilsen? Ben o musibet karının murdar tırnağına bile benzemezmişim...”

“Haşa sözüm tavandan dışarı... Hoşt edesin o Frenk kal-tağının köpeğine... Metresinin tırnakları aman’ının gözlerine girsin...”

“Bey bir öfkeli bir öfkeli ki... Artık sorma...”

“Sebepleri nedendir acep? Metresiyle hır ettiler dersin?”

“Bir para meselesinden dolayı anasıyla bozuştular zanne-derim.”

“Ah anası... Ah anası... Zannedersin sanki parayı su gibi içer... Yine pek bozuk tertip bir dolap dönüyor.”

“Dudu, artık çekecek hâlim kalmadı. Bugün boşanacak-tım. İki söz daha fazla söylemiş olaydım, bırakacaktı; fakat sabrettim.”

“Çok güzel ettin efendim. Aranızda bir de yavru vardır. Sizin gibi namlı familyalara hiç boşanmak yaraşır?”

“Bu adamdan bana hayır yoktur. Er geç bu beni boşayacaktır; fakat intikam alarak boşanacağım... İşte bugün sabrettiğimin sebebi de bu...”

“Bu lafı senin pak vicdanına veremem efendim. Onun anası da oğlu da birer türlü derde bulaşmışlardır, o bela onlara yetişir de artar bile... İntikam çıkarmak ne olacaktır?”

“Mümkün değil, ya ölürüm ya bu Hami Bey’i pişman ederim. İntikamımı alacağım, sen de bana yardım edeceksin.”

“Benim başımı da derde sokacaksın?”

“(Hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak) Bana bari sen acı da ricamı reddetme... İşte ne... ne... ne hâle geldiğimi görüyorsun!”

“Geçen gece üryamda bir mandıra köpeği bana dişlerini göstererek hav ediyordu. Bugünlerde bir sıkıntı geçireceğimi bundan anlamıştım. De bakalım lafın hangi tepelerden dolaşıp hangi düzlerde duracaktır?”

“Artık bunun tepesi düzü filan yok. Yarın sabah beraber İstanbul’a gideceğiz. Çiçekli kâğıtlar alacağız. Güzel bir cevap yazdıracağız. Bana âşık olan beyefendiyi çayırdaki bulup vereceksin.”

Dudu birkaç adım yerinden geri fırlayarak büyük bir şaşkınlıkla:

“Üzerine nöbet gelmiştir de ne dediğini bilmiyorsun. Seni Hoca Efendi’ye götürüyüm, birkaç ‘püf’ etsin... Hafiftir, biraz aklın başına gelir...”

“Aklım başımda elhamdülillah... Ben o heriften öcümü alacağım. Nikâhındayken üzerine bir erkek seveceğim. Beni eliyle bir gün tutacak. Ondan sonra bıraksın, artık gam yemem.”

“Sen ondan öcünü, hırsını çıkaracağın deyi bana ne oluyor? Şimdiyecek boynuz kaşıkla yemek bile yemezken onu başıma takınacağım?”

Saffet’le Dudu arasındaki bu mücadele tamam üç gün sürdü. Meryem olanca ikna gücüyle genç kadını bu yolsuz intikamdan vazgeçirmeye uğraştı, başaramadı. Saffet yalnız başına sokağa çıkarak her işi kendi kendine göreceğini kesin bir şekilde bildirdi. Nihayet Dudu:

“Hiç ben seni bir başına bırakırım ki o ihtiyar kurda benzeyen yazıcı hahanın odasına gidesin. Bana o kadar çene eden herif seni görünce boğaz rahatlığı şeker gibi iskarpinlerinle yutmaya kalkar. Ah, bu ne derttir ki böyle başımıza döndü dolandı? Bari ki gideceksen... Mutlak ki gideceksen hiç olmazsa ihtiyatlı olalım. Değişik kıyafetlerle gidelim. Ben de bir çarşaf koyayım, yüzüme kalın peçe geçireyim... Kimse bizi tanımasın.”

9 YAZICILARA

Kocası Hami Bey’le atıştıklarının haftası içinde bir gündü. Saffet Hanım, hizmetçisi Meryem Dudu ile siyah gron²²² çarşaflara bürünerek, yüzlerini kalın peçelerle sıkıca örterek üç buçuk vapuruna yetişmek üzere kendilerini iskeleye kadar ulaştırması için yalının rıhtımına çekirmiş oldukları kayığa yan yana bindiler.

Kaynana Firuze Hanımefendi kendi sevda alışverişleriyle, oğluyla aralarında meydana gelen mühimce bir para meselesiyle, o kadar meşgul oldu ki birkaç zamandır gelini Saffet’in hâl ve hareketinde ortaya çıkan bu beklenmeyen değişim, böyle Dudu’yu çarşafılayarak esrarengiz tavırlarla, gizli gizli fısıldaşarak yalıdan çıkıp gitmeleri bir lahzacık olsun dikkatini çekmedi.

Hanım ve hizmetçi vapura girdiler. Dudu, zayıf ellerine güderi²²³ samani eldivenler giyerek vücudunun her noktasını yabancıların meraklı bakışlarından gizlemişti. İnce boyuyla kırıta kırıta yürüdükçe Saffet yanında iri yarı görünerek şeklen aralarında bir tezat ortaya çıkıyordu.

Dudu son moda bir hanım kıyafetini almak için yarı yarıya eğreti saç ilavesiyle tepesine yaptığı topuzun üzerine çarşafını başı ok resminde bir altın iğneyle eli böyle işlere yaraşan bir halayığa iğneletmişti. Çarşaftan kabaaran bu guguruğu²²⁴

222 Eskiden ferace yapımında kullanılan ipekli bir tür kumaş. (y.h.n)

223 Geyik derisinden elde edilen ince deri. (y.h.n)

224 Osmanlı’da kadınların tepelerinde topladıkları topuz. (y.h.n)

üç kanatlı aynada uzun bir müddet seyrederek kendine pek yaraştırmış olduğundan, “Acaba çarşaf oynadı, süsüm bozuldu mu?” merakıyla ikide birde clini tepesine götürüyordu.

Hanımlara mahsus yan kamarasını boş buldular, oraya girdiler.

Kamaranın kapısını örter örtmez Dudu dedi ki:

“Bu işte pek büyük hayret içerisinde kaldım. Bu zavallının bizim yolumuzu kollamaktan başka bir işi yoktur acep?”

Saffet telaşla:

“Kimin?”

“Sana ilgisini açıklayan beyefendinin...”

“Ay üstüme iyilik sağlık, yine o burada mı?”

“İskelede duruyordu. Bizi görünce vapura girdi.”

“Hani bakayım? Hani bakayım? Göster... Çabuk... Göster... Nerde? Hangisi?”

“Bu kadar telaşa düşme ay efendim! Daha beyin yüzünü görmeden ısıtmasına uğradın? Bizi tanıdı dersin? Beni tanıyamamıştır. Peçem kalındır. Biçimim de nazik tertiptir. Bir erkek bu vücutta yüz karıya rastlar. Yüzleri kapalı olunca kim olduklarını fark edemez. Fakat sen çarşafının içinde, dünyanın karlı tepesini keşfe giden Andre’nin balonuna benziyorsun. Sekiz çarşafa girsen yine tanınırsın...”

“Dudu çalçeneliği sonra et canım... O bey hangisi? Şimdi onu göster.”

Dudu içeriye bakan kamara penceresinin perdesini bir miktar aralayarak dışarısını gözden geçirdikten sonra:

“İşte mevki tarafının ucuna, bizim kamarayla karşı karşıya oturmuş... Gözlerini buraya dikmiş... İltifat bekliyor. İşte gözüktüyor ki bizi tanımıştır.”

Saffet yürek çarpıntısıyla perdenin aralığına gözünü uydurarak:

“Ha şu karşıda, parmaklığın yanında uca oturan mı?”

“Gözlerin aydın olsun, ha işte odur... Senin için gözlerinden su boşanıp da ortalığı sele boğan beyefendi...”

Saffet kekeleyerek:

“Sevimli delikanlı...”

“Sevimli de ne sözdür efendim? Düpedüz kıyak bir gençtir vesselam. Yanaklarına pembe pembe kan oturmuş... Gözleri birer siyah üzümdür. Ter bıyıkları kaş gibidir. Her şeyi güzeldir; lakin arsızdır, git demekle gitmiyor. O ufak üzüm gözlerinden bu kadar yaş nasıl çıkar, anlamıyorum? Fakat hanımın artık perdeyi kapa, şu tarafa otur. Farkına varırsa ki ona bakıyoruz deyi şimdi gözlerinin musluklarını açar, makinelere kadar vapuru su basar.”

“Amma ettin ha Dudu! Biraz daha bakayım, ne olur? Ben baktığımı ona göstermem.”

Vapurun yanaştığı diğer bir iskeleden yan kamarasına birtakım yabancı hanımlar geldi. Dudu ile Saffet pencerenin önünden çekilerek sözü kesmeye mecbur oldular.

Saffet âşığını kaç gündür hayallerinde gözlerinin önünde canlandırmaya uğraştığı gibi sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu bulmamıştı. Hayli geceden beri zihnini aydınlatan, sinirlerini oynatan o gönül çelen hayal ile perdenin aralığından şimdi gördüğü bu hakikat arasında güzellik açısından çok fark vardı. Fakat hayal gücünün özene bezene yarattığı o hayal, biraz evvel görülen hakikatin önünde aniden eridi, dağıldı. Şimdi gönlünde onun yerine perdenin arkasındaki çehre geçti. O dakikada âşığının pembe çehre, siyah göz, ince bıyıklarındaki güzelliğe, çekiciliğe bin hayali feda ediyor, dünyada erkek kısmına özgü bir güzellik heykeli yapılması

gerekse ona model ancak Dudu'nun gösterdiği o çehrenin olabileceğine dair verdiği kararda tereddüt etmiyordu.

Sevmekte, benzersiz sevmekte, güvenle sevmekte manevi yönden, maddi yönden ne büyük bir hayat tesellisi vardır! Dünyanın can dayanmayacak bütün kederlerine, tahammül edilemeyecek bütün dertlerine karşı koyacak her dilde yalnız şu kelimelerdir: “Sevmek”, “sevmek...” Sevil- diğine inanarak sevdiğini hisseden bahtiyardır. Gençliğin, hayatı uzun bir sevda gibi gören gençliğin, hep o dokunaklı gözyaşları, buna inanmamaktan ileri gelen bir hisle dökül- müyor mu? Hayallerimizin bütün boşluğunu dolduracak işte yalnız şu kelimeler değil midir? “Sevmek”, “sevmek”. Ha- yatın boşluğu, usanç verici boşluğu bu iki kelimecikle doldu- rulamazsa gençlik altın kanatlarıyla hayallerin gökyüzünde artık uçamaz, belki çırpınır. Artık onun nağmeleri, tabiatın ahenkli şarkısından alınmış bir ezgi değildir. Acı bir yakınma feryadı, bir şikâyet çılgılığıdır.

Zavallı Saffet, kocasından evvela yürek dondurucu bir il- gisizlik, gitgide dayanılmaz bir nefret yüzü gören bu kadın şimdi âşığını düşündükçe kendinde bir sevda sıcaklığı bulu- yor, hayatının o keder okyanusunu artık sevda dolu görüyor; dünyada, yaşamada büyük bir lezzet bulunduğunu anlıyor, artık sevilmediğini hissediyordu. Kendini, kalbindeki boşlukla- rın alamayacağı geniş bir mutluluk hâli istila etmiş, bulun- duğu kamaraya değil dünyalara sığamayacak gibi bir hâle gelmişti. Saffet'in ömründe hissetmediği bir şeyler oluyordu. Ayıp olmasa da kamaraya giren o yabancı kadınlara, “Ha- nımlar duydunuz mu? Beni bir bey seviyor, benim için ya- nıyor, ölüyor, bayılıyor. İşte kendisi de şurada erkekler mev- kiinde oturuyor. Perdeyi azıcık aralık etseniz görebilirsiniz. Haydi, bakınız, bakınız da güzel mi değil mi bana doğrusunu söyleyiniz,” demek istiyordu.

Saffet bu düşüncelerdeydi. Dudu ise köprüye çıkınca bu sınıksız âşığın takibinden yakayı kurtarmanın nasıl mümkün

olabileceğini düşünüyordu. Nihayet vapur köprüye yanaştı. Müştak'ın Saffet'i tanıdığına Dudu'nun hiç şüphesi yoktu. Lakin o kalın, siyah peçe altından kendinin tanınıp tanınmadığını bilemiyordu. Eğer sımsık âşık, Dudu'yu tanıyamamışsa Saffet'in yanında yabancı sayacağı bu çarşafli kadının mahremiyetinden çekinerek belki kendilerini takibe kalkışmaz çıkarımında bulundu.

Halk vapurdan boşanırken bunlar da kamaradan çıktılar. Dudu'nun tahmini doğru çıktı; çünkü Müştak'ın bakışından, tavrından Saffet'i tanıyıp Dudu'yu tanıyamadığı anlaşıyordu. Erkek, kadın kalabalık birbirine sıkıştı. Uğultuya benzeyen bir şamata arasında kısa aralıklarla mevki memurunun, "Acele etmeyelim hanımlar! Erkekler çıksın," sesi işitiliyor, arada bir çocuk ağlaması, "Hamal ister misin? Hamal?" sesleri hafif bir istim gürültüsüne karışıyordu.

Mevkisiz taraftan hücum eden kirli, ağır ağır hamal kokar bir halk göğsüyle, koluyla, eliyle süslü bir beyi, temiz bir mösyöyü, güzel kokular saçan bir madamı, zarif bir hanımı iterek kakarak yürüyordu. Hamal, rençber, bahçıvan kıyafetli bazı herifler, arkalarındaki koca bir küfenin yahut murdar bir döşek yorgan tomarının, yani bunlara benzer hacimli, kötü kokan bir yükün o kalabalık içinden belki bir metre küp yer açarak geçtiği esnada etrafında meydana getirdiği sarsıntıyı, itmeyi, kakmayı diğer türlü hasarı düşünmeyerek pervasızca yürüyorlardı.

Önde bulunanın dört parmak yürümesine ayak uydurarak ilerlemek suretiyle bir telaş içinde ağır ağır akan bu halk arasına Dudu ile Saffet de girdi. O vakte kadar uzakta duran Müştak, tam önünden Saffet'in geçeceği esnada akına dâhil oldu.

Elindeki on günlük hayat simitleri, kurabiyeleri gösterip imrendirerek ağlatacak çocuk arayan kahvecinin, "Sıcak simit, peynir, taze sakız kurabiyem, Urus bademi, ilimon şeker..." nidalarıyla mallarını saymaya da kanaat etmeyerek

vapur hademesinin ahaliye, “Haydi ef'endim, yürüyelim!” uyarılarıyla yaptıkları aşağılamalara aldırmadan, “Kahvecis... sucis...” sedalarıyla halkı hâlâ kahve içmeye çağırma-
ları da şaşkınlıkla işitiliyordu.

Müştak ötekini kaktı, berikini itti, Saffet'e kadar yaklaştı. Dudu kendini bildirmemek için önüne bakıyor, hiç sesini çıkarmıyordu. Saffet arkasından gelenin o bey olduğunu gördü. Âşgının kendine bu kadar yaklaştığını, çarşafına sürtüldüğünü hissettikçe o insan akıntısı arada bir dalgalanarak vücut vücuda bir didişme, hatta tazyik meydana geldikçe gelin hanımın baştan ayağa bir çarpıntı, bir titreyiş yakalıyordu.

Müştak, onları hiç tanımaz yabancı bir erkek gibi duruyor, söz atmak cüretkârlığında bulunmuyordu.

Çok sürmedi, köprüye çıktılar. Müştak hakikaten Dudu'yu tanıyamamıştı. Onu mahremiyetinden korkulur bir yabancı sanarak o zamana kadar güzel idare etmiş olduğu bu ilanıaşk meselesine bir falso harekette bulunmamak için artık kadınların yanına yanaşmayarak çekildi gitti. Hanım, hizmetçi de köprü başından bir arabaya bindiler. Dudu arabada peçesini biraz sıyırıp geniş geniş bir nefes alarak:

“Hele elinden kurtulduk. Nasılsa bugün peşimizi bıraktı. Şaşıyorum bu bey acaba bizim köyde oturuyor? Hiç işi gücü yoktur da her gün her saat bizim vapura bindiğimizi gözetliyor?”

“Aman sıkıldım. Kan ter içine battım. Bizim köyde önceleri hiç böyle bey yoktu. Bu yeni türedi. Galiba bu sene buraya gelmiş olmalılar. Fakat Dudu, çiçekli kâğıdı nereden alacağız. Keşke Beyoğlu'na çıksaydık...”

“Ondan Bayezit'teki kâğıtçılarda vardır...”

“Pek zannetmem, beyin bize gönderdiği mektup kâğıdının örneğini İstanbul'daki kâğıtçılarda bulamayacağız zannediyorum.”

“Ona örnek olmasın da başka çeşit olsun. O bize kamelya gönderdiyse biz de ona menekşe karşılık ederiz.”

“O kâğıdın sanatı yalnız çiçekli olmasında değildi. Dikkat ettin mi bilmem, başka bir marifeti vardı.”

“Hayır, dikkatinde olmamışım. Başka marifeti nedir ki?”

“Koklandığı zaman tıpkı zambak gibi kokuyor...”

“Natural çiçek gibi koku da veriyor? Ah ne zaman kokladın da koktuğunu duydun?”

Böyle konuşurlarken araba da Bayezit’e geldi, indiler. Baş taraftaki dükkânlardan birine yaklaşıp abani²²⁵ sarıklı, sarı sakallı bir zatın önünde durdular, Dudu eğilip yavaşça:

“Efendi, mektupluk kâğıdı vardır?”

Dükkân sahibi satrançlı bir kutu çıkararak:

“Hangi türden istiyorsunuz? Adi mi, orta mı? Çok şükür dükkânımızda hepsinden var.”

Dudu: “Ayla²²⁶ bir şey olsun efendim.”

Kağıtçı: “Âlâsından mı olsun? Pek güzel... (Mavi zemin üzerine çiçekli diğer bir kutu çıkararak) İşte efendim... En âlâ İngiliz kâğıdı işte budur. Bakınız kutunun üzerinde yazar. İngilizce bilerseniz okuyunuz. Bunu İngiltere’de bir fabrika çıkarır, yalnız biz getiririz. Diğer buna benzer gördükleriniz taklittir.”

Dudu (Sıkılarak): “Efendim, biz posta mektupluğu için istemiyoruz. Hani ya çiçekli, zarif çeşitleri vardır?”

Kağıtçı hafif bir tebessümle:

“Ha anladım, siz çiçekli mektupluk kâğıt istiyorsunuz...”

(Yavaşça) “He evet...”

225 Daha çok bohça ve sarık yapımında kullanılan sarımsı bir kumaş. (y.h.n)

226 Âlâ. (y.h.n)

“Ondan da var...”

Kâğıtçı yaldızlı, çiçekli kabartmalı birkaç çeşidinden çıkarır. Dudu bunları birer birer koklayarak:

“Efendim bunlar kokmuyor. Kokanlardan olsun...”

Kâğıtçı sırtarak:

“Ben de olan işte bunlar, kokarı yok. Mutlaka kokanından arıyorsanız Balat çarşısına gidiniz... Buradan iki dükkân aşağısına da bir sorunuz, belki orada vardır.”

Bu tavsiyesi sonrasında kâğıtçı aşağıdaki dükkânlardan birine bağırarak:

“Sabri Efendi! Bak müşteriler geldi. ‘He efendim, kokar olsun...’ diyorlar. Bunlar karşı malı ama kıyafet değiştirip çıkmışlar. Bir dalavereleri var. Kokulu mektupluk varsa çıkar, pek paranın gittiğinde değil...”

Kadınlar giderlerken arkalarından kâğıtçı:

“Biri sağlam karşı gülü... Ötekine bak, karaman kuyruğu gibi bingildayarak yürüyor... Ha maşallah! Karaman’ın koyunu sonra çıkar oyunu.”

Kâğıtçıların bu yolda alay etmelerine hedef ola ola dört, beş dükkân dolaştılar. Nihayet kokulu türden çiçekli birkaç kâğıt, zarf aldılar.

Şimdi mektubu yazdırmak gibi önemli ve zor bir taraf kaldı. Dudu’nun kendince Küpçüler Sokağı adını verdiği yere doğru gittiler. Bilinen yazıcı barakalarını birer birer gözden geçirerek yukarıdan aşağıya bir boy yürüdüler.

Bu bir sıra yazıcı dükkâncıkları cidden görülmeye değerdir. En büyüğünün içinde bir insan iki kolunu açarak rahat rahat gezinemez demekle bunların darlığı hakkında gerçek bir fikir verilmiş olamaz. “İstanbul tramvay arabalarından birini ikiye bölsek bunlara kıyasla çok geniş iki dükkân vü-

cuda gelmiş olur,” tarifi de tam manasıyla yeterli gelmez. “Bunlardan ikisini, belki de üçünü bir öküz arabasına yükleyerek istediğimiz yere kolaylıkla taşıyabiliriz,” demiş olsak bu dükkânlarla irice bir sandık, bir tahta balya veya ambar arasındaki benzerliğe bir dereceye kadar yaklaşmış oluruz.

Bayezit Cami-i Şerifi’nin güvercinler kapısına karşı gelen Acem kâğıtçı dükkânlarının arkasındaki sokakta bu kâğıtçı dükkânlarının arka duvarlarının önüne, tarif etmek istediğimiz yazıcı barakalarından sekizi, onu bir sandık gibi yan yana bir sıra dizilmiştir.

Kırmızı aşı boyasına ve sair renklere boyanmışları da vardır. Hemen hepsinde giriş namına ancak iki karış kare şeklinde birer pencere ile bu pencerelerin iki misline denk birer kapıcık görülür. Pencere adını vermekte biraz cömertlik yaptığımız bu deliklerin önünde bazen yazıcının kazancının bolluğuna delil olacak birer toprak saksı, mevsimine göre fesleğen, şebboy, kına çiçeği saksıları bulunur. Öğleden sonra bu dükkânların tepesinde güneş kaydığı gibi Bayezit Meydanı’nı rüzgâr inletse vaziyetleri hasebiyle yine bunların havadan pay almalarının ihtimali yoktur. Güneşin sıcaklığı, rüzgârın mahrumiyeti, bu dükkânları birer hamam tenhaliğine çevirdiğinden yaz günleri yazıcı efendiler, göğsü bağı çözerek, kollarını sıvayarak yarı dekolte birer şekil alırlar. Yazıcılardan bazıları o sıcak tenhaliğin içinde saatlerce bir müşteri gelmesini bekleyerek artık yorgun düşüp dükkânın genişliği nispetinde bir beden istirahatiyle oraya uzanır, uyu-yakalır. Dükkân sahibinin bu ağır uykusundan faydalanan bir sokak köpeği kapıdan başını sokar, fasulye piyazı, ciğer kebabı türünden yiyeceklerle o sabah edilmiş kahvaltının peykenin altında duran bulaşık kaplarını bir güzel cilalar. Diğer bir köpek ziyafete katılmak için dükkâna dahil olur. Köpekler arasında kavga başlar. İlk hırıltılar yavaş, zararsız geçer. Mesele havhava, dişlemeye varınca âdeta dükkân sarsılır. Yazıcı efendi uyanır, kendi uykusu esnasında köpeklerin böyle

bulaşık temizlemek için peyke altına girmeleri gibi sürekli tekrarlanan olaylardan dolayı tedbir olarak dükkânın bir köşesine evvelce dayamış olduğu sopaya hemen el atar. Bir iki pat küt... Köpek havlamalarının önü alınır. Yalnız amansız bir tarafına şiddetlice sopa yiyen köpeğin artık bilemem hangi dokunaklı makamdan kısık kısık, keskin keskin, tizden, kabadan karışık o acılı havlaması gittikçe uzaklaşarak iştirilir. Bir müddet sonra aşçı Kırkor tabaklarını almaya geldiği zaman yazıcı efendinin yemeği yedikten sonra bulaşıkları böyle temizleme işindeki bu merakını takdir ederek o zahmetten kendi kurtulmuş olduğu için kabını kacağını alarak sevine sevine gider.

Bu dükkânları, hele bunların içerisinde oturan yazıcı efendileri yukarıdan aşağıya birer birer inceledikleri esnada Dudu yavaşça dedi ki:

“İşte şu karşıda oturan, geçende mektup okuttuğum ihtiyardır. Ona gitmeyelim, pek zevzek bir heriftir.”

Bu defa bir orta yaşlısını seçtiler. Saçına, sakalına kır serpmiş, karaca kuruca simalı, ufak tefek vücutlu bir yazıcı efendi arkasını barakanın duvarına dayamış, dizlerini dikmiş, yarı yatar yarı oturur, yarı uyur yarı uyanık gibi gözler, yarı kapalı bir hâlde kendinden ha geçiyor ha geçmekteyken küçük yazı dükkânına iki vardakosta²²⁷ hanımın yaklaştığını o rehaveti, o yumuk gözleri arasından fark ederek derlendi, toparlandı. “Buyurun efendim!”i bastırdı. İçeriye evvela Dudu girdi. Artık dükkân dolmuştu. Saffet’e yer yok gibiydi. Yazıcı efendi telaşla hanımların altına birer kahveci iskemlesi sürdü. Yarı içeride yarı dışarıda oturdular. Ekşi ekşi ter, keskin keskin bekâr kokan bu kulübeciği yaseminlerden, leylaklardan, yedi dağ çiçeklerinden yapılmış güzel bir koku, bir hanım kokusu istila etti. Müşterilerin bu gönül okşayan kokusuyla gönlü açılan, gözleri parlayan yazıcı, bunlara nasıl ikram edeceğini, ne diyeceğini bilmiyordu.

227 Argoda iri yarı, gösterişli kadın. (y.h.n)

Dükkânın içine iki yanlı kerevet yapılmış, üzerine ot minderler döşenmiş, daha üstüne kırmızı satrançlı soluk, kirli bir örtü serilmiş ki fabrikasından, tezgâhından çıktı çıkalı su görmeden solan bu örtüye sürünmemek için Dudu mümkün olduğu kadar çarşafını toplamaya uğraşıyordu.

Kerevetin bir tarafı yazıcının oturmasına diğer tarafı da müşterilere tahsis edilmişti. Fakat Dudu ile Saffet kahveci iskemlelerini o kerevete tercih ettiler. Yazıcının önünde bir çekmece vardı. Bunun altı üstü biraz muayene edilse o hizmet için, o kullanım için özellikle bir marangoz elinden çıkmadığı görülür. Çekmece adını vermekte pek acele ettiğimiz bu şey âdeta bir gaz sandığıdır. Yapılma amacı gözlerden gizlenmek için üstüne, yanlarına muhtelif çeşitte muşamba parçaları mihlanmıştı.

Bu çekmecenin üzeri galiba kahve tepsiliğinden emekli, boyaları, cilası dökülmüş, eski rengi neymiş kim bilir, şimdi ki hâli paslı, siyah bir teneke parçasından başka bir şey olmayan bir tepsi içerisinde çeşitli renk ve şekillerde bir hokka, bir rîgdan,²²⁸ bir süngerlikten ibaret bir yazı takımı süslüyordu.

Bu gaz sandığının açık tarafı ona, yani yazıcı efendiye doğru çevrilmişti ki yan yatırılmış kapaksız bir dolap gibi bunun içine yazıcı efendi, kirli çorap, mendilden tutunuz da başkalarının görmesinde beis olan olmayan bütün özel eşyalarını tıktırmıştı. Dükkânın içerisi gazeteyle kâğıtlanmış, geçen zamanla bu gazeteler kirli sarı bir renk almış, tahtaların dikine ek yerlerinden parmak enliğinde yol yol ayrılmıştı.

Yazıcı efendi kaleme aldığı belgelerin tarihlerini kaydederken şaşırmamak için adi cep takvimlerinden koparılmış on beş günlük küçücük bir sayfayı yanı başına yapıştırmış, bazı muvakkithane²²⁹ pencerelerinde görüldüğü gibi senenin günlerini saymak için duvar takvimi yerine böyle adi cep

228 Yazılanları kurutmak için kullanılan kumun içerisine konulduğu kap. (y.h.n)

229 Eskiden genellikle camilerin yakınlarında bulunan ve halkın saatlerini ayarlamak için başvurdukları muvakkitlerin durduğu yer. (y.h.n)

takvimlerinden sayfaları koparmayı besbelli iktisada daha uygun bulmuştu.

Dükkânın en büyük ziyneti kapıdan başlarını sokan müşterilerin tam karşısına gelecek, onların ilk başta gözlerine çarpacak bir noktaya asılmış, çerçevesi sinek tersiyle simsiyah kesilmiş bir tabloydu. En güzel yere asılan bu tablonun ne talik²³⁰ ne divaniye²³¹ benzeyen karmaşık, garip bir yazıyla yazılmış hikmetle süslenmiş satırları şuydu:

*Felek bir elektir eler yağmurun
Kuraklık olsa da ne gam çal tamburun
Ger yoğsa şu cihanda bağ-ı ma'mûrun
Gül açmış ya ki açmamış ne umurun*

Tablodaki şiirin şairinin Âşık Ömer'in çömezleri kadar bile şairlik yeteneğinin olamadığı görülüyor; fakat bu mısralar, şiir ilmine parlak birer felsefî kural olmaktan ziyade o küçük yazı dükkânına uygun bir çeşit süslemeydi. Çünkü buraya müracaat edenlerin hemen tamamı ümmi²³² olduğundan bu tablonun onlar için değeri yalnız bir süs -karabiber tanesi gibi nakışlı bir yaprak- olmaktan başka bir şey değildi. Yazı denilen o siyahlık, eğri büğrü paralel şekiller onların zihninde hiçbir anlam ifade etmiyordu.

Tablonun anlamına gelince yazarın kuraklıkta tambur çalma tavsiyesi, yazıcı efendinin iki avucuyla alkışlayacağı filozofça bir düşünceyi içeriyordu. Zira barakanın damına döşeli kiremitlerin uzunluğu, çatının meyline bir türlü uymadığından yağışlı havalarda tamburayı, tavandan elek gibi süzülen yağmurun tım tım damlaması çalar, bundan dolayı yazıcı efendiye artık Haydın'ın²³³ kuklaları gibi sade oynamak kalır.

230 Bir çeşit el yazısı stili. (y.h.n)

231 Eskiden genellikle fermanlarda kullanılan bir çeşit el yazısı stili. (y.h.n)

232 Okuma yazması olmayan kimse. (y.h.n)

233 Franz Joseph Haydn (1732-1809): Mozart ve Beethoven'i etkileyen Avusturyalı klasik müzik bestecisidir. (y.h.n)

Halkın yazı işlerine tahsis edilen bu barakacağıza her türlü insan başvurduğundan yazıcı efendi müşterileri içinde bal alınacak çiçeği artık ilk bakışta tanımak melekelerini kazanmıştı. Kirli ensesini kaşıya kaşıya dükkândan başını sokarak Ürgüp’e, Üsküp’e, Tosya’ya, Amasya’ya çıkıktırtacağı mektubu bir köy halkına birer birer selam sığıdırmak gibi birkaç tabaka kâğıdın alamayacağı zor anlaşılır, imlaya gelmez isimler ve garip tanıdıkların sayılmasından ve uzun uzadıya duyguları tariften sonra para vermeye gelince bir onluk, niha-yet yirmilikle sözü kısa kesmeye bakan bir müşteriyle böyle içeri girer girmez güzel kokularıyla dükkânı bahar bahçesine çeviren hanımlar arasındaki farkı görmek büyük bir zekâyâ, uzun bir tefekküre muhtaç değildi.

Yazıcı efendi gaz sandığı önündeki kendine ayrılmış bölümde sağ dizini yere yatırıp solunu dikerek arkasını da biraz kamburlaştırdı. Bu hâliyle emredilecek şeyi yazmaya hazır bulunduğunu anlatıyordu. Yazıcı, müşteri hanımlara, müşteriler yazıcıya bir müddet baktı. Gerçekten de mesele taraflar arasında bir müddet tereddüde neden olacak kadar nazikti. O kıyafette hanımların dükkâna gelme maksatları Bartın’a, Trabzon’a mektup yazdırmak olmadığı yazıcı efendiye göre kesin bir emirdi. Fakat müşterilerinin açıklamalarını kolaylaştırmak için yazıcı tarafından ufak bir girişe, bir başlangıca gerek vardı. Bundan dolayı dedi ki:

“Efendim dünyada her şey başa geliyor... Şimdi sizden evvel iki hanım geldi. Âşıkâne uzun bir mektup yazdırdılar. Bunu yaldızlı, çiçekli kâğıda temize geçirttikten sonra müsveddesini de yaktırdılar. Bakınız...”

Yazıcı peykenin örtüsünü sıyırdı. Hakikaten bir avuç kadar kâğıt külü görüldü. Dudu, yazıcının bu sözlerinden, özellikle peykenin altında gördüğü kâğıt küllerinden cesarete gelerek:

“Bizim de imla ettireceğimiz şey tıpkısı buna benzer bir âşıklık maddesidir. Fikrine gelen lafları evvela bir kâğıda ko-

yarsın. Onu yüksek sesle bir okursun, biz dinleriz. Hoşumuza gelirse çiçekli kâğıda geçirirsin. Arta kalacak minotu o hanımlara ettiğin gibi kirbitin alevine tutarsın yanar. Külünü de dışarı puf edersin.”

“Pekâlâ! Nasıl emrederseniz öyle yaparım... Bende çiçekli kâğıt da vardır.”

“Biz kâğıt almışız... Sen minotu bakalım nasıl düzenleyeceksin?”

“Minot nedir?”

“Yazılan ilk fikirleri adi bir kâğıdın üzerinde koymazsın? İşte ona minot derler.”

“Ha müsvedde...”

“He evet efendim, müsvedde...”

“Affedersiniz, mektup kimden kime yazılacak?”

“Bir hanımdan bir beyefendiye...”

“Hanım evli mi, bâkir mi, dul mu?”

“Uzun etmeyiniz efendim... Bu işin içinde ne bakır vardır ne kalay! Bir bey bir hanıma, defa hanım da o beye tutulmuştur.”

“Affedersiniz, darılmayınız efendim. Meseleyi tamamıyla anlayalım ki ona göre bir şey kaleme alalım...”

“Meseleyi ta bitiminden anlamak merakındasın? İstiyorsun ki âşık, maşukun biyografilerini hikâye vereyim? Hayır, bu olamaz. Farz et ki Piyer, Jan’ı sevmiştir. Bundan öteye meydana isim koyamam... Böylece yazabilirsin?”

“Hayır efendim anlatamadım. Bu mektubu yazdıran hanım kocalı mıdır, dul mudur, kız oğlan kız mıdır?”

“Biz buraya sorulara cevap vermeye gelmedik! Farz et ki öyledir. Farz et ki böyledir, evlenmiş evlenmemiş kadınların âşıklık mektupları başka türlü yazılır?”

“Evet, başka türlü yazılır...”

Yazıcının bu cevabı üzerine Dudu ile Saffet sessizce, düşünce yoluyla konuşmuşçasına bakıştılar. Bu açıklamalarıyla herife ne dereceye kadar açılmanın uygun olabileceğini tayine uğraşıyorlardı. Nihayet Dudu:

“Yalnız sana şu kadarını diyebilirim ki hanım evlidir. Belaya benzer böyle bir sevdaya uğramıştır. Bu işin dibinden kıyak bir hır çıkacağını düşünemeyerek mektuba cevap etmeye kalkışmıştır. Anlayabildin? Sen ki yazıcısın, sana bir laf ederlerse sen ondan bin anlam çıkararak sözü uzatırsın... Artık meseleyi bundan öteye kurcalamayasın. Daha fazla söz etmeye korkarım...”

Yazıcı gerçekten de bu tuhaf müşterinin bir sözünden bin mana çıkarmaya uğraşarak:

“Demek size beyden bir mektup geldi. Şimdi ona cevap yazdırmak istiyorsunuz?”

“Yazıcı olunca böyle feraset olmalıdır. Evet, anladığınız gibi... Bize mektup geldi, şimdi ona cevap edeceğiz.”

“Öyle ise o mektubu görmeliyim ki ona uygun bir cevap yazabileyim...”

Dudu ile Saffet mektubun yazıcıya gösterilmesinde bir beis olup olmadığını açıklamak istercesine yine birbirlerine baktılar. Zaten mektup evvelce de diğer bir yazıcıya okuturulmuştu. Doğrudan gelen mektup görülmeyince cevabın istenilen şekilde yazılmayacağını ikisi de kabul ederek mektubu çantadan çıkarıp verdiler. Yazıcı kaşlarını aşağı yukarı oynatarak, dudaklarını kıpırdatarak, arada bir bazı kelimeler üzerinde durarak gözlerini büzüştüre büzüştüre anlam inceliklerine nüfuz etmeye uğraştığını gösterircesine garip yüz hareketleriyle mektubu başından aşağıya kadar okuyup bitirdi. Okumasının sonunda üç defa başını sallayarak:

“Güzel kâtip elinden çıkmış. Güzel, güzel, çok güzel... Şimdi buna yine böyle güzel bir cevap ister, değil mi? Başüstüne... İstedığınızden daha iyisini yazmazsam, ben de o beyi hüngür hüngür ağlatmazsam vereceğiniz para helal olmasın. Yine kalbiniz temizmiş ki bana geldiniz. Eğer bitişik yazıcıya gideydiniz size yeni romanlardan ezberlediği mektuplardan birini yazardı. Çünkü herifte hiç zihin kuvveti yoktur, hep basmakalıptır. Yeni romanlar malum ya açık Türkçedir. İşte yazacağı mektuplar, ‘Efendim, geçen hafta sizi Göksu’da gördüm, güzelliğinize vuruldum. Cayır cayır yanıyorum. Bu hafta yine gidip orada sizi bekleyeceğim,’ türünden şeylerdir.”

Dudu, şiddetli bir itiraz tavrıyla:

“Hayır efendim, bizim mektuba böyle adi laflar sokmayınız. ‘Göksu’ya gitmişim, seni onda görmüşüm, güzelliğine vurulmuşum...’ Sanki bunlar da sözdür? Böyle lafı ben de ederim. Biz elenika temiz laf istiyoruz. Lafın temizi, yükseği, eder etmez anlaşılmayanlarıdır. Bize gelen mektupta o beyefendi, ‘Çeşmelerimin suyu boşanmış, avluyu sel basmıştır,’ demiyor? Sen de ona karşılık, ‘Gönlümün havuzunun köşesi patlamış, yukarıdan aşağıya sel revan olmuştur,’ dersin. Lakin bunu böyle demeysin, elenika tarzında beyan edersin.”

“Siz merak etmeyiniz, istediğinizden âlâsını yazarım. Sizin bir diyeceğiniz var mı onu da söyleyiniz.”

“Ateşle, suyla daha nelerle sevda anlattırılmak âdet ise onları dizip dökerek sıralayınız. Sonra sıkı sıkıya tembih edersiniz ki o beyefendi bu meseleyi sırlı küp gibi içinde tutarak dışarı sızdırmassın.”

“Başüstüne!”

Yazıcı efendi kalemini maktain²³⁴ üzerine boylu boyuna yatırarak kalemtıraşıyla çıt çıt ucuna bir iki defa bastırdı. Pü-

234 Eskiden kâşî kalemlerin uçlarını kesmek, yontmak için üzerine yatırıldığı boynuzdan veya kemikten yapılmış alet. (y.h.n)

rüzden kurtardığı sihirli kalemini başparmağının tırnağı üzerine alarak çatlağını yokladı. Yarık derin, biçimli, simetrikli. Kamış kalemin hareketlerine bu şekilde çekidüzen verdikten sonra yarım tabaka kâğıdı ortadan biraz eğimli bir şekilde katladı. Kalemi aldı ele, girdi yola. Artık o beyaz zeminde alabildiğine dolaşacaktı. *Defter-i Aşk*, *Zenannâme*, *Hûbânnâme*²³⁵ ve bunlara benzer aşkla ilgili eserlerden hafızasına almış olduğu birçok ifadeler, mısralar vardı. Ezberlediği şeyleri benimseyerek artık kendi zihninin birer malıymış gibi kullanır, konuyla ilgisi olsun olmasın hep onları dizer dökerdi.

Gözlerini karşıkı medresenin duvarına dikti. Kalemi kâğıda temas ettirmeksizin havada bir iki defa oynattı. Bu hareketi tıpkı çevik bir atın geniş bir koşu alanına salıverileceğini hissederek eşinmesi kabilindeydi. Etkileyici, keskin, dokunaklı bir başlık arıyor, görür görmez, okur okumaz, ilk nefeste Keşan tömbekisi²³⁶ gibi beyne saracak sert bir tabir düşünüyordu. Hitaplar bir kere satırların üstüne kendine özgü heybetiyle oturdu mu artık mektubun alt tarafı yürür. Yazıcı bir-iki defa gözlerini kırıştırdı. Hep medresenin duvarına bakıyordu. Düşündü, düşündü. Döndü, medreseden mezarlığa çevirdi düşüncelerini. Mezar taşlarının kitabelerinin açılış sözü nedir? “Hüve’l Hallâku’l-Bâkî”²³⁷ yahut “Ah mine’l-mevt”²³⁸ değil mi? Hah işte tamam... Ufkun ötesinden bir ay doğar gibi yazıcının zihni yavaş yavaş aydınlanarak nihayet başlık ortaya çıktı. “Ah mine’l-aşk...”²³⁹ Yazıcı bu tamlamayı oluşturan dokuz harfi son derece yoğun bir aşk ve şevkle kâğıdın üzerine resmetti. “Ah”ın “he”sini o kadar yuvarlak yaptı, aşkın noktalarını öyle keskin çıkardı ki yazdığı şey mektup mudur yoksa bir tablo mu yapmaktadır, unutarak kâğıdı şöyle karşıdan tuttu. Yazıya baktı, güzel yazısına

235 18. yüzyıl Divan şairi Enderunlu Fazıl’ın güzelleri anlattığı mesnevi türündeki eserleridir. (y.h.n)

236 Bir çeşit keskin nargile tütünü. (y.h.n)

237 “Baki kalacak yalnızca Allah’tır” (y.h.n)

238 “Ah! Ölümdendir” (y.h.n)

239 “Ah! Aştandır” (y.h.n)

bayıldı. Yazıcının bu telaşlarından kâğıdın üzerine güzel bir şeyler yumurtladığını Dudu bile anlayarak sevinçle gülümsemesini saklayamadı.

Çarşafı içinde, o kalın peçe altında Saffet sıkıldı. Yazıcıya biraz arkasını dönerek yüzünden peçeyi biraz eğimli bir şekilde kaşlarının üzerine doğru yarım sıyırdı. Kocasını kıskanmak gibi dayanılmaz bir derde uğradığından beri uykusuz geçirdiği ıstırap dolu gecelerde iç sıkıntısıyla tütüne alışmıştı. Çantadan bir sigara çıkardı, şamalı kibritle yaktı, içmeye başladı. Genç kadın o sandık kadar dükkânın tavanına sigaranın dumanını savurmaktayken yazıcı da “Ah mine’l-aşk”tan sonra kalemini kapıp salıverdi. Kâğıdın üzerinde süzülen kalem, söylediği incileri püsküre püsküre ahenkli bir cızırtıyla koşuyordu. Fakat artık yazıcı, bakışını medresenin duvarından ayırarak çarşafın siyahlığı içinde beyazlığı, pembeliği birkaç kat daha fazla parlayan Saffet’in dolgun, yuvarlak, akıl karıştıran yanaklarına dikmişti.

Yazıcı coştı, karşısındaki bu al yanaklı, tombul, taze kadın geceleri sıkıntılı yatağında mahrumiyet ateşiyle kavrulduğu esnalarda rüyasında görmeye uğraşıp da göremediği afetlerdendi. Arayıp da bulamadığı dilberlere karşı bazen gönül yakıcı bir düşmanlıkla *Defter-i Aşk*’tan şu:

*Kıldı bir mertebe tab’ım nefret
Yanıma gelse eğer bir afet
Her nigâhı bana cân-küş görünür
Ruh-ı alı yanar ateş görünür*²⁴⁰

mısralarını haykıra haykıra okurdu. Yine bu mısralar kaleminin ucuna dolaştı. İçini çeke çeke Saffet’e bakarak, “Ruh-ı alı yanar ateş görünür” sözünü bir daha tekrar ediyordu.

Saffet’in yanağının ateşinden fikir kandilini parlata parlata yazıcı, kâğıdı yukarıdan aşağıya karaladı.

240 “Yaratılıştan gelen huyum nefret, bir mertebe kıldı bana: Ne zaman yanıma bir afet gelse, her bakışı bana can alıcı; kırmızı yanakları da ateş görünmektedir.” (y.h.n)

Tatlı bir tebessüm, hafif bir öksürükten sonra, “Dinleyiniz hanımlar!” ihtarıyla, ahın meddini²⁴¹ dört elif miktarını da aşırarak akciğerlerindeki bütün havayla çekip, “Ah mine’l-aşk,” dedi. Bayılmış gibi orada bir mola verdi. “Aşk”ın elif-lamdan sonra kelimenin kendisinden olan üç harfı “a”yı, “ş”yi, “k”yı... şartık diye birbirine öyle bir çarpıştırdı ki Dudu ile Saffet manasını pek anlayamadıkları bu tamlamanın hakikaten mektubun başına geçirilecek “şakrak” bir söz olduğunu teslim ederek beğendiler.

Gönlünün bütün cezbesiyle Saffet’e göz dikerek aşk kelimesini kıra döke telaffuz eden yazıcı, aşkla, şevkle bir daha, “Ah mine’l-aşk” dedikten sonra müsveddenin gerisini okumaya devam etti:

*Letâfette lâ-nazir, güzellikte bî-kusûr, işvede yektâ, cilde bî-hemtâ, lebleri amber, sözleri sükker, ruhları gül, perçemi sümbül, gözleri mestân, nigâhı fettân, mûmiyânım, serv-i revânım, mâl ü menâlim, tende cânım, gonce dehânım, yosma civanım efendim hazretleri.*²⁴²

Hep bu renk renk hitaplar, yukarıdaki “Ah mine’l-aşk”ın arkasından gelenlerdi. Yazıcı efendinin aklındaki kalıplardan birinci numara olan bu hatırı sayılır kalıp kendisinden yazması talep edilen her aşk mektubunun sayfa başlarını süsledi. Mayısta kökçülerin her bünye için etkili bir ilaç olduğu iddiasıyla şahtereden, gelincikten hazırladıkları kanı temizlemekte kullandıkları meşhur ilaç gibi yazıcı da bu “nigâhı fettân, mûmiyân, serv-i revân” reçetesini köre, şaşıya, topala, çolağa, uzuna, kısaya hep kullanırdı.

Yazıcı bu garip tabirleri yukarıdan aşağıya sayıp dökerek “yosma canım”da karar kılınca Saffet, Dudu’ya; Dudu, Saf-

241 Bir hecenin bir harfini, özellikle elif sesini uzatarak söyleme (y.h.n)

242 “İncelikte benzersiz, güzellikte kusursuz, işvede benzersiz, cilde benzersiz, dudakları amber, sözleri şeker, yanakları gül, perçemi sümbül, gözleri sarhoş gibi, bakışları fettan ince bellim, salınan servim, malım mülküm, tende canım, gonce ağzılım, yosma civanım efendim hazretleri.” (y.h.n)

fet'e baktı. Sonra her ikisinin de gözleri yazıcıya dikildi. Bu iki kadın o sözleri doğrusu pek ahenkli, pek kulak okşayıcı, pek manidar bulmuştu. Herif, kendine yöneltilen o takdir dolu bakışlardan kaleminin büyüleyici anlatımının hayrete düşüren etkisini anlayarak sesinin daha da tatlılaştırıp devam etti:

*Cariyenizi dil-sîr buyurduğunuz bir küt'a lütuftnâme-i vefâ-allâmeniz vâsıl-ı dest-i muhabbetim olup mealı okunup her kelimesi yegân yegân sencîde-i akl ü i'zân kılınıp dakayıkı tedkik olundukta bizlere gönül bağladığınız bî-iştibâh anlaşılmış olmakla aşırı bir sevinçle bizim külhân-ı kalbimiz dahi alev-gîr-i nâr-ı aşk kesilerek bir sütûn-i ejder-misâl bâcâ-yı dilimiz ateş püskürerek nâire-i hevâ-yı muhabbetimiz kıvılcım-nisâr hâline gelmiştir.*²⁴³

Dudu bir karış kadar boynunu yazıcıya doğru uzatarak:

“Ellerin dert görmesin, güzel oldu. Lakin ne kadar olsa kadınız. Saçımız uzun, anlayışımız güdük tavuğun kuryuğu gibi kısadır. Türkçenin elenikasını çakamıyoruz. Neler ki yazmışsan bize hafif tarzda bir anlam geçersin? Yani kaleminin dediğini dilinle anlatırsın?”

“Efendim o beyden bir mektup aldığınızı ve anlamını anlar anlamaz külhan gibi kalbiniz kızışarak gönlünüzün bacasının ateş püskürdüğünü ve sevda kıvılcımlarının etrafa saçıldığını yazdım.”

“Çok iyi ettin. Onun mektubunda ne külhan ne baca ne de kıvılcım vardı. Daima onda olmayan sözleri cevap olarak yazarsan elbette nazik bir iş etmiş olursun. Fakat şuna güzelce dikkat et ki külhanla o beyin kendisi yan yana düşmesin. Bel-

243 “Cariyenizi gönlü tok olarak buyurduğunuz bir bölüm vefalı mektubunuzda sevdalı ellerime ulaşmış olup anlamı okunup her kelimesi birer birer akıl elverdiğince anlaşılıp zarafetleri incelendiğinde bizlere gönül bağladığınız şüphesiz anlaşılmış olmakla aşırı bir sevinçle bizim kalbimizin ocağı da alevlenmiş bir aşk ateşine dönerek ejder misali bir sütun olan gönül bacamız ateş püskürerek sevda ateşimiz kıvılcım saçarak bir hâle gelmiştir.” (y.h.n)

ki bundan külhanbeyi gibi terbiyesiz bir laf çıkar. Bey bize gücendir. Dinliyoruz, ardını okuyunuz...”

Yazıcı devamla:

*Zevrakçe-i gönlüm borâ-yı muhabbetle bir eyyâm bocalayarak kayâ-yı aşkınız üzerine düşerek lenger-endâz-ı âh u vâh oldukta küngüre-i asmândan mahtâb-ı kamer-tâb dîdâr-i münevveriyle dil-i zârıma teselli-künân olmakta iken siz cananımı anarak hâl-i pür-melâlim pek yaman seyl-i ekşim (ar-mağan) oldu.*²⁴⁴

Dudu, dikkatli bir şekilde:

“Yazdığınız tam tamına incelikli bir laf oldu; ama biz anlayamadık. Kerem et, bize bunları açık söyle...”

“Gönlünüzün kayığı aşkın fırtınasında bir müddet çalkalandıktan sonra beyin muhabbet kayalığına çarpmıştır.”

“Acıklı bir iş olmuş... Affedersiniz, aklım ermez; lakin kayık demeyip vapur demiş olsaydınız daha büyük bir laf etmiş olmazdınız?”

“Hayır... Siz kadınsınız, her şeye tamamıyla aklınız ermez. Vapur olsa limandan bir kılavuz alır, kayalığa oturmaz.”

“Ha babanın canına rahmet, ben de bu kadar incisini düşünemedim. Yazıcı dediğin her kaideyi tanır, bir avukat gibi olmalıdır.”

“Hep böyle mektuplardaki sözlerin manasından ziyade hoşluğuna bakarlar. Eski divanlarda vapur, sandal yoktur. Hep zevrak ve zevrakçedir.”

“Bu kesim laflarda ne kullanmak âdetse öyle yazınız.”

244 “Gönlümün küçük kayığı sevdanın rüzgârıyla bir zaman bocalayarak aşkınızın kayası üzerine düşerek ah ve vah’a demir atmış olduğundan gökyüzünün en yüksek yerinden ay ışığı gibi aydınlık yüzünüzün parlak mehtabıyla haykıran gönlüme teselli vermekteyken siz cananımı anarak hüzünlenen hâlim pek yaman, gözyaşı selim armağan oldu.” (y.h.n)

“Mektubu göndereceğiniz beyin kaşı gözü siyah değil mi?”

“Evet, siyahtır. Ceylan gibi yakışıklı bir beydir.”

“Tamam, tamam... Beyin güzelliğini övmek için *Hûbân-nâme*’nin kırk birinci bölümü uygun düşüyor. Zaten ben de onu seçmiştim.”

Gerçekten yazıcı efendi kadın ağzından erkeğe yazdığı aşk mektuplarından en ziyade özendiklerine, itinayla kalem yürüttüklerine *Hûbânnâme*’nin kırk birinci bölümünü eklerdi. Bu şiirin pek köhne söylenişi olan eski eserlerden biri olduğunu söyleycenler, bu eski helvanın yeni ağızlara tatlı gelmediğini anlatan müşteriler çok olmuştu. Lakin çare ne? Diğer şiirler içinde yazıcının en ziyade kuvvetle ezberlediklerinden olan sanatlı eser buydu. Kitaba danışmaksızın, durmaksızın bunu başlangıcından sonuna kadar yazabilmek melekesini peyda etmişti. Şikâyetler çoğaldığı için bu meşhur şiirin birçok noktasını değiştirmeyi bir zorunluluk olarak görerek mesela Fazıl merhumun “mest, çakşır,²⁴⁵ şalvar” tabirlerini “cekete, pantolona, potine” çevirmiş, bazı mısraları tamamen çıkarmakla biraz vezinden hariç yenilerini ilave eylemişti ki bu yersiz düzenlemelere uğrayan zavallı şiir, eski sanat ve parlaklığını da kaybederek birtakım yeni hayalcilerin alafranga kıyafetli kantoya çıkardıkları Karagöz gibi pek acayip bir şekle girmişti. Kızıl ümmi olan müşteri hanımlar bu şiire bayılırlardı.

Yazıcı, “Dinleyiniz hanımlar, beyin güzelliğini övüyorum,” uyarısıyla gelecek olan şiir parçalarını okumaya başladı:

*Dilber oldur ki ola şûh-ı cihân
Ola makbûl heme ademiyân²⁴⁶*

245 Erkeklerin iç donu üzerine giydikleri bir tür pantolon. (y.h.n)

246 “Güzel odur ki dünya güzeli ve bütün insanlar arasında kabul görmüş olsun.” (y.h.n)

*Ola meh-pâre ruh-i tâbânı
Ola tamam otuz iki dendânı*²⁴⁷

*Eli ağzına uyar dilber ola
Serviden kameti bâlâ-ter ola*²⁴⁸

*Gelir geçer iken sokaklardan
Başı taşkın ola saçaklardan*

*Çeşmi çekme ola sanki badem
Urula âh ile gören âdem*²⁴⁹

*Dizile nîze gibi müjgâni
Âşık-ı zâra vere lertzânı*²⁵⁰

*Perçemi hem-çün şeb-i târ-ı siyah
Baht-ı âşık gibi her bâr-ı siyah*²⁵¹

*Gül gibi rengi dahi al olsun
Zarar etmez arada hâl olsun*²⁵²

*Gerdeni ola dırâz ü memlû*²⁵³
Olmaya yakası amma yağlu

*Deheni nazik ola hem pek tenk*²⁵⁴
Girmeye ağzına dahi bir denk

*Mumiyânı ola kıldan ince
Zannolunsun kopacak gezdikçe*²⁵⁵

247 "Parlak yanakları ay parçası ve tam otuz iki dişi olsun." (y.h.n)

248 "Eli ağzına uygun ve boyu serviden daha yüksek bir güzel olsun." (y.h.n)

249 "Gözleri badem gibi çekme olsun ve onu gören insan ah edip vurulsun." (y.h.n)

250 "Kırpikleri mızrak gibi dizilsin, inleyen âşığına çarpıntı versin." (y.h.n)

251 "Saçları gecenin karanlığı gibi, her siyah yükü âşığın bahtı gibi." (y.h.n)

252 "Rengi de gül gibi al olsun, zarar etmez arada benim olsun." (y.h.n)

253 "Gerdeni uzun ve toplu olsun ama yakası yağlı olmasın." (y.h.n)

254 "Ağzı hem nazik olsun hem pek dar, küçücük bir şey dahi girmesin." (y.h.n)

255 "Beli kıldan dahi ince olsun ve gezdikçe kopacak zannedilsin." (y.h.n)

*Arkasında ola ceketi siyah
Câna minnet dahi olsa kûtâh*²⁵⁶

*Elinde gantı gözünde gözlük
Şık ola şık rukabâya körlük*²⁵⁷

*Çekilir olmalı sözü sâzı
Taze enfiye asâ nâzı*²⁵⁸

*Sâhib-i kamet ü cism ü bâzû
Bu ne heybet bu ne mâr-ebrû*²⁵⁹

*Hamdülillah eyâ tam vücûd
Sende bu söyledigim hep mevcûd*²⁶⁰

Yazıcı sıfatları sıraladıktan sonra durdu. Methiyesinin müşteriler üzerindeki tesirini anlamak için sorarcasına yüzlerine baktı. Bu nefis şiirleri beğenilmediyse sayfalarını güveler yemiş kitaplardan diğerlerini bulmak işten bile değildi. Bu şiirler onun nazarında âdeta hazır ayakkabılar türündendi. Müşteriyi memnun etmeye uğraşan bir ayakkabıcı gibi ilk gösterdiği şeyler dar gelirse, sıkarsa, daha bolunu, daha zari-fini bulmaya uğraşırdı.

Müşteri hanımlar Türkçenin elenikasından pek iyi anlamadıklarından o zavallıların beğenip beğenmemeleri yine yazıcı efendinin yorumlama şekline bağlıydı. Yazıcı çeşitli tecrübelerinden dolayı bu inceliği bildiğinden müşterilerin tereddüdüne meydan vermemek için hemen dedi ki:

256 "Kısa da olsa sırtında siyah bir ceketi olsun." (y.h.n.)

257 "Elinde eldiveni, gözünde gözlüğüyle şık rakipleri kör edercesine şık olsun." (y.h.n.)

258 "Söz, saz, nazı taze enfiye gibi çekilir olmalı." (y.h.n.)

259 "Bu pazıların, bedeninin, bu boyun sahibi; bu nasıl heybet, bu nasıl yılana benzeyen kaşlar." (y.h.n.)

260 "Allah'a hamdolsun vücut tastamam; bu söyledigim her şey sende mevcut." (y.h.n.)

“Dikkat ettiniz mi? Bir güzellik tanımı yaptım. Kusursuz, tam güzellik nasıl olursa saydım, döktüm. Nihayet o beye, ‘İşte sen buna benziyorsun,’ dedim.”

Dudu merakla:

“Ah, neler dedin bize de kabaca anlatmazsın? Tam güzel nasıl olurmuş? Biz de biraz öğrenmiş olsak çok iyi olur...”

“Yazdığım şiirin manası derindir. Size yorumlamam    gün sürer. Beni böyle tozlu dükkânda görüp de kaba saba bir yazıcı zannetmeyiniz. Eski şairler bütün ezberimdedir. İstanbul’daki kütüphaneleri raflarıyla, ciltleriyle yutmuşumdur.”

“He, ben de gözlerinden anladım ki siyansa²⁶¹ karnın tok-tur. Ben de bayağı bir kadın değılim, kıyak zek lıyım. Laf ağızdan çıkarken anlarım. şimdi başka bir kadına diyeydin ki kütüphaneleri raflarıyla, dolaplarıyla beraber yutmuşum, o kadın şaşacaktır ki yazıcı efendinin karnında ka  yüz fare vardır deyi! Fakat ben şıp deyi kestirdim ki rafların tahtalarını, kitapların k ğıtlarını, meşinlerini yutmadın; onlarda yazılı olan derin lafları i ine sindirdin! Sıfatına bakınca bilgili olduğunu anladım da buraya geldim. Ne vakit ki bir adamın kafası sendeki gibi saçsız kalarak gümüş tasın tersi gibi tertemiz olursa anlarım ki o kafa derindir. Güzel nasıl olurmuş? Kerem ederek anlatınız...”

“Güzel dediğın şuh-i cihan olmalı... Dünyanın bütün insanları onu beğenmeli...”

“Bu biraz aykırı laftır. Beğenmek ‘gu’ya²⁶² göredir. Ben ki İstanbulluyum, Japon’un yosmasını zevkim sarabilir?”

“Ben gugu mugu bilmem. Benim gugum eski şairlerimin hoş yaratılışlarıdır.”

“Peki efendim... Dediğınız gibi olsun. Elverir ki karnına bu kadar kütüphane sıgdırmışsın, bunca senedir burada ka-

261 Fr. science: Bilim. (y.h.n)

262 Gusto: Zevk, beğeni. (y.h.n)

ralamacılık ediyorsun. Sana bu kadar hanımlar gelip gidiyor elbette güzelin âlâsını tanırırsın...’

“(Dik dik Saffet’e bakarak) Güzelin âlâsını tanırım, işte bu hanım gibi olur.”

Saffet kızarak peçesini indirdi. Dudu da öfkelen-di. Yazıcının iştahlı bakışlarından yüzünü saklamak için peçesini o da yarı yarıya indirdi. Herifin bu zamparaca saldırısını biraz da kendi üzerine alarak:

“Sen bu tozlu kulübenin fakir bir yazıcısı-sın. Nene gerektir ki bizim gibi temiz familyadan kadınlara çarpık göz-le bakarsın. Bize beğendirecek bir iş görüp de bir meci-diye fazla bahşış almaya bak. Ben sana güzel nasıl olur dediysem numunesini bizim sıfatımızda göstere-sin deyi demedim!”

Arsızca gülerek:

“Kızma hanım, kızma... Bizim sanatımız çok şaka götürür.”

“İşin yoktur senin? Buraya senile şakalaşmaya geldik sa-nırırsın?”

Yazıcı yine sırtarak:

“Hanımefendi darılmayınız. Sizden bir şey soracağım. Li-sanınızı pek acayip buluyorum. Siz Samatya, Sulu Manastır taraflarında çok oturdunuz mu? Diliniz âdeta o semtler aha-li-sininkine dönmüş...”

Yazıcının bu nazik olmayan sorularına karşı Saffet Ha-nım ciddiyetini muhafaza edemeyerek peçesinin altında kıkır kıkır gülmeye başladı. Herif bundan cesaret alarak şakanın vadisini genişletmek için:

“Hanım bilir misin, ismine *Tûtînâme*²⁶³ derler eski bir hikâye kitabı vardır. Affedersin ben seni o kitaptaki Dudu’ya, yanındaki hanımı da yine o hikâyedeki Mahşeker’e benze-tiyorum...”

263 Doğu edebiyatının hikâye türündeki en önemli eserlerinden biridir. (y.h.n)

Dudu öfke dolu bir şekilde:

“Nerenden anladın ki Dudu’yum dey?”

“Aaa... Ben İstanbulluyum Dudu Hanım. Tatlı konuşman, tıpkı her gece türlü hikâye söyleyerek Mahşeker’i azminden alıkoyan Tûti-i Dâna’ya²⁶⁴ benziyor. Lakin sen hikâyedeki Tûti’nin aksi bir harekette bulunuyorsun zannederim. Sen Mahşeker’i niyetinden çevirmiyorsun, ona yardımda bulunuyorsun...”

“Haydi efendim, haydi işine bak! Biz sana buraya bakıcıdır dey gelmedik ki sıfatıma bakarak cibilliyetimi keşfetmeye uğraşasın? Masal dinlemeye de hiç gelmedik. O kitaptaki Dudu’yu ben de tanırım. Yeşil tüylü, uzun kuryukludur. Bırak ki bana andırır yeri yoktur. Bu Dudu’nun hikâyesini ben büyük anamdan dinlerdim. Ona da büyük anası anlatırmış. Demode olmuş çok eski bir şeydir. Güya o öyle bir Dudu kuşuymuş ki sevgilisini unutsun dey geceleri Ayşeker Hanım’a hikâye nakledermiş. Tut ki o Dudu’ya uyarak ben de bin bir hikâye tertip edeyim. Fakat şimdiki şeker hanımlar, sevdikleri akıllarına gelince acep hikâye dinliyorlar? Masala kulak veriyorlar? Kütüphaneleri içime almışım dediysen ben de seni bir matah zannettim. Ne bileyim ki böyle kuryuğuyla Dudular yutmuş bir savansın²⁶⁵ dey? Şimdi efendim yazdığın beyitleri bize anlat. Lafı kısa kes, şundan gidelim. Çünkü dükkânın insana ferah verecek bir yer değildir.”

Yazıcı mısraları yorumlayarak okumaya başladı: “Ola tamam otuz iki dendâni” vezinsiz mısraına gelince Dudu:

“O beyti çıkarınız. At pazarından hayvan almıyoruz ki dişlerini sayalım? Ya bir diş eksiği varsa bunu büyük bir kusur sayacaksınız? Sekiz yaşından tut da seksenine kadar dişleri ağzında tastamam bir adama nadir rastlanır.”

264 “Bilge Papağan” anlamına gelen, *Tutiname* adlı eserdeki papağanın lakabı. (y.h.n)

265 Fr. savant: Kumaz, açığöz, bilgiç. (y.h.n)

Yazıcı o mısraı çizerek: “Eli ağzına uyar dilber ola.”

Dudu: “Eli ağzına uyar dilber ola. (Yüzünü buruşturarak) He... Fakat... Sanki bu da pek çalımli bir laf değildir.”

Yazıcı: “‘Serviden kameti bâlâ-ter ola’, yani boyu servi-
den daha yüksek ola...”

Dudu: “Ne, ne? Boyu servi ağacından daha aykırı ola? Bu ne biçim şeydir! Sonra o zavallı adam hangi evde oturur? Sen o boyda bir afete nerede rastladın ki? Ve onun ağzına kadar asansör ilc çıkararak konuştun? Efendim bu boyu tornaya vererek kısalt. Kısalt, kısalt ta ki şimdiki tavanlara sığar bir kerteye gelsin.”

Yazıcı okudu, yorumladı. Okudu, yorumladı. Dudu ölçü-
den hariç benzetmeleri zihnini anlayacağı ölçülere sokmak için çok haykırdı, söylendi. Nihayet,

Deheni nazik ola hem pek tenk

Girmeye ağzına dahi bir denk

mısralarına şiddetli bir şekilde itirazla, “Çocuk olma yazıcı efendi... Bir adamın ki ağzına ‘denk’ buğday sığmaz ise yemek yeme işini ne tarafından yapacaktır?” yollu şiirleri düzeltmeye uğraşırken dükkâna üç kadın müşteri daha geldi. Bunlar işte tamam yazıcıyla şakalaşacak şıfıntılardan idiler. Herifle dostlukları eski, teklifsizlikleri pek ileride bulunduğunu gösterir, laubaliyane tavırlarla biri pencereye diğeri kapıya yanaştı. Üçüncüsü de civar kahvehaneden üç iskemle getirmek üzere kahveci çırağına haykırıyordu. Pencereden bakını yazıcıya:

“Sıtkı Efendi keyifler? Ne zaman gelsek içeride müşteri bulunuyor! Allah kârını arttırsın! Hanımların işi çok sürecektir mi? Ben şöyle seninle baş başa iki saat yalnız kalmalıyım ki derdimi anlatabileyim. Ben sana geçen hafta azıcık sitem yaz dedimse herifi böyle çileden çıkart demedim ya? İçti, içti geldi. Ne cam kaldı ne pencere... Annemin hâline baksana.

Korkudan sağ gözünün alt kapağında arpacık çıktı. Kız kardeşimi hafakan illeti tuttu. Artık beni sorma, ben bittim. O akşam bu bela başımızdan defolsun diye annem güvercinlere altmış paralık darı döktürteyim dedi. Kız kardeşim de Koyun Dede'ye üç mum adadı. Ben de Nuruosmaniye kapısında duran sakallı, kör dilenciye yirmi para vadettim. Sabahleyin erkenden kurşuncu Sıdika Molla'yı çağırttık, birer kurşun döktürdük. Korku damarlarımızı yerlerine getirttik. Şimdi adaklarımızı verdik, sana geldik..."

Dudu ile Saffet, bir ayaküstünde bin bir sözün belini bükken bu kadının ağzına bakakaldılar. Hele Dudu, her şeyden ziyade bu karıların korkularını def etmek için darılar, mumlar, sadakalar adayarak o geceki olayı geçirdikten sonra korku damarlarını okutup başka felakete meydan açacak diğer bir mektup yazdırmak için yine yazıcı dükkânına gelişlerine hayret etmişti.

Penceredeki karı Saffet'le Dudu'ya hitap ederek:

"A kardeş, ne yazdırıyorsunuz? Aşk mektubu değil mi? Size de *Hûbânnâme*'den mi yazıyor? Herif başka şey bilmez ki... Sırdaşımdır da onun için buraya geliyorum, yoksa!"

Yazıcı öfkeyle başını sallayarak:

"Sümbül Hanım, beni şaşırtma! Şakanın sırası değil, işte görüyorsun ki müşterim var."

Kadın kandilli bir kahkaha salıvererek:

"A yalan mı söylüyorum ayol? *Hûbânnâme*'den başka ne bilirsin? Boyu servilerden uzun, ağzı mercimekten ufak... Hep bunlar değil mi? Buradan iki dükkân aşırı olan yazıcı şimdiki biçim roman ağzıyla yazıyormuş. O *Hûbânnâme*'yi değiştir, birkaç zaman sonra vallahi sana hiç gelen olmayacak. Kel kafan kızdığı vakit güzel yazarsın bilirim; fakat gözünün önüne birkaç meci diyeyi şöyle fırlatan müşteri olmalı. Bu hesap bana gelmez. (Dudu'ya dönerek) Sözlerime

inanınız kardeş, bu herifin dükkânı uğursuzdur. Kocasından boşanan, dostuyla kavga eden karılar hep buraya gelirler. Beş senelik müşterisiyim. Daha bu dükkânın uğurunu deneyemedim. Bu herifin kalemi bana yaramadı. Dokuz kocadan boşandım, yirmi bir dosttan ayrıldım. Yediğim dayakların, üzerime çekilen bıçakların haddi hesabı yok. Vücudumda yedi tane yara izi vardır. Sözüm ona şimdi yine bir kocam var. Bu onuncu kapı mandalı. Geçen akşam beni dövdü, yine pastırmamı çıkardı.”

Kadın çarşafını açtı, entarisinin yakasını biraz sıyrarak boynunu, gerdanının bir kısmını gösterdi. Gerçekten de gösterdiği yerler parça parça çürük, bere içindeydi.

Pencere önündeki böyle gerdanını gösterirken kapıda duran kadın parmağıyla Saffet’i göstererek bir gülmedir tutturdu. O kahkahaları arasında diyordu ki:

“Hanımlar daha pek acemi! Bu mektup ilk aşk mektupları olmalı! Tombuluma baksana, yazıcıdan sıkılmış da peçesini sımsıkı indirmiş. O hispirik heriften hiç sıkılınır mı? Yosmam sen yola galiba daha yeni dökülüyorsun? Dur bakalım, sen ne kadar yumruk, ne kadar âşık muştası yiyeceksin. Birkaç ay sonra bu tombulluğundan vallahi eser kalmaz.”

Pencere önündeki:

“Sus kız, her şeye karışma öyle. Belki tombul hanımın kocası var da tanınmayayım diye yüzünü açmıyor...”

Diğeri: “A ben ne bileyim? Sıddık’tan utanıyor sandım da ona güldüm. Kocasını mı var? Vay, sanki şikâr bir şeyi var... Ben Seyfi’yi sevdiğim vakit kocam yok muydu? Nuruosmaniye kapısındaki büyücü hocayı salık verdiler. Kocamın dilini, ağzını bağlatmak için oraya gittim. Yumak efsunu yapacağım dedi. Koskoca bir mecidiyemi aldı. Kocamın ne dilini bağlayabildi ne gözünü... Çok geçmedi, herif her şeyi duydu. Paldır küldür beni boşadı. Haydi kapı haydi baca, nikâhımı yüz elli kuruş aylığa kesiştik. (Saffet’e hitaben) Kocanız var-

sa hanım, dilini, gözünü bağlatacağım diye nafile hocalara gitmeyiniz. O heriflere ben az para yedirmedim. Kocanız varsa bu iş mutlak duyulur... Burada ne kadar yüzünüzü örtseniz sevda denilen şey kapanmaz, örtülmez kardeşçğim... Serçe-den korkan darı serpmez. Meşhurdur, o bir al gömlekmış, giyenin mutlak ya yeninden ya yakasından görünürmüş... Sen de yedi sekiz kocadan boşanıp bizim gibi bıldırtkiyle bu yılkiyi²⁶⁶ bilemeyecek kadar hesabı şaşırırsan alışırsın kardeş.”

Saffet’in üzüntü ve utancının şiddetinden peçesinin altında başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Bir kadın tarafından edebe saldırının bu derecesi Saffet’çe akıl ve ihtimal dışındaydı. Bu sözleri hayatı boyunca bir kadın ağzından değil hatta erkek dilinden bile işitmemişti. O gibi kötü bir niyetle öyle bir yazıcı dükkânına giren bir kadının kadınlık derecesinin ne kadar alçaldığını, o müthiş ahlak çukuru içine nasıl gömüldüğünü, eş, koca kutsal isimlerinin o kirlenmiş ağızlarda uğradığı değişim ve alçalma ve “âşık, sevgili” kelimelerinin laubali bir şekilde telaffuz ediliş şekillerini Saffet gördü, işitti. Namuslu aileler içinde namusa aykırı isimleri hafifleterek uygun bir tabirle ağza alınan, sıfatlarının zikrinden sakınılan, yakınlıklarından, komşuluklarından, sohbetlerinden, vebadan, koleradan korkulur gibi çekinilen, ağzını kirletmemek için isimlerine alçak sesle yalnız “kötü karılar” denilen bu rezil mahlûklarla şimdiye kadar Saffet karşı karşıya kalmamıştı. Bütün dostlarından, hısımdan, akrabadan ayrılarak, belki insaniyetten soyutlanarak fuhşun çirkef akıntısına kapılmış korkunç bir yere doğru akıp giden, insan topluluğunun her türlü meziyet, haysiyet, itibarından ilelebet mahrum olan bu aşağılık fertleri, bu zavallıları Saffet bu kadar yakından görmemiş, onların fesat dilleriyle zehirledikleri havayı teneffüs etmemişti. Bunları yalnız “kötü karılar” namı altında işitirdi. Fakat bu kadar kötü olduklarını bilmezdi. Şimdi, o saatte bu

266 Halk ağzında kullanılır, “geçen yılki ve bu yılki” anlamlarını karşılamaktadır. Ancak Hüseyin Rahmi metinde “eskisini, yenisini karıştıran” şeklindeki ikinci anlamında da kullanmıştır. (y.h.n)

kadınlarla bir dükkânda bulunuyor, kendisi de bir eş hukuku çığneyerek diğer bir erkeğe aşk mektubu yazdırıyordu. Onlar kendine akıl öğretiyorlar. “Daha acemisin kardeş. Gide gide ilerlersin, açılırsın. Zayıflarsın, çok dayak yersin. Hasılı bize benzersin...” diyorlardı. Artık onlarla el ele vermiş gibiydi. Tamamıyla benzemek için daha ne kalmıştı? Çiçekli kâğıda yazdırtacağı mektubu ilanıaşk eden beye gönderdikten sonra bu benzerlik daha ilerlemiş olacak. Daha sonra ne olacak? Daha sonra ne olacak? Aşk mektubunun içerisindeki anlatılanların uygulanmasına kadar cürette ilerleyince bir kötü karı da Saffet olacaktı... Of, kötü karı... Ne müthiş nam! Bir kadın için temizlenmesi neredeyse imkânsız bir leke, senelerle, asırlarla unutulmaz; nispetiyle, yakınlarıyla, göbek göbek torunlarının yüzünü kızartacak bir ayıp... Gerçek ölümden daha korkunç manevi bir ölüm... Saffet bir erkeğin mektubunu kabul ve ona cevap göndermekle kadınlığının bu derece aşağıya inmiş olacağını, o kadınlara benzeyeceğini düşünememişti. Niyeti bu sapkınlığını, bu ayıbını âlemden gizli tutarak yalnız kocasına göstermek, bu suretle ondan intikam almış olmaktı. Fakat ilk hareketinde, birinci cüretkâr adımlarında kâğıtçılara, yazıcılara kepaze oldu. Sonra o iğrenç kadınlarla aynı maksatla bir dükkânda bulundu. Namus, ırz gibi birçok kutsal kelimelerin manasını inkâr eden, onları birer boş söz gibi düşünen, kadınların yüz karası olan bu korkunç karılar bile Saffet’in o titreyişlerine, o çekinmelerine, o kapanmalarına güldüler. Nafile sıkılma, utanma, öyle bir bozuk niyetle bu dükkânlara bir kere girdikten sonra geçmiş ola. Bu hâl, kırmızı bir gömlektir, giyinen ya kolundan ya yakasından mutlak görünür, dediler. Bu ayıbı örtmenin mümkün olamayacağını anlattılar... Acaba hakikaten iş işten geçmiş miydi? Düşünmeden, gafilane, cahilane atılan bu cüretkâr adımı geri çekmek mümkün değil midir? O anda Saffet’in aklına oğlu Rıfki geldi. Kendinin bu sapkınlığı o çocuk için öksüz kalmaktan daha korkunçtu. Bundan sonra zavallı çocuğa kötü karının oğlu diyecekler, belki de yavrucuğunu

büsbütün kendisinden ayıracaklar, ihtimal ki yanında anasının ismini ağza almayacaklardı. O masumun yaşadıkça yüzünü kızartacak bir lekeyle bütün insanlığa karşı ayıplanmasına sebep olacaktı. O karıların “al gömlek” namını verdikleri o ateşli rezalet gömleği hakikaten vücuduna geçirilmiş gibi Saffet’i bir hararet, âdeta bir alev sardı. Çıldırılmış gibi birdenbire yerinden kalktı. Çiçekli mektup kâğıdını parça parça etti. Çantadan üç, dört meci diye çıkararak yazıcının yüzüne attı. Kapıda duran karının göğsüne bir kakma indirerek dükândan dışarı fırladı. Dudu bu ani değişimden son derece şaşırarak hemen hanımının arkasından koştu. Göğsüne kakma yiyen karı alaycı bir kahkahayla:

“Karı değil âdeta dubaya benziyor. Besbelli hanımın namus damarları depreşti. Aman tuzlayım da kokma... Herifi sevmeye utanmamış, buraya kadar gelmeye de sıkılmamış da galiba bizden mahcup oldu. Çalımın kime acaba? Sıddık’ın suratına fırlattığı meci diyelere mi? Ben avuçla lira serpmiş karıyım... Bir gün gelip de loncada birleşirsek ben senden bu yumruğun acısını çıkarırım...”

Yazıcı bir eliyle meci diyelerin suratına indirilmesinin şiddetiyle sağ kaşının üzerinde meydana gelen bereyi kaşıyor, diğeriyle yerden meci diyeleri topluyordu.

Saffet Hanım hakikaten yelken açmış duba gibi püfür püfür koşuyordu. İlk rastladığı arabacıya, arabasının kapısını açması için işaret etti. Herif yerinden fırladı, kapıyı açtı. Lakin Saffet’in arabaya binmesine yardım ettiği esnada şiddetle arsızca elini sıktı. O şiddetli öfkesi arasında arabacının bu hakaretine uğrayan zavallı Saffet hemen arabadan inerek var kuvvetiyle o terbiyesiz herifin avurduna bir yumruk aşk etti. Diğer bir arabaya doğru yürüdü. Yumruğu yiyen arabacı öfkelenerek eliyle Saffet’i gösterip:

“Topaca bak... Arkalarındaki ipekli çarşaf, ellerindeki süslü çanta ile sanki bana ırz ehli çalımını satıp da kendilerini

hanım zannettirecekler... Sen benim arabacılığımı bakma. Sana öyle bir ipekli çarşaf ben de alabilirim. Irz ehli hanımlarsınız da yazıcının dükkânında Sümbül ile beraber ne işiniz var?”

Bu hakarete de Dudu dayanamayarak başını aşağılayıcı bir şekilde herife çevirdi. İnce boynunu bir iki defa öfkeyle sallayarak:

“Terbiyenin ‘te’sinden haberi olmayan hımbıl canavar! Biz yazıcıya gittiysek gülü, sümbülü tanırdık? Onlarla soh-bete gittik sanırsın? Hanımefendinin pederi İzmir’dedir, ona mektup yazdırmaya gittik...”

Dudu’nun bu müdafaasına karşı beş altı arabacı bir ağızdan kahkaha kopardılar... Hanımlar diğer bir arabaya bindiler. Arabacı hareket eder etmez Saffet’e bir baygınlık geldi. Dudu’yu bir telaş aldı:

“Bu ne iştir, bu ne beladır ki uğradık. Hiçbir civanla el ele gelmeden kötü karı olduk. (Saffet’e hitaben) Bayılıma efendim... Yalıya kadar dişini sık, orada bayıl ayıl, her ne edersen et. Sen sağlamken ikimiz bir arabaya sığamıyoruz. Böyle bayılarak yayılırsan nasıl olur? (Pencereden başını uzatıp) Zo arabacı! Bir farmasinin²⁶⁷ önünden geçerken dur...”

Arabacı: “Farmasi nedir hanım?”

Dudu: “Sana yeni başından dil örgeteceğiz? Eczane nedir, bilmezsin?”

“Ha şöyle, eczane de... Farmasiden fılandan ben çıkmam. Türkçeden başka dil bilmem.”

Beş, altı dakika sonra araba durdu. Arabacı yerinden eğilerek:

“Hanım, işte eczane...”

Dudu bir çeyrek mecidiye uzatarak:

267 Fr. pharmacie: Eczane. (y.h.n)

“Tut şu karteyi,²⁶⁸ eczaneden bir ufak şişe eter al da gel!”

“Bir ufak şişe keder mi alayım?”

“(Öfkeyle) Sen de insanım deyi sokağa çıkmış arabacı olmuştun! Hiç eczanede ‘keder’ satarlar? Kederi şişeye korlar? İnsanın içinde olur, şimdi benim kederim başımdan aşkındır. Bir de parayla üste keder alacağım?”

“Ya ne istedin hanım? Sen de laf tarafından pek çakaralmazlardanmışsın ya?”

“Acep hangimiz söz anlamazmışız?”

“(Arabanın içine bakarak) Yanınızdaki şişman hanım uyuyor mu, ne oldu ona?”

“He, araban pek rahatmış... Hoşlandı, uykuya vardı. Haydi, efendim uzun laf etme. Eteri anlayamadınsa lokmanın ruhunu da bilmezsin?”

“Lokmanın ruhu olmaz, balı olur. Hem eczacı lokma satmaz. Hem de şimdiye kadar canlı lokma hiç işitmedim. Lokmalar midye tavası gibi ilk önce canlı değildir. Onları sade unla yaparlar.”

“Asfas²⁶⁹ türlü örnek hımbıl yaratmış, işte seni de bu örnek etmiş. Sen eczacıya karteyi ver. Lokmanın ruhu de, o anlar. Anlatamazsan bana çağır ben diyeyim.”

Dudu, bin zorlukla lokman ruhunu getirtti. Saffet’i ayıltarak arabadan vapura, oradan kayığa, sonra yalıya taşıyınca kadar ak ile karayı seçti.

268 Fr. quartet: Çeyrek. (y.h.n)

269 Dudu bu şekilde, “Allah,” diyor. (y.h.n)

10 REYHAN İLE MÜŞTAK

Yine bu akşam pazartesi gecesiydi. Reyhan'ın yalıya, Firuze Hanım nezdine, sevgilisinin bulunduğu meclise gitme gecesi. Ufak bir tuvalet masası önünde kendi kendini tıraş ediyor, Müştak da öfkeyle, üzüntüsünün şiddetini gösteren acayip bir çehreyle pencere önünde eski bir koltuktan denizi seyrediyordu.

Reyhan yüzünü âdeta cilalar gibi saatlerce parlattıkça zavallı Müştak'ı hafakanlar boğduğundan yutkundu, yutkundu nihayet dayanamayarak alaycı bir sesle dedi ki:

“Artık yetişir canım! Bir kocakarıya kendini beğendirmek için bu kadar cilaya, süse ne lüzum var? Seninki de âdeta budalalık. Baksana suratın cilalı musluk taşına döndü.”

“Neye dönerse dönsün! Ne vazifen senin? Kocakarı olsun, ne olursa olsun. Benim makbulüm. O bana şimdi, melek gibi görünüyor. Yirmi yaşındakilere değişirsem namert olayım.”

“Elbette... Parasını sızdırmanın kolayını buldukça nazarında kocakarı gençleşiyor, şekerleşiyor...”

“Ne zannettin ya alık herif! Hani ya sen de Saffet Hanım'a kendini sevdirmeyi başardığını birkaç gün cvvel övünerek söylüyor, yakında sevgilinin odasına davet olunacağını anlatıyordun? Hatta bu pazartesi gecesi için, ‘Bu hafta meclise beraber gideceğiz zannederim. İş artık sona yaklaştı. Sen kaynana hanım için yalının bir kapısından girerken ben de gelin hanıma kavuşmak üzere diğer kapısından gireceğim,’

demiyor muydun? Şimdi pencerenin önüne oturmuş, hasta hindi gibi ne kabarıyorsun? Haydi paçaları sıva da iş görelim, miskin!”

“Beni kızdırma Reyhan, şimdi kafana bir şey atarım. Zaten öfkemden ağlayacak bir hâle geldim.”

“Birader, böyle öfkelenmek, ağlamak, bilmem ne, bunlar çocukça sözler. Hani ya işin yolundaydı? Ne oldu? Neden bozuldu?”

Haykırarak:

“Ne bileyim ben? Mektup verdim, aldılar, okudular. Cevap istedim. Onu yazdırmak için Bayezit’teki yazıcılara çıktılar. Birdenbire iş falsolaştı.”

“Ne oldu anlayamadın mı?”

“Anlayamadım.”

“Cevap yazdırmak için Bayezit’e çıktıkları gün sen de arkalarından takip ettin mi?”

“Ettim. O günü İstanbul’a aynı vapurla indik. Saffet’in yanında kendi gibi siyah çarşafı bir kadın vardı. Hiç tanımadığım bir kadın. Nesidir bilmem? İşte o kadının yakınlığından korktum, taşkınlıkta bulunmadım.”

“Mademki mektup yazdırmak için yazıcılara çıkmışlar, o hâlde Saffet’in yanındaki kadının bu sırrı bildiğini anlayarak hiç çekinmemeliydin.”

“Daha vapurdalarken onların yazıcılara çıkacaklarını ben ne bileyim?”

“Çıktıklarını gördükten sonra?”

“Vapurdan çıktılar. Hareketlerini gözlemek için ben kendimi köprüde onlara göstermedim. Yalnız uzaktan takip ettim. Bir arabaya bindiler. Arabalar Yeni Camii’nin kemerini geçtikten sonra ben de diğer bir arabaya bindim. Benim arabacı-

ya öteki arabayı göstererek mesafelice takip etmesini tembih ettim. Bu suretle onlar Bayezit’c çıktılar. Ben de arkalarından baktım. Arabadan indiler, kâğıtçılardan mektupluk kâğıt aldılar. Sonra yazıcılar sokağına saptılar... Oh, iş pek yolunda diye sevindim; çünkü benim mektuba cevap yazdırmaya gittiklerine hiç şüphem kalmadı. Yazıcılardan birine girdiler. Hayli uzakta bekledim, çok bekledim çıkmadılar. O aralık arkadaşlardan birine tesadüf ettim. ‘Burada ne duruyorsun?’ dedi. Ona hakikati sezdirmemek için, ‘Hiç,’ cevabını verdim. ‘Adam böyle tozun altında durulur mu? Haydi, Kalpakçılarbaşı’na gidelim de sana bir sütlaç yedireyim,’ diye ısrar etti. Elinden kurtulamadım, o kişiyle Kalpakçılarbaşı’na gittik. Sonra yazıcılara döndüğümde orada kimseyi bulamadım.”

“Çekil karşımdan hayvan herif! Öfkeden elim titriyor. Şimdi yüzümü kestireceksin. Sütlaç yemenin sırası mıydı?”

“Evet, hayvanlık ettim.”

“Sonra ne oldu?”

“Ne olacak? Ben üç, dört gün vapur iskelesinde esir. Mektup gelecek diye bekle ha beklemez misin? Ne gelen var ne giden. Baktım ki nazlı canandan haber yok. Günde sekiz-on defa yalının önünden kayıkla geçtim, koru ile yalı arasındaki sokakta saatlerce piyasa ettim. Şaşılacak şey! Dudu’dan eser yok. Aldı beni bir merak. Acaba o günü mektup yazdırırlarken Saffet’in kocasına yakın biri gördü de iş anlaşıldı, yalıda gü-rültü mü koptu? Yoksa o aşk mektubu diğer bir erkeğe sunulmak için mi yazdırıldı? İşte böyle bin türlü vesveseye düştüm. Nihayet bu vakanın beşinci günü çayırda Dudu’ya tesadüf ettim. Hemen yanına koştum. Karı beni görünce güya üzerine bir canavar hücum ediyormuş gibi gözlerini açıp avaz avaza:

“Aman mega etrafta polis yoktur? Jandarma yoktur? Bu çapkının elinden ırzımızı nasıl muhafaza edeceğiz?” diye haykırmaya başlamasın mı? İşte bu değişime ne mana vereceğimi şaşırdım.”

“Bu başarısızlığına sebep o yediğin sütlaç olmuştur zannederim. Hiç öyle mühim bir iş takibindeyken insan gözetleme noktasını terk eder mi? Sütlaça gitmenin sırası mı? Ey, sonra ne yaptın?”

“Ne yapacağım, sıkıntıdan patlıyorum. Dudu’yu bir daha görsem haykırmasına filan ehemmiyet vermeyerek yine yanına gideceğim.”

“Ya Dudu’ya bir ay daha tesadüf edemezsen ne yapacaksın?”

“Ne yapayım? Ne yapabilirim?”

“Yazık sana Muşak yazık! Boş boşuna bir öfke, bir farfalarlık işte o kadar. Elinden başka bir şey gelmez.”

“Çıldırma beni, söyle ne yapabilirim?”

“Her şey yapılır ahmak... Dudu’da gördüğün o değişime sebep nedir?”

“Ne bileyim ben?”

“Bunu bilmek, anlamak için hiçbir teşebbüste bulundun mu? Hiçbir çare, bir yol düşündün mü?”

“Düşündüm. Kaç akşamdır uyku uyumuyor, düşünüyorum. Onların yüzünü görüp bir şey sormadıktan sonra bu değişimin hikmetini keşfedebilmek mümkün mü?”

“Mümkün ya! Budala!”

“Nasıl?”

“Ben işimi gücümü bırakıp da akşam sabah sana ders mi vereceğim?”

“İş güç dediğin ne oluyor? Haftada bir iki defa tuvaletine çekidüzen vererek karanlıkta yalıya gitmekten başka ne işin var?”

“Sen öyle zannedersin!”

“Hafta arası bazen birkaç akşam da ortadan kayboluyorsun. Lakin nereye gidiyorsun bilmem?”

“Nereye gittiğim sana ait bir mesele değil...”

“Niçin bana da ait olmasın? İkimiz de aynı maksat için uğraşmıyor muyuz?”

“Belki...”

“Belki ne demek? Hava değişti mi?”

“Sen armut piş, ağzıma düş diyorsun. Bu gibi konularda senin kadar zekâsı sınırlı bir adamla iş görülemez.”

“Peki efendim peki... Benim zekâm sınırlı olsun. Seninki sınırsızsa Dudu’daki bu değişimin hikmetini keşfediver bakalım!”

“Ben bakıcı değilim birader. Böyle meseleler ince araştırmalarla anlaşılır. Öyle kuru kuruya düşünmekten bir şey çıkmaz.”

“Canım işte ben araştırmanın yolunu bilmiyorum. Bana öğretiver...”

“Sen kaç gündür böyle beyhude düşüneceğine Saffet Hanım’ın mektup yazdırdığı yazıcıya gitmeli, o adamdan meseleyi incelemeye başlamalıydın...”

“Bu taraf aklıma gelmedi... Bununla birlikte farz et ki o yazıcıya danışayım. Fakat herif bir şey bilmiyorsa yahut bildiğini benden saklarsa?”

“Birkaç mecrediyeyle onu söyletmek kolaydır.”

“Haydi dediğin gibi olsun. Şu züğürtlüğümde bu iş için beş on mecrediye feda edeyim. Lakin yazıcıdan alacağım cevap, ‘Bana mektuplarını yazdırdılar, buradan çıkıp gittiler’den ibaret olursa?”

“Böyle bir cevap alırsan sen bu mesele hakkında ilk araştırma adımı atmış, lazım gelen ipucunu yakalamış olursun.”

“Nasıl?”

“Yazdıkları mektup ne anlamdaymış? Doğrudan doğruya mı yoksa cevaben mi yazdırmışlar? Cevaben ise esas kabul edilen mektubun içeriği ve kâğıdının cinsi, rengi nasılmış? Bunları öğrenirsen alacağın izahattan mektubun sana cevaben yazdırılıp yazdırılmadığını anlarsın.”

Reyhan’ın gösterdiği bu araştırma yolu hakikati anlamak için en makul yoldu. Lakin Parnas’ın aşkı, özellikle ayrılık ateşiyle hâli başkalaşan Müştak, böyle basit akıl işlerini bile muhakeme edebilmek iktidarından kalmış gibiydi. Saffet’i filanı işe karıştırmadan o, doğrudan doğruya Parnas’a kavuşmak istiyor, mesele hiçbir tarafa ilişmeden eski sevgilisine bağlanınca zihni açılıyordu. Lakin heyhat! Evvela Saffet’e çatmak, kendini şiddetle sevdirmek, ondan sızdıracağı paralarla Parnas’a kavuşmak! Ne uzun iş! Haydi uzunluğunu bir tarafa bırakalım, ne kadar gülünç bir emel! Elde etmesi ne kadar zor bir maksat! Ahlaken ne çirkin bir hareket! Bu meselenin her yönden uygunsuzluğunu gördükçe zavallı Muşak’ın zihni büsbütün dolaşıyor, ağa yakalanmış balık gibi kendine bir kurtuluş yolu aradıkça kurtulma imkânını tamamen kapatmış oluyordu.

Zaten Parnas kendiyse Reyhan arasında bir kavga nede-niyken onu ellerinden Hami’ye kaptırdıktan sonra mesele bütün bütün garip bir hâl aldı. Sevgiliyi geri almak için son fedakârlıklardan haydi geri durulmasın ve sevgiliyi elde etmekte başarı kazanılsın; fakat bu başarıdan sonra ne olacak? Reyhan’la paylaşacak olduktan sonra Hami’nin sevda ellerinden kurtarmaktaki fayda nedir? İşte bu tarafı Müştak çok düşündü. Nihayet vefasız sevgilisini Reyhan’ın yardımıyla Hami’nin elinden almayı menfaatine uygun buldu. Çünkü bu suretle iki müşkülden biri bertaraf edilmiş, yani Hami’den kurtulunmuş oluyor, sonra ikinci müşkül kalıyordu ki o da Reyhan’dı. Ona da Allah kerim. Birinden yakayı sıyrınca yalnız ikincisi kalmış oluyor, yani mesele bir derece daha sadeleşmiş bulunuyordu.

İşte bu düşüncelere dayanarak Müştak işin başlangıcında Reyhan'la iş birliği içerisinde hareket etmek zorunda kaldı. Bundan dolayı onun planı yönünden işe giriştiler. Bu mühim, bu nazik kalpleri fethetme macerasında Reyhan general, Müştak ona tabi bir asker gibiydi. Planın hayata geçirilmesi pek kolay değildi. Başarı kazanmak için kendi Fransızca tabiriyle bu işte mükemmel *tactique*; “taktik” isterdi. Her konuya, her ticarete girmek, sermayeyle olur. Firuze ve Safet hanımlara ilanaşık demek, Müştak ile Reyhan'ca bir çeşit ticaret kapısı açılması demek olduğundan bunun için de sermayeye, akçeye şiddetle ihtiyaç vardı. Son bir gayretle beş on lira tedarikiyle Firuze Hanım'ın yalısının bulunduğu köyde dört, beş odalı bir ev kiraladılar. Bir de Rum karısı hizmetçi tuttular. Herkes beyleri o köye hava değişimi için gelmişler zannediyordu.

... köyüne böyle bir kere yerleştikten sonra planın geri kalanını uygulamaya giriştiler. Gece içerisine girecekleri evin birkaç gün evvel kapısını, bacasını, penceresini, duvarını dikkatle inceleyen hırsızlar gibi Firuze'nin yalısını deniz tarafından, korudan, her taraftan muayene ettiler. Hanımların sokağa çıktıkları günleri, saatleri, ev içerisindeki alışkanlıklarını, kaçta yatıp kaçta kalktıklarını, yalıya kadından erkekinden ne yolda misafirler geldiğini, kaynana ve gelin hanımın vakit geçirmek için başlıca eğlencelerinin ne gibi şeyler olduğunu, bunların gizli sırları olabilecek kadınları, âşıkları bulup bulunmadığını, hangi esnafla alışveriş ettiklerini ve saireyi incelemeye koyuldular. Öğrenebildiklerini öğrendikten sonra rüzgârın esme yönünü, ışığın yansıma şekillerini hesapla içeriye en fazla av düşecek şekilde ağ kuran örümcek gibi ikisi de birer sevda tuzağı kurdular. Reyhan'ın av düştü, Müştak'ın av düştü. Reyhan'ın bu ikinci başarısı arkadaşını büsbütün kızdırdı.

O pazartesi akşamı Reyhan gerdeğe girer gibi tıraşlardan, taranmalardan, pudralardan, lavantalardan sonra son derece

özenle giyinip süslenip gidince Müştak'ı tarif edilmez, karşı konulmaz bir iç sıkıntısı, bir ağlama hırsı yakaladı. Hizmetçi kadın alt kattaki odada horul horul uyurken Müştak pencerenin önünde denize karşı saatlerce ağladı. Fakat hırsını alamadı. Nasıl alabilsin? O saatte Hami, Parnas'la; Reyhan, Firuze ile zevk içindeydiler. Orada yalnız ağlayan, inleyen, her zevkten mahrum olan kendisiydi. Saffet'i sevmiyordu. Ona kavuşmakla düşündüğü lezzet Hami'den intikam almak, bir de Parnas'a tekrar kavuşmak için yaptıkları plana uygun hareket etmiş olmaktı. Plan icabınca harekette kendi başarılı olmadıysa da Reyhan oldu. Acaba Firuze'den para sızdırıyor mu? Bu sızdırılan para, anlaşmaları gereği ikisinin faydasına yani kendiyse Reyhan'ın ortak menfaatlerinde kullanılmayacak mı?

Bu önemli noktayı düşündü, düşündü. Zihni bütün bütün altüst oldu. O para ikisinin ortak menfaatlerine kullanılmayacak... Çünkü kendi hâlâ züğürttü. Anlaşma gereği Saffet'ten çekmeye mecbur olduğu parayı elde edemedi. Planın bir tarafı aksak total kaldı. Reyhan işini becerdi, kendi beceremedi. Onun bu plandaki başarı neticesi olarak ele geçirdiği paraya kendisinin ortak olmaya ne hakkı var?

Reyhan acaba Firuze'den ne kadar para çekiyor ve çektiği paraları ne yapıyor? Müştak'ın bundan hiç haberi yoktu. Meselenin bu tarafı çok mühimdi. Bu akçenin ortaya çıkan miktarıyla harcama şekli hakkında bin türlü iddiada bulundu... En sonra zihnine gelen ihtimal külliye kuvvetini kesti. Betinde benzinde kan bırakmadı... O ihtimal şuydu: Reyhan aldığı paralarla gizlice Parnas'a ulaşmanın yolunu bulduysa? Düşündükçe vücudu baştan ayağa titriyordu. Biraz daha derin düşününce bu düşüncesi ihtimal, faraziye şeklinden çıktı. Korkulacak bir gerçek hâlini aldı. Bakınız nasıl? Reyhan Firuze'den nakit çektiğini inkâr etmiyor; fakat bu paraların kullanma ve harcama şeklini saklıyordu. Bunu niçin gizliyordu? Harcadığı yeri bildirmek işine gelmiyor da onun için... Arada

bir ortadan kayboluyordu. Acaba nereye gidiyor, ne yapıyor? Hem elinde para bulunmak hem birkaç gün meydandan kaybolmak, meraklanmaya sebep olan bir hâl değil midir? Bu esrarengiz yaşayıştan Müştak'ı niçin haberdar etmiyor? Acaba şimdiye kadar arkadaşını takip etmek, hareketini gözlemek Müştak'ın neden aklına gelmedi? Reyhan'ın gittiği yer Parnas olmasın? Bostan dolabı kovalarının suyunu kuyudan alıp bahçeye boşalttıkları gibi Reyhan da paraları Firuze'den çekerek Parnas'a götürmesin? Bu tarafı acı bir şekilde düşündükçe düşüncelerinin doğruluğuna delil olacak birçok işaret buldu. Zihni çileden çıktı. Her şeye dayanıyor, her zorluğa katlanıyor, ille Parnas'ın Reyhan'la nasıl olursa olsun tekrar sevdalanmasına bir türlü dayanamıyor, bunu engellemek için ölümü göze alıyordu.

Yerinden fırladı, odanın içinde iri iri söylenerek gezinmeye başladı.

Bunun böyle olduğunu katiyen nasıl anlamalı? Reyhan'ın hareketini gözlemekle... Yarından itibaren arkadaşını takip etmeye karar verdi. Birkaç saat evvel Reyhan dostunun şu, "Senin gibi zekâsı sınırlı bir adamla iş görülmez ki," sözü aklına geldi. Sınırlı zannettiği zekâsının kuvvetini, hatta dehşetini ona gösterecekti. Müştak'ın şiddetle belini büken husus parasızlıktı. Kaleminden aldığı beş yüz kuruş resmî maaşla geçinmeye mecbur olmuştu ki bu kadar parayla yaşamak, Müştak için müthiş bir zorluk demekti.

Akıl fazla olunca parasız da iş görülebileceğini düşünerek incelemeye o geceden başlamaya karar verdi. Reyhan'ın eşyalarını karıştırmaya başladı. Dolabı, büroyu yokladı. Evde kalan elbiselerin ceplerini aradı. Meydanda bulabildiği evrakı birer birer gözden geçirdi. Sadra şifa verecek bir şey bulamadı. Reyhan'ın Saraçhane yapısı telatin²⁷⁰ bir çantası vardı. Bütün önemli evraklarının bunda saklandığını Müştak biliyordu. Fakat kilitliydi. Kendinde ne kadar anahtar varsa

270 Kalın dana veya öküz derisi. (y.h.n)

onlarla kilidi yokladı, zorladı, açamadı. Saraçların bu kilitleri Galata'daki kilitçi mağazalarından aldıklarını bildiğinden Reyhan sabah o mağazalardan birine müracaatla çantadaki kilidin şeklinde ve o numarada bir kilit alarak onun anahtarıyla yine Reyhan evde yokken berikini açmaya karar verdi.

Ertesi günü kalemine gitti. Bir mecidiye faiz vereceği vadiyle odacıyı ikna etmeyi başarak dört mecidiye borç aldı. Galata'yı dolaştı, aradığı kilidi buldu. Daha ertesi günü Reyhan sokağa çıkınca hizmetçi kadından çekinerek oda kapısını sürmeledi. Çantayı açtı, içerisinde ne bulsa beğenirsiniz? Parnas'la alınıp verilmiş bir yığın yazışma evrakı! Kalbi o derece şiddetli çarpmaya, elleri o kadar titremeye başladı ki nefes kesilmesine uğrar gibi hâller geçirdi. Bir müddet arkasını duvara, bir elini yüreğine dayayarak öyle durdu. Üzerindeki fenalığın biraz geçmesini bekledi. Müştak'ın zekâsı hakikaten sınırlıymış. Reyhan, Parnas'la mektuplaşsın da kendinin bundan hiç haberi olmasın! Hatta bu konuda şüphe etmek bile aklına gelmesin! Reyhan'ın böyle plan dışında gizli harekette bulunması kendisine fayda sağlayıp zavallı Müştak'ı daraya çıkarmak gibi alçakça bir amaçtan başka neye yorulur?

Ağır ağır evrakı karıştırdı. Zavallının şaşkın bakışları bütün bütün büyüdü. Çantada Firuze Hanım'dan gelen mektuplar da vardı. Bu evrakın okunmasıyla arkadaşının kaç zamandır çevirdiği fırıldaklara, entrikalara vâkıf olacağını düşündükçe sevinçle karışık üzüntülere, tarif edilmez kederlere uğruyordu.

Parnas'tan gelen mektupları ilk önce tarihleri sırasıyla üst üste koydu. Hayli zamandır ayrı olduğu, arabayla geçerken yüzünü görebilmek için sokaklarda, köşe başlarında saatlerce geçişini beklediği sevgilisinin el yazısını defalarca öptü. Gözyaşlarıyla yazıların bozulmasını da düşünmeyerek baygınlık veren güzel bir kokuyla Parnas kokan o kâğıtları yiyecek gibi kokladı.

Parnas'ın adiliği, alçaklığı, ihaneti ispata muhtaç değildir. Zavallı Müştak bu karının kötü yaratılışını biliyordu; lakin seviyordu. Onunla yeniden bir ilişkiye imkân bulsa her kusurunu affa hazırdı. Fakat aralarında aşk çırasının tekrar alevlenmesi iyi bir servete bağlıydı. Kendinde ise habbe yoktu. Reyhan da züğürtlemiş, Müştak'a dönmüştü. O nasıl etti? Galiba şimdi zengin oldu... İlanışk için Firuze ile Saffet'i aralarında paylaşırlarken keşke Müştak kocakarıyı seçmiş olsaydı. Reyhan'ın bu başarısına belki şimdi kendi nail olmuş bulunacaktı.

Her mektubu tekrar tekrar okuyarak hepsini bitirdi. Bu mektuplarında Reyhan'ı terk ile Hami'nin metresliğini kabul etmiş olduğu için türlü güçlü sebepler söyleyerek af diliyor, özrünü arz ediyordu. Bu kuvvetli sebeplerden en birincisini Parnas şöyle yazıyordu:

Beni bu garip harekete mecbur eden Muşak'tır. Kendisinden o kadar bıkmış, bezmiştım ki elinden yakamı kurtarmak için sevmediğim hâlde Hami'nin arz ettiğı sevgiyi kabulde mecbur kaldım. Bu kurtuluş yönünü seçmeseydim hâlâ o uğursuzun elinden kurtulmak mümkün olacak mıydı? Müştak'ın sevdası öyle bir yangın belasına benzer ki dokunduğı yerleri tamamıyla mahvetmedikçe geçmez... Fakat iyi mi ettim? Ocaktan korkarken fırına yakalandım. Hami'den de son derece nefret ediyorum. Seni seviyorum Reyhan, seni... Aşkında öyle cehennem alevlerinden nişan verecek şiddetler yoktur. Sevgin nisan güneşi gibi insanı ölçülü bir şekilde ısıtır. Fakat gönüle ferah, vücuda ferahlama, kana kuvvet verir...

Müştak artık kendini tutamadı. Dişlerini gıcırdatarak dedi ki:

“Haydi oradan fahişe! Ben seni artık anladım. Evvela beni, üzerime Reyhan'ı, daha üstüne Hami'yi sevdin. Bu kat kat sevda binasının kim bilir temeli nerede? Ve son ihanet tabakası da Eyfel Kulesi gibi kaç yüz metreye ulaşacaktır? Hilkatini işte görüyorum. Sende kalp denilen şey yoktur.

Menfaat rüzgârın seni hangi tarafa eğer ise sen onu sever görünüyorsun. Galiba Reyhan'ı, Hami'den daha paralı görmeye başladın. Ona karşı evvelce gönlünde esen sevda poyrazı derhâl lodosa döndü. Birbirinize yine ısınmaya başladınız... Şimdi birkaç bin lirayla yanına gitsem Reyhan'a okuduğun bu mavalı bana da öter durursun... Fakat ne çare! Bu kötü yaratılışına, bu ahlaksızlığına rağmen ben seni seviyorum. Zehirden şifa bekler, canavardan insanlık umar gibi seviyorum."

Müştak'ın o mektuplardan çıkardığı özet şuydu:

Her çarşamba Hami Bey eskrim talimi için Bcyoğlu'ndan Büyükada'ya gidermiş. Orada bir Frenk evinde eskrim salonu varmış. Hami gibi bu talime meraklı daha birçok zevat gelirmiş. Akşama kadar bununla meşgul olunur, salon müdavimlerinden Adalı olmayanlar son vapurla oradan semtlerine dönerlermiş. Hami orada eskrim yaptığı esnada sevgili Parnas'ı da apartmanında besbelli diğer türlü vücut egzersizleriyle meşgul olurmuş. Hami Bey Ada vapuruna girerken Reyhan da Parnas'ın apartmanına dalmış. Bey, Ada'da eskrimle sevgilisi de odada Reyhan'la o kadar güzel vakit geçirirlermiş ki Hami, bu silah taliminden döndüğü geceler döşeğine nasıl bitap düşerse Parnas'ın yorgunluğu da hemen âşığından aşağı kalmazmış.

Müştak'ın elinde hiç olmazsa birkaç yüz lira bulunsa o parayla Reyhan'ın ayağını çelerek çarşamba günleri onun makamına geçmek üzere Parnas'ın evine kendini kabul etti-receğini kesinlikle biliyordu. Fakat para... Fakat para... Her işteki zorluğu yok eden o yuvarlak madenlerden Müştak'ta habbe yok gibiydi. Para Reyhan'da da yoktu, o nasıl buldu? Bu soruyu kendi kendine birkaç defa daha tekrar etti. Nasıl bulduğu Firuze'nin mektuplarından biraz anlaşılyordu. Reyhan, son derece maharetle Parnas'a yaklaşıp Hami'nin mali sırlarına dair imkân verdikçe bilgi almış. Hami'nin gelirleri nerelerden gelir? Servetinin kaynakları ne yolda şeylerdir?

Hangi sarrafla muamelede bulunur? Kendi parasız kaldıkça validesinin mal, nakit ve mali itibarından nasıl faydalanır? Bunları öğrendikten sonra diğer taraftan Firuze Hanım'a yaklaşıp oğlana verdiği paraların yolunu kendine çevirmiş. Hatta validesinden Hami'nin nakit yönünden faydalanmasını kesmekle de yetinmeyerek bilakis Firuze'nin Hami'den paraca faydalanması çarelerini düşünmüş, Firuze'ye oğlunun Parnas'la olan safahat içerisindeki yaşayışını etkili cümlelerle tasvir ederek kadının zihnini şaşırtıp Hami'yi düzeltmenin çaresinin ancak parasız bırakmakla mümkün olabileceğini anlatmış. Firuze'nin düşüncelerine nüfuz ederek oğlanın birkaç mühim mali girişimini hükümsüz bırakmış. Hasılı Hami'yi o kadar kasmış kavurmuş ki artık gizlenmesi mümkün olmayan züğürtlüğünün açık bir şekle varmasıyla bu zavallı delikanlının Parnas nazarında itibarını ve sevdasını yok etmeyi de başarmış. Hami, Parnas'a; Firuze, Reyhan'a yetiştirmek için para bulamadıkça ana oğul birbirlerine girmişler, birbirini yemişler. Dehşetli mücadeleler, kavgalar meydana gelmiş. Reyhan altmış yaşındaki sevgilisinin kalbini ele geçirmeyi o derece başarmış ki besbelli nazlanmak maksadıyla bir iki defa küskünlük, dargınlık göstermiş. Kocakarının akli başından gitmiş, âşığının gönlünü almak için var olan mallarını fedaya kadar cesaret göstermiş. Basit vesilelerle darılan Reyhan, önemli miktardaki nakit ve hediyelerle barışmış. Aşka, sevgiye bedel alınan verilen nakitlerin bolluğu mektuplarda iki-üç yüz liradan âdeti iki-üç yüz kuruştan bahsedilir gibi söz geçmesinden anlaşılıyordu. Müştak artık kendini tutamayarak orada olmayan arkadaşına karşı:

“Vay şeytan! Neler yapmış, ne entrikalar çevirmiş, ne dolaplar? Ben ne derin uykudaymışım? Dudu'nun merhametini çekmek için ben köprü üzerinde dilenciler gibi ağlama taklidi yapmaya uğraşırken meğer o melun bir yandan kasasını doldurup diğer taraftan Parnas'la sefa meclislerinde vakit geçiriyormuş... Acaba şimdiye kadar kaç bin lira topladı? Yazık bana! Yuf bana!”

Hakikaten yuf Müştak’a! Kendini hırslandırarak zihninde meydana gelen ilkel bir şiddetle bir iş görebilmek için Reyhan’a karşı tam bir acizlik denecek bir maskara hâlinde kaldığını kendine pek acı azarlamalarla itiraf etti. Reyhan’ın oynadığı bu son oyunun acısı yutulur, hazmedilir, unutulur hilekârlıklardan değildi. Beraberce hareket etmeye karar verdikten sonra gizlice türlü fırıldak çevirmekle de yetinmeyecek her hakaretin, her dubaranın üzerine, Hami’nin servetine, zavallı Muşak’ın şiddetli sevdasına rağmen Parnas’la yeni bir ilişkiye başlamak, karıyı bu defa âdeta benimsemek... Entrikacı arkadaşının işte bu cüreti, bu küstahlığı Müştak’ta dayanma gücü bırakmadı. Hileye karşı o da hileyle karşılık vermek istiyor, o güne kadar arkadaşının hilelerinin altında kalmış olmayı, şeytanlığına mağlup olmayı bir türlü nefesine yediremiyor; müthiş bir karşılık, şiddetli bir intikam darbesiyle Reyhan’a karşı varlığını göstermeyi, entrikadaki yeteneğini tasdik ettirmeyi arzu ediyordu. İşte bir girizgâh bulmak, mükemmel bir noktadan intikama girişmek için önündeki mektupları beş, on defa daha uzun uzun inceleyerek okudu ve her okuduğunda Reyhan aleyhine bir öfke volkanı kesilmekle beraber arkadaşının zekâsına hayrette kaldı. Bu meselede Reyhan üç kişinin zararına kendi menfaatini temin ediyor, yani üç şahsın zararından fayda çıkarıyordu.

Bu üç şahıstan biri kendi, diğeri Hami, üçüncüsü de Firuze Hanım’dı. Üçünün uğradığı zarar, birbirleriyle kıyaslanırsa kendi hasarının en hafif olduğu da inkâr edilemezdi. Ana oğulun manen, maddeten uğradıkları zarar o kadar korkunçtu ki bunlardan hangisinin daha fazla acınacak hâlde olduğunu düşündü, düşündü, tayin edemedi. Firuze Hanım kalp evine açılan bu son sevda zararıyla aşk okyanusu içinde bocalaya bocalaya bir gün nihayet felaket çukuruna düşmekten kurtulamayacağı benziyordu. Vefalı bir âşık gibi görünmeye uğraşan o düzenbaz Reyhan’ın hareket merkezi, hayatının son hüznün devresine kadar aşkı, sevdayı kendine oyuncak etmekten usanmayan bu zavallı kadının mahvına yönelmişti.

Firuze'yi oğluyla bozuşturmak, sonra türlü sevda oyunlarıyla kadını soymak, soğana çevirmek, bu şekilde çektiği nakitleri, serveti beri tarafta diğer bir kadınla kekâ²⁷¹ yemek, sıkılarak suyu, özü çıkarılan maddeler gibi zavallı kadın servetçe artık fayda etmeyecek bir posa hâline gelince ensesine bir tokat yapıştırarak, “Haydi hanımefendi! Şimdi kumda oyna, bir tarafına çöp batmasın!” demeye hazırlanmak, hiç şüphe yok Firuze'yi bir hançerle tek darbede yere sermekten daha korkunç bir hareketti.

Reyhan'ın oğul bey aleyhindeki kastına gelince bu hareketi de yürek sızlatmakta valide hanıma reva görülen alçaklıktan aşağı değildi. Bir adamın anasını sevmek... Bu fiil, halk tabiri yönünden düşünülürse Hami'ye olan hakaretin derecesi biraz anlaşılır. Bu “sevmek” sözünde bir de “soymak” anlamı vardır ki bundan Hami'nin anasını severek soyduğu paralarla metresini zapt etmek gibi öfkeden insanın tüylerini ürpertecek acayip bir netice çıkıyor. Mesele hemen şimdi etraflıca göz önüne alınırsa Reyhan'ın Şadi Efendi ailesi aleyhindeki bu insafsızca saldırısına karşı ne diyeceğini insanın şaşırınaması mümkün olmuyordu.

Müştak düşündü, düşündü, elleriyle yüzünü kapayarak:

“Ne melun herifmiş bu! Demek benim de zengin bir anam olsa sakınmadan onu da sevecek... Reyhan'ın ne mal olduğu Parnas'ı ortak bir şekilde sevmek için bana ettiği ilk tekliften belliydi. Ben o zaman bu alçağın insanlık derecesini anlayarak kendisiyle dostluğu kesmeliydim. Fakat bu mümkün müydü? Paraca o kadar darda kalmıştım ki ondan daha aşağılık bir teklifte bulunmuş olsaydı yine kabulünden çekinmeyecektim. Bununla birlikte Firuze ile Hami'ye ettiği fenalığa nazaran bana yaptığı hiç kalıyor.”

Odanın içinde bir boydan bir boya dalgın çehre ve ağır adımlarla gezinerek:

271 Zevkle. (y.h.n)

“Hami de böyle bir cezaya müstahaktır. Balıkpazarı’nda ki dükkânlarını satarak yedirdiğim paralar, validemden miras kalmış o liralar henüz Parnas’ın damarlarında dolaşırken bunu Hami elimizden aldı. O karının üzerinde ne kadar hakkımız bulunduğunu bir kere düşündün mü? Hak bilmeyenin sonra böyle parasını çekerler, metresini zapt ederler, üstüne bir de anasını severler.”

Şu al sevda ver sevda meselesinde kim harap olursa olsun hep bu haraplıklardan bir kişi faydalanıyordu, o da Parnas’tı. Karı şeklindeki bu dipsiz kuyu, içine ne kadar lira atılsa yutuyor, istila ettikleri bedenleri öldürmedikçe bırakmayan mikroplar gibi bulaştığı serveti tamamıyla bitirmedikçe rahat etmiyordu. Fakat kabahat kimde? Yiyende mi, yedirende mi? Müştak’ın bugün elinde para, servet olarak sayılmaya değer bir şey olsa yine götürüp Parnas’a yedirmeyecek mi? Bu taraftan kimi ayıplamaya yüzü var? Saffet’i baştan çıkarmayı, yoldan çıkarmayı başarsaydı kendi de Reyhan’dan başka türlü mü hareket edecekti? Reyhan, Hami’nin anasını soyar-ken kendi de karısını yolacaktı. Nasılsa evdeki pazar çarşıya uymadı. Arkadaşı işe girişti. Bu zavallı bakakaldı. İnsanlar çoğunlukla böyledirler. İcraya güçleri, kuvvetleri yetmediği kötülüklerin başkaları tarafından yapıldıklarını görünce derhal filozof kesilirler. Hemen dil uzatıp başlarına kakarlar.

Müştak meselenin bu taraflarını böyle açıkça düşündü, biraz yüzü kızardı. Ahlakla pek uymayan menfaatleri küçük görecektik kadar bir insanda fikir sağlamlığı olmazsa o adam kendine sağlam bir hareket sınırı tayin edemez. Onun hiçbir hareketinde karar, düzen yoktur. Şu dakikadaki düşüncelerinin yarım saat sonra aksini düşünür. İşte bu gibilerine “mesleksiz” namı verilir. Menfaatin gereği neyse onun o günkü mesleği, ahlakı da o olur. Bu ahlak fakirlerinden hiçbir ciddi iş beklenilemez.

Müştak düşündü, çok düşündü. İki şey zihnini harap ediyor, âdeta yakıyordu. Bunlardan birincisi Reyhan’ın Parnas’ı

tekrar elde etmesi, ikincisi Firuze'ye karşı olan başarısıydı. Bu şiddetli tesirle yine düşüncelerinin kantarı bozuldu. Her şeyi bir tarafa bırakarak yalnız Parnas'ı Reyhan'dan geri almayı, elde etmeyi düşünmeye koyuldu. Fakat Parnas deyince parayı unutmak mümkün mü? Bu iki isim birbirinin ayrılmaz parçaları gibidir. Hatta o kadar ki garip tesadüflerden biri olarak dilimizde Parnas'la para arasında bir söyleyiş benzerliği bile vardı. İkisi de “par” ile başlıyor. Düşündükçe zihni par par yakıyordu. Müştak oda içerisinde yine gezinmeye başladı. Lakin bu defa ağır adımlarla değil... Geniş, seri adımlarla yürüyor, odanın geniş olmamasından dolayı bazen hızını alamayarak başını duvarlara çarpıyordu. Homurtu nevinden ağzından yalnız Parnas'la “para” sözleri çıkıyordu. “Parnas, para, Parnas, para,” diye diye zavallıya bir fenalık geldi. Bir koltuğun üzerine yığılıverdi. Paraya kavuşamayınca Parnas'a kavuşmanın mümkün olamayacağı gerçeği de zihnini harap ediyor, artık diğer şeyleri düşünmeye kendinde hâl bırakmıyordu. Zihnine güya yatkınlığından, yaratılışından daha fazla düşünce kudreti vermek için başını iki eli arasına aldı. Sıktı; fakat beynini dibeğe koysa dövse düşüncelerinin sonucu yine para ile Parnas'a çıkıyordu. Bu sıkıcı düşünceleri içinde o kadar bunaldı ki nefes alabilmek için sürünerek pencerenin önüne gitti. Kafası çatlayacak, göğsü patlayacak gibi şiddetli bir iç sıkıntısıyla haykırdı: “Ah ne yapayım, ne yapayım?” sorularıyla güya görünmeyen bir nasihatçinin fikrini soruyor, akıl almak istiyordu. Sorduğu o nasihatçiden maalesef bir cevap gelmedi. Zihni, vücudu artık o kadar yorgun düştü ki keder içinde öyle bir müddet, sarhoş gibi sızdı kaldı. Bu uyuşukluktan sonra kendini toplamaya uğraşarak eski düşüncelerine ta elifbasından başladı. Neticeler hep öncekiler gibi para ile Parnas'a dayanıyordu. Hayli müddet sonra aniden düşünce vadisini değiştirerek kendi kendine dedi ki:

“Biz birkaç ay önce Reyhan'la aynı hâldeydik. O muvaffak oldu da ben neden olamadım? Firuze'nin gönlü Saffet'e kıyasla kolay elde edilebilir olduğu için mi? Hayır! Reyhan

kocakarıyı ikna için az uğraşmadı. O, hangi zorluğa tesadüf ettiyse onu aşmaya çalıştı. Ben, Dudu'nun birkaç yaygarasından korkarak çekildim. Başlangıcı pek yolunda gider gibi görünen bu sevdâ macerasının sonradan uğradığı acayip değişimi anlayamadım. Bunun sebeplerini de araştırmadım. Reyhan'ın benimle, 'Armut piş, ağzıma düş,' diye eğlenmesinde hakkı yok mu? Saffet Hanım'ın gönlünü çelmekle hem Hami'den intikam almış olacak hem de elime biraz para geçirmek yolunu hazırlamış bulunacağım... Evvelâ Saffet Hanım'la ilişki kurayım da öte tarafını sonra yoluna korum. O hâlde Saffet'le Dudu'nun kaçınmalarına, çekinmelerine, kovmalarına, haykırmalarına, bağırımlarına hiç ehemmiyet vermeyerek yalnız galibiyeti sağlamak için uğraşmalı; Dudu'yu ilk gördüğüm yerde tahtakurusu gibi yakasına yapışarak hanıma dair bir söz, bir vaat almadıkça salıvermemeliyim.”

Bu kararından sonra vücuduna sanki yeniden bir can, bir kuvvet geldi. Hemen kalktı, ortadaki evrakı topladı. Bulduğu düzende hepsini çantaya yerleştirdi. Kilitledikten sonra çantayı eski yerine koydu. Artık bir dakikanın bile kaybını zardan sayarak biraz muhtemel olan yerlerde dolaşmak üzere sokağa çıktı. Ne çarşı koydu ne çayır ne bayır... Dudu'dan eser göremedi. Dudu'ya rastlamayı hem şiddetle arzuluyor hem de onunla ansızın karşı karşıya gelmekten korkuyor, Dudu'nun ilk yaygaralarına, şikâyetlerine karşılık ne yolda lisan kullanmak, ne gibi isteklerde bulunmak, nefretini hafifletmek, hiddetini dindirmek için nasıl davranmak lazım geleceğini düşündükçe kendini heyecan basıyordu. Lakin bu sefer, “Ya taarruz ya sefer!” diyen bir savaşçı gibi daima ileri yürümeye, heyecana sebep olan bir hadise, bir duruma rastlarsa gözünü yumarak yine ısrarlı adımlarını ona doğru atmaya karar verdi.

İçine korku, kalbine çarpıntı geldikçe birtakım etkileyici cümlelerle kendini cesaretlendirmeye uğraşarak Dudu'ya

tesadüf ümidiyle bir hafta kadar orada burada dolaştı, rastlamadı. Gerek Saffet'in gerek Meryem'in böyle hiç yalıdan dışarı çıkmayışlarına bir mana veremiyordu. Müddet on beş, yirmi günü buldu. Hâlâ çarşıya, pazara, iskeleye yaptığı gezilerinden bir sonuç çıkaramadı.

Reyhan'ın köydeki ortaklaşa evde kaldığı geceler seyrekleşti. Bu geceler, yalnız Firuze Hanım'la buluşacağı kavuşma gecelerine aitti. Sade bu belirli geceler için geliyor, gündüzden iki saat tuvaletiyle meşgul oluyor; gece karanlığı yabancı bakışlara perde çekince sevgilisinin evine gizlice giriyordu. Müştak çantadaki evrakı ezberlercesine tekrar tekrar okuyarak sırlarını öğrendiğini Reyhan'a anlatmamak için son derece metanet gösteriyordu. Aşk macerasındaki başarısızlığından dolayı Reyhan'ın:

“Dudu'yu görmüyor musun? Senin şişmandan ne haber? Zavallı Saffet için aşkından balmumu gibi erimiş, bir deri bir kemik kalmış diyorlar; fakat ben inanmıyorum. Bu rivayetin aslı var mı? Zavallı kadın senin derdinden verem olup vefat etmeden evvel bütün arsalarını, gelirlerini üstüne yapacaktı... Buna da pek inanmadım. Böyle hayırlı bir haber olsaydı şimdiye kadar bana söylerdin değil mi?” türünden ettiği alayları son derece sabırla ve tedbirli bir şekilde dinliyor, aynı şekilde bir karşılıkta bulunmuyordu.

Bir müddet bu şekilde geçti. Nihayet bir gün yine Dudu'ya rastlayabilmek gibi boş bir ümitle dolaşmayı âdet edindiği yerleri kederli bir şekilde gezdikten sonra köyün çarşısına indi. Tuhafiye dükkânının önünden geçerken içeriden kulağına bir ses, tanıdığı şivede bir konuşma geldi. Başını çevirdi, camekânın arasından baktı ki ne görsün? Meryem Dudu ellerini kaldırıp indirerek tuhafiyeciye:

“Beyoğlu'na çıkmaya vaktim olmamıştır. Yoksa bu ham şeylere ipektir deyi el vururdum acep? Örneğe bir dikkat et, sonra verdiğin mala bak, bu ne irenktir? O ne irenktir? Biri-

si gök mavisidir öteki çirkef irengine benziyor... Bunu kaç senedir dükkânda tuttun tuttun da şimdi maldır deyi önüme çıkardın?”

Müştak, camekânın önünde fareye rastlamış bir kedi vaziyetiyle kendini göstermeyip dalgınlığa getirerek avının üzerine atılverecek bir hâle girdi. Ne olursa olsun bu defa elinden Dudu’yu kaçırmayacak, mutlaka bir vaat alacak, Saf-fet’teki acayip değişimin sebeplerini anlayacaktı. Fakat nasıl etmeli? Karıya yalvarmalı mı, şiddet mi göstermeli? Ne etmeli? Yumuşaklıkla hatta yalvararak derdini anlatmalı mı? Yalvarışları kabul edilmezse şiddetle tehdide kadar varmalı... Fakat bu muamele köyün en kalabalık yeri olan çarşı ortasında yapılır mı? Müştak olanca zihin kuvvetiyle düşündü. Dudu’nun çarşıdan yalıya dönmek için gideceği en kısa yolu zihninden geçirdi. Bu yol yalılarla koru arasındaki sokak olabilirdi. Burası ekseriya pek تنها bulunduğundan uygun bir yere gizlenerek aniden Dudu’nun önüne çıkıvermeyi kararlaştırdı. Kendini Meryem’e göstermeden oradan çekildi. Pusuya yatacağı sokağa doğru tabanları kaldırdı. Münasip bir noktayı pususu yeri olarak belirledikten sonra yeşilliklerin arasına gizlendi. Bekledi, bekledi. Bir çeyrek, yirmi dakika geçti. Dudu’dan eser yok. Meryem acaba hâlâ tuhafiyeciyle çekişiyor mu yoksa denizden mi gitti? Yahut dağ yolunu mu seçti? Müştak yine bugün Dudu’yu elinden kaçırmış olma ihtimalini düşündükçe üzüntüsünden terliyor, su içinde kalıyordu. Bekleyeme süresi belki yarım saati geçti. Zavallı, şiddetli bir kederle pusuyu terk etmeye hazırlanırken evvela ayak sesleri, onun ardından bir mırıltı, bir söylenme duydu. Gittikçe yaklaşan bu ses:

“Tuhafiyeciyim deyi gelmiş onda oturmuş... Dükkânda her şey vardır, bir şey yoktur. Camın içine iki top yünlü, üç top basma koymuş... Ne biçim satıcıdır, anlayamadım? Ak-tardır? Tuhafiyecidir? İpekçidir? Eczacıdır? Kunduracıdır? İpek kutusunun yanında bir de fare kapanı asılıdır. Biraz öte-

de su testileri, beri yanda diziyle takunyalar vardır. İçeriye sekiz liralık mal koymuş, bir de dükkânın üzerine bonmarşe yazılı koca bir tahta asmış! Zavallı Nikoli! Sen bonmarşeyi uryanda olsun acep bir kerek gördün? Acep bonmarşelerde senin ettiğin gibi su bardaklarını lazımlıkların içine korlar? Ah bilirim ikisi de kullanılmamıştır. Lakin bu öyle düzensiz bir iştir ki geçenlerde görünce midem tersine döndü...”

Dudu böyle kendi kendine söylenerek giderken Müştak hışır hışır yeşilliklerin içinden fırlayıp sahnede dokunaklı bir yalvarma sahnesi canlandırmaya uğraşan bir aktör tavrıyla Dudu’nun önüne diz çökerek iki elini yalvarırcasına yukarı kaldırıncaya Meryem, dehşetle ürktü. Birkaç adım yana çekilerek bir bahçe duvarına yapıştı. Gözlerini açarak:

“Lazımlık deyince sen nereden çıktın karşıma? Ölürüm, bayılırım, ka dostlar bittim. O kadar korktum. O kerte korktum ki yüreğim patladı, kanı içime aktı. İçimden sakatlandım. Kırk günecek mefat edersem bil ki sebebi sensin. Şimdi âşıklığı bıraktın da saklambaç oyununa kalktın? Benden başka ürkütecek mahluk bulamadın? Hay Rabbimin belası! Senin yüzünden artık hiç sokağa çıkamayalım? İpekçiye kadar gitmeyelim? Herkes naâşını²⁷² işlemesin, anavatasını²⁷³ yapmasın? Haftalar geçti ki sana rastlanmak derdinden sokaklara gidemez, destur çıkamaz olduk. Yeşilliğin içinden yılan gibi önüme nasıl fırladın? Mega bittim! Bunda yolcu bekliyorsun? Dizlerim çözüldü, can damarım dibinden oynadı!”

Müştak yalvaran bir iniltiyle Meryem’in ellerine sarılmaya uğraşarak:

“Ah Dudu’cuğum ah...”

“Beni korkudan öldürme kertesine getirdin de bir de şimdi ah ediyorsun? Ahı ben bağırmalıyım. Bir yudum su veren

272 Dudu’nun “nakış” kelimesini telaffuz edişidir ve metinde bu şekilde geçmektedir. (y.h.n)

273 Gergefte ibrişimle yapılan bir tür nakış çeşididir. (y.h.n)

olsa da yüreğimin tıkırtısı düzelse... Sanki sanırsın ki içimde bir dikiş makinesi vardır... Durmuyor zırlı zırlı işliyor...”

“Vah Dudu’cuğum, seni korkuttum mu?”

“Korkutmak da bir laftır acep? Bayılttındın!”

“Affedersiniz Dudu Hanım... Bu hareketim gayriihtiyari meydana geldi; çünkü kendime malik değilim... Çünkü yanıyorum!”

“Yanorsun? Hummaya tutuldun? Ne oldun?”

“Keşke hummaya tutulsaydım... Ya ölür ya iyi olurum. Ben öyle bir derde düştüm ki ne ölüyorum ne iyi oluyorum.”

“Rabbim derdinin şifasını versin. Ben hekim değilim, bana ne anlatırsın? Ölmek istersen bir acemi doktora git... Bırak ki bunların ustaları da bazen yanlışlık ediyorlar... İyi olmak arzu edersen illetinin üzerine bir konsiltasyon²⁷⁴ yaptırt. Beni de bırak ki yoluma gideyim...”

“Yok, yok, seni bırakmam Dudu’cuğum! Çünkü yanıyorum.”

“Ben tulumbacı değilim ki ateşini söndüreyim! Yanıyorsan şundan kendini denize at...”

“Dudu, benim ateşimi deniz söndürmez... Aşk ateşidir... Buna doktorlar çare bulamaz. Buna ancak sen merhem olursun...”

“Buna ancak ben mehlem olurum? Bu karışık lafı anlamadım?”

“Bu yarama ancak senin ellerin merhem sürebilir...”

“Ben hastane hizmetçiliği etmedim... Bırak işte gideyim yoksa şimdi yangın var diye bağırırım...”

274 Fr. Consultation: Bir hastaya teşhis koymak için birkaç doktorun bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunmaları. (y.h.n)

“Nasıl bağırırsan bağır! Bugün elimden seni kimse alamaz.”

“Fikrini anlayamadım? Üzerime bozuk fiil ile laf söylüyorsun? Etrafı تنها görerek bana bir fenalık etmek istiyorsun? Ne söylenmez, çetin bir meramın vardır?”

“Meramım, hiç çetin değildir?”

“Efendim lafları böyle birbirine karıştırdıkça, ayıp değil a, ben senden ürküyorum.”

“Saffet Hanım’dan bana kesin bir laf getirmeye söz vermedikçe bugün senin yakarı salıvermem.”

“Onun ismini artık ağzına alma. O her gün elini yüzünü yıkıyor, namaz kılıyor, ondan sonra tövbeye oturuyor. Kem nazarından korkarak horoza bile görünmüyor.”

“Neden böyle huyunu değiştirdi? Beni öldürmek için mi?”

“Zaten onun huyunda, kanında bir bozukluk yoktu. Elmas gibi tertemiz bir karıydı. Yine öyle kaldı.”

“Ben onun huyunu, kanını bozacak değilim. Bir iltifatına bugün canımı feda ederim.”

“(Şaşıarak) Bir iltifatına canını vermen onun damarını bozmak, huyunu pisletmek değildir?”

Müştak söz bulmak için öksürerek:

“Değildir; çünkü ben onu bir kötülükle sevmiyorum. Nikâhla almak için seviyorum...”

“Beysin? Efendisin? Nesin? Haydi işine... O zaten kocalıdır. Bir karı için iki kocaya varmak hiçbir dinde âdet değildir. Nikâhla alacaksan bu koca dünyada karı kıtlığı vardır? On-dan başkasını bulamadın?”

“Yalnız onu, Saffet Hanım’ı seviyorum. Gözüm dünyayı görmüyor...”

“Bir göz doktoruna git de sana dünyayı gösterecek numara bir gözlük haber versin.”

“Ayaklarını öpeyim Dudu’cuğum... Senden bir şey soracağım, doğru söyle... Saffet Hanım kime mektup yazdırmak için Bayezit’teki yazıcılara kadar çıktı?”

“Yazıcılara gittiğimizi sana kim dedi? Yoksa peşimizden geldin?”

“Ay o günü hanımın yanındaki çarşafı kadın sen miydin?”

“Neyine gerek? Tut ki bendim... Tut ki başkasıydı... Sen bir acemi sevdacıya benziyorsun... Tuttuğun işi yüzüne buluşturuyorsun... Bizim peşimizi bırak, sen ağzına uyar başka bir kaşık ara...”

“Aman Dudu, ocağına düştüm.”

“Ocağımı nerede buldun da düştün? Sen kurum süpürücüsün yoksa?”

“Ne yapayım? Bu sevdacılık bana her sanatı yaptıracak... O günü mektubu kimin için yazdırttınız? Yalnız onu söyle yeter...”

“Sen pek saf bir çocuğa benziyorsun. Kulaklarını iyice açarak bana uzat... Sana son nasihatimi diyeceğim. Dinlersen dinlersin, dinlemezsene var ne belayı canın isterse ona sataş... Şimdi kulakların bendedir?”

“Sendedir. Sözlerini ezberleyecek gibi dinliyorum.”

“Efendim biz o mektubu sana verilmek üzere imla ettirmeye gittik...”

Müştak sevincinden iki eliyle Dudu’yu belinden kavrayarak:

“Ah efendim Dudu’cuğum, eksik olma...”

“(Silkinerek, korkmuş bir şekilde) Beni armut gibi yutmaya kalkmayasın... Çekil ondan efendim...”

“Benim için mektup yazdırdınız da bugüne kadar niçin göndermediniz?”

“Sana mektup ettirirken bizi orada birtakım kötü karılar bastırdı. Öyle endazededen, ölçüden dışarı ayıplık laflar ettiler ki bunlardan Saffet Hanım’ın içine bulantı geldi. Sana olan sevdasını kalbinden dışarı istifra etti. Yazıcının elinden mektubu aldı, parçaladı. Ne ayılmalar ne bayılmalar, bin dertle yalıya geldik. O akşam gitti, Hoca Hanım’ın önünde dize geldi. Ne ki olduysa ne ki bittiyse hepsini hikâye verdi. Senin ona gönül bağladığını, karşılık olarak kendinin sana tutulduğunu, gelen mektubu, gidecek olanı, yazıcı dükkânını hep bir bir anlattı... Sonra Hoca Hanım’la beraber ikisi de tövbe okudular... Hasılı kötülüğe bulaşmadan tövbekâr oldular...”

Müştak öfkelenerek:

“Canım hiç böyle şey Hoca Hanım’a anlatılır mı?”

“He evet! Sevda işi başkadır, hocalık işi bambaşkadır. Ben günahlarımı çıkartmak için papasa gittiğim vakitlerde suçumun ileri gelenlerini anlatmam; ancak onda birini söylerim. Papas aflık verdirir, söylediklerim de o sırada berikilerle affolunur gider. Cahilliğimden ben de hepsini birer birer anlatırdım. Sonra Takohi ile birlikte aykırı bir günah işledik... ‘Kız bunu konfessöre²⁷⁵ nasıl diyeceğiz?’ dediysem Takohi bir yüzüme baktı. ‘Ona denecek günah var, denmeyecek günah vardır,’ dedi.”

“Sonra Hoca Hanım ne dedi?”

“Onun dediğine bakarsan sen insan değil.”

“İnsan değil de ya neymişim?”

“Şeytan!”

“Acayip!”

“Hoca Hanım’la Saffet Hanım beni bir odaya çağırdılar. Saffet elleriyle yüzünü örterek, ‘Meğerse o delikanlı şey-

275 Fr. confesseur: Günah çıkartan papaz. (y.h.n)

tanmış! Bizi azdıracakmış. Çok şükür onun ayartmasından kurtulduk,’ dedi. Ben de iyiden iyi bilirim ki sen insansın. Şeytan tasvirlerini görmüşüm. Onun çifte boynuzuyla bir de kuryuğu vardır. Fakat henüz görürüm ki boynuzların bitmemiştir. Onlar böyle dedilerse ben de o kerte ‘kontoro’ laf edilmeyeceğini görerek şeytanlığını tasdik ettim. Sonra Hoca Hanım bana dönerek, ‘Meryem Dudu, o şeytan herife bir daha rastlandığında yerden keskince bir kaya al, kendi dinince bir besimele çek, suratı budur de, yapıştır. Çünkü şeytanı taşlamalıdır,’ dedi.”

Dudu sözün burasında eğildi, yerden bir taş aldı. Taş Hoca Hanım’ın tavsiyesi derecesinde keskin miydi? Müştak bunu kayayı suratına yedikten sonra anlayacaktı. Delikanlı garip bir tebessümle:

“Ne o Dudu? O taşı ne yapacaksın?”

“Aldığım emri yerine getireceğim...”

“Dudu’cuğum şimdi şakayı bırak...”

“Bunda ne şaka vardır ne bir şey... Seni görünce taşlamaya söz vermişim, bunu böyle edeceğime kendi dinince en büyük yemini etmişim. Lafımı, nasihatimi dinleyerek edebinle şundan gidersen ben de taşı yere bırakırım. Gitmezsen suratına...”

“Aman Dudu, vallahi şakanın sırası değil. Bir de hâlimi sana ben anlatayım.”

“Efendim fazla lafi kesiniz...”

“Dudu, kölen olayım... Alimallah kanıma gireceksin.”

Bu defa Dudu cevap vermeden, ciddi bir tavırla taşı fırlatmaya davrandı. Müştak, karının iki bileğinden sımsıkı tutarak:

“Affedersiniz Meryem Dudu... Ben öyle kolayca suratıma taş yemem...”

“Yemez de ne edersin?”

“Sözümü kabul ettirinceye kadar uğraşırım, seni salıvermem.”

“Yangın var diye avaz edersem ne yaparsın?”

“Ne diye avaz edersen et... Yakanı bırakmam...”

“Çocuk olma efendim... Şimdik sen bana ne teklif edersen he derim, elinden kurtulduktan sonra sıfatından aşağı gülerim. Sözümü tutmazsam bana sen ne yapabilirsin?”

Müştak burun buruna yüzünü Dudu’ya yaklaştırarak:

“Sevda derdiyle her şey yaparım... Bazı dakikalar oluyor ki canım ağzıma geliyor... Seviyorum. Aşk, insana neler yaptırır bilmez misin?”

“Efendim, çok laf dinlemeye vaktim yoktur, bırakırsan işime gideyim? Yoksa bağırayım?”

Dudu, öfkeli muhatabını iterek yürümek istedi. Öteki salıvermemek için yine belinden yakaladı. Meryem var sesiyle:

“Yangın vardır... Kıyak ateş... Beyler, efendiler, ağalar koşunuz...” diye bağırınca bir iki dakika içinde yalı kapılarından ayvaz, aşçı, uşak kıyafetli adamlar sokağa uğradı. Çarşı tarafından pat pat ayak gürültüleri peyda oldu. İşin cidden rezalete varacağını gören Müştak, Dudu’yu zorla tuttuğu kucağından bırakarak koşuşanlar oraya gelmezden evvel koruya doğru fırladı. Ağaçların arasından kayboldu gitti.

11 SON CÜRET

Dudu'nun etrafına birkaç kişi toplandı. Yangının nerede olduğunu soruyorlardı. Meryem cevap vermekte ağır ve tereddüt eder bir şekilde davranınca karının fistanını muayeneye kalkışıyorlardı. Araştırmacı ellerin fistanına uzandığını gören Dudu telaşla:

“Efendim üzerime el vurmayınız. Yangın fistanımda değildir.”

Gelenler: “Ya nerede? Nerede? Etraftan duman, alev gibi bir şey çıkmıyor?”

Dudu: “Çok şükür hiçbir yerde yangın yoktur.”

Gelenler: “Ya öyledir de yangın var diye acı acı niçin haykırdın? Sen değil misin bağırın?”

Dudu cevap vermekte ağır davranıyordu. Bir delikanlının saldırısına uğradığını anlatsa bu vakanın köy halkınca bin türlü kötü yoruma uğrayacağını biliyordu. Bundan dolayı gerçeği gizleyerek:

“Ah efendim, yangın değildi. Aykırı bir fefkalade ejder canavardı! Şu ağacın arasından göz göze geldik. Ah bir yudum su yoktur? Bayılıyorum. O ne mefret şeydi. Bir metre, kafasını havaya kaldırmış, sustaya durmuş. O kadar büyüktü ki beni takımla yutaydı yine karının bir tarafı boş kalırdı!”

Gittikçe adedi artan ahaliden biri:

“Kokona, kalınlığı ne kadardı? Rengi nasıldı?”

Bir diğeri: “Gözleri kırmızı mıydı?”

Bir başkası: “Dili iki çatal mıydı?”

Birkaç ağızdan birden:

“Boynuzları var mıydı? Islık mı öttürdü? Çingirak mı çaldı? Okunu gördün mü? Ne tarafa gitti?” acayip soruları hep birden sorulunca Dudu şaşırdı. Başladığı yalanı oldukça süsleyerek tamamlamak için sorulardan bazılarına cevap vermeye uğraşarak:

“İrengi bozdu. Sırtı kaplan gibi benek benekti. Çingırağını duyamadım; fakat mızıka gibi ötüyordu. Çaldığı korkunç mazurkanın²⁷⁶ önünde zıp zıp sıçradım. Bir iki defa bana dilini gösterdi. Çifte fırınların küreği kırmızıya boyanmış sandım...”

Kalabalıktan biri yüksek sesle:

“Evet, evet doğru. Bundan elli sene evvel bu çapta, bu renkte yine bu ormanda bir yılan çıkmış... Büyük peder merhum anlatırdı. Bu, onun soyundan olmalı...”

Derhâl köy halkı arasında ejderhanın elli yıl evvelki soyu sopu tayin ve tasdik edildi. Söz büyüdü. Ağızdan ağza yayılarak yılanın uzunluğu kadar bu rivayet de uzadı. İşe mübalağa karıştı. O akşam köy ahalisinden bazı saf kalpli delikanlılar ejderha takibine çıktılar. Bu müthiş hayvanı göremediler; lakin köyden üç saat ileride “Kavaklık” adı verilen mevkide izine rastladılar. İki gün sonra altı saatlik bir mesafede çobanın biri ejderhaya rastlamış olduğu havadisi meydan aldı. Birkaç gün geçti. Civar çiftliklerin birinde bu korkunç yılanın üç koyun yuttuğuna dair üzücü haber zihinleri dehşete düşürdü. Nihayet mesele, gazetelerin diline düştü. Şehrimizin günlük gazetelerinden biri, taze, dumanı üstünde haber vermekte diğer rakiplerine üstünlüğünü kanıtlamak istercesine bir telaşla

276 Polonya’daki Mazurya bölgesinde yaşayan halktan tüm Avrupa’ya yayılmış bir çeşit dans ve bu dansın müziğine verilen isim. (y.h.n)

“Müthiş Bir Ejderha” başlığı altında bir sütun yazarak yılanın devasa uzunluğu, irice çapı, korkunç kafası, bir bando mızıkaya benzeyen sedası hakkında birtakım garip ayrıntılar verdi. Canavarı bizzat gören, sözlerine inanılan, saygıdeğer birkaç şahidin ihbarlarını da ilave etti. Böyle güzel bir haberi vermekte birinciliği kazanan rakibinin bu üstünlüğünü çekemeyen diğer bir gazete ertesi günü uydurma lafları reddederek hemen kaleme sarılıp, “Rakibimiz ... gazetesi dünkü nüshasında ... köyünde ortaya çıkan yılanın şekil ve iriliği hakkında uzun ve garip açıklamalarla bir sütun döşemişse de adı geçen yılan, Şadi Efendi ailesine mensup bir hizmetçi kadının önüne çıkmış; bu kadın korku ve dehşetin de etkisiyle derhâl feryat ederek bayılmış ve etraftan korkan kadının imdadına koşuluncaya kadar yılan kuru içerisine kaçmış olduğundan ejderhanın eni, boyu, renk ve görünüşüne dair abartılı rivayetler tamamıyla rakibimizin garip hayal dünyasında vücut bulmuş asılsız haberlerden ibarettir,” yollu bir yalanlama yazısı yazdı. Ejder haberini çarçabuk vermekle övünen gazete, karşılık olarak olayın olduğu yere acilen gönderdiği özel muhabirinin gece saat yediyi sekiz geçe çekmiş olduğu telgraf mektubuyları ilk sayfasını süsleyerek ejderin Kavaklık adı verilen mevkide görülen izi üzerinde yapılan ölçüm (!) ile gerçek çapı ve uzunluğunun belirlendiğini ve yuttuğu üç koyundan korkunç ağzının genişliğinin kesin bir şekilde anlaşıldığını, bundan dolayı araştırma sonucunun tamamıyla kendilerinin bir gün evvel haber verdikleri açıklamalarla uygunluğunu ilan ederek kıskanç rakibini utandırmak gibi boş bir gayrette bulunmuştur.

Artık bu haberden sonra diğer birkaçı da bu fırsatı ganimet bilerek yılanların yaradılış tarihlerinden bahsetmeye başladılar.

Ortalığı böyle velveleye veren Müştak yılanı, o koca engerek, o gün tabana kuvvet koruya daldı gitti. Dudu’nun yardım çığlıkları üzerine yayılan yılan haberlerinden, aleyhin-

deki bu korkunç, soğuk laflardan Müştak'ın haberi yoktu. Bu yalan haber biraz da işine yaradı; çünkü köyün delikanlıları silahlanıp da yılan takibine çıkıncaya kadar hiçbir babayiğit koruya yanaşmadı. Müştak ormanda bildiği gibi gezindi, düşündü hatta Firuze'nin korusuna girmek cesaretini de göze aldı. Orada, ta tepeden, gölgeler, yeşillikler arasında yalıya hasretle bakarak o koca harap binalardan geceleri Reyhan'a açılan kabul kapısı gibi kendine de Saffet tarafından bir kapı açtırmak çaresini enine boyuna düşündü. Bu hülyasının gerçekleşmesi pek müşkül, belki de imkânsızdı. Dudu'yu kandıramadıktan, Saffet'i göremedikten sonra ne şekilde amacına ulaşabilecekti?

Tepeden saatlerce tıpkı bir şehrin fethine uğraşan kumandan gibi yalıya baktı, baktı, baktı. Pencerelerini, kapılarını saydı. Tavan arası bacalarını tayine uğraşırken birdenbire benzi sarardı. Zihnine acayip olduğu kadar cüretkâr bir fikir geldi. Acaba olur mu, olmaz mı? Bu düşündüğü şey, gece yalının damına çıkmak, tavan arası kapağından içeriye girerek Saffet'in odasının üstüne giderek aşağıda edilen sözleri dinlemek, kendine cesaret verecek lakırdılar işitirse bu cesaretini gelin hanımının yatak odasına girmek derecesinde ileri götürmektir. Aynı yükseklikte ve birbirine bitişik olan İstanbul evlerinden birbirine geçilmek için bu tavan arası kapakları hemen kapılar kadar iş görür. Müştak, birkaç sene evvel iki kapı aşırı bir komşu kızı sevmiş, geceleri sevgilisiyle görüşmek için bu dam kapılarından aylarca istifade etmişti.

Sevdiği kız, evlerinin üst katında, yükünün içinden tavan arasına kapak olan bir odada yalnız yattığından oda kapısını güzelce sürmeledikten sonra delikanlının tavandan gelmesini bekler ve ev halkının şüphelerini çekmeksizin tam bir güvenle sevgilisini içeri alırdı. Müştak da kendi evlerinde aynı şekilde bacalı yük bulunan odayı seçmişti. Her iki evden el ayak çekildikten sonra kız oda kapısını sürmeler, Müştak da yine öyle. Ondan sonra cesur âşık damdan dama aşarak sev-

gilisine kavuşurdu. Hatta bir akşam kız evinin tavan arasında kırıştan kırışe basarak giderken Müştak nasılsa sendeleyerek kazayla tavanın kaplama tahtasına basmış, tahtanın yufkalığından dolayı ayağı içeri göçmüştü. Ertesi günü sofanın tavanından bir tahtanın açılmış olduğunu gören ev halkı meseleyi tavan arasındaki sansarların kaplamaları kıracak kadar büyümüş ve çoğalmış olmalarına yormuşlar, bu suretle can ve canan arasındaki bu gece misafirliğinin kokusu meydana çıkmamıştı.

Tavan aralarında âşıkane seferler, seyahatler etmeye alışkın gözleriyle Müştak yalının damını yukarıdan enine boyuna inceledi. Damda, biri harem, diğeri selamlık tarafında iki baca vardı. Fakat bunlar alelade evlerde görüldüğü gibi üzerlerine çinko kaplanmış tahta kapılardan ibaret değildi. İki kanatlı pencere şeklinde camekânlı bacalardı. Bunlardan içeriye girmenin baca kapaklarından daha kolay olacağını Müştak kestirdi. Yalının planını Reyhan'la tekrar tekrar çizmiş, ezberlemişti. Binaların iç bölümleri, Firuze ve Saffet hanımların daireleri, yatak odaları hemen yerli yerlerince malumdu.

Bu son cüretindeki başarı ümidinin yüzde kaç olduğunu düşünmeye girişti. Dudu o yaygaraları arasında ağzından birkaç hakikat kaçırmıştı. Karının şu, “Saffet Hanım elini yüzünü yıkamış, Hoca Hanım'ın önünde dize gelerek tövbeye oturmuş, sana olan sevdasını kalbinden atmıştır,” sözleri şimdi delikanlının kulaklarında çınılıyordu. Demek Saffet Hanım evvelce Müştak'ı sevmiş. Seviyormuş da sonradan getirdiği bir pişmanlık üzerine o sevdasını kusarak gönlünden çıkarmaya uğraşmış. Acaba bu azminde başarılı olmuş mu? Aşk hastalığı ne kadar rahatsız edici, hatta tehlikeli olursa olsun midedeki fazlalıklar gibi kusmakla dışarıya atılamaz. Böyle bir kusma keşfedilebilseydi bunun kâşifi kuduz illetine çare bulan Pastör'den daha fazla halkın takdirini kazanır, insanlığı kendine ebediyen minnettar bırakırdı. Çünkü seneden

seneye kuduza tutulanların sayısı aşk tehlikesine uğrayanlarınkiyle kıyaslanırsa hiç hükmünde kalır. Asıl insanlığın en büyük buluşu sayılacak şey, sevdaya bir serum bulmaktır. Bu mühim aşığı hangi millete mensup bir dahi keşfederse o memleket şüphesiz dünyanın bütün sevdaya tutulmuşlarının, kim bilir ne kadar milyonlarca halkın can atacağı bir yardım kapısı olur.

Henüz insanoğlunun dâhilerinden birine nasip olamayan bu keşifte Saffet Hanım mı bulundu? Dudu'nun onda gördüğü bulantı mutlak mide rahatsızlığından ileri gelme bir hâl olmalı... Saffet mademki bir kere Müştak'ı sevmiş, bu hastalığa tutulmuş, sevda ilacını artık hiçbir Lokman'ın hekimlik yeteneğinde bulamaz. Bu ilacı ona hazırlasa hazırlasa yalnız Müştak hazırlayabilir. Hem o saf, o temiz kalpli kadınların sevdaları da şiddetli olur.

Müştak şu vadiden tutturduğu düşünceleri döndüre dolaştırıya öyle bir neticeye getirdi ki bir gece yalıya girmeyi başarıp da Saffet'in oda kapısına tık tık vurarak, "İşte ben geldim," diye gizlice gelişinden gelin hanımı haberdar etse neredeyse kadının sabretmeye mecali kalmayıp evvela oda kapısının iki kanadını, ardından iki kolunu açıp beyefendiyi kabul ederek koynuna alıvereceğinden hiç şüphesi kalmadı.

Bu ziyareti geciktirmeksizin hemen o gece yapmaya karar verdi. Evine döndü. Çarşıdan geçerken dükkânlarda, kahvehanelerde bir ejderha sözüdür gidiyordu. Bu korkunç yılanın kimi boyu kimi rengi hakkında açıklama yapmaktayken Müştak durmadan geçti gitti. Köy halkını velveleye veren, zehir saçan bu yılanın Müştak'ın kendinden başka bir canavar olmadığını haber almış olsaydı belki bu garip vakaya, Saffet Hanım'ın kusarak içinden çıkardığı sevdasından daha fazla şaşardı.

Reyhan'la Müştak o evi kiraladıkları zaman âdeta iki kişiden oluşan bir hırsız kumpanyası gibi bazı aletler de hazır-

lamışlardı. Gitti bu aletleri karıştırdı. Kapı, pencere açmak, demir parmaklık eğelemek gibi bazı aletler vardı. Bunlardan çoğunu lüzumsuz görerek yalnız bir hırsız feneri, küçük bir burgu, bir maymuncuk, bir törpü ayırdı. Ucu çengelli ip merdiveni de hazırlandı. Bu aletleri ev soymak, kasa boşaltmak için değil “gönül hırsızlığı” maksadıyla hazırlamışlardı. Bu gönül hırsızlığının içinde de ev soymak, kasa boşaltmak, hat-ta ev bark söndürmek vardı. Fakat hep bunlar adi bir hırsızlık şeklinde değil rızayla meydana gelecekti.

Bu hazırlıklar arasında sokak kapısı çalındı. Müştak derhâl haftanın günlerini hesaplayarak gelenin Reyhan olduğunu an-ladı. O akşam yine arkadaşının kavuşma gecelerindendi. Rey-han’a bir şey sezdirmemek için hemen aletleri ortadan topladı, bir tarafa çekildi. Oturdu. Reyhan odadan içeri girerek:

“Bonjur monşer.”

“Bonjur efendim.”

“Aman birader köy birbirine giriyor...”

“Hayrola ne var?”

“Çarşıda pazarda bir ejderha gürültüsüdür gidiyor!”

“Deminden eve gelirken benim de kulağıma bir şey çalındı; fakat ehemmiyet verip de dinlemedim. Avam denilen gür-ruhun böyle asılsız şeyleri ne derece ehemmiyet ve ciddiyetle kabul ettiklerini bilmez misin? Onlara söz olsun da ne olursa olsun... Nasıl ejderhaymış bu? Anlayabildin mi bari?”

“Boyu birkaç yüz arşın... Kalınlığı minare gibi bir şey-miş...”

“*O bêtise humaine*, ey ahmak insanlık! Bu ejderhayı köy-den kim görmüş?”

“Saffet Hanım’ın Dudu’su... Bugün bilmem saat kaçta ipekçi dükkânından yalıya dönüyormuş. Arka yolda ejderha önüne çıkmış. Karı haykır haykır bayılmış. Bir rivayete

nazaran da Dudu'yu ayaklarından yutmaya başlamış, yetişmişler zavallı kadını çekerek kurtarmışlar. Lakin iskarpinleri ejderhanın ağzında kalmış, onları yutmuş...”

“Afiyet olsun... Bu pisboğazlığından dolayı ejderha mide fesadına uğramazsa çok şey! Çünkü Dudu'nun gündelik iskarpinlerini ben bilirim, yutulur şey değildir.”

Müştak uzun düşünmeye hacet kalmadan evvela Dudu'ya hücum, sonra koruya firar eden ejderhanın neden azma bir söylenti olduğunu derhâl anladı. Bu engerek, olsa olsa bizzat Müştak olabilirdi. Çünkü Dudu'nun feryadıyla kendi firarı arasında işe bir de ejderha karışacak kadar vakit olmamıştı. Kendi kendine hafıften alaycı bir şekilde tebessüm etti. Gerçeği Reyhan'a anlatmadı. Zira anlatmakla Saffet'e karşı olan sevda savaşında gülünç bir mağlubiyetini, bir başarısızlığını daha hikâye etmiş olacaktı.

Reyhan geçti tuvalet masasının önüne... Yüzünü perdaha, pudralamaya, koku sürmeye uğraşırken dedi ki:

“Birader şaka bir tarafa... Ejderha sözü bana korku verdi; çünkü bu gece karanlıkta o korunun önünden geçeceğim. Dudu'nun iskarpinleri gibi beni de yutmasın. Bu ne kadar yalan türünden bir şey olsa yine aslı bulunmalı. Ejderha değilse de korkunç bir yılan olsun gözükmüş olmalı...”

“Korkma, korkma bu köyde seni beni yutacak ejderha olamaz. Öyle bir şey varsa o bizden korksun...”

Sular karardı, vakit geldi. Reyhan ejderhadan biraz ürkeerek fakat bu korkusunu arkadaşına hissettirmemeye uğraşarak sevgilisinin yanına gitmek üzere evden çıktı. Şimdi tuvalet masasının önüne Müştak geçti. Çünkü ne olur ne olmaz engelsiz bir şekilde güzellikle kabul edilirse kendine biraz çekidüzen vermiş bulunmayı ihtiyatlı bir hareket olarak düşündü. Tuvaletini tamamlayarak feneri, burguyu, maymuncuğu cebine koydu. Ucu çengelli ip merdiveni de beline sardı. O hâlde kendini aynada seyrederek:

“Şık bir hırsıza döndüm. Allah vere de benim maymun-cuk Saffet’in odasına uyaydı,” dedi.

Lambayı üfledi, aşağı indi. Hizmetçi karı döşeğini sermekle meşguldü. Sokağa çıktı. Ejderha korkusundan o gece halk kahvehanelerden evlerine erken dağılmışlardı. Dolaşacağı alanı pek küçültmüş olan bekçinin sopası, “tak, tak, tak, tak” dördü vurduktan sonra tıngır diye bir de sürüntüyle bu-çuğu haber veriyordu.²⁷⁷

Güya bekçilerin mahallelere tayin olma sebepleri, sokakları dolaşmaktaki asli vazifeleri âleme gece saatlerini haber vermekmiş gibi aralıklarla hep o tıkırtılar tekrar ediyordu. Gezdiğini böyle güm güm yirmi dakikalık mesafeye kadar haber veren bekçiden kaçmaktan, gizlenmekten kolay bir şey mi olur? Müştak sopa tıkırtısının uzaklaşmasını bekledi. Tak takları hayli uzaklaştı. Kendi kendine:

“Aferin bekçi baba! Senin haber verdiğin şu saatler gece yarılarında derin uykuda bulunan mahalle sakinlerinden daha fazla, kulakları kırışte dolaşan hırsızlara zamanı haber verme işini görüyor,” mırıltısıyla yola düzüldü. Koruya vardı. Onun için henüz vakit erken, en aşağı saatin altı buçuk yediyi bulması lazımdı. Korunun yalıya bakan bir mevkiinde oturdu. Meydanda ne in vardı ne cin! Yalnız koca bir ejder vardı ki şüphesiz o da kendisiydi. Etrafına bakındı:

“Ejderha takibine çıkacak babayiğitler nerede? Cesaretine güvenen gelsin işte buradayım...” dedi.

Gündüzden beri köy halkını heyecana düşüren bu tehlikeli ejderin o köyde yalnız bir kadına, zaten feleğin zulmüne uğramış, zaten bahtsız, kederli, ıstırap çeken bir zavallıdan başka kimseye zararı olmayacaktı. Onun namus odasına girerek hayatını zehirleyecek, dehşetli hamleleriyle temiz bir kadını dişleyecek, yaralayacak, rezilce amacı için ayaklar altına alacaktı. Köy ahalisi büsbütün aldanmıyordu. İşte or-

²⁷⁷ Saat 22.00 civarları. (y.h.n)

manda bir yılan geziniyordu; fakat onların düşündükleri gibi uzunluğu devasa, çapı büyük, sırtı benekli, korkunç bir yılan değil... Dizleri pantolonlu, arkası ceketli, başı fesli, insan şekil ve kıyafetinde bir yılan... Cenabıhak yerde sürünen hayvanları kendilerine özgü korkunç şekillerde yaratmış. Bunları görenler sokucu, zehirleyici, öldürücü olduklarını bilerek kendilerini sakınırlar; kendilerini savunmaya hazırlanırlar. En korkunç yılanlar, halkın namusuna musallat işte bu Reyhan, Müştak gibi şekilce insan, huyca canavar olanlardır.

Gerçekten de o gece Müştak yılan gibi sürüne sürüne yalıya girecek, fırsat bulursa, muvaffak olursa bütün öldürücü zehirini bir günahsızın masum yatağına serpecekti.

Rahat rahat düşünebilmek için evvelki senelerden dökülmüş kuru yapraklarının üzerine arkaüstü uzandı. O akşam cüret edeceği namus hırsızlığına ait siyah fikirler, ormanın yoğun karanlığı içinde yüreğini sıkıyordu... Hafif bir rüzgâr çıktı. Korunun derinlerine doğru uzanan bir hışıltıyla bu gece esintisinden etkilenen dallar oynadıkça korunun kalın tavanı sanki oradan buradan çatlayarak, delinerek yıldızlar, kıvılcım gibi bir an parlayıp yine yaprakların arkasına saklanıyorlardı.

Yalnız yıldızların birer ani titreyişleriyle koyuluğu açılan bu ormanın karanlığı, rutubeti içinde Müştak'ın ruhu üşüdü. Bütün damarlarında bir hayat soğukluğu hissetti. Cebinde burgusu, belinde ipiyle planladığı suçu işlemek için en uygun ânı, el ayak çekilmesini bekliyordu. Amacında başarılı olamayarak üzerindeki hırsızlık aletleriyle bu gece yakalanırsa, yakayı ele verse adi bir hırsız gibi belki de elleri kelepçeli olarak iki jandarma refakatiyle merkeze gönderilecekti. Hırsız olmadığını, niyetinin başka olduğunu ne kadar deliller sunarak anlatsa da bu sözüne kimseyi inandıramayacaktı. Hapis cezasını tamamladıktan sonra salıverilse de artık sabıkalılardan sayılacak, bundan sonra bulunacağı yer yakınlarında bir hırsızlık, bir cinayet meydana gelse bir şeyden haberi olmadığı hâlde bile derhâl kendinden şüphe edilecek,

sorguya çekilecek, masumiyetini kanıtlayamazsa belki bir başkasının cezasını çekecekti. Bu gece aletlerle yakalanmak Müştak için ölümden daha korkunçtu. Yapmaya kalkıştığı hareketin vahametini bir bir göz önüne getirdi. Böyle tehlikeli bir teşebbüse kalkışmaktaki zoru neydi? Kendi kendine bu soruyu sorunca sanki büyümlü bir rüzgârla ormanın bir köşesi aydınlandı. O karanlık içinde derin bir ıstırap ufku açıldı. Parnas, çıplak vücudu, sarı saçlarının ipek dalgaları içine yarı gömülmüş, o mahmur bakışı, ruhu dalgalandıran o sihirli tebessümüyle göründü. Sanki bir sevda sarhoşuydu. Başını kaldıramıyor, kendini toplayamıyordu. Bu nazlı bir şekilde uyuyan güzeli maskaralıklarla eğlendirmek için iki dalkavuk, iki soytarı, iki budala yani Hami'yle Reyhan maskaralıktaki olanca maharetlerini ortaya koyarak karının karşısında oynuyorlar, sıçraşıyorlar, hasılı yapabildikleri bütün hokkabazlıkları yapıyorlardı. Lakin bu soytarılıkta Hami kendini yalnız zannediordu. Çünkü Reyhan meydana çıkmıyor, Hami'nin arkasına gizlenmiş, bazı komedyalarda, orta oyunlarında öndekinin arkadakinden haberi olmaksızın iki kafa dört elle arz edilen sevdalar gibi bir komedidir gidiyordu. Hami'de para azalmış olduğundan metresini şenlendirmek, güldürmek için artık deste deste banknotlar gösteremiyor, ona karşılık şimdi bir karış dilini çıkarıyor, arkasını kamburlaştırıyor, kollarını yengeç gibi sallayarak bu maskaralıklarla eski zevke halel getirmemeye uğraşıyordu. Yalnız öyle dil çıkarmak, havaya sıçramak gibi hareketlerle eğlenmek, avunmak şanından olmayan Parnas, can sıkıntısı göstereceği esnada arkadaki soytarı paket paket banka kâğıdı çıkarıyor. Onları görünce karının çehresine bir tatlı tebessümdür yayılıyor, Hami bu tebessümü kendine zannediyo. İşte böyle bir rezalettir gidiyordu.

Şimdi Müştak da Reyhan'ın sırtına atlayarak onun Hami'ye yaptığını bu da ona yapmak istiyor. Gayet maharetle bu heyheye, bu "âlâ bir daha"ya dahil olarak bir yolunu bulup birer tepmeyle maskaraların birini bir tarafa, diğerini

bir tarafa defettikten sonra curcuna meydanında sevgilisiyle karşı karşıya yalnız kalmak istiyordu. Böyle düşünür, türlü hayaller görürken biraz öteden ormanın koyu karanlığı içinden bir hışırtı işitti. Acaba oralarda kendinden başka yılanlar da olmasın? Hafif bir ürküntüyle yerinden kalktı, etrafı dinledi. Hışırtı tekrar etmedi. Vakti anlamak istedi; lakin şamalı kibritini yakarak saate bakmaya cesaret edemedi. Ne olur ne olmaz oradaki varlığını açığa çıkarmaya vesile olabilecek böyle bir hareketten sakındı. Artık vakit de gelmişe benziyordu. Ormandan yavaş yavaş indi. Bekçilerin sopalarıyla taşlardan çıkardıkları o sert sedaları, darbeleri işitecek bir noktaya gelince saydı. Saat altı buçuktu. Yavaşça, “Tam vakti,” dedi. Zaten derinlerinde gezindiği ağaçlık Firuze Hanım’ın korusuydu. Vaktiyle bunun etrafı duvarla çevriliymiş. Zamanla bu duvardan yalnız tepede biraz şey kalmış, diğer tarafları yıkılmış, hele bazı taraflarda duvarın eski varlığına delil olabilecek bir izden bile eser yoktu.

Müştak koruyu yalının bahçesine bağlayan harap köprüye kadar indi. Birkaç adım yürüdü. Metanetini koruma işinde verdiği kararın aksine burada dizleri kesilmeye başladı. Çünkü artık öyle bir yere adım atıyordu ki orada görülse, yalalansa kendisi adi bir hırsız zanlısı olarak karakola teslim edilebilirdi.

Cesaret denilen şey göze alınan tehlikenin korkunçluğunu pek ince düşünmemekle olur. “Şöyle mi hareket etsem, böyle mi?” türünden çok ince elenip sık dokunulursa cesarete zayıflık gelir.

Cesaretini artırmak için Müştak bu yolda bazı teşvik edici cümlelerle kendi kendini cesaretlendirmeye uğraşarak bahçeye kulak verdi. Bir sedde indi. Bu sette yol ikileşiyor; biri harem diğeri selamlık bahçelerine gidiyordu. Bu iki taraftan birini seçmek için düşündü. Eski kararı harem tarafına girmekti. Lakin şimdi kendinde tereddüde sebep olan şey selamlık tarafı halkının harem tarafına kıyasla az bulunduğunu

düşünmesi olmuştu. Biraz daha düşündükten sonra eski kararına uygun olarak yine harem tarafını tercih etti; çünkü bir erkeğin üç dört kadına denk olabileceğini, selamlık tarafına girişi sırasında görülürse yakayı kurtarabilmenin pek müşkül olacağını, harem tarafında görülse bile kadınların ilk hareketleri yaygaradan, gürültüden ibaret olacağından onlar bağırsıp çağrışincaya kadar kendi de firar edebileceğini hesap etti. Bundan dolayı o tarafa yürüdü. Ufak bir taş merdivenden indi, önüne bir kapı çıktı. Ya bu kapıyı açmak yahut tahminen üç, üç buçuk arşın yüksekliğindeki harem bahçesi duvarını aşmak lazımdı. Kapıyı yokladı, arkasından iri bir demir sürgüyle kapalı buldu. Halkaya sarıldı, tek kanadı bir iki sarstı. Açmak mümkün değil, sürgü pek sağlamdı. Bu sürgüye ne maymuncuk para eder ne törpü... Hem öyle uzun uzadıya ameliyat yapmaya da vakit yoktu. Artık kapıyı terk edip duvarı aşmayı düşünmeye koyuldu. Duvara yakın ağaçlardan istifade edebilmek için boydan boya yürüdü. Üzerine çıkarak duvara geçilebilecek bir ağaç bulamadı. Ağaç budamak için bahçıvanın üç ayaklı merdivenini aradı, onu da bulamadı. Sıkıntıdan, ümitsizlikten alnından aşağıya ter boşanmaya başladı. Kendini o duvarın üstüne sıçratabilecek bir aracı nerede bulmalı? Böyle ümitsiz bir şekilde o koca bahçeyi dört dönerken bir köşede yığınla taş gördü. “Hah işte, pek iyi!” diye sevindi. Çok zahmetli olacak ama istenilen yüksekliğe erecek kadar bu taşlardan duvarın kenarına taşımaktan başka çare yoktu. Derhâl işe girişti. Ha babam ha! Müştak öyle süratli bir rençberlik yapıyordu ki gündeliğine kırk kuruş verilse hiçbir amele bu derece gayretle canını dişine takarak öyle karanlıkta çalışmazdı. Koca koca yirmi, otuz okkalık taşlara canla başla sarılarak âdeta bunları uçuruyordu. Taşıldı, taşıldı. Duvarın önünde gereken yüksekliğe kadar bir yığıntı vücuda getirdi. Lakin gönül hırsız Müştak Bey’de ne tuvalet kaldı ne kıyafet... Ter, her tarafından zırl zırl akıyordu. O ıslak çehre üzerine taşların tozu toprağı da yapıştı. Bu seferki hâli yalaklarda yıkandıktan sonra tozlara yuvarlanan Kıpti²⁷⁸ ço-

278 Çingene. (y.h.n)

cuklarının masrafsız, tabii tuvaletlerine döndü. Çekilen zahmet unutulur. Müştak için ne bu gece rençperliğinin o kadar ehemmiyeti vardı ne de böyle Kıptiyâne tuvaletin! Bu gece zafer saadeti yüz göstermezse işte o zaman kızacak, köpürecek, hiçbir şekilde ümitsizliği dinmeyecekti. Hazin bir şekilde içinden Müştak, “Karlı dağlardan aştım da geldim,” şarkısını, o aşıntıya bir de, “Çeki ile taşlar taşıdım da geldim,” mısraını ekleyip söyleyerek duvardan harem bahçesine aştı.

Tedbirli hırsız yalnız bir yere girmeyi düşünmez. Bir de oradan çıkışı hesaplar. Görülmek, kovalanmak, yakalanmak tehlikelerinden dolayı çıkışın çoğu zaman girişten müşkül olma ihtimali vardır. Bundan dolayı çıkış yolu, daha doğrusu firarı belirlemek, mümkünse temin etmek lazımdı. İşte bu tedbire uyarak Müştak duvarı aştıktan sonra dışarıdan açmadığı kapının bu defa içeriden sürgüsünü çekti. Tek kanadını araladı. İhtiyaç duyduğunda buradan dışarı fırlayabilirdi.

Yavaş yavaş yalıya yaklaştı. Her tarafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. O koskoca harap binalar, gece karanlığının kucağında sanki uyuyordu. Yine etrafı dinlerken gevrek, tiz, uzun bir horoz sedası karanlığı yırtarak dağları inletti. Diğer bir horoz kalın, boğuk, kaba bir nağmeyle birinciye cevap verdi. Etraftan diğer “üürüü”ler başladı. İlk horoz o keskin sedasıyla bir daha öttü. Gecenin sessizliği içinde bu sesler, doğal derecesinden birkaç kat büyümüş gibi işitiliyordu. Bu horozlar, gelişini haber vermek için ötüyorlarmış gibi Müştak’a bir ürküntü geldi. Şu seslerden yalıdağın uyanmaları ihtimallerini düşünerek endişe ediyordu.

Yalıyı gözetlemek için bir müddet bekledi, horoz sesleri kesildi. Alışkın olmayan bir adam için gece, gizlice bir eve girmek meğer ne zor bir meseleymiş? Her ağacın altına bir insan gizlenmiş, her pencereden biri bakıyor zannediyor, hangi delik, kapı, pencereden ilk adımını atsa üzerine birçok kişi hücum ediverecek gibi bir vehme kapılıyordu.

Firuze Hanım'ın dairesi binaların ortasında, Saffet'inki son kısımdaydı.

Müştak binaların alt kat pencereleri önünde birkaç defa boydan boya gezindi. Pencerelerin tamamı demir parmaklıydı. Saatlerce uğraşsa bu kalın çubukları kırabilmesi mümkün değildi. Kapılara baktı, sıkı kapalı. Alt kattan kolayca girilecek bir yer bulamadı. Üst katı incelemeye başladı. Firuze'nin dairesiyle Hami'ninki arasında birtakım sofalar, odalar, bloklar vardı. Buralarda kimsenin yatmadığını Müştak evvelce biliyordu. Kendi hesabınca boş olması lazım gelen balkonlu bir odanın önünde durdu. Belinden ip merdiveni çözdü, ipin ucundaki çengelleri salladı, salladı. Balkonun demir parmaklığına doğru fırlattı. Çengeller, parmaklığa çat diye dokundu; fakat takılmadı. Çatırtısıyla tehlikeye sebep olabilecek bu işlemi beş-altı defa tekrar etti. Nihayet çengellerden biri parmaklığa geçti. Parmaklığın sağlam bir tarafına mı geçti, kuvvetlice takıldı mı, karanlıkta hiç fark edilmiyordu. Denemek için Müştak ipe asıldı. Üç-dört defa kendini kuvvetlice tarttı. Çengel kuvvetsiz bir tarafa ilişmişse çıkış sırasında kurtularak cesur âşığın düşmesi, fırar etmeye engel olacak şekilde bir tarafının incinmesi, kırılması muhtemeldi. Lakin cesur olmak için pek ince düşünmemek lazım gelmiyor muydu? Bundan dolayı ne olursa olsun cüretiyle bu sevda hırsızını ipe tırmanmaya başladı. Okulda yaptığı jimnastik idmanı sayesinde bir gemici hızıyla yukarı çıktı. Parmaklığı yakaladı, balkona atladı.

Balkonda bir kapı pencere vardı; fakat panjuru sımsıkı kapalıydı. Panjur yapraklarından birkaçını yukarı doğru çekti. Aynı eksen üzerindeki bütün yapraklar hareket etti. En alttakinin arasından elini soku, ufak demir mandalı çevirdi, küçük kanatlardan birini açtı. Bu defa elini kanattan içeri uzatarak sürgüyü döndürdü. Panjurun iki büyük kanadı birden açıldı. Panjurun arkasında gördüğü şey iki kanatlı bir camlı kapıydı. Bunun da topunu çevirdi, tek kanat açıldı.

Dinleyerek içeriye baktı, buranın boş bir oda olduğunu anladı. İp merdivenini demir parmaklıktan kurtardı, yine be-line sardı. Odadan içeri daldı, kendini zifiri karanlığın ortasında buldu. Duvarları tutarak biraz yürüdü. Elleri birtakım bez gibi, kumaş gibi şeylere tesadüf ediyor; dizleri, ayakları sandığa, kutuya benzer bazı çıkıntılara dokunuyordu. Böyle el yordamıyla kapıyı arıyordu. Nihayet ona benzer bir şey buldu, uğraştı; fakat açamadı. Beraber getirdiği ip merdiven istenen önemli hizmeti gördü, şimdi iş hırsız fenerinin aydınlatmasına kaldı. Deliği, deşiği, etrafları bilinmeyen bir odada kibrit çakmak, fener yakmak, ortalığı aydınlatmak da iyi bir cesaret isterdi. Müştak yine zihninden cesaret teorisini geçirerek cebinden kibriti çıkardı, çaktı. Etrafı bir anda aydınlanıverince bulunduğu yerin bir sandık odası olduğunu anladı, feneri yaktı. Malumdur ki hırsız fenerinin üç tarafı kapalı, bir tarafı açık ve lambasının arkasında bir ayna bulunan yumruk kadar küçük bir şeydir. Yalnız tutulduğu tarafı aydınlatır, bu aydınlık eden tarafı kapatılır veya tersi çevrilirse ışıktan bir iz görünmez olur. Odadaki eşyayı muayeneye Müştak'ın vakti yoktu. Bu taraf, adi hırsızlığa aitti. O geceki maksadı mümkün olursa kendini Saffet Hanım'a göstermek, sevda şiddetiyle canını bir şeyden sakınmayarak göze aldığı tehlikeleri anlatmak olduğundan sandık odasından bir çöp kayboldu kendine isnat edileceği için eşyalara dokunmaktan sakınarak o yalnız oda kapısını aradı. Etrafına bakındı, deminden karıştırmış olduğu kapının bir dolap kapısı olduğunu gördü. Bu defa gitti, asıl oda kapısını karıştırdı. Oh, ya Rabbi şükür! Onu açık buldu, dışarı çıktı. Fenerin ışığıyla bir daire çevirdi, çıktığı yerin büyük bir sofa olduğunu gördü. Sofanın dört kenarı üzerinde çeşitli kapılar vardı. Ne tarafa gitmeli? Bu kapılardan hangisini seçmeli? Gündüzün korudan yalıyı gözetlediği esnadaki gözlemlerine nazaran binanın şeklini göz önüne getirdi. Damdaki tavan arası bacalarından birinin, kapısı önünde bulunduğu balkonlu odaya nispeten biraz sağda bulunması lazım geleceğini hesapladı. Bundan dolayı sağ

tarafa yürüdü. Bir kapı açtı, döşemesiz, tozlu bir oda... Orayı geçti, bir kapı daha açtı, baktı. Kullanılmaz hâlde viran bir hela... Bunu da geçti. Kendi hesabına göre bulunduğu nokta Saffet'in dairesinden ziyade Firuze Hanım'ınkine yakındı. Cesurca bir hamleyle bir kapı daha açtı. Duvarları yerli dolaplarla çevirli ufarak bir oda... Burası eski çubukluktu.²⁷⁹ Şimdi dolap kapaklarının kimi aralık, kimi açık, toz içinde öyle tam takır duruyordu. Bu çubukluğun yanında bir aralık vardı. Oradan yürüdü, darca bir merdiven gördü, bu merdiveni çıktı. Ufak bir sahanlığa geldi. Merdiven yine devam ediyordu. Bu ikinci kısmı da çıktı. Oh ne âlâ! Kendini aradığı mahalde, yani dama çıkan baca penceresinin önünde buldu. Burası tavanı alçacık, oda gibi bir yerdi. Şimdi Müştak'ın maksadı dama çıkmak değil, tavan arasına girmekti. Dört tarafına göz gezdirdi. İki tarafında dolap kapıları gibi tahta mandalla örtülmüş iki kapak gördü, birini açtı, baktı. Yüke benzer bir şey. Diğerini açtı, sevincine sınır yoktu; çünkü oradan tavan arasına gidiliyordu. Görülmeksizin oraya kadar gelmiş olmasını bu teşebbüsçe âdeta yarım bir başarı saydı. Tavan arasına girdi. Ne kirişler, ne direkler, ne dayaklar, ne mertekler, ne serenler vardı. Fenerin ışığını sağ tarafın sonuna, yani deniz köşesine doğru verdi. O karanlık içinde ışıktan oluşan çizgiler âdeta elektrik ışınları gibi uzandı.

Etrafında çıtırtılar, pıtırtılar peyda olmaya başladı. Galiba böyle gece yarısından sonra misafir kabulüne alışkın olmayan tavan arası sakinleri ürkerek kaçıyorlardı.

İnsandan kaçışan bu türlü türlü mahluklar içinde fare, sansar, belki de yılan bile vardı. Müştak, pıtırtılardan korkarak:

“Oh oh kaçıştıkları daha iyi... Bunların içinde böyle gece vakti yüzlerine bakılamayacak çeşitleri de vardır. Aman aman görünmeyiniz, kaçışınız...” dedi, yürüdü. Bu kaçışan hayvanların gürültülerine bir de kendisinininki karışmasın diye son derece dikkatle ağır ağır yürüyordu. Kirişten kirişe atla-

279 Eskiden tütün çubuklarını koymaya yarayan özel bir yer. (y.h.n)

yarak, örümcek ağıları fesine, yüzüne takıla takıla çatının köşesine kadar gitti. Bu köşedeki odaların muhakkak Saffet'in dairesi kısımlarında olduğunu biliyordu. Burguyu çıkardı, yavaş yavaş tavanı delme işine başladı, delik açıldı. Gözünü uydurdu, baktı. Aşağıda yoğun bir karanlıktan başka bir şey göremedi. Büsbütün karanlıkta kalmak için feneri kapadı. Etrafına dikkatle bakındı. Sol tarafta tavanın çatlakları arasından hafif bir ışık geldiğini fark etti. O tarafa gitti. Münasip bir noktadan burguyla delik açmak için olanca dikkatle bakınırken bir budak deliği gördü. Ancak mecidiye çeyreği büyüklüğünde olan bu delikten aşağının aydınlığı pek güzel seçiliyordu. Hiçmen gözünü uydurdu. Gördüğü manzara o derece memnun edici oldu ki azıcık doğruldu. Sevinçten bağırmmamak için iki eliyle kalbini sıktı. Tekrar deliğe eğildi. Şahit olduğu bu gece panoraması, Saffet'in yatak odasıydı.

Bir kenarda oymalı bir masa üzerinde yanan, boylu gümüş şamdanlara dikili iki ispermeçet²⁸⁰ bütün eşyayı seçtirmek kadar odanın içini aydınlatıyordu. Sağ tarafta baş tarafları duvara dayandırılmış ya ceviz ya maun veya gül ağacından mamul, baş ve ayak taraflarının oymaları gayet süslü yan yana ikiz karyola... Bu karyolaların karşısında yine o ağaçtan yapılmış bir aynalı dolap... Fakat aynası tülle örtülmüş...

Karyolada yatana bakmaktan odanın diğer taraflarına dikkat etmeye Müştak'ın vakti olmadı.

Saffet, beyaz gecelik gömleğiyle serpilmiş yatıyor. Başı bir kucak kumral saçın içine gömülmüş, güya tavandan bakan erkeğe karşı yüzünü örtmek istiyor gibi tombul, çıplak kolunun biriyle yüzünün yarısını örtmüş...

Yanan çift mum, aynanın üzerindeki tül örtü, kadının sinir bozukluğunu gösteriyordu. Demek bir gece kandilinin seyrek ışığıyla yetinmeyecek kadar içinde sıkıntı var. Gözlerini açınca etrafını aydınlık bulmak istiyor... Bir iç sıkıntısıy-

280 İspemeçet balinasının başından çıkarılan ve mum yapmakta kullanılan maddedir. (y.h.n)

la döşekten sıçradığı zaman kendinin aynada aksini görmekten korkuyor yahut kadınların batıl inançlarına göre, “Gece aynaya bakmak kötüdür,” sözüne inanıyor...

Zavallı kadının yanında çocuğu da yoktu. Odada yalnızdı. Vücudunun yukarı kısmını boş döşeğe yaklaştırmış biraz eğimli bir şekilde yatıyordu. Bu boş döşek, kim bilir kaç haftadır, kaç aydır öyle örtülü duran boş yatak, besbelli Hami'nin olmalı... Zavallı kadın derin uykusunda bile o döşeğe karşı koyması imkânsız bir çekim hissediyor, hep o tarafa meylediyor; fakat maalesef... Böyle uykusunda, uyanıklığında atıldığı yer boş bir döşekten ibaret... Her ne zaman bir teselli umarak oraya elini uzatsa yastıklarla çarşafın soğuklğundan başka bir şey bulamıyor. Karyolanın bir kısmındaki bu boşluk Saffet'in hayatına, ruhuna, her şeyine sirayet ediyor. Bedbaht kadın yarım ömür geçiriyor... Doğal hakkından, kendisinin olandan daima mahrum bulunuyor. Bu feleğin kötülüğüne uğramış, yasaların, kanunun kendine bahşettiği kocasının yüzünü göremiyor; öbür tarafta Parnas, avuç avuç liralarla saldıran heriflerin çokluğundan şaşırıyor. Bunlara ne gönlünde ne evinde yer bulamıyor.. Aşağılamaya, âşıklerini kovmaya uğraştıkça daha ziyade beğeniliyor, isteniyor...

Bu genç kadın böyle ebediyen döşeginin bir tarafı boş yatarken yine o yalıda birkaç duvar aşırı bir odada boyalarla gençleşmeye uğraşan bir kocakarı, liralarının büyüleyici etkisiyle bir delikanlıyı zapt ediyor... Ne komik bir durum! Binlerce Molyer²⁸¹ gelse, bütün ömürlerini insanlığın garipliklerini tasvir etmekle geçirseler yazılacak şeyler daima yazılanlardan çok kalır.

Bir astronomi bilgininin teleskopla başka bir âlemi seyretmesi gibi dikkat ve ehemmiyetle Müştak, odayı detaylı bir şekilde incelemeyi geçirirken tavan arasında, hemen yanı başında bir pıtırı oldu. Birdenbire korktu, gayriihtiyari bir hareketle yerinden sıçradı. Nasıl oldu, kendi de pek anlaya-

281 Molière (1622-1673): Fransız oyun yazarı. (y.h.n)

madı. Dizi bir direk parçasına çarptı. Paldır küldür epeyce bir gürültü oldu. Aşağıdan Saffet, uyandı. “Ah, aman,” kabilinden bir iki iniltiden sonra şöyle seslenmeye başladı:

“Meryem gel... Tavanda bir gürültü var... İçime baygınlık geldi. Yetiş...”

Müştak için şimdi durmak mı yoksa oradan kaçmak mı lazımdı? Bunu aniden tayin edemedi. Biraz düşündü, niha-yet dayanılmaz bir araştırma arzusuyla yine gözünü deliğe götürdü. Saffet kalkmış, döşeğin içine oturmuş, elleriyle yüzünü kapamış, iki tarafına sallanarak:

“Dudu koş... Aman senin de ne ağır uykun vardır! Çabuk ol...”

Saffet’in yattığı yere kapısı olan bitişik odadan Dudu, uykudan yeni uyandığını anlatır bir sedayla:

“Rahat ol, işte uyandım, gelorum. Uyanıklığımda ömrümden bir tat duymuyorum. Bırak bari ki uykumda tatlı uryama kanayım?”

“Rüya mı görüyordun?”

“He evet... Ne tatlı bir urya görürdüm. Ölmüş kocamla buluştuk, tam sevgimiz tatlaşıırken uyandırdın.”

“Aman Meryem sen de ne tuhaf oldun? Ben diri kocamdan bir sefa görmüyorum da sen ölmüş kocandan mı lezzet arıyorsun?”

“Uryada onun ölüsü de bir dirisi de... Kocamla alakalandığımız zaman birbirimize çıra gibi yanardık... O bir ateşli istuvardır.²⁸² Bırak ki ne ben diyeyim ne de sen dinleyesin...”

“O hikâyeyi bana bin defa anlattın. Komşunun bahçesindeki salıncakta kolan vururken birbirinizi sevmişsiniz. Eteğin onun dizine dolaşmış. Sonra senin kulağına eğilerek, ‘Aşkın içime fasulye piyazı gibi hararet veriyor,’ demiş... Değil mi?

282 Fr. historie: Tarih. (y.h.n)

Şimdi yine bunu dinlemek için seni uykudan uyandırmadım. Tavan arasında bir gürültü oldu, korktum... Çabuk buraya gel..."

"Korkorsan beyefendiyi yanına getireyim."

"Şimdi bana öyle beyin lüzumu yok. Getirme, parçalarım... Sen kendin gel..."

Müştak bu beyefendi sözünü duyunca gözleriyle beraber kulaklarını da dört açtı. Nasıl beyefendi? Acaba içeride kayınvalide hanımın Reyhan'ına benzer, gündüzden saklanmış bir beyefendi mi var?

Dudu kara kuru vücuduna geçirmiş olduğu kolsuz, işlemeli gecelik gömleğiyle bitişik odadan geldi. Uyku sersemliğiyle gözünün biri büyük, diğeri küçük gibi görünüyordu. Gömleğinin geniş yakasından dışarı fırlamış köprücük kemiğini kaşıyarak:

"Yine neden ürktün ay efendim?"

"Tavan arasında bir gürültü var."

"Tavan arasındaki patırtılardan sana ne? Orası ayrı bir evdir, burası ayrı bir evdir. Orada oturan mahlukat başkadır, burada oturan başkadır. Orada sansarlar mekân tutmuştur. İstanbul'da bir ev kuruluyorsa ev sahibinden evvel oraya sansarlar, fareler taşınıyorlar. Yavrupa'da tavan aralığında insanlar oturduğundan sansarlara yer kalmazmış. Canı isteyen sansarı eğlence olarak köpek gibi evinde beslermiş. Fakat hükümet sansar başına bilmem kaç frank vergi almırmış..."

"Aman biliyorum Dudu. Çok bilgili karısın. İşittiğim gürültü sansar gürültüsüne benzemiyordu."

"Rahatında ol efendim. Ya sansar ya faredir. Bu vakit orada başka ne çeşit mahluk gezinir..."

"Ben ejderhadan korkuyorum... Bizim koruya kaçmış..."

“Deli olma efendim... Sana demedim ki ejderha lafını ben uydurdum deyi?”

“Beni korkmasın diye öyle söylüyorsun. Hiç yoktan orta-lığa böyle yılan lafı yayılır mı?”

“Al lafı otur aşağı... Kendim uydurduğum bir yalana se-kiz saat sonra yine kendim inanacağım? Dün önüme çıkan ejderha değildi. İsmi unuturum, Yumuşak Bey’dir, Uşak Bey’dir, nedir? Sana âşık olan, işte o delikanlıydı. Bunu sana gündüz anlatıyordum. ‘İçime fenalık geliyor, sus Dudu,’ de-din. Ben de alt tarafını demedim.”

“O delikanlı için Hoca Hanım şeytandır diyor. Ama ben bu söze pek inanamıyorum. O âdeta insan, değil mi Dudu?”

“Dışından görünüşü tıpkı tıpkısına insandır, şeytanlığı varsa içinde olmalı. Ben onu keşsedemem...”

“O gün vapurda yüzünü ancak birkaç defa gördüm. Allah için çok yakışıklı gençti...”

“Dorgusunu istersen kıyak delikanlıdır.”

Saffet Hanım haykıra haykıra:

“Methetme istemem. Allah kimseyi doğru yoldan şaşırt-masın. İstemem... Neme lazım elin çapkını...”

“Bağırma efendim. Methetmiyorum. Sen güzeldir dedi-yen ben de he dedim. İstemezsen isteme... Onu getirip senin yan cebine koyan yoktur.”

“Allah benim kocamı ıslah etsin. Ben başka bir şey iste-mem.”

“Hep Hami Bey’i ıslah olunsun deyi bekliyoruz. Fakat biz böyle bekledikçe kocan büsbütün azıyor...”

“Ah Parnas mıdır, Karlas mıdır, ne karın ağrısıysa işte o parça parça olasıca karı gebermeli, kocam kurtulsun...”

“Kocanın fiili bozuk olduktan sonra bu Parnas geberdiyse o gider başka bir Parnas bulur.”

“Benim hâlim ne olacak böyle?”

Saffet Hanım yanındaki boş döşeğe bir yumruk indirerek:

“Ah daha kaç sene bu döşek böyle boş duracak? Artık farelerden, sansarlardan, tavan arası pıtırtilarından ürker oldum. Canım, insan geceleri erkeğini yanında istiyor. Ah ne talihsiz başım varmış. Bazen o kadar fena oluyorum, o kadar fena oluyorum ki... Şeytanlar hemen kulağıma diyorlar ki...”

“He, ne diyorlar?”

“Hoca Hanım’la ettiğin tövbeyi boz, yine Bayezit’e git. Bir güzel aşk mektubu kaleme aldır, o beye gönder yahut...”

“Ey yahut?”

“Kendini götür kuyuya at, diyorlar...”

“Onların laflarının dinlenmez olduğunu sen bilmiyorsun? Şeytanlar sana böyle diyorlarsa sen de onun aksini yapmalısın.”

“Artık dayanacak hâlim kalmadı...”

“Böyle olduğunu bileydim, bugün o beyi kulağından tutar buraya getirirdim.”

“Oh kocama körlük değil mi? (Başını yumruklayarak) Ah neme lazım elin çapkını... Ben kocamı isterim. Haydi, Dudu bana kocamı bul...”

“Ne tuhaf şeytanların var? Şimdi böyle diyorlar, şimdi şöyle diyorlar.”

“Ah ne dediğimi biliyor muyum? Alık oldum işte... Dudu beni dinle. O Parnas kahpesi kocama büyü yapıyor. Yoksa bir erkek başka türlü bu kadar zapt olunmaz. Nuruosmaniye kapısındaki hocayı pek ımethediyorlar. Yarın seninle oraya

gidelim, şu büyüyü bozduralım. Her kaç kuruş isterse veririm...”

“Boş laf etme hanım. Parnas gibi Frenk karılarının büyüye inananları yoktur. Onlar, erkekleri ustalıkla zapt ederler, anlıyorsun? Parnas, Hami Bey’i böyle ayağı altında tutmak için ne hocaya gitmiştir ne de papasa... Onu böyle aşkının kuvvetiyle tutuyor.”

Saffet yine feryatla:

“İlahi, kolu kanadı kırılsın da tutamaz olsun... Ben kocamı isterim. Kocamı isterim. Onu bana bul getir...”

“Efendim, yalnız senin onu istemenle olmaz, biraz da o seni istemeli. Çocuğunu görmek arzu etmeli... Bir söz vardır, ‘Ben sana haryan sen cama tırman.’ İşte o hikâye.”

Saffet bağırarak:

“Ben kocamı isterim, anlıyor musun karı? Kocamı, kocamı...”

“Kendine gel hanım. Yine geçen akşamki gibi sinirlerin tutar, hastalanırsın. Kaynananla beraber bütün yalı halkını kendine güldürürsün.”

“Kocamı istiyorum... Anlıyor musun?”

“Anlıyorum efendim; fakat o, meydanda yoktur. Sahici kocan gelinceye kadar yalancı koca getireyim. Biraz eğlen olmaz?”

Bu sözü akabinde Dudu yattığı bitişik odaya girdi. Saffet’in yalancı kocasını görmek için Müştak, tavan arasında gözlerini Dudu’nun çıkacağı kapıya dikmiş, merakından, hiddetinden nefes bile alamıyordu. Kendine karşı namusluluk, masumluk taslamaya uğraşıp gündüzün içeriye bir yalancı koca, daha amiyane tabirle bir zampara saklamak gibi bir hâle tahammüle kendinde artık kuvvet bulamıyordu. Bu yalancı koca, Müştak’ın daha ilk cüretkâr adımını yalıya attı-

ğl bir geceden başarı yoluna set çeken bu uğursuz rakip, akıl-
da fikirde olmayan bu bela nereden çıktı? Bu herif her kimse
işte her engelin, her müşkülün üzerine tüy dikti. Bu melunla
savaşmadıkça bu gece Saffet'in yanına inmek mümkün ol-
mayacak... Ne yapmalı? Şimdi bu yalancı koca ile Saffet ara-
sında, yalandan daha fazla gerçeğe ihtimal olarak görünecek
sevdalı gece komedisini tavan arasında sessizce izlemeli mi?
Hayır, mümkün olamaz. Böyle bir panorama başlarsa Müş-
tak tavanı parçalayıp kendini aşağıya atmaya karar verdi.

Her azminde talihin uğursuz, acayip bir cilvesine uğrayan
Müştak, şaşkınca bir öfkeyle yalancı kocanın gelişini bekle-
mekteyken Dudu, şık bir heyle kol kola odadan içeri girdi.
Bu hâli görünce Müştak güya tepesinden aşağıya bir tencere
kaynar su boşaltmışlar gibi oldu. Bu yalancı kocanın gençli-
ğine, güzelliğine dikkatlice bakmaya uğraştığı birinci ikinci
saniyede Müştak kendini zapt edemeyerek bir kahkaha, yal-
nız tavan arasını değil belki de bütün yalhyı inletecek gürül-
tülü bir kahkaha salıvermek istedi. Fakat böyle tedbirsiz bir
gülmeyi engellemek için derhâl iki avucuyla ağzını tıkadı.

Ciğerlerinden şiddetle kabaran bu kahkahayı göğsünden
dışarı salıvermemek için gösterdiği zorlamanın etkisiyle bo-
ğuluyordu. Yüzü mosmor kesildi. Kahkahayı engellemek-
ten nasıl morarmasın? Dudu'nun koltuğundaki yalancı koca
hangi tür zamparalardan, ne güruh şıklardan olsa beğenirsi-
niz? Hazır elbiseci mağazalarının önünde giyimli, kuşamlı,
yapma adamlar yok mu? İşte onlardan; fakat onların da düz-
günlerinden, kelli fellilerinden değil... İsimlerine Fransızca
manken denilen tahtadan mamul bu koca bebeklerin biçim,
elbise örneklerini göstermekte kullanıldıklarını Müştak bili-
yorsa da bunlardan yalancı bey yapılacağını hiç aklına bile
getirmemişti.

Bu mankenlerin diz, bacak, dirsek, bilek gibi bütün ek-
lemleri hareket eden pek mükemmelleri vardır. Fakat Du-
du'nun getirdiği bebek, ciddi bir sanat eserinden sayılacak

kadar düzgün değildi. Besbelli bunu Meryem, Saffet'i eğlendirmek için kendi ustalığı derecesinde hazırlamış olmalı.

Norman büyüklükte olan bu bebeğin yüz olarak, şekil olarak, giyiniş olarak Hami'ye benzemesi için çok uğraşılmış olduğu görülüyordu. Hami'nin ince kaşları, bıyıkları taklit edilmiş, onun elbisesi giydirilmiş, tıpkı onun biçiminde yakalık takılmış, boyun bağı bağlanmış, her tarafına elden geldiği kadar itina edilmiş; lakin bebek, insandan ziyade bostan koruluğuna benzemiş...

Dudu bu yalancı kocayı yürüttü, yürüttü tam Saffet'in önüne gelince derin bir reverans yaptırdı. Bebeği o kadar yerlere eğdi ki başından fesi düştü. Fesi yerden aldı, yine başına giydirdi. Beyefendiyi götürdü, bir koltuğa oturttu:

"Siz karı koca biraz güreşiniz..." dedikten sonra el şamdanını yaktı. Oda kapısının sürmesini çekti, dışarı çıktı.

Saffet ağır ağır döşeginden kalktı. Yapma bebeğin önüne geldi. Firketeleri çözülerek saçları her tarafa dağılmış olan başını bir yana çarptı. Bir müddet beyefendiyi âşıkça bir bakışla izledi. Nihayet eğilip bu yalancı kocasının dikkatle yüzüne bakarak:

"İlahi Dudu, sen geberme e mi? Hami'ye nasıl da benzetmiş? Kaşlar, bıyıklar tıpkı o... Somurtuşu o... Laf söylemeyişi de, yüzüme bakmayıp önüne bakıyor gibi duruşu da o... Hep o canım! Sahici kocam geldiği vakit kendinden gördüğüm muamelenin bundan bir farkı yoktur ki... O da böyle karşımda neşesiz, âdeta cansız gibi oturur. Yine belki bu güller de o gülmez. Değil mi yalancı kocacığım? Vallahi sen asıl beyimden daha iyisin. O yüzüne el sürdürmez ki... Ne haddime bir tarafına dokunabilmem? (Azıcık daha yaklaşıarak) Bu ne kadar cda, güzelim? Bir söz de sen söyle... Yoksa senin de Parnas'ın var mı? O karı benimle görüşmemen için sana da mı tembih etti? (Hiddetle geri geri çekilerek) Söylesene maymun! Sen de metrese mi gönüllüsün? Ne ana bilirsin ne

avrat tanırsın ne çocuk! Eline ne geçerse o kariya taşırırsın... Beyoğlu'ndaki apartapana kapanırsın değil mi? Kaşın bıyığının Hami'ye benziyor. Mutlak kalbin de onunki gibidir. Seni gidi musibet seni!"

Saffet Hanım, beyefendinin yüzüne bir tokat aşk etti. Fesi karşıya fırladı, kendi de koltuktan aşağıya yarı beline kadar sarktı. Zavallı kadın cidden hiddetlenerek:

"Söyle şebek herif bakayım! Daha kaç sene nikâhın böyle boynumda, gönlün başkasında duracak? Haydi, cevap ver diyorum sana!"

Şiddetli bir kızgınlıkla beyefendiyi koltuğun üzerinden çekti. Odanın ortasına fırlattı. Üzerine çıkıp çiğneyerek:

"Daima böyle sesin çıkmayacak mı?"

Bu gürültü üzerine Dudu elinde mumla içeri koşarak:

"Bırak efendim... Ben onu nizama koyuncaya kadar bir hafta uğraştım. Öfken varsa sahici kocandan al... Bu bezdir, pamuktur, değnektir, istersen üzerine bin böyle üç gün tepin... Ne çıkar ki ondan? Ben onu sıkıntılı vaktimizde bir eğlence olsun deyi yaptım. Büsbütün senin için yaptım. Oğlun küçük bey için yaptım. İlk defa kendine gösterdiysem pek hoşlandı. Şimdi sabahları erkenden geliyor, 'Sahici babam gelmiştir?' diye soruyor. 'Hayır, gelmedi,' deyi cevap ediyorum. 'Öyleyse beni yalancı babama götür,' diyor. Ben alıp götürüyorum. Koca bebeğin cebine evvelden şeker saklıyorum, para koyorum. 'Al bunları baban getirmiştir,' deyi eline tutuşturuyorum. Ne kefleneyor bir görsen! Kaç günlük emeğime acımazsan bari çocuğuna acı... Sabahleyin gelip de yalancı babasını isterse ben o yavruya ne cevap edeyim? Çekil ondan efendim..."

Dudu, Saffet Hanım'ı itip kravatı çözülmüş, ceketinin bir kolu çıkmış, hele suratı yamyassı olmuş beyefendiyi bin teessüfle yerden kaldırarak:

“Bundan sonra koca deyi kaç ki bağırırsan yine bu zavallıyı senin yanına sokmam, anlıyorsun?”

“Aman ikisi de yerin dibine geçsin...”

“Bu zamanda kocalar turfanda meyve gibi nadirdir, sonra bir üçüncü kocayı nerede bulacaksın?”

“Beni seven delikanlı yok mu?”

“Hoca Hanım’ın şeytan, benim de yılan ismini verdiğim herif mi?”

“Şeytan olsun, yılan olsun, her ne olursa olsun benim makbulüm...”

“Öyleyse sabah bulup getireyim.”

“Sabah belki içime yine bir pişmanlık gelir, şimdi bulup getirmelisin.”

“Gece böyle zifır karanlıkta nerede bulayım?”

“Nerde bulursan bul. Geçen gece de böyle oldu. Sen sabahleyin bulup getireyim dedin. Sabah oldu, Hoca Hanım’a gittim. Bana nefes etti, sıkıntım geçti. Yarın sabah da yine öyle olacak, şimdi git bul.”

“Nedir bu başıma gelen? Gündüzleri o herife rastlanırsan kovasın deyi emrediyorsun, geceleri bul getir diyorsun. Nasıl edeyim?”

“Hoca Hanım bana bir dua öğretti. ‘Bunu okumadan geceleri sakın dışarı adım atma, sonra şeytan önüne çıkar,’ dedi. Ben geçen akşam şeytanı göreyim diye mahsus duayı okumadan dışarı çıktım. Ne şeytana rast geldim ne insana... Evvelki akşam da, ‘Şeytan mısın, insan mısın? Müştak Bey neredesin?’ diye üç defa bağırdım, gelen giden olmadı...”

“Şeytanla oyun olmaz, böyle çocukluk etme... Bir saatte rastlanır, karşına zıp deyi şekli bozuk bir şey çıkar. Aklımız ta dibinden oynar...”

“Hiçbir şey olmaz. İşte bak bağıırıyorum: Efendim Müştak, neredeysen gel!”

Demek Müştak yokken her akşam böyle davet ediliyormuş, nasılsa tesadüf, bu özlemlili daveti kendine işittirmek için gece tavan arasına sevk etmiş. Bundan âlâ fırsat olur mu? Nihayet başarının yüzü işte olanca gülümsemesiyle göründü. Müştak artık hiçbir şey düşünmeden bir çeşit düşüncelere kalkışmadan bu, “Efendim Müştak, neredeysen gel!” samimi davetine seri bir şekilde icabet etmek için kırışleri, mertekleri dört atlayarak tavan arasından çıktı, merdivenden indi. O koca sofaya geldi. Sağ taraftan birkaç kapı karıştırdı. Diğer bir sofaya fakat birinciye nispeten küçürek bir sofaya çıktı. Hemen hemen ortalık da ağarıyordu. Saffet’in dairesi bu sofanın denize bakan sağ köşesindeydi. Bunu düşünmeye artık lüzum yoktu, o tarafa yürüdü. Bir kapı açtı, baktı döşeli bir oda. Onu kapadı, diğerini açtı. Daha ufarak bir sofaya girdi, işte burası tamam aradığı yerdi, Saffet’in dairesi... İçeri girdi. Dudu ile hanımının seslerini işitmeye başladı. Mer-yem, deminden el şamdanıyla dışarı çıktığı zaman Saffet yalancı kocasını olanca kuvvetiyle döverken, Dudu o günahsız hanımın ellerinden kurtarmak için aceleyle içeri girdiğinden kapıları sürmelemeye vakti olmamış hatta oda kapısını bile kapayamarak aralık bırakmıştı.

Müştak yavaş yavaş yürüdü. Kulağını içeri verdi, Saffet diyordu ki:

“Dudu, ben böyle, ‘Gel Müştak Bey, neredesin?’ diye bağıırken hakikaten geliverse ne dersin?”

“Ne diyeceğim, ‘Hoca Hanım haklıdır. Bu herif şeytandır,’ derim. Bir insan bir şeyi kırk gün diline dolarsa bir saate rastlanır, o şey akıbet olurmuş. Bilmem sen böyle geceleri Yumuşak Bey’i sayıklamaya başlayalı kırk gün oldu mu?”

Müştak, bu fırsatı ganimet değil âdeta büyük bir nimet bilerek aralık kapıyı itti, tozuyla, toprağıyla salkım salkım örümcekleriyle odaya dalarak:

“İşte yarın tamam kırk gün oluyor!” dedi.

Delikanlının girişiyle içeride meydana gelen tablo, resmedilenleri canlandırmak için cümle kurmakta gücü olmayan böyle bir kalemle değil büyüleyici bir fırçayla resmedilmeye değerdi... Saffet’te de Dudu’da da saçlar ürperdi, gözler büyüdü, eller, kollar çarpıldı. Bet beniz uçtu. İki de put gibi hareketsiz kaldılar; fakat yalnız dudakları oynuyordu. Bu örümcekli şeytanı kaçırmak iin Saffet, Hoca Hanım’dan öğrendiği duayı, bir kelimeyi belki on defa tekrar ederek hıçkırık gibi bir harharayla güya okuyordu. Zavallı Dudu, o da kendi lisanından kaba saba bir şkilde bir dua tutturmuştu; lakin Meryem’inki okumadan ziyade boğmaca öksürüğü nöbetine benziyordu.

Biraz evvelki iştahlı davetiyle şimdiki bu kötü kabule, bu dehşete bir mana veremeyen Müştak, o da şaşırdı kaldı. Kendinin şeytan olmadığına bu iki kadını ikna için bir dua bilse o da onu okuyacaktı. Saffet’in ayağına kapanarak kendinin ne in ne cin ancak insan, atadan ataya Âdemoğlu olduğuna inandırmak, bu konuda ikna edici deliller ileri sürmek için genç kadına doğru iki adım atarken Dudu, nasılsa duadan vazgeçip köşklüleri mahcup bırakacak kuvvetli bir bağırışla:

“Yetişin a dostlar! Gelin hanımı şeytan elliyor,” diye feryat edince Saffet’e de bir cesaret geldi. Birkaç adım geri çekildi. Birdenbire ortaya çıkan bu iblise karşı örtünmek iin pencere perdesinin ucunu başına örterek evde avazı çıktığı kadar:

“Koşunuz neredesiniz? Burada şeytan var, ta odamıza ta iimize girdi...” yardım çığlıklarıyla haykırmak kuvvetini peyda etti. Müştak yerlere yatarak:

“Susunuz efendim, şeytan değilim,” kabilinden ettiği yalvarışlara karşılık aldığı cevap, iki kadının camları sarsan çığlıklarından başka bir şey değildi. Çok geçmedi yalıda kapılar aılıp kapanmaya, pat pat ayak sesleri duyulmaya başladı. Bir saniye daha vakit kaybetse muhakkak yakayı ele vereceğini

anlayan Müştak, kararı fîrara çevirerek odadan dışarı fırladı. Koşarken bir iki kadına tesadüf etti. Hele bunlardan bir genç kız Müştak'ı görünce korkudan elindeki şamdanı bir tarafa, kendi diğer tarafa düştü, bayıldı. Gözünü ovuşturan, döşeğinden fırlıyordu. “Hayır, hırsız değilmiş, şeytanmış,” sözü de çıktı. Bu ikinci rivayet, vakaya garip bir şekil verdi. Harem selamlık böyle birbirine girmekteyken Müştak geldiği yolu takip ederek, merdivenini balkona takarak bahçeye indi. Aralık bırakmış olduğu kapıdan dışarı bahçeye, oradan birinci, ikinci setlere fırladı. Köprüyü geçti, kendini koruya dar attı.

Akşamdan fazlaca içmiş olan filozof Revaî, içki mahıur-luğuyla bir türlü zihnini toplayamayarak:

“Bu yalı da artık şeytan yuvası oldu. Delik deşikten girip çıkıyorlar. Bazı akşam bunlardan birine ben de rast gelirim. Nedime önde, o arkada Firuze'nin dairesine giderler... Yakışıklı, mahcup bir şeytandır. Hani benim de hoşuma gider. Bu genç şeytan yalıya kaç aydır alıştıydı. Kimseyi ürkütmeden sessiz sedasız geliyor, gireceği kovuğu biliyordu. Bu akşam nasıl oldu, yolunu mu şaşırdı? Kayınvalide hanımın dairesine giderken yanıldı da gelin hanıminkine mi yolunu değiştirdi... Yoksa Saffet'e de mi şeytanlar dadandı? Geçen gün güpegündüz Dudu'nun iskarpinlerini yutan ejderhanın arkası böyle zuhur etti ha! Galiba hanımların âşıkları gündüzleri yılan, geceleri şeytan kıyafetine giriyorlar. Ama ben o Meryem Dudu'yu bilirim. Irz ehli çalımını satar, o karının gönlü şeytanların bitpazarına benzer. Bu yalıda Firuze'nin Nedime'si, Saffet'in Dudu'su varken şeytanların arkası kesilmez.” saçmalarını savururken beri tarafta Ebrukeman başına toplanmış birkaç kapı yoldaşına şu yolda durumu anlatıyordu:

“Nasıl oda kapım açmadım, şeytanın gözü gözüme girdi. Boyu, ağzı, burnu ufacak, yanakları kırmızı, bıyıkları kaytan gibi pek dilber bir şeytandır efem...”den tutturduğu tariflerini bin garip vadiye sevk ederek dinleyicilerini hayrette bırakıyordu.

12 İMzasız Mektup

Firuze Hanım'ın korusuna kaçan yılanla yalısına giren şeytan köy ahalisince bazı yanlış yorumlara yol açtı. Sabah olunca yalıda o gece şeytanı görenlerin rivayeti toplandı. Bazıları bunu belinde ipi, elinde feneriyle kuyucuya benzetiyorlar; fakat kuyucunun öyle aletlerle vakitsiz içeri girmesine bir mana veremiyorlar, diğerleri Hoca Hanım'ın bu konudaki fikrine uyarak şeytanın kuyucu kıyafetine girmiş olduğuna kanaat gösteriyorlardı.

Mesele böyle fikir karmaşasıdayken şeytanın balkondan içeri girdiği, sandık odasında bazı ufak tefek eşyalar devirdiği ortaya çıktı ve kuvvetli ihtimallerden olarak yine oradan firar ettiği anlaşıldı. Maazallah uğursuz şeytanların bir yere girecekleri zaman panjur açmak, duvarın ardına taş yığmak gibi giriş yollarını kullanmaktan uzak duracaklarının bilmesine dayanarak bu girenin şeytana benzer bir hırsız olduğuna hüküm verdiler; fakat hiçbir şey çalınmamış olması ve hırsızın boş odaları karıştırması lazım gelirken Saffet'in odasına girmesi zihinleri ucu gelmez tereddütlere sevk etti.

Hele Revaî'nin:

*Ne hırsızdır ne şeytan
Gelen âşıktır inan*

mısralarıyla başlayan uzun bir şiiri olayı köy içinde bir parmak bal etti.

Saffet'le Dudu o gece uğradıkları şiddetli korkunun etkisiyle bir hafta hasta yattılar. İkisi de vücutları tutmaz bir hâle geldiler. Oralarında buralarında sızılar meydana geldiğinden şikâyet ettikçe Hoca Hanım, şeytanın kulunçlarla birleşerek bu zavallıların vücutlarına girdiğini iddia ederek köyde bir ayı yahut o büyüklükte bir püfçü buldurarak bunları çiğnetmek lazım geldiğinde ısrar ediyordu.

Saffet'le Dudu ayıya çiğnenmekten şeytana rastlamak kadar korktuklarından köydeki hamal hocanın nefesi korkunç, ağır cüsseli bir hayvanın çiğnemesinden ziyade kendilerine daha iyi etki ettiğinden söz ederek ayıya çiğnenmeyi reddettiler.

Ötede ne dedikodular döndüyse döndü, herkes ne dediyse dedi, her şey geldi, geçti; fakat ne olduysa Müştak'a oldu. Saffet'le Dudu o gece şeytandan bahsederlerken onun öyle düşünmeden odadan içeri girivermiş olması o iki kadını o derece korkutmuştu ki şimdi onların nazarında Müştak isminin şeytandan asla farkı kalmamıştı. Vücutlarında bir ürperti, bir korku duymadan bu ismi ağızlarına alamıyorlardı. Bundan dolayı Müştak'ın Saffet'e karşı aşkında muvaffak olabilmesi neredeyse imkânsızlık derecesine geldi.

O geceki durumun acayip bir tesadüften ibaret olduğuna bu kadınları ikna için yapmadığı, başvurmadığı araç, çare kalmadı. Yine de başaramadı. Kendinin eve girdiği o gece Reyhan da yalıda bulunduğundan olaya ayrıntılarıyla vâkıf olmuştu. Bu başarısızlıktan dolayı Müştak'a karşı etmediği alay, istihza bırakmıyordu. Bu vaka Reyhan'ın gece ziyaretlerine hiç halel getirmedi. O, yine eskiden olduğu gibi belirli gecelerde tuvaletini yapıyor, gizli ziyaretlerine devam ediyordu. Müştak'ın aşk zaferine karşı Saffet'in şiddetli korkusundan başka bir engel, oldukça mühim bir engel daha ortaya çıktı.

Saffet'in odasına öyle sabaha karşı şeytan girmesi gibi garip bir meseleyi kaynanası Firuze Hanım, diğer bazıları gibi

pek şaşılacak olaylardan saymadı. Bunu doğal buldu. Kocasından hep ayrı yaşayan gelininin artık geceleri in cin davet edecek kadar gözü açılmış olduğuna hükmetti. Bir hanede, o yolda şeytan çağırmaya istekli iki kadın bulunursa ileride meselenin doğuracağı gariplikleri, karışıklığı o dakikadan sezerek gelin hanımın sevda arama azımına karşı gereken tedbirleri almakta gecikmedi. Çünkü biri gelin hanıma diğeri kaynanaya evin içine geceleri çifte şeytan veya hırsız girmeye başlarsa bu gece ziyaretçilerinin bazen yollarını şaşırarak Saffet'in dairesine gitmek gibi tamir edilmesi imkânsız hatalar olmasına meydan verilmiş olacaktı. Bu sakıncaların önünü almak için Firuze, yalının viran duvarlarından gelin hanımın namına o türlü ziyaretçileri aştırmamak için gözcüler, bekçiler tayin etti. Saffet'in her hâli gözlenmeye başlandı.

Müştak'ın öyle gece vakti o yalıya ayağının alışması Reyhan için de iyi değildi. Ne olur ne olmaz... Belki Müştak, Firuze'nin gözüne ilişir? Belki kadın bunu Reyhan'dan ziyade beğenir. Bu mesele zannedildiğinden kat kat naziktir. Daha ortada çekilecek binlerce lira var.

İşte bu düşüncelerine dayanarak Müştak'ın Saffet'le sevda kaynaştırmasına Reyhan da elinden geldiği kadar engel olmaya çalıştı. Bu engelleri alenen yapmıyor, arkadaşına karşı yine eski fikrindeymiş gibi görünmeye uğraşıyordu. Lakin az vakitte talihinden terbiye edici pek çok sille yiyen Müştak o gecedan beri Reyhan'ın hâlinde olan bu değişimin farkına vardı. Reyhan aleyhindeki düşmanlığı tamamen şiddetlendi. Kendi kendine arkadaşına karşı diyordu ki:

“Parnas'ı elimden al... Firuze'nin serveti üzerine otur... Saffet'le aşk macerama engel olmaya çalış... Artık seni de altmış yaşındaki sevgilini de Hami Bey'i de hepinizi yola getirme zamanı geldi. Bak ben senden bir öç alayım da nalıncı keseri gibi hep kendi kendinin çıkarına çalışmamayı öğren!”

Müştak böyle büyük büyük intikama hazırlanıyor; fakat intikamın çeşidini kendisi de o saatte pek bilemiyordu. Hâlâ

mı hâlâ Müştak'ın akli fikri, gönlü tamamıyla Parnas'ında olduğundan bu öç alma meselesine Reyhan'ı Parnas'ından ayırmak noktasından başlamaya karar verdi.

Reyhan'ın evde bulunmadığı bir gün yine malum evrak çantasını açtı, kâğıtları ortaya döktü. Üzerine aldığı davayı araştıran bir avukat gibi bu mektupları birer birer şaşırtıcı bir özen ve dikkatle okudu. İşine yarayacak bir ipucu arıyordu. Uzun düşüncelerle nihayet intikam planını kurdu. Parnas'ın Hami aleyhine kızgınlık ve nefret dolu bir mektubunu bir tarafa ayırdı. Geçti yazı masasının başına. Hami'ye hitaben aşağıdaki dostça mektubunu yazmaya başladı:

Beyefendi Hazretleri,

*Aile şöhratinizi bilenler, servetinizi işitenler, güzel metre-
sinizi görenler dünyada sizi her taraftan âlemin kışkandığı
mutlu bir insan zannederler. Dış görünüşe aldananlar her
hakikatte olduğu gibi bunda da ilk bakışta göz kamaştıran
yüzeysel gösterişlere kapılırlar. Süslü ve parıltılı görünen
şeylerin esasına dikkatli bir şekilde bakılrsa çoğunlukla iğre-
nilecek gerçeklere tesadüf olunur. İşte siz bu şekilde zavallı
bir mesutsunuz. Sevdasını hayatın saadeti olarak bildiren
bir kadının düzenbaz kucığında binlerce sevda rüyası içinde
uyurken sizi bu sefa uykusundan uyandırmaya korkuyorum.
"Ben o düzenbaz kucakta mutluydum. Birakaydın hayat de-
vam ettikçe o gaflet uykusundan başımı kaldırmayarak ömrü-
mü böyle bir sevda baygınlığı içinde geçireydim ne olurdu?
Hain! Niçin beni sevda cennetlerinden uyanıklık cehennemi-
ne düşürdün?" yollu azarlamalarınıza uğramaktan çekindi-
ğim için hayli müddet sustum. Fakat her şeyde bir sınır var-
dır. Sizin gibi ciddi ahlak sahibi bir asilin vicdan temizliğini
kötüye kullanmakta bu derece alçakça ileri varıldığını gö-
rünce tahammülüm son buldu. Böyle nefret edilecek bir hâle
karşı seyirci gibi durmaktan vicdani bir sorumluluk hisset-
tim. Bununla birlikte size bir iyilik etmek isterken felaketinize
sebep olmaktan, iyi niyetle hüyük bir kötülükte bulunmaktan*

korkuyordum. Hakikati haber vereyim mi, vermeyeyim mi? Bu iki soru arasında bir aydır olanca düşünce kuvvetimi harcayarak artık yorgun düştüm. Nihayet sessizliği, insanlığımıza yaraşmayacak bir ikiyüzlülük gibi düşündüm. Haberi olmaksızın eteğinden tutuşmuş bir adama birkaç saniye daha rahat ettirmek için tutuşmasını haber vermemek akla ve bilgiye aykırı, faydasız bir nezaket değil midir? Bu meseledeki sessizliğimi işte bundan farklı görmedim. Kangren olmuş bir organı kesen bir cerrah, hastanın ameliyat esnasındaki ıstırabını değil ilerideki hayatının selametini düşünür. O andaki kızgınlığına, feryadına hatta sövme ve aşağılamalarına önem vermez.

Ben vicdanımın sesine kulak veriyorum. Hakikat değişmeyeceği için gerçeklere ayna olan vicdanların muhakemelerinin sonucunun da bir olması gerekir. Bundan dolayı bu hareketimin sizce çirkinliğe değil takdire layık görüleceğinden eminim...

Şimdi lüzumsuz şeyleri bırakıp asıla gelelim: Tesadüf eseri metresiniz Parnas'ın bazı aşk sırlarını öğrendim. Felaketinize vâkıf olmam, kötü bahtınızın büyüklüğü nispetinde beni size dost etti. Bu meselede iyiliğinizi isteyerek, uyarıda bulunarak faydanıza hizmetten başka bir amacım, dahlim ve alakam yoktur. İnsanlar azıcık bencilce bir amaçları olmadıkça hiçbir şeyde insaniyet namına gayret sarf edip zahmet çekmezler. Bu işte belki bazı istisnalar vardır. Bu istisnalara inancınız varsa işte beni onlardan biri olarak kabul buyurunuz. Bu kabulde şimdi tereddüt etseniz bile işin sonu, gerçeği size ispat edecektir.

Şu açıklamalardaki amacım bu "imzasız mektup"ta bir düşmanlık maksadı aramakla boş yere yorulmaktan sizi kurtarmak içindir. Çoğu zaman imzasız mektuplar, düşmanlık âletleridir. Çünkü iyi niyetinden, iddianın doğruluğundan şüphesi olmayan, sözüne güvenen bir adam kimliğini gizlemeye lüzum görmez. Haklı sözlerinin altına imza atar. İh-

barlarının yine kendi namına nispetinden sıkılmaz, korkmaz. Kendi sözlerine karşı gizlenmeye lüzum görmez. Bu saklanışta daima açık alınla itiraf edilemeyecek -tabirimi af buyurunuz- bir kahpelik vardır. Bu mektubu o türden sayarak uyarılarıma kulak vermezseniz size yazık olur. Bu, er geç duyunca üzülecek bir hakikattir. Lakin bunu öğrenmekte ne kadar gecikirseniz kaybınız o nispette büyük olur. Gafilce geçirdiğiniz günlerin sonra her dakikası birer ıstırap eseri hâlini alacaktır.

Beyefendi cesaret! Hayatın, ölümü tatlı gösterecek acı anları, çekilmez dakikaları vardır. Size ilan edeceğim gerçeği bir iki kelimeyle anlatmak mümkündü. Niçin bilmem sözü uzatmaktan kalemimi bir türlü alamıyorum. Sözün ifade edeceğim korkunç gerçeğine bağlanması sırasında cesaretsiz kalem, birdenbire bir tembellik gösteriyor.. İşte nihayet bütün cesaretimi toplayarak yazıyorum. Siz de gereken metaneti göstererek okuyunuz...

Sevgiliniz Parnas, sizi aldatıyor, bu kısacık cümleyi okuyunca başınız dönmesin, gözleriniz kararmasın; çünkü bir âşığın en ziyade aklını başına toplaması lazım gelen an işte bu zamandır. Bu korkunç cümleyle zihninizi toplamanız için işte onu bir daha tekrar ediyorum: "Parnas sizi aldatıyor." Kiminle? Şimdi onu öğrenmek istersiniz... Kiminle olursa olsun... O sizi bir kere aldattıktan sonra bunun Zeyd yahut Amr²⁸³ ile olmasında sizce hafifletici bir etki mümkün olamaz. Kardeşçe nasihatlerime lütfedip uygun hareket edilirse Parnas'ın aşk defterinde isminizin altına kaydedildiği bu kişiyi yani yerinize geçeni, yakın vakitte boylu boyunca görmekle müşerref olacağınızdan şahsın tarifine girişmeyi gereksiz görürüm. Her çarşamba devam ettiğiniz Büyükkada'daki eskrim salonunu bir-iki hafta terk ederek gizlice apartmanınızda meydana gelen egzersizlere bakmaya tenezzül ederseniz, sizin orada yüzünüze yüzlük, elinize eldiven, bedeninize zırh

283 Fetvalarda erkek adlarını karşılamak için kullanılan temsili isimlerdir. (Y.h.n)

geçirerek ettiğiniz eğitimlerin daha büyüğünü sevgili Parnas'ınızın burada vücudunu korumak için hiçbir çeşit koruyucu elbise kullanmaksızın, en usta eskrim hocalarını hayrette bırakacak bir yetenekle icra ettiğini görerek memnun olursunuz.

Karagöz'ün Yalova seyahati gibi bu çarşamba alışkanlığınız olan Büyükkada'ya gitmek üzere apartmanınızdan çıkarak yine bir yolunu bularak sevgilinizin yanına girerek gözetleyebileceğiniz elverişli bir delikten günah dolu eğlenceleri izlemeyi bekleyiniz. Bakınız kaderin aynasında, nadir bulunan manzaralardan ne gölge ve hayal, ne emsalsiz şekiller meydana geliyor.

Tahrik edici manzaralardan örnekler almak için yanınıza bir de makine alsanız fena olmaz. Metresinizin sadakat eliyle eğlenmek istediğiniz kederli gecelerinizde bir yerde kurar; hayatınızın bu tatlı zamanlarını hatırlamaya vesile olacak güzel manzaraları sinematografla tekrar tekrar görerek zevk alırsınız.

Ciddiyetten biraz ayrıldığım için beni affedersiniz Hami Beyefendi, bu öyle bir hakikat ki zihin her lahza onunla temas ederse ateş alacak gibi olur. İşte bu sebeple gerçekten bahsederken hayale, Parnas'tan bahsederken sinematografa sapıtıyorum.

Daha bir diyecek kaldı mı? Pek çok... Değil mi? Ben size aşk ihanetinin birinci bölümünü açtım. Artık onu siz bildiğiniz gibi yorumlayınız. Size haber verdiğim âşığı kulağından yakalayarak Parnas'ın karyolasından çıkardığınız zaman ona edilecek muameleyi benimle müzakereye ihtiyacınız yoktur zannederim. Hemen bıçağa davranmak pek esnaf işi olur. "Haydi yiğidim seni bir daha buralarda görmeyeyim," cümlesiyle yol vermek de ahmakça bir hareket sayılır. O herifi nezaketinize uygun bir şekilde mahvetmelisiniz. Bunun için pek çok roman ve trajedi okuyarak sonlarına dikkat etmeli-

siniz. Eşlerini, metreslerini başka erkekle yakalayan herifler o cüretkârlara karşı ne şekilde davranıyorlar? Son dönem edebiyatında kendisiyle övünülen Fransa'nın realist yazarlarına bakarsanız bunlar hep tabiatı örnek aldıklarından gayet geniş açıklamalarla kocalar tasvir ediyorlar. Kocalar, eşlerinin âşıklerini öldürmek değil görüp de görmemezlikten geliyorlar. Bunların içinde öyle baskına kalkışacak babayiğitler nerede? Bu yolda güzel intikam örnekleri görmek isterseniz klasiklere, romantiklere müracaat ediniz. Bunlarda insanı dehşet içinde bırakacak hunharca hareketlere rastlarsınız. Hangi tarafın anlattıkları doğru? Fransa eski ahlakında kocalar karılarını zumpura kucaklarda yakaladıkları zaman hemen öldürmeye girişirlermiş de gide gide medeniyetin ilerlemesiyle bu maceralar adi olaylar sırasına girdiğinden her koca, eşinin bu yoldaki cinayetini görünce rakibini öldürmeye yürüse bütün erkeklerin daima bir cinayetten baş alamayacakları sakıncasına dayanarak mı zihinlerde bugünkü genişlik meydana gelmiş?

Karagöz, feleğin aynası, sinematograf derken söz mühim bir toplumsal meseleye ulaştı. Fakat siz şimdi bu vadide zihin yoracak bir hâlde değilsiniz. Hem karı koca konusunun sizle bir bağlantısı yoktur. Medeniyet henüz bir erkeğin metresi üzerindeki hukukunu tayin edecek, kadın ihanette bulunursa âşığa bir terbiye yetkisi verecek kadar ilerlemedi! Parnas'ı öyle bir mevkide yakalayınca elinizden bir kaza çıkarsa adi bir katil sayılırsınız. Sade rakibinizi öldürmekle öç almış değil kendinize bütün bütün yazık etmiş olursunuz. Allah korusun, böyle bir hâl vukuunda maktulü mezara, sizi de küreğe korlar. Parnas için bir düşkünün kucağından diğerine sevda mevkini değiştirmekten başka bir hayat değişikliği olmaz... Bütün "aman"lara örnek olacak size bir intikam yolu öneriyim mi? Aman ne kadar hoş bir intikam yoludur bilseniz? Bu usulü kırk yıl ararsanız edebî eserlerden birinde bulamazsınız. Adli gazetelerin birinde okudum. Bu ceza yönteminin kâşifi işçilerden biri... Zavallı adam dışından tırnağından ar-

tırarak beslediği sevgilisini bir erkekle yakalamış. Rakibini öldürmeye kalkışmayarak bir tekmeyle kapı dışarı def etmiş. Sonra sevgilisini mi öldürmüştü? Hayır... Öldürmemiş... Daha fena etmiş. Hiçbir erkekle sevda alışverişine giremeyecek şekilde bir uzvunu sakatlamış...

Parnas için böyle bir ceza dilerim. Herkesi baştan çıkar-makta kullandığı sarı saçlarıyla baygın gözlerinin büyüleyici gücünü sonlandırmak kadar Parnas'a layık bir ceza olur mu?

İşte size mühim bir ihbarda bulundum. Sadakatsiz sevgi-linize karşı ceza belirlemekte de filozofça araştırmalarımı arz ettim. İşin gerisi sizin aklınıza ve anlayışınıza kalmıştır. Medeniyetle uygun olmayan cinayetten sakınmayı bir daha tekrar ederim. Daima asil isminizdeki koruma anlamına²⁸⁴ rağmen bir metresinizi koruyamamış olmanıza üzülmekten başka diyecek bir şeyim kalmadı...

Müştak, elinden kalemi bıraktı, sandalyenin arkasına yaslandı. Yumruklarını havaya kaldırıp başını da sandalyenin arkalığında aşağıya sarkıtarak mektup yazmaktan kaynaklı zihin yorgunluğunu hafifletmek için tatlı tatlı üç-dört defa gerindi. Çehresinde, yaptığı işi iyi yaptığına kanaatten doğan bir insanın neşesi vardı... Yazdığı mektubu çok beğendi. Müsveddesini birkaç kere okudu. Her okuduğunda başka bir memnuniyet duyuyordu.

Bu mektup Hami'nin eline gidince kim bilir neler olacak? Acaba Şadi Efendizade metresiyle Reyhan'ı bir arada basınca Müştak'ın tavsiyesi yönünde bir tekmeyle kapı dışarı def mi edecek yoksa ara yerde kamalar, revolverler parlayacak mı? Reyhan tedbirsiz davranırsa vay hâline! İnsan metresiyle zevklere dalmışken üzerinde birçok silah bulundurmaz ya? Hami elbette silahla baskın edecektir. Ah mümkün olsa da Müştak bu facianın son perdesini bir delikten seyretse... İyi-

284 Mektubu alacak olan Hami'nin isminin anlamına atıfta bulunmaktadır. (y.h.n)

liksever uyarılarının aksine vuruşma meydana gelirse? Eh bundan Müştak’a ne? O bu işteki filozofça araştırmalarını meydana koydu. O, vicdani sorumluluktan kendini kurtardı, birbirine kıymasaydılar...

Müştak üç mektup kâğıdını birbiri içine koyup katlayarak bu suretle vücuda gelen on iki sayfalık küçük deftere mektubu temize geçmeye başladı. O işi de bitirdi. İçinde öyle bir coşku vardı ki yazdığı mektubun sonucunu bir an evvel görmek için âdeta durduğu yerde titriyordu. O sayfaları büyücek bir zarfa koyarken masanın üzerine baktı. Biraz evvel çantadan ayırmış olduğu Parnas’ın mektubunu, bu karının Hami aleyhinde Reyhan’a yazmış bulunduğu aşağılayıcı mektubu düşündü. Bunu kendi yazdığı mektuba eklemek için ayırmış olduğunu hatırladı. Hami, Parnas’ın el yazısını görünce elbette tanıyacağından bu delil sayesinde karının ihaneti itiraza mahal bırakmadan ispatlanacaktı. Lakin şimdi biraz düşündü. Bu hareketi beğenmedi. Mademki Müştak yazdığı mektuba imza atmıyor, kimliği gizlemekte özen gerekirdi. Hami kızgınlıkla bu delil mektubunu Parnas’a gösterir ve karı da Reyhan’a meseleyi haberverirse imzasız mektubun yazarının Müştak olduğu meydana çıkar. Hâlbuki böyle konularda başarı sağlamak için gizlenmek hem de tedbirli bir şekilde gizlenmek gerekir. Reyhan çantadaki evrakını yoklayıverirse o mektubun eksilmesinden kuşkulandır, iş falsolaşır. İşte bu düşünceler üzerine Parnas’ın mektubunu yine çantaya koydu.

Hemen evden çıktı, vapura bindi. Beyoğlu’na kendini dar attı. Tanındığı bir berber çırağıyla mektubu Hami’nin apartmanına gönderdi. Parnas, Türkçe okuma bilmez. Mektubun onun eline geçmesinden korkmaya hiç gerek yoktu.

O gece Müştak, merakından türlü rüyalar gördü. Aca-ba durum nasıl son bulacak? Durup durup kendi kendine, “Hami, hayvanlık edip de Reyhan’ı vurmaya kalkmasın! Sevgili arkadaşşıma acırım. Yalnız nasihatime uygun olarak Parnas üzerindeki ameliyatı icra etse ne âlâ olur. İşte o zaman

bu büyük başarıdan dolayı kendimi alkışlarım. Parnas, bana yar olmadıysa bundan sonra kimsenin işine de yaramaz!” şeklinde söyleniyordu.

Hami'nin Beyoğlu'ndaki salonu, ora kibar âlemince, daha doğrusu zengin eğlence düşkünleri tarafından hayli şöhet almıştı. Parnas'ın, salon müdavimlerini idaredeki güzel mahareti, Hami'nin alafranga terbiyesi, abartılı serveti daha birtakım garip rivayetlerle karışarak ortalıkta dolanıyordu. Fakat namuslu, ağır aileler bu salona dair dedikoduları fısıltıyla biraz da kızarak ağza alabiliyordu. Çünkü Beyoğlu'nun zamparalıkta en şöhetli şıklarının, hafifmeşreplikte, serbestlikte en ileri varan madamlarının iffetsiz kahramanlıklarına ait hayret verici menkıbeleri hep oradan duyuluyordu.

Gayrimeşru ilişkileri üzere yaşayan bu seven ve sevilenlerin evine yine öyle ilişkilerinin meşruluğu şüpheli karılar, kocalar yahut açıktan açığa metresler, amanlar, daha fenası kendine birkaç aylık eş arayan bekârlar, geçici birer hayat arkadaşları arayışında gezen karılar devam ediyorlar, kendini bilen, âlemin ağzına düşmekten çekinen ailelerden orada kimse görülüyordu.

Bu salonun şöhetini yalnız gönül avcısı karılarla kurnaz şıkların oraya devamlarından ileri gelmiyordu. Aktüalite,²⁸⁵ nuvote²⁸⁶ ve moda denilen şeylerin şehrimizdeki konuşulduğu yer Hami'nin apartmanıydı. Paris'te ne çıksa ne işitilse ne olsa bunların süratle yansması hemen orada görülüyordu. Hatta kibarlardan biri bu salona “İstanbul'da Paris” adını vermiş, bir diğeri de *L'académie des débauchés*, yani Encümen-i Süfehâ²⁸⁷ adını uygun görerek zarafette, birinci namı verenlere üstünlüklerini ispatlamışlardı.

285 Fr. actualité: Güncellik. (y.h.n)

286 Fr. nouveauté: Yenilik. (y.h.n)

287 Sefihler Kurulu. (y.h.n)

“Çok koşan çabuk yorulur,” kaidesince eğlence namına dağdağadan başka bir şey olmayan bu şamata dolu hayat-tan, yorucu, yıpratıcı yaşayıştan Hami’ye usanç gelmeye başladı. Hüzün verici bir usanç... Devam ettiği suvareler,²⁸⁸ eğlenceler, balolar, tiyatrolar, bir monotonluk, hep bu aynı şekillerde görüyor; bunların böyle aylarca, senelerce tekrarı, devamı hiçbirinde lezzet, tat bırakmıyordu. O, eldivenli, tek gözlüklü arkadaşlarının sohbetlerinden bıktı. Modaya uygun biçilmiş bir kostüm, rengi, şekli o haftanın aktüalitesine uygun bir kravat ile cehaleti örten, irfanıyla, araştırmalarıyla, eğitimleriyle değil yalnız kıyafetiyle, medeni yerlerde dolaşan, kendi millî tarihinin sıradan olaylarından bile habersizken Avrupa’nın önemli olaylarından gözlerini açarak, jestler yaparak bahseden şıkların boş iddialarını dinlemekten artık yorulmuştu. Hami her şeyden bıkmıştı, yalnız bıkmadığı hatta bıkmayı temenni ettiği hâlde bıkamadığı bir şey kalmıştı ki o da metresi Parnas’tı. Zavallı delikanlının hayattan, eğlenceden, sefadan bu usançlığı, yorgunluğu tahlil edilse Parnas’tan usanmadığı için her şeyden usandığı sabit olur. Hami’nin serveti azaldıkça Parnas’ın israfı artıyordu. Zavallı çocuk, metresinin arzularını yerine getirmekten, her istediğini yapmaktan yine geri kalmıyordu. Fakat artık yaptıklarını zorlukla yapıyor, karının sözü yerine getirilinceye kadar bazen birkaç gün geçiyordu.

Hami metresinin emirlerini yapmakta böyle ara sıra geciktikçe karının yüzünde gezinen manidar bir somurtkanlık zavallıyı korkutuyordu. Bebekleri gölgelenen gözlerinin, uçları yukarı kalkan kaşlarının, garip bir şekilde açılmasıyla uzanan dudaklarının sessiz ifadeleri hep toplansa sanki şu manalar çıkıyordu:

“Bu hayattan yoruldunsa, özellikle heveslerimi yerine getirecek servetin kalmadıysa boş yere ne sıkılıyorsun? Artık birbirimize veda edelim. Ben kendime arzularımı yerine ge-

288 Fr. soirée: Eğlenceli toplantılar. (y.l.ı.ı)

tirmekte daha hızlı bir aman bulayım. Sen de kesene göre bir metres ara... Hem dikkat ediyorsun ya? Dostluklarıyla, sohbetleriyle şereflendiğimiz filan bey yahut filan mösyö gözlemin içine bakıyorlar. Onlara azıcık cesaret verecek samimi bir iltifatta bulunsam beni senin elinden uçuruvverecekler...”

Hakikaten Parnas’ın etrafında dolaşan bir iki bey, bir iki mösyö vardı ki bunların karıya fırlattıkları arzu dolu bakışlar Hami’yi korkutuyordu. Her hareketinde alafrangalığa yeltenen Hami, karıyı bir müsamerede, bir baloda öyle yarı çıplak bir vücutla diğer bir erkeğin kolları arasında dans rüzgârına atılmış görmeye tahammül edemiyordu.

Hami aşkın verdiği bir gafletle, Parnas’ı kimlerin elinden ve ne suretle almış olduğunu besbelli unutarak bir müddet metresine tam bir itimat göstermişti. Sonra bu itimadına biraz halel geldi. Daha sonra emniyeti kalmadı. Ona karşılık rahatsız edici bir kıskançlık ortaya çıktı. Daha sonraları Parnas’la bir iki kişi arasında ilişki olmasından şüpheye düştü. Bu işkencelerinden karıya bir şey sezdirmemeye uğraşarak güya aklınca takipte, incelemelerde bulundu. Bir şey anlayamadı. Düşünceleri, zihni bütün bütün karıştı. Eline yüklüce bir para geçse metresini bu engellerden, arızalardan kurtaracak, işini oldukça yoluna koyabilecekti... Daima birkaç bin lira hazır olmadıkça Parnas’la yaşamak müşküldü; çünkü karı kumar salonlarında oyunun başına geçince pervasız bir şekilde elli lira, yüz lira, iki yüz lira dav deyivermekten²⁸⁹ çekinmez, o kadar parayı Hami’nin nereden bulacağını asla düşünmezdi.

Tuhaf şey! Metresi tarafından böyle talihsizliğe uğrayalı validesinden de evvelki şefkati görmemeye ve o taraftan da kaderinin yüz çevirmeye başlamış olması kendini ucu gelmez üzüntülere boğuyordu.

Ne kadar garip hâl? Firuze yaşlandıkça evladına, bir tanecek oğluna düşkün olacağına ona karşı muhabbete bedel

289 Kumarda ortaya para koymak. (y.h.n)

sanki bir çeşit düşmanlık meydana getiriyor, onun huzurunda sıkılıyor, her talebine ret ile cevap veriyor, büsbütün ahlakını değiştiriyordu.

Geçenlerde bir para meselesinden dolayı Hami, validesinin yanına girmiş ve daha maksadını açmadan, söze girişmeden şu azarlamalara muhatap olmuştu:

“Yooo... Bak oğlum artık bebek değilsin. Kendini biraz çek çevir. Kendi servetini mahvettin, şimdi benim bir-iki kırıntıma göz dikme. Artık Frenk karılarına yedirecek param yok. Bundan sonra benden on para talebine kalkışırsan sana fena hâlde gücenirim. Karını düşünmezsin, çocuğunu düşünmezsin. Yalının idaresini tamamen başıma bıraktın. Beni vaktinden evvel kocattın, insaf yavrum...”

Üzüntüsünden, ümitsizliğinden Hami'nin gözleri sulanmıştı. Önceleri oğlunun böyle keder gözyaşlarını değil yüzündeki en hafif bir hüznün işaretini görse derhâl yüzünü okşar, alnından, gözünden öper, maddi manevi olanca teselli kuvvetiyle onu sevindirmeye çalışırdı. O gün bu acı sözlerinden sonra, o üzüntüyle ağlayan Hami'nin yüzüne bile bakmayarak başını pencereden dışarı çevirivermişti. Acaba validesine ne oldu? Hem Hami'yi çıldırtan şey, artık daima ondan böyle öfkeli, kaba davranış görmesi değildi. Kendinin hesabına, incelemelerine göre validesi çok şey satıyor, çok borca giriyordu. Acaba yine birini mi seviyor? Bu mümkün mü? Yaşı altmışı geçtikten sonra bu nasıl olur?

Hami Bey, validesinin bir-iki aşk macerasını şöyle biliyor bilmiyor gibiydi. Fakat bu maceraların üzerinden hayli zaman geçti. Hem şimdiye kadar hiçbir kimse, hiçbir cüretkâr âşık, bu kadının gönlünü, sevdasını, şefkatini böyle oğlundan külliye söküp alamamıştı. Eğer böyle bir düzenbazın, altmış beşlik bir kadına musallat olan böyle sahtekâr bir âşığın, sözde mavi gözlere fakat hakikatte kasaya ilgi duyan böyle bir gönül dolandırıcısı herifin hakikaten varlığı doğruysa?

Validesi böyle alçak bir düzenbaza soyuluyorsa? Of, bu ne korkunç bir ihtimal! Meseleyi araştırmaya girişse validesiyle, metresinin âşıklerini inceden inceye aramaya kalkışsa çok sürmeden belki bu ihtimaller gerçek şeklini alır. Böyle bir incelemeye, araştırmaya başlamaktan Hami ürküyor, her kim olursa olsunlar bu iki âşıkla karşı karşıya gelmek istemiyor, bu meselenin hep öyle ihtimal hâlinde kalmasını temenni ediyordu.

Fakat validesinin bu israflarına ne anlam vermeli? Bu kadar parayı ne yapıyor? Şefkatli yüzünü oğlundan niçin çeviriyor? Metresi Parnas'a gelince bunun aleyhinde ortaya koyduğu şüpheler daha can yakıcıydı. Pek ziyade sevilen bir kadın, sevda sadakatinden sapmaya başlarsa çoğu durumda zavallı âşık gözden düştüğünü sevgilisinin bakışlarında görür, her hareketinde bir ilgisizlik eserine rastlar. İltifat edilse bile bunların merhameten edildiğini anlar, azarlamaya uğramıştan daha fazla üzülür. Bahtsız sevda yaralısını asıl öldüren şey, sevdiği kadının gönlüne diğer bir âşığın girmiş olması şüphesidir.

Hami, validesiyle metresinin âşıklarını ihtimal şeklinde bırakmaya uğraştığı hâlde bu iki alçak şahıs, korkulu gözlelerinde günden güne maddiyet kazanıyorlar, cisim ve can buluyorlardı.

Bazen kızgınlığı artar, takibe kalkışmak ister, onlarla yüz yüze geldiğini düşününce heyecanlanarak yine niyetinden vazgeçerdi. Gide gide ne yapacağını bilmez bir hâle geldi. Kendisi aramadığı hâlde şayet tesadüf, Hami'yi bu heriflerle karşı karşıya getirirse ne yapacaktı? Kendisi için bu da müthiş bir soruydu. Cevabını pek kolay bulup veremiyordu. Fakat bazen revolverini doldururken o kurşunlardan birkaçının şu iki âşıktan birine kısmet olup olmayacağını dalgın dalgın düşünüyordu.

Metresinin aleyhinde müthiş şüphelere düştü; lakin aralarında hüküm süren alışık oldukları nezakete halel getirme-

mek için yine karının geldiğine gittiğine karışmaz, filan yere gitmesi veya gitmemesi için asla zorlamaz, ısrar etmezdi. Bu yüzden birçok şeylere tahammül kendine pek acı gelmez, pek tuzlu oturmakla beraber yine metresine karşı en anlayışlı bir Frenk gibi davranmaya çalışırdı. İşte bunun için kendine her şeyden hatta canından bıkkınlık gelmeye başlamıştı.

Durumlar bu merkezdeyken bir sabah tuvaletini yapıp kahvesini içtikten sonra salona çıkmıştı. Yirmi dört saat zarfında Hami Bey adına gelen mektupların, kartların konulduğu gümüş tabağı hizmetçisi âdet olduğu üzere getirdi.

Bunlardan bazılarına cevap vermek kendisince günlük bir angarya sırasına geçmiş olduğundan can sıkıntısıyla elini tabağa uzattı. Bir ikisini çekti okudu. Büyük bir kayıtsızlıkla dudaklarını kıvrırarak atıverdi. Nihayet eline Müştak'ın mektubu geçti. Zarfı yırtıp o dolu sayfaları görünce:

*“C'est drole, une lettre anonyme!”*²⁹⁰ dedi.

O kadar sayfayı üşenmeden nasıl okuyacağını düşünerek ilk satırları avare bir bakışla azıcık süzdü. Servetiyle metresinin mevzubahis olduğunu görür görmez gözleri açıldı:

*“Que veut on de ma fortune et de ma maitresse?”*²⁹¹ sözlerini mırıldandı.

Bu mırıltısı akabinde yüzüne bir hüznün çöktü; çünkü metresi elden gitmek üzereydi. İyelik edatı kullanarak bunlara, “Servetim, metresim,” demek kendinde yine kendine karşı acı bir alay uyandırdı. Bazen insanın gizli, samimi kederleri, dertleri olur. Bunlar doktora, cerraha gösterilmeyen gizli yaralar gibidir. Kendi kendinde sızar, kendi kendine kanar, onlara dışarıdan teselli beklenilmez. Bunların kederlerinin hafifletilmesi, ıstıraplarının sakinleştirmesi yine öyle gizli kalmalarıyla, duyulmamalarıyla mümkün olur. Onların teselli noktası yalnız, yalnız sır olarak saklanmalarıdır. Hami'yi

290 “Tuhaf şey, imzasız bir mektup!” (y.h.n)

291 “Servetimle metresimden ne istiyorlar?” (y.h.n)

herkes zengin zannediyor, metresini kendine yar biliyordu. Her şey kayboldu bile bunun böyle bilinmesi Hami için bir nevi teselliydi. Bu hâle Fransızlar *sauver les apparences*²⁹² derler. Hami henüz sırları meydana çıkmamış olmakla teselli bulurken bu imzasız mektup bazı parlak servetler, şöhretler altında iğrenilecek sefaletlerin, nefret edilecek hâllerin gizlendiğini ve Hami'nin bu türden bir zavallı mesut olduğunu alaycı bir dille anlatmıştı. Demek Hami'nin en derin sırlarını dışarıdan bilenler de var.

Daha mektubun başında Şadi Efendizade'nin kan başına sıçradı. Bu ihbar mektubunu okudukça hiddeti arttı. Gittikçe ümitsizlik ateşi beynini sardı.

İnsanların az çok bencilce bir maksatları olmadıkça hiçbir şeyde insani gayretlere girmekle zahmeti seçmeyeceklerini açıkladıktan sonra ancak insanlık eseri olduğu iddiasıyla böyle sayfalar dolusu mektup yazan bu herif kimdir?

Mektupta, “Beyefendi cesaret!” cümlesine gelince Hami durdu. Alt tarafını okumaya hakikaten cesaret lazımdı. Çünkü Parnas'ın ihanetinden; doğru, ispat edilmiş bir ihanetinden bahsedileceğini anlamıştı. O zaten bu hakikati anlıyor, hissediyor, biliyor gibiydi. Kendisi için pek müthiş olan bu meseleyi inceden inceye araştırdığı vakitlerde bazı gerçekleri bilip de bilmezlikten gelmeye güç bulmak kadar âlemde rahatlık olamayacağını anlıyor; fakat buna haysalasında kuvvet göremiyordu.

Mektubun yazarının tavsiyesine uyup bütün cesaretini toplayarak maceranın devamını okudu. O kadar üzüldü ki başını dönmekten, gözlerini kararmaktan men edemedi. Mektup sahibi öyle diyordu. “Başın dönmesin, gözlerin kararmasın.” Garip nasihat! Bu sözün aynen, “İşret et de sarhoş olma, bir tarafını yak da acı duyma!” demekten farkı yoktu. “Bir âşığın en fazla aklını başına toplayacağı an işte bu zaman-

292 Fr. *sauver les apparences*: Görünüşü kurtarmak. (y.h.n)

dır,” tavsiyesine de acı acı güldü. Aşıklığın, seveda yarasının zorluğu, kötülüğü iradenin elden gitmesindedir. İsteddiği anda aklını başına toplayana, her hareketinde yararına göre ayak uyduranlara âşık mı denir?

Mektupta, “Parnas sizi aldatıyor,” cümlesini tekrar tekrar okuması kendini başka türlü etkiledi. Bu, zaten kendinin şüphelendiği bir hâldi. Lakin bunu bir başkasının böyle mektupla haber vermesinde tahammülü imkânsız bir acılık duydu; çünkü mektubu yazanın kendi iddiası üzerine bir dost değil şiddetli bir düşman olduğu her satırdan anlaşıyordu. Bu herif alaycı ihbarlarında Parnas’a edilecek cezayı tarife, tayine kadar ileri varıyordu. Niçin? Niçin?

Bu “niçin”lere cevap vermek pek müşkül değildi; çünkü imzasız mektubu yazanın maksadının bu haberleriyle Hami’ye bir iyilikte bulunmaktan ziyade Parnas’a kötülük etmek olduğu açık bir şekilde görölüyordu. Bu zat niçin Parnas’ın aleyhine yürüyor? Ona kötülük etmekten kendi ne iyilik görecektir? Alın size bir niçin daha! Onun Parnas aleyhindeki bu köpürmesi, bu öfkesi seveda üzüntüsü neticesine, bir seveda intikamına benziyor... Demek Parnas’ı iki kişi seviyormuş, tabii bu iki zat arasındaki rekabet, birinin ötekini mahvetmek için böyle bir ihbar mektubu yazacak kadar aklını başından almış... Âşıkların böyle çoğalması Hami’yi bütün bütün dehşette bıraktı. Yukarıdaki düşünceleri zihninden geçirdikten sonra mektup yazarına hitaben kendi kendine dedi ki: “Melun herif, bana aklımı başıma almayı tavsiye edeceğine bu nasihate kendin uysaydın ya? Parnas’tan ne istersin ki ondan öç almak için bana klasiklerin, romantiklerin eserlerinde örnek aramamı söyledikten sonra bir de tulumacıları utandıracak bir intikam yöntemi öneriyorsun? Mektubunun her kelimesinden okuyanın yüzüne fışkıran öfkeyi göremeyecek kadar beni budala mı zannettin?”

Hami bu işteki düşüncelerini ne kadar doğru yürütebilirse yürütsün madde çarşamba günleri kendisi Ada’dayken Par-

nas'ın apartmanda, diğerk bir âşıkla eğlence yerinde olmasına gelince işte bu noktada şaşıyor, buna bir diyecek bulamıyordu. Çünkü bu rivayetin doğruluğunu kendine sezdirecek bazı durumlar vardı.

Her hafta çarşamba gelince Parnas, erkenden âşığına,

“*Dépêchez-vous mon ami, vous allez manquer le bateau,*”²⁹³ uyarılarıyla Büyükada'ya gitmek için Hami'yi bir an evvel sokağa çıkarmaya bakardı. Hatta bir sabah zavallı, terslenmiş âşık öfkesine yenilerek metresinden, “Büyükada'ya gitmemi niçin bu kadar şiddetle arzu ediyorsun?” sorusunu sormuş ve şu cevabı almıştı:

“Bir erkek, özellikle senin asalet ve yaşayışındaki bir erkek için eskrimin önemini açıklamaya gerek var mıdır? Sevdiğiline bir saldıran olursa onun güveneceğı şey yalnız senin bu talimdeki el ve pazı maharetidir.”

Hami şimdi bu sözlerin hükmünü düşünerek Parnas'ın hakkını teslim ediyor, bu karının yüzünden birkaç kişiyle çarpışmayı ihtimalden pek uzak görmüyordu. Fakat bunda yalnız şu fark vardı ki bu kavgalara atılması Parnas'a saldırı olduğu için değil kendinin aldatılmış olmasından doğan bir hakareti temizlemek için olacaktı.

Çarşamba akşamları Ada'dan Beyoğlu'na evine dönüşünde Parnas'ı evde bulur, o gün nasıl vakit geçirmiş, nerelere gitmiş olduğu üzerine sorduğı sorulara hemen daima Parnas'tan,

“Hiçbir tarafa çıkmadım, vücudumda bir uyuşukluk var, misafir bile kabul etmeyip kendi kendime oturdum,” cevabını alırdı. Hatta gündüzki uyuşukluğun kalıntısı olarak metresi mecalsiz denecek bir hâlde erkenden döşegine çekilir, yatardı.

Başlangıçta pek önemli görmediğı bu hâllerden şimdi binlerce ince anlamlar, türlü maksatlar çıkarıyordu. Çünkü

293 “Çabuk olunuz dostum vapuru kaçıracaksınız.” (y.h.n)

evvelden Parnas'ın apartmanda oturmasından değil sokağa çıkmasından endişe ederdi. Hizmetçileri kendine uydurarak apartmana zampara alacağını nereden aklına getirebilir? Apartmanlarında kadın, erkek o kadar hizmetçi var, bunlardan hiçbirinin haberi olmaksızın Parnas içeri ne şekilde âşık alabilir? Demek hizmetkârların tamamı metresinin bu sırrını biliyor! Karının bu ihanetini gördükçe kim bilir hizmetçiler Hami'nin o apartmana, o metrese sahip tavrıyla oraya gelip gittiğine ne kadar gülmüşler, eğlenmişlerdir? Hami düşünüyor, düşünüyor, Parnas'ın hizmetçilerin mahremiyetine sığınacak kadar böyle cesaret göstermesine yine bir türlü ihtimal veremiyordu. Âşığıyla başka bir yerde korkusuzca buluşmak kolaylığı varken herifi apartmana almada ne mana var? Parnas'ın bu garip hareketine akıl erdirmek için hayli müddet düşündü. Nihayet bu hareketi zannettiği kadar garip bulmadı; çünkü Parnas, Hami orada bulunsun bulunmasın evine kadından, erkekten istediği misafiri kabulde serbestti. Âşığıyla alelade bir mesafe tarzında görüşmesine bir engel yoktu. Bundan hizmetçilerin de şüphelenmeye, bir şey demeye hakları olamazdı. Fakat daha samimi görüşmek için umumi misafiriyle özel salondan hususi bir odaya geçmek lazım gelirse bu iş yalnız bir hizmetçinin, Parnas'ın oda hizmetçisinin mahremiyetiyle olabilirdi. Alafranga âdetlerinin bu gibi durumlarda bahşettiği kolaylık nedeniyle çağrılmadıkça hizmetkârlardan hiçbirisi hanımla misafirin oturduğu bir yere öyle gelişigüzel giremez; bundan dolayı bu taraftan o kadar çekinmeye gerek yoktur. Yalnız bu mühim sırrı bir kişiden gizlemek mümkün olmaz ki o da Parnas'ın oda hizmetçisi olan kadındır. Hanımıyla misafirlik amacı şüpheli bir herifi bir araya kapattıktan sonra o hizmetçi kadının dışarıdan idare edeceği bazı önemli işler vardır ki onlar da oda kapısı önüne kimseyi yaklaştırmamak, ulaşması akla gelen diğer misafirlere o gün hanımının kimseyi kabul edemeyeceğini anlatmak, daha akılda, zihinde olmayan bazı tehlikelere karşı tedbirler almak türünden şeylerdir.

Parnas'ın yalnız bir hizmetçi kadını kendine mahrem edinmesi de o kadar imkânsız görülemez. Öyle kadınlar mutlak candan bir-iki mahremleri bulunmazsa fırladıkları dönmez.

Hami düşündükçe, inceledikçe artık her şeye ihtimal veriyordu. Üzüntüsünden eli ayağı titrediğinden şimdi Parnas salondan içeri girerse bu üzüntüsünü görür, alay etmeye kalkışır, sesinin titremesi ve kekelemesinden büsbütün şüphelenerek kendi aleyhinde âşığına bazı haberler gelmiş olduğunu anlayarak tedbirler alır korkusuyla hemen mektubu cebine soktu, sokağa çıktı.

Bir dosta, tanıdığa rastlanmayacak, تنها bir yere çekilerek kendi kendine bildiği gibi düşünmek, yapacağı şeye karar vermek istiyordu.

Bir arabaya bindi, Şişli'ye gitti. Yol üstündeki son meyhaneleri, birahaneleri geçtikten sonra arabadan indi. Gelişigüzel, kırlara doğru yürüdü. Bayırlardan iniyor, hendeklere girip çıkıyor, nereye gideceğini bilmeksizin gidiyordu. Gitti, gitti, gitti; yoruldu, terledi. Kayalık bir yere oturdu. Eline küçük bir taş aldı, onu diğer bir kayaya sürterek düşünmeye başladı. Parnas'la ayrılırlarsa artık nazarında hayatın bir lezzeti kalmayacaktı. Onunla ilişkisini devam ettirmeye yol arıyordu. Fakat böyle ihaneti biline biline bir kadını sevmekte tat olur mu? Metresini terk etmek de etmemek de ikisi de tatsızdı; lakin daha az kötü olanı hangisiydi? Ucu bucağı bulunmaz düşüncelere girdi, bir sigara yaktı. Dağlara bakarak içerken yeryüzünün büyüklüğüne nazaran dağ denilen bu çıkıntının ne kadar küçük, ehemmiyetsiz çıkıntılar olduğunu düşünmeye başladı. Küçüklük büyüklük denilen şeylerin göreceli olduğunu düşündü, yer küreyi bir portakal kadar küçülttü. Küremiz o kadar ufaltılırsa o ölçek dahilinde sonsuz derece birer küçüklüğe inmeleri lazım gelen insanların ne derece ufak birer mikrop hâline gireceklerini düşündü. Fezanın sınırsızlığı, cisimlerin sonsuzluğu, kâinatın büyüklüğü-

ne nazaran bölünmez ufak bir zerre demek olan yer kürenin portakal kadar da ehemmiyeti kalamayacağını düşündü. Öyle bir kâinat parçası üzerinde Hami isimli bir mikrop, تنها bir kıra çekilmiş, kederli bir hâlde Parnas ismindeki metresi, dışı mikrobu düşünüyor, ondan ayrılmasına önemli bir olay şeklini veriyor. Ne gülünç hâl!

Hami kalbine yerleşen metresinin aşk şiddetini önemsiz göstermek için nazarında her şeyi böyle küçültmeye uğraşıyordu. Lakin yer küreyi portakal kadar değil mercimek gibi farz etse yine içini kavuran sevda ateşinde bir hafifleme meydana gelmiyordu.

Hami Bey, ince düşüncelerle böyle hangi felsefe vadisine girip çıktıysa da mümkün değil ümitsizliğine merhem olacak mahiyette bir söz bulamadı. Nihayet haykırarak:

“Neme lazım yeryüzünün büyüklüğü veya küçüklüğü... Ben Parnas’la ne yapacağım?”

Evet, işte mesele buradaydı. Parnas’la sevdasını sürdürmesi için başvurulacak çareleri, tedbirleri birer birer zihninden geçirdikten sonra yine kendi kendine dedi ki: “Biraz da asaletime, terbiyeme yaraşır surette düşünmeliyim. Mademki Parnas’ın arkasında birbiriyle rekabete çıkışan iki âşık var, ben ne kadar hazmedip tedbir alsam da faydasızdır. Bu gizli âşıklardan biri diğerini bana mektupla ihbar etti. Ses çıkarmamak namuslu bir adama yaraşır bir hareket değildir. Ben âdeta bu çarşamba gitmeli, herifi Parnas’la yakalamalıyım. Her türlü beklentinin aksine ihtimal ki mektup sahibinin iddiası asılsız çıkar, metresimin yanında kimseyi bulamam. O zaman yine eski saadetime dönmüş olurum. Ya ihbarın doğruluğu ortaya çıkar, metresimi diğer bir âşıkla basarsam? O hâlde ne yaparım?”

Hami elindeki küçük taşı biler gibi diğer taşa sürttü, sürttü. Nihayet dedi ki: “Parnas’ın ihanetinin ortaya çıkmasından sonra ben zaten yaşayacağımı pek ümit etmiyorum. Metresi-

mi korktuğum durumda yakalarsam o vakit meselenin halledilmesi bana değil revolverime düşer. Biri zamparaya diğeri sevgili metresime iki kurşun sıkarım. Onların birer pişmanlık hırıltısıyla al kan içinde yere yuvarlandıklarını görünce revolverin ağzını beynime çevirerek üçüncüsünü de kendi canım için patlatırım. İş olur biter. İmzasız mektup sahibi böyle barbarca bir intikamdan kaçınmayı tavsiye ediyor; lakin o aralık o uğursuz herif her kimse elime geçse bu kurşun ziyafetinden onu da mahrum etmeyerek ağzının tadını verirdim. Geberirse geberir, gebermezse o kurşun kendine bir ahlak dersi olur da belki bundan sonra kimseye böyle alaycı bir şekilde imzasız mektup göndermek cesaretinde bulunmaz.”

Bu revolver, kurşun sözleri Hami'nin vücuduna cidden şiddetli bir hararet verdi. Güya kararını uygulama zamanı gelmiş gibi yürümeye başladı. Hayli gittikten sonra durdu. Bu meseledeki zorluklar, kararın verilmesinde değil yapılmasındaydı. Bilinen günün gelişinde, Büyükada'ya gitmek üzere evden çıktıktan sonra revolveri cebine sokarak paldır küldür apartımana dönüvermekle Parnas'ı âşığıyla birlikte yakalamak mümkün olabilir mi? Metresi elbette her türlü ihtimallere karşı bazı çeşitli tedbirler alarak herifi içeri alır. Acaba bu zat kimdir? Evvela bunu bilmek icap eder. Pek ziyade sevdiği, görüştüğü dostlarından biri olmasın? Çarşamba günü Hami apartımana dönünce metresini salonda, tanıdıklarından terbiyeli bir zatla sohbet ederken bulursa buna ne demeye hakkı olabilecek? “Siz ikiniz birbirinizi seviyormuşsunuz. Efendinin buraya misafirlik maksadı başkaymış. Ben gelince sözü değiştirdiniz... Aldığım imzasız mektup sizi böyle bir cinayetle itham ediyor,” dedikten sonra revolveri çıkarıp misafirin üzerine ateş edilmez ya? Silaha davranmak, ikisini de suçu inkâr etmeye yüzleri olmayacak bir hâlde yakalayabilmekle olur.

Metresinin yanında şimdiye kadar hiç görmediği, tanıyamadığı bir adam bulursa ne olacak? Hami'nin, “Efendi, siz

kimsiniz? Metresimin yanında ne arıyorsunuz?” türünden bir sorgulamaya kalkışması çok terbiyesizlik olur. Alelade bir misafir tarzında oturan bir zata böyle bir soru sorulamaz, sorulma ihtimali olsa bile Parnas ona mahal bırakır mı? Hami’yi görünce misafirini aman’ına, aman’ını misafirine usulünce takdim eder. Ondan sonra edilecek söz tatlı bir sohbetten ibaret kalır.

Macera diğer türlü meydana gelse yani Parnas’la düşkünün Hami’nin suçu inkâr etmeye imkân kalmayacak bir hâlde yakalaması farz edilse bile yine meseleyi bir-iki revolver kurşunuyla temizleyivermek kolay bir iş değildi. Bu konunun zorluğu, kolaylığı Hami’nin can düşmanı olarak karşısında bulacağı herifin şahsiyetinin önemiyle orantılıydı. Parnas’ın yatak odasından Hami’nin önüne çıka çıka silah kullanmakta usta, iri yarı, çevik, kuvvetli bir adam çıkarsa öyle alık gibi durup da kendini intikam kurşununa hedef eder mi? O da silaha davranır yahut lüzum görürse Şadi Efendizade gibi bir çelimsiz centilmeni ayağının altına alarak eziverir. Hami için intikam alayım derken böyle acı bir yenilgiye, belki de vahim bir sona uğrama ihtimali vardı.

Ümitsiz âşık bu önemli tarafı da hayli düşündü. Nihayet kalkışacağı baskından evvel dostunun kim olduğunu bulmaya, mümkünse kendini görmeye, ondan sonra da ona göre tedbirler alarak hareket etmeye karar verdi.

Bu husustaki düşünceleri de şu oldu: “Bu çarşamba alışıldığı üzere Ada’ya gidecekmişim gibi veda ederek Parnas’tan ayrılıyorum. Yine kapının önünden arabaya binerim; fakat birkaç sokak ötede bir yerde o arabadan inerek bir diğerine binip doğru bizim apartmanın karşısındaki pastacı dükkânının önünde durdurur, hemen kendimi içeriye atarım. Dükkânın üstündeki odaya çıkarım. Pencerenin tül perdesi arkasından bizim kapıyı gözetlerim. Bakalım içeriye kimler girip çıkıyor? Rakibim beyefendi lütfedip gelirse boyunu bosunu, kalıbını, kıyafetini, alnını, her hâlini incelemeden geçiririm.

Ondan sonra ne boyda kama yahut hangi çapta revolverle işini görebileceğimi kestiririm... Pastacı bey dostumdur, ücretini ödedikten sonra o gün odaya kimseyi salıvermeyerek orasını bana tahsis edebilir.”

Bu kararından sonra Hami o akşam apartmanına döndü. İmzasız mektubun açıklamalarından doğan üzüntülerini Parnas’a göstermemek için şen durmaya, alışıldık davranışlarının hiçbirini değiştirmemeye uğraşıyor; lakin heyecanını örtmeyi pek zorlukla başarabiliyordu. Garip hâl! O akşam metresi her zamankinden daha fazla neşeli bulunuyor, cilveli cilveli türlü şakalar ediyor, bütün cazibe, bütün baştan çıkarıcılığıyla üzgün âşığını eğlendirmeye uğraşıyordu. Parnas hemen çıplak denecek gecelik hâlinde âdeta maskaralıklarıyla efendisinin okşamasını isteyen bir kedi gibi koltuktan sedire, sedirden yerlere yuvarlanarak güzel vücudunun göstermeye gücü yettiği latif kıvrımlarıyla sanki Hami’nin iltifatlarını dilenir gibiydi.

Kadın denilen bu canlı bilmece karşısında Hami ne düşüneceğini şaşırdı. Mademki Hami’nin serveti, tatlılığı, sevdası Parnas’ı diğer bir erkeğin sevdasından uzak tutamıyor, birtakım tehlikelere meydan okuyarak yatak odasına başka bir delikanlı kabulüne onu mecbur bırakıyor, o hâlde aldattığı âşığına karşı bu gece gösterdiği bu yaltaklanmalar, bu gönül eğlendirmeler, bu cilveler ne olacak? En müstesna güzelliklere sahip bir kadın bütün gönül alıcı güzelliğiyle bir erkeği bahtiyar edebilir. Fakat âşığını mesut etmedeki bu büyüleyici kuvvetini iki-üç erkeğe dağıtırsa o zavallıların tamamı bedbaht olur. Of ne olur kadınlar sevdalarının büyüklüğü önünde yenilmiş dört-beş bedbaht görmektense bir mesut görmekle mutlu olmayı öğrenseler! Bu hercailiği onlara öğreten kimdir?

Hikâye yazarı, araştırmacı, müteveffa Mopassan’ın²⁹⁴ *Kalhimiz* isimli romanındaki derin tahlile bakılırsa bu seveda

294 Guy de Maupassant (1850-1893): Fransız romancı ve kısa öykü yazarı. (y.h.n)

dönekliğini onlara öğreten yine erkeklerdir; çünkü hercai bir kadın, sevdasına sadık olanlardan her vakit üstün tutuluyor.

Hami, Parnas'ı diğer isteklilerin aldatan bakışlarından kıskanmamış olsaydı, metresinin sonsuza kadar kendine sadık kalacağına emin bulunsaydı artık onu bu derece şiddetle sevmeye lüzum görür müydü? Bu güven, bu kesinlik ona olan sevda şiddetini bozardı. “İşte bu kadına ölünceye kadar sahibim, bu daima elde... Bu daima benim... Şimdi biraz da benim olmayan güzellere bakayım,” sözleriyle Parnas'tan başka bir gönül eğlencesi aramaya kalkardı.

Parnas yerlerde yuvarlanırken Hami, metresinin yanına atılıp onu sevip okşamak için kalbinde peyda olan şiddetli arzuya karşı gelmeye uğraşüyor ve zihninden de şu yukarıdaki düşünceleri geçiriyordu.

Parnas, âşığına vücudunun güzelliğini göstermek için türlü vaziyetler alırken Hami kıyamadan, yarı şeffafa benzeyen bu beyaz, bu genç, bu yumuşak ve güzel vücudun neresine kurşun atacağını, hangi tarafına kama sokabileceğini düşündü. Bunu böyle ince düşünürse bu işi yapamayacağını anladı. Kalbini öyle bir şefkat istila etti ki gözlerinden sızan iki hüznün damlasını göstermemek için bir müddet başını öte tarafa çevirdi. Zavallı delikanlı olanca manasıyla Parnas'ı seviyordu. Hemen metresinin ayaklarına kapanarak bütün kederlerini, bütün ıstıraplarını, bütün şüphelerini söyleyerek ondan ayrılırsa bedbaht, âdeta yarı ölmüş bir hâlde kalacağını, belki intihar edeceğini olanca ikna edici diliyle anlatarak merhametini çekmeye uğraşmayı düşündü. Gönlü başka erkte olan bir kadının merhameten göstereceği sevda yüzünde ne sefa, ne lezzet, ne hayır olur? Onun için iyisi, önceki kararı gereğince hareket etmek, sadakatinden şüphelendiği kadını o ihaneti yapmamış bulursa mesut olmak, bulmazsa sevda adaletini yerine getirmenin her şekilde uygun olacağına son bir ümitsiz hükümle karar verdi.

Metresini kuşkulandırmamak için gece âdetleri her nelerden ibaretse tamamını yerine getirdi. Sabah oldu.

Parnas'ın oda hizmetçisi Rozet sabah hizmetini görmek için gezinmekteyken metresiyle bu kız arasında alıp verilen seri fakat esrarengiz bakışlara Hami dikkat etmekten geri kalmadı. Evet, bu kızın haberi, daha doğrusu desteği olmaksızın Parnas'ın odasına misafir tarzında bir âşık kabul etmesine imkân yoktu.

Rozet, Fransızca, Rumca, Türkçe dillerini bilen, yaş olarak yirmi beşine yakın bir Yahudi kıızıydı. Sert huylu olduğundan, can sıkıcı ufak tefek bazı hareketlerinden dolayı Hami, Rozet'i birkaç defa savmak istemiş; fakat metresi razı olmayarak yine alıkoymuştu. Parnas'la ilişkiye başladıkları zamandan beri bu kız yanlarındaydı.

Parnas'ın ancak iki üç defa kullandıktan sonra çıkarıldığı fistanlar, şapkalar, iskarpinler, eldivenler hep Rozet'in olur fakat kurnaz kız, hanımının başında görülen bir şapkayı onun karşısında kullanma terbiyesizliğinde bulunmamak için gider, bunları yine o türden başka bir eşyayla değiştirir, bu suretle elde ettiği şeylerle süslenirdi.

Hanımından artan pudralar, pomatalar,²⁹⁵ tuvalet suları, düzgünler, yüz boyamada kullanılan her çeşit boyalar, en nefis türlerden kokular, hep tamamen Rozet'in dolabına geçtiğinden bu hizmetçi kız, bunları ustaca kullanıp sokağa çıktığı vakit herkes bunu da Hami'nin ikinci metresi zannederdi.

Evde bulunduğu esnada bir dereceye kadar hizmetçilere mahsus elbiseyle gezinen Rozet, kendi kendine sokağa gittiği zaman istediği kıyafetle gezebilecek kadar Parnas'ın nazarında itibar sahibiydi.

Beyoğlu mağazalarındaki patronlar, garsonlar Rozet'in o şık kıyafetiyle camekânların önünden geçerken iltifatlı ba-

295 Saç için kullanılan bir çeşit merhem. (y.h.n)

kışlarını çekmeye can atarlardı. Lakin kız ufacık sivri burnunu kibirli bir şekilde havaya kaldırarak âdeta hakaret eden, tenezzül etmeyen bir tavırla geçer giderdi.

Ustasına hayırlı olacağı anlaşılan bir çırac gibi, Parnas'ın yanında metreslik sanatının bütün noktalarına, inceliklerine dair fikir sahibi olan Rozet'in bir gün gelip de Hami gibi servet sahibi bir beyefendiye metres olması ihtimali herkesin bu kız için ümit ettiği bir gelecekti.

Hami, Parnas'ın Rozet hakkındaki koruyuculuğunu şimdi anladı. Hanımının sırlarına vâkıf olduğuna, yaptıklarına aracılık ettiğine artık şüphesi kalmadı. Bu kızı söyletmenin yolu bulursa her şey öğrenilebilecekti. Evvela parayla kışkırtmanın çaresini düşündü. Bu şekilde amacına ulaşamadığı takdirde zor kullanmayı kurdu. Bu iki şekil de netice vermezse Hami'nin işi bozulmuş olacaktı. Sadakati kendine emanet edilmiş sırları açıklamaya engel olan bir hizmetçi, Hami'nin ettiği teklifi elbette hanımına yetiştirmekte geç kalmaz.

Parnas, âşığının bu şüphelerini haber alırsa tedbir uygulayarak zavallı adamı mağlup eder. Bundan dolayı kışkırtma ümidi pek zayıf olan böyle bir işe girişmekle amacına ulaşmaya çalışırken büsbütün derde girmektense Rozet'e hiç açılmaksızın bu işi kendi kendine görmeyi Hami daha hayırlı saydı.

HAKİKATİN ORTAYA ÇIKMASI

Nihayet çarşamba geldi. Kalben heyecan dolu olan Hami haricen bu telaş, bu derin ıstırapından kesinlikle renk vermeye uğraşarak o sabah giyindi, kuşandı, revolverini özenli bir şekilde doldurdu. Arka cebine yerleştirdi. Metresinin vapur zamanını hatırlatmasına lüzum bırakmadan apartmandan çıktı.

Bir arabayla gitti, diğer arabayla pastacı dükkânına döndü. Birkaç müşteri kahvaltı ediyordu. Bir tanıdığa rastlamaktan, özellikle kendi apartmanından görülüp tanınmaktan çekinerek bin türlü tedbir, birçok yürek çarpıntısıyla dükkânın üstündeki odaya çıktı. İşi evvelce pastacıya anlattığından kapıyı sürmeledi. Tül perdenin arkasına gizlendi. Gözlerini karşıya, kendi oturdukları eve dikti. Ne eziyetli bir gözetleme? Daha sabah erkendi. Kim bilir kaç saat yüreği heyecan dolu bir şekilde, gözleri kapıda bugün öyle bekleyecekti. Sütçüden, bakkaldan, kasaptan tutunuz da manava varıncaya kadar bütün esnaf çıraqları eve gelip gitmeye başladılar. Tanıdığı, tanımadığı birtakım adamlar da girip çıkıyorlardı. Hami'nin birdenbire yüzü kızardı; çünkü o zamana kadar düşünemediği bir şey aklına gelmişti. Oturdukları evde birçok apartman bulunduğu için bu gelip gidenlerin içinden Parnas'ın misafirini keşfedebilmek hayli müşkül meseleydi. Bu bekleyişi bir saati geçti. Eve gelen giden esnaftan başka gençten, ihtiyardan on-on beşten fazla erkek girdi, çıktı. Acaba bunların içinde Parnas'ın âşığı var mıydı? Hami bu herifin ancak öğleden sonra yani öğlen yemeğinden sonra geleceğine hükmediyordu. Bu

bir-iki saatlik bekleyişi esnasında Hami, apartman komşularından birkaçının bazı sırlarına vâkıf oldu. Evinin üçüncü katında oturan bir kuyumcunun genç karısını, açık pencereden, perdenin kenarından karşı sıradaki evlerden birine besebelli kendi gibi genç bir erkeğe ateşli bir öpücük gönderirken gördü. Kadın sağ elinin beş parmağını bir yere toplayarak dudaklarına götürdü. Gözlerini bayıltı bayıltı parmaklarının bir noktaya toplanmış olan uçlarını öptü. Sonra o öpücüğü sevgilisinin yüzüne serper gibi elini açarak ona doğru uzattı. Kadının kocasına karşı sadakatsizliğini ispatlayan bu hareketi Hami'yi o kadar öfkelenbildirdi ki bulsa aşüfteyi tokatlayacaktı. Kendi kendine, “Melun kahpe! Kocan seni beslemek, süsüne, tuvaletine para yetiştirmek, bütün arzularını yerine getirebilmek için erkenden işinin başına gitmiş; evinin refahına, senin bahtiyarlığına uğraşılıyor. Utanmaz! Sen burada elin erkeklerine avuç avuç öpücük gönderiyorsun. Bir münasebet düşerse inşallah bu ihanetini kocana haber vereyim...” sözleriyle homurdandı.

Biraz sonra kapı komşularından yetmiş beşlik bir ihtiyarı, on dokuz yaşındaki beslemenin pembe yanaklarını sıkarken gördü. Çok geçmedi, Hami'nin uşağı Antuvan sokak kapısının önüne çıktı. Yoldan geçen pejmürde kıyafetli fakat dolgun simalı bir kızın kulağına gizlice bir-iki kelime fısıldayarak içeri çekti.

Bu sevda alışverişini gören Hami, sabahleyin birkaç saat zarfında bu kadar aşk sırrına ortak olduğuna şaşıtı. Onun bunun gizli sevdaları Hami'nin ne umuru? O bugün metresinin sırrını öğrenmek istiyordu.

Öğle oldu. Alafranga yemek zamanı geldi. Herkes yemeğini yedi. Hami'de hiç iştaktan eser yok. Onun yine gözleri kapıda, yüreği heyecan dolu... Girene, çıkana dikkat etmekten gözleri karardı. Vakit böyle gecikince zavallı adamı dayanılmaz şüpheler kapladı. Parnas'ın âşığı içeri girdi de bu göremedi mi? Yoksa gördükleri içinde o zatı fark edemedi mi?

Gözetleyen âşık böyle türlü cendiçe içinde çırpınmaktayken karşı tarafın yaya kaldırımını üzerinden sivri uçlu ruganlı potinlerini gıcırdata gıcırdata ölçülü adımlarla ayak atan bir şık görüldü. Hami bir bakışta bu adamı tanıdı. Bu, Parnas'a kur yapmak isteyen züppe Frenklerden Pelisie isminde biriydi. Bu herifin oraya devamı, hayli müddet Hami'yi rahatsız etmiş, sonra nasılsa uğursuz adamın ayağı oradan kesilmişti. Demek kesilmemiş, kendisi bu konuda hâlâ kandırılıyor, Parnas bununla gizlice ilişkide bulunuyormuş... Evet, evet hakikaten öyleymiş; çünkü Frenk yürüdü, yürüdü. Hami'nin kiracı bulunduğu evin kapısı önünde durdu. Elini çingırağın gümüş gibi parlayan düğmesine uzattı. Taş binanın içinde madeni, gevrek bir çınlama işitildi. Kapı açıldı, mösyö içeriye daldı.

Herifin kapıdan giriş saniyesine kadar nefes bile almaksızın gözlerini dikerek durmuş olan Hami birdenbire yerinden fırladı. Arka cebindeki revolveri yokladı. Cebinde, silah koyduğu gibi duruyordu. Bu yoklamadan sonra kapıya doğru yürüdü. Sürmeyi açarken elini başına götürdü. O aralık imdadına yetişecek etkili düşüncelerini sanki toplamak üzere alnını birkaç defa sıvadı. Bir facianın son perdesinde olanca üzüntüsünü göstermek için öyle eli başında gezinen bir aktör gibi odanın içinde dolaşmaya başladı. Metresiyle rakibini gidip basmak için henüz vakit erkendi. Uygun an henüz gelmemişti.

Şimdi gitse metresini bir ev sahibesi, âşığını da bir misafir tarzında bulacaktı. Onların soyunup dökünmeleri, bir âşık âşığa teklifsizliğini almaları için kendilerine biraz vakit vermek lazımdı. Fakat öyle bir anda onlara zaman vermek cömertliği, tahammülü hangi sevdazedede bulunabilir ki böyle insani gücün üzerinde bir cömertliği Hami gösterebilsin?

Zavallı çocuk ne düşüneceğini şaşırıp odanın içinde dört dönmekteyken bir de baktı ki evin kapısı tekrar açıldı. Demin giren mösyö dışarı çıktı. Bu ne demek olacak? O herifin

oraya iyi niyetle gelmediğine Hami hemen yemin edebilirdi. Demek kabul olunmadı. Besbelli Parnas, o saatte ondan daha mühim, daha sevdaya layık birini bekliyor. Evet, bir başkasını bekliyor olmalı ki bunu kabul etmedi. Bu birinciği takiben gelecek zatı görmek için gözlerini dört açarak Hami yine pencerenin önüne oturdu.

Duruş ve kıyafet bakımından, Parnas'ın âşığı olabilmele-
rine pek ihtimal verilemeyen birkaç kişi daha geldi gitti. Ni-
hayet yaya kaldırımı üzerinden kaba saçlı, kalın kaşlı, gür bı-
yıklı bir şık ortaya çıktı. Arkasında kurşuni bir ceket, lacivert
bir pantolon, ayağında beyaz iskarpinler, boynunda kırmızı, yeşilli, sarılı bir kravat, ellerinde bir renk eldivenler bulunan
hoppa-meşrep bir bey yürümekten ziyade zıpzıp taşının sıç-
ramasına benzeyen dandinivari telaşlı ve garip bir yürüyüşle
geldi geldi, bu da evin önünde durdu. Çıngırtıyı müteakiben
kapı açıldı. Bey içeriye girdi, kapı yine kapandı. Bu da kim
olacak? Kıyafeti yürüyüşünden, yürüyüşü kıyafetinden tuhaf
bir misafir!

Hami'nin kalbi yine çarpmaya başladı. Sanki içinden
bir kâşif kuvveti, bir önsezi, bizim mustarip âşığa, “Bekle-
diğin zampara, Parnas'ın sevdalısı, işte şimdi içeri giren bu
delikanlıdır,” diyordu. Hissen böyle hükmettiği hâlde zihni
başka türlü düşünüyordu. Parnas bazı alafranga âdetlere, me-
rasime son derece riayet eden bir kadındı. Görüştüğü kişiler
içinde gereken yolu yordamı yerine getirmekte biraz gevşek,
laubali davrananların hareketlerini kendisine karşı büyük bir
hakaret sayarak dostluğu kısa keserdi. Mesela kendini ziya-
ret edecek kişilerin mutlaka misafirlik kıyafetinde bulunma-
larını gerekli şeylerden sayar, aksine hareket edenlerin ikinci
defa ziyaretleri olacaksa artık bunları yanına kabul etmezdi.

Şimdi içeri giren delikanlının kıyafeti âdete uygun bir
misafirlik kıyafeti değildi. İşte yalnız bu taraf Hami'nin bir
müddet tereddüt etmesine sebep oldu. Mümkün değil Parnas
o kıyafette bir misafir kabul etmez... Etmez; ama gelen şıkın

adımlarında neşesinden uçar gibi bir telaş, gözlerinde, sevdiğine kavuşmaya giden bir adamın ıcrahlık ve mutluluk izleri açık bir şekilde görölüyordu. Fakat bunda ihtimal dışında ne var? Bu dandini beyimin o evde sevdiği bir kadın bulunabilir... Onu görmeye gitmesi şaşılacak fevkalade bir olay sayılamaz. O kadının da mutlaka Parnas olması gerekmez ya? O evde daha birçok kadın var... Kuyumcunun karısı, henüz deminden karşiki eve avuç avuç öpücük hediye etti. O evde sözde kocalı; fakat hakikatte en cüretkâr metresleri utandıracak mizaçta ne karılar var!

Evet, Hami o günkü kederli gözetlemenin Parnas'ın masumiyetini ispatlayacak bir netice almasını, kesin masumiyetinin ortaya çıkmasına ihtimal olmasa bile hiç olmazsa imzasız mektuptaki iddiayı biraz kuvvetten düşürecek durumlara rastlamayı temenniye başladı.

Gözlerini evin kapısından ayırmaksızın odanın içinde gezinmeye kalktı. Gezindi, gezindi. İçeri giren o kurşuni ceketli, lacivert pantolonlu herifin şekli, kıyafeti hiç gözlerinin önünden gitmiyordu. Hep bu delikanlıyı düşünerek böyle gezindikçe yavaş yavaş o çehreyi tanıyacak gibi oldu. O buğday renkli çehreyi, o gür bıyıkları, sık kaşları, o kaba saçları bir yerde görmüştü.

Fakat nerede? Evet, evet bu çehre kendisi için tam anlamıyla yabancı değildi. Bir müddet hafızasını zorladı. Hatıralarını tazelemekle uğraştı. Öyle bir çehre hatıraları önünden gelip gelip geçiyor; fakat bunun kimliğini bir türlü kestiremiyordu. Evet, işte o, ta kendisiydi. Hami, metresiyle yeni ilişkiye başladığı zaman bu kurşuni ceketli herif kendinden genç bir arkadaşıyla daima Parnas'ın yolunu beklerlerdi. Şadi Efendizade tesadüf ettiği bazı durumlar ve yaptığı ufak tefek incelemeler sonucunda bu iki delikanlının Parnas'la gelmiş geçmiş bulunduklarını biraz anlar gibi olmuşsa da metresinin birçok konuda gösterdiği sadakat tavrı, sevda yönü, türlü gönül eğlendirmeleri hayli müddet hiçbir çeşit kötü düşün-

ceye mahal bırakmadığı için bahtiyar âşık lüzumundan fazla incelemeye gerek görmemişti.

Bu sabahtan beri birkaç saatlik gözetleme ve araştırması sonucunda Hami bakınız neler buldu? Demek Parnas eski âşıklarıyla tekrar ilişki kapısı açmış! Fakat niçin? Onları Hami'ye tercih ediyorsa evvelce neden terk etti? Kötü karıların bu gibi durumlardaki hesaplarına akıl erer mi?

Bu vadiden tutturduğu birtakım karışık düşünceler içinde dönüp dolaşmaktayken sanki birdenbire Hami'nin zihni aydınlanıverdi. Parnas'ın eski âşıklarıyla ilişkisini yenilediğine bir kere hüküm verildikten sonra meselenin sonrasını keşfetmek kolaylaşıyordu. Parnas eski âşıklarının ikisiyle birden yine ilişkiye girişmiş, sonra bu iki delikanlı arasında ortaya çıkması doğal olan aşk rekabeti başlamış. Bundan dolayı âşıklardan biri, diğerini Hami'nin şiddetli intikamıyla ezmek için söz konusu imzasız mektubu yazıp göndermiş olmalı... Yahut bu eski sevdalılardan yalnız birini kabul ile diğerini sevda hüsrânında bırakmış, o yolda öç almaya mecbur etmiş olması da muhtemeldi.

Her nasıl olursa olsun Hami kendine gelen imzasız mektubun bu iki eski âşıktan biri tarafından yazıldığına katıyen hükmetti. Bu hakikati anlamak Hami için pek mühim bir keşif demektir; çünkü mektup yazarının imza atmamasından kimliğini gizlediği, bir şekilde rakibinden korktuğu anlaşıyordu. Hami de mektup sahibinin ihanetini diğerine ihbar ederek metresinin bu iki eski âşığı arasında açılacak şiddetli düşmanlığı karşıdan izleyerek o da bu yolda bir nevi intikam almış olabilirdi.

Fakat bakalım buna vakit olacak mıdır? Hami, metresiyle âşığını bir arada yakalayınca intikamı ertelemeye gücü yetecek midir? İnsanın bütün akıl ve ihtiyarını yok eden öyle müthiş anlarda nasıl hareket edeceği belli olur mu, bilinir mi?

Hami saatine baktı. Herifin içeri gireli yarım saat olduğunu anladı, işte yarım saat oldu, kurşuni ceketli zat dışarı çıkmadı. Demek Şadi Efendizade hükümlerinde yanılmıyordu. Aradığı zampara işte o herifti. Hami şimdi gidip apartmanının çingırağını çekince geldiğini derhâl Parnas'a haber ederlerse? Evde zamparasını evin bulunmaz bir bucağına saklarsa? Nasıl hareket etmeli? "Matmazel şimdi sen buraya yabancı bir erkek sakladın! O şeytanı buluncaya kadar her tarafı arayacağım," sözleriyle hemen araştırmaya girişilebilir mi? Haydi Hami böyle acele bir araştırmaya cüret etsin. Ya aradığını bulamazsa? O zaman Parnas, insanı intikam nefretiyle öldürür. Kendine karşı edilecek böyle bir hakaretin failine hiç aman zaman vermez. Ne yapmalı? Bu konuda pek uzun düşünmeye de vakit yok. Herif aşk ziyaretini bir saatte yaptıktan sonra çıkıp gidiverirse öbür çarşambanın gelişini beklediği sonraki bir hafta zarfında Hami'nin hâli ne olur?

Bu zorluğa karşı Hami'nin o anda bulabildiği hile şu oldu: Saat kordonuna bağlı, pederden kalma gayet kıymetli bir antika madalyonu o gün düşürmüş olacak; fakat sokakta mı, evde mi? Bunu nerede düşürdüğünü bilemeyerek son derece telaşlı bir şekilde evin her tarafını arayacak.

Zavallı delikanlı işte bundan makbul bir araştırma sebebi bulamadı.

Aman'ın böyle eve ansızın dönüşünden telaşa düşerek Parnas'ın zamparayı saklaması, sonra Hami'nin onu bir delikten bulup çıkarması kendi için büyük bir zafer demektir. Ya mesele böyle cereyan etmeyip de biraz evvel düşündüğü gibi metresiyle âşığını salonda misafir tarzında alelade sohbet ederken bulursa? Artık yalandan kaybettiği madalyonu araştırmak için evin altını üstüne getirmekle şüpheyi yok etmek mümkün olabilir mi?

İkisini de ev sahibi misafir hâlinde konuşmakta bulursa böyle kurşuni ceket ve garip bir kravatla metresini ziyarete

gelecek kadar etikete riayette kusur eden terbiyesiz bir herifin bu cüretini salonlarının şerefine karşı âdeta hakaret sayar, onu iyi karşılamamak için bunu bir vesile olarak görebilirdi. Evet, Parnas'ı bir tarafa çekerek bu kıyafette bir herifi salona niçin kabul ettiğini, böyle laubalîyane bir elbiseyle gelen bir misafirin bu hakaretine karşı neden müsamahalı davrandığını metresinden sorabilirdi.

Bu gibi durumlarda insan her şeyi noktası noktasına uydurarak düşünemez. Sonra birçok noktada mesele, düşünülen şekillerin aksi olarak ortaya çıkıverir. İş esastan değişir. Durumun cereyanına göre tedbir almaktan başka çare kalmaz.

Bundan dolayı Hami, bundan ziyade ince düşünmeye lüzum görmeyip artık gözetleme noktasını terk ederek zamparayı evden kaçırmadan gidip yakalamaya karar verdi. O anda zihnine yine birçok düşünceler saldırdı. Fakat artık bunlardan hiçbirini derinleştirme yönüne gitmedi. Yalnız cebindeki revolverini birkaç defa daha yokladıktan sonra odadan çıktı. Sarhoş gibi sendeleyerek merdiveni indi. Karşıdan karşıya sokağı geçti. Evlerinin çingırağını çekti, kapı açıldı.

Kendinin böyle ansızın apartmanına dönüşü ev halkınca şaşkınlığa sebep olacak zannederken kapıcı kadının kendini her zamanki gibi bir çehreyle selamlaması, uşaktan, efendiden tesadüf ettiği daha birkaç kişinin bakış ve selamlama tarzlarında şaşkınlığa ve şüpheye sebep olacak bir hâl görememesi bilakis kendinin hayretini arttırdı.

Demek Hami'nin o günkü ıstırap dolu şüphelerinden, gözetlemelerinden ev halkından kimsenin haberi yoktu. İhtimal ki yukarıya Parnas'ın yanına kurşuni ceketli etiket dışında bir zampara çıktığının farkına varan da olmamıştı. Çektiği işken- celeri kimse bilmiyor, bu çarşamba Ada'ya gitmeyerek evine dönmesinin sebebini soran olmuyordu. Yoksa Hami'nin o saatte içinde bulunduğu hâl, hakiki âlem değil de bir rüya, içeri girdiğini gördüğü o tuhaf zampara da bir hayal miydi?

Ne olursa olsun bu rüyayı sonuna kadar görmek, nefret edilen o rakibin hayal mi yoksa hakikat mi olduğunu kesinlikle öğrenmek gerekiyordu.

Hami umumi merdiveni çıktı. Kendi apartmanının çingırağına el uzattı. Şimdi çınlayacak seda, acaba metresini ikaz edecek miydi? Of ne ederse etsin... Başladığı bu işi nihayetine kadar takipten başka çare kalmamıştı. Halkayı çekti, apartmanın içine bir çingırtı yayıldı. Çok sürmedi, kapı açıldı. Bu hizmete koşan hizmetkâr Antuvan'dı. Hami heyecanını gizlemek için son kuvvetini kullanarak Antuvan'dan sordu:

“Matmazel burada mı?”

“Evet efendim...”

“Yalnız mı?”

“Hayır efendim...”

“Kim var?”

“Misafir!”

“Nasıl misafir?”

“Bir Osmanlı Bey...”

“Geleli çok oldu mu?”

“İyi bilemiyorum. Bir saat kadar, belki de daha fazla oldu...”

Hami, Antuvan'ın yüzünde şaşkınlığa, telaşa delalet eder bir hâl görmedi. Bundan dolayı gelen misafirin bir başka âşık olduğundan bu hizmetkârın haberi bulunmadığını anladı. Vâkıf olmadığı bir sırdan yine herifi uyandırmamak için bu misafirin ne şekil ve kıyafette olduğunu, her zaman gelip gelmediğini sormak gibi suallere girişmeksizin yürüdü.

Demek Antuvan'dan işi saklamışlar. Hami koridordan yürüdü. Bir camlı kapı açtı. Ufak sofa gibi bir yere girdi. Apart-

manın bütün bölümlerinin kapıları bu sofanın üzerindeydi. Salon tarafına gitti, baktı kimse yok.

Hami'nin apartmanı üç kattı. Her katın evin umumi merdivenine birer kapısı olduğu gibi yine içerden de birbirlerine merdivenleri vardı.

Hami diğer hizmetkârlardan ortada kimseyi göremedi. Evin içindeki bu sakinlik ve sessizlik pek hayra alamet durumlarından değildi. Salon niçin boş? Misafir nerede? Hizmetkârlar neden meydanda yok? Gerçi hizmetçiler dairesi üst kattaydı; lakin o saatte bazılarının temizlik ve ev işlerinden biriyle meşgul bulunarak ortada olmaları gerekirdi. Galiba bunlar hep birer sebeple evden savulmuş, kim bilir hangi lüzuma dayanarak yalnız Antuvan bırakılmış...

Hami yürüdü, yürüdü. Yatak odası dairesine çıkan merdivenin önüne geldi. Yukarıyı dinledi. Hiç ses yok. Yukarıda bir salon daha vardı ki pek teklifsiz misafirlerden bazıları oraya kabul olunabilirdi.

Mustarip âşık ayağını merdivene attı, heyecanını bastırmak için kalbini tutmaya mecbur oldu. Şimdi Parnas'ı zamparasıyla birlikte nerede bulacaktı? Salonda mı, yatak odasında mı?

Merdiveni çıktı, yavaşça camlı kapıyı açtı. Bir-iki adım atar atmaz kaşısına Rozet çıktı. Efendisini öyle vakitsiz boylu boyunca görür görmez hizmetçi kız o kadar şaşırdı, o kadar bozuldu, o derece telaşa düştü ki gözleri büyümüş ve ne dediğini bilmez bir hâlde tehdit edercesine bir tavırla elini Hami'ye doğru uzatarak:

*“Monsieur, je vous défends d'avancer! Encore un pas, vous êtes perdu!”*²⁹⁶

Bu tehdit içeren aşağılayıcı hitapla, daha doğrusu bir hizmetçi karısının cüret ettiği bu emir karşısında hiddetten ziya-

296 “Efendi, sizi ilerlemeden men ediyorum. Bir adım daha atarsanız mahvolursunuz...” (y.h.n)

de nefretten zangır zangır titreyen Hami, aynı tehdit içeren hareketle gözlerini açarak:

*“Silence imbécile! Si tu ouvre la bouche je te brûle la cervelle,”*²⁹⁷ tehditkâr kelimeleriyle clini pantolonunun arka cebine soktu. Revolverini çıkardı, Rozet’in beynine yöneltti. Yahudi kızı o korkunç namlunun, icadından ve kullanıldığı tarihten beri kim bilir ne kadar insanı ölüme gönderen o içi karanlık, ufacak fakat müthiş deliğin iki kaşı ortasına doğrultulduğunu görünce baştan ayağa titreyerek silahın ağzının istikametinden başını kurtarmak için aşağı eğmeye, yukarı kaldırmaya, sağa sola götürmeye başladı. Fakat Hami, kız başını ne tarafa çektiyse revolverin ucunu o tarafa yöneltti. Birkaç dakika devam eden bu korku dolu oyun esnasında Rozet’e korkunun şiddetinden bir baygınlık geldi. Nihayet her saniye başının hareketini takip eden, ne tarafa çekilse oraya doğrulan silahın o mini mini karanlık ağzı kızın korku dolu gözlerinin önünde açıldı, açıldı, açıldı; büyüdü, büyüdü, büyüdü. Kara bir boşluk şeklini aldı. Sanki o karanlık, Rozet’in her tarafını sardı. Biraz sonra bütün vücudunu yutuvermiş gibi iki tarafına sallandı, sallandı, külliye bayılarak yere yıkılıverdi.

Revolverin ağzından kurtulmak için sağa sola kaçındığı, çırpındığı esnada kızın eli daima duvarda bir noktaya uzanmak istiyordu ki o noktada elektrikli çan düğmesi vardı. Besbelli bu düğmeye basarak Parnas’ı tehlikeden haberdar etmeye uğraşıyordu. Lakin ne çare, bir müddet sonra düğmeye dokunabilmek değil a, o silahın karşısında vık diyecek mecali kalmadı.

Hami bu korkak gözcüyü silahının ucuyla manyetize ederek bayılttıktan sonra yaklaşması engellenmeye çalışılan yasak yere, metresinin başka bir âşıkla beraber olduğu kavuşma hücreğine doğru gitmek istedi.

297 “Sus, budala! Eğer ağzını açarsan beynini yakarım.” (y.h.n)

O katta hangi odayı seçmiş olabilirlerdi? Rozet'in bayılıncaya kadar gösterdiği telaşlara bakılırsa ev sahibesiyile misafirin etiket haricindeki buluşma yerleri ancak yatak odası olabilir. Salona uğramayarak doğru yatak odasına çıkacak sevgili bir misafirin giyinme merasimine uymaması hiç ayıplanabilir mi? O zat salona gelmiyor, yatak odasına geliyor... Arkasındaki ceket ister kurşuni olsun ister barudi. Bunlar sırtında durmayacak ki... Hep çıkacak... Hepsinden soyunulacak... Bilmem bu vadide gömleğini çekip yırtan şair hangisidir?

Hami yatak odasına doğru yürüdü. Kapının önüne gelince yürek çarpıntısı son noktayı buldu. Yavaşça kulağını iki kanadın arasına koydu, içeriyi dinledi. Kalbinin şiddetli darbelelerinden doğan gümbürtü, işitmesini engelliyordu. Bir elinde revolver vardı, diğerini kapının topuna uzattı, bu iki şeyi bir müddet avuçlarında sıktı, sıktı. Bunlarla beraber alt üst dışlerini de birbirine kenetlercesine sıkıyordu. Çehresi mosmor kesildi. Nihayet topu burdu, kapı açılıverdi.

Demek iki âşık dışarıya diktikleri bekçiye güvendiklerinden kapılarını kilitlemek zahmetine bile lüzum görmemişler.

Hami içeriye ilk adımını atınca karşılaşacağı korkunç hâli görmemek için birkaç saniye eliyle gözlerini kapamaya mecbur oldu.

Hami orada, bu kepezeliği uzun müddet seyretmeye tahammül edemeyerek revolveri döşeğe doğru uzattı. Başını arkaya çevirdi. Öyle kararmasına ateş etmek üzereyken Parnas korkunç bir çığlıkla bir sıçrayışta karyoladan atladı. Hami'nin bileğinden yakaladı. Öfkesinin son şiddetiyle:

*“Quelle sauvagerie que d'entrer dans la chambre à coucher d'une femme sans en demander la permission?”*²⁹⁸

Hami gözleri dönmüş bir hâlde şu cevabı verdi:

298 “İzin almaksızın bir kadının yatak odasına girmek... Bu ne vahşet...” (y.h.n)

*“Est-ce un acte digne d’une civilisée que de vivre aux dépens de l’autre?”*²⁹⁹

Metresle aman’ı arasında bu yolda bir konuşma devam etmekteyken Reyhan Beyefendi birden şaşırarak incecik beyaz yorgana sarıldı, öyle tortop döşegin içinde birkaç dakika yattı. Fakat bu kısa müddet zarfında konumu gereği kendine düşen vazifeyi düşündü. Revolver ateşinden Pamas’ı kurtarmak, tehlikeye karşı kendi vücudunu siper ederek onu her durumda kurtarmak lazımdı. Karyolanın yakınında bulunan elbiselerinin cebinden o da kendi revolverini olağanüstü bir süratle kavradı, aldı. Şimdi ellerinde silahla iki âşık karşı karşıya geldiler. İkisi de öyle öfkeliydi ki tehlike kaçınılmaz gibiydi.

Pamas, iki silahın arasına girerek:

*“Je vous défends à tous les deux de vous vous tuer devant moi!”*³⁰⁰ diye garip bir emir verdi.

(Bu üç kişi arasındaki konuşmaların sonrası hep Fransızca cereyan etti. Fakat biz burada ifadeyi kapalı bırakmamak için Fransızca ibarelerden vazgeçerek yalnız tercümelerini yazacağız.) Hami Pamas’a hitaben:

“Birbirimizi burada öldürmeyelim de ya nerede öldürelim?”

Pamas: “Mesela bir ormanda!”

Hami: “Hayır ikinizi de suç mahalliniz olan bu odada gerteceğim...”

Pamas bir kahkaha salıvererek:

“Bu oda neden suç mahalli oluyormuş bakayım? Bu odada sizinle aylarca bulunduğum bir kabahat olmuyor da (Reyhan’ı göstererek) bu efendiyle bulunduğum mu suç oluyor?”

299 “Birinin parasıyla yaşayıp diğeriyle yatmak medeni bir kadına yaraşır bir hareket midir?” (y.h.n)

300 “Karşımda birbirinizi öldürmekten her ikinizi de men ederim.” (y.h.n)

Üzüntüsünden iki çenesi takır takır birbirine vurarak Hami:

“Sen sus sokak fahişesi... Senden izin istemeye, akıl öğrenmeye ihtiyacım yok... Geberteceğim... İkinizi de geberteceğim...”

Parnas bu cevabı verirken yavaş yavaş, geri geri yürüyerek o da kendi revolverini bulup aldı. O saniyede iş değişti; çünkü üçünün de elinde silah vardı. Bir yandan Reyhan diğer taraftan Parnas revolverlerinin uçlarını Hami’ye yönelttiler. O esnada Parnas bir zafer tavrı takınarak Şadi Efendizade’ye dedi ki:

“Sende bir silah var, bizde iki! Yani bire karşı iki... Bizde ihtimal galebe daha ziyade... Budalaysan ilk ateşi sen et...”

Hami: “Merak etme sizi cezasız bırakacak değilim. Bugün ya siz gebermelisiniz ya ben... İki kişi olduğunuza, bire karşı elinizde iki silah bulunduğuna memnun olmayınız, buna güvenmeyiniz. Şu dakika bir odada bir cinayet olursa sağ kalanlar kurtulmuş sayılmazlar. Onlar için adli takip var, kürek, idam var...”

Parnas birdenbire çok kızdı, “Yavuz hırsız ev sahibini bastırır,” sözüne uyararak Hami’ye:

“Efendi, deli misiniz? Bana ne hakla silah gösteriyorsunuz? Ben sizin karınız değilim. Kanun size bana karşı hiçbir hak vermez, terbiye hakkı hiç... İlişkımız iki tarafın rızasıyla olan bağlardandır.”

Hami nefretle titreyerek:

“Daha önceleri böyle söylemiyordunuz. Birbirimize karşı tamamıyla karı koca hukukunu taşıyorduk. Yalnız bir nikâhımız eksikti. Onu da vicdanen mevcut sayıyor, bu bağımızı her türlü kanun ve insanlık âdetlerinin üstünde görüyorduk. Hep bu şartlar ve özel vaatlerimiz böyle birdenbire nasıl değişti matmazel? Mademki ilişkımız iki tarafın rızasıyla olan

bağlardanmış, o hâlde benden gizli şu herifî yatak odanıza almanızda ne mana vardı? Beni aldatmaya neden lüzum gördünüz? Doğrusunu söyleyerek benimle bağınızı kesmeli, sonra istediğiniz adamla sevişmeliydiniz!”

Parnas elindeki ufacık revolveri evirip çevirerek:

“Efendi, sevda denilen şey matematik işlemleri gibi kesin bir kural altına alınamaz. Gönül işi bu... Akşamdan sabaha ne havaya döneceği, ne renk alacağı bilinir mi? Aşkta yolunu şaşırmaya sizin, benim gibi gayrimeşru ilişkiler içerisinde yaşayanlar değil hakiki, kanuni karılar kocalar bile düşüyorlar. Mesele zannettiğiniz kadar sade olsaydı tiyatrolara sermaye, âleme ibret sebebi olacak bu kadar facialar meydana gelmezdi. Hep bunlar, hâkimleri hüküm vermekte şaşırtan bütün bu gürültüler, bir erkeğin bir karıdan, bir karının bir erkekten bıktığı için oluyor...”

Hami, Reyhan’a hitap ederek:

“Zampara efendi, matmazelin aşk konusunda teorisini işitiyor musun? Parnas’ın sevdasını kazanmış olmakla övünüyorsanız şimdi hemen düşüncenizi değiştiriniz. Benim başıma gelen yarın da size gelebilir; çünkü matmazel artık hislerini gizlemekte pek lüzum göremiyor, her şeyi açık söylüyor.”

Reyhan Türkçe olarak Hami’ye dedi ki:

“Merak buyurmayınız beyefendi! Biz bu dersi çok evvel aldık. Bu kadınla ilişkinizin başlangıcında meselenin bu önemli noktalarını lüzumu derecesinde araştırsaydınız bugün böyle sevdiğiniz kadının yatak odasından çıkardığınız bir erkekle silah silaha kalmazdınız. Elimdeki şu revolveri kendimi korumak için tutuyorum. Yoksa size fenalık etmek kastıyla değil... Bu kadın evvelce arkadaşlarımdan birinin metresiydi. Oğlancağız iflas etti, sonra matmazelin idaresini ben üstlendim, bendeniz çok büyük filozof kafalı bir herifim. Birçok şeyi avamın gördüğü nazarla görmem. Her konudaki

araştırmam, varışım başkadır. Harcamaları üzerime almakla Parnas'ı tamamen benimseyerek iflas eden âşığı def ettim. İkimiz de karıyı seviyor, ikimiz de sevgiyle mutlu oluyor-duk...”

Hami: “Off... Ne adilik!”

Reyhan: “Niçin beyim? Sizin gibi böyle bilmeye bilmeye bir kadının dördüncü, beşinci âşığı olmak, aldanmak yücelik midir?”

Hami: “Susunuz, böyle şey hiç işitmedim. Ne bir yerden duydum ne de bir romanda okudum. İnsan bilmeye bilmeye çok şeyi hazmedebilir; fakat bile bile yutmak her midenin harcı değildir.”

Reyhan: “Biraz lütfediniz... Eski sevda arkadaşım da sizin gibi düşünüyordu. Bütün harcamaları üstlendiğim, elinden gitmek üzere bulunan bir kadınla kendini daha bir süre yaşattığım hâlde yine beni çekemez, yine beni aradan def etmek isterdi.”

Hami: “Size nispetle onun insani hisleri, hayvani hislerine galipmiş...”

“Ne sayarsanız sayınız, sizin kadar zengin olmadığımız için aynı ateşe tapınan mecusiler gibi iki kişi bir mangalda ısınmaya mecbur olduk. Bir kadının ikiye bölünen sevdasına, bir eliyle bana, ötekiyle ona gösterdiği okşayışlara, arkadaşım zor katlanıyordu. Fakat ben Parnas'ın hisseme ayırdığı sevgiyle, iltifatla yetiniyordum; çünkü şimdiye kadar görüştüğüm kadınlar içinde beni bunun kadar büyüleyeni olmamıştır. Kendisine düşkünlüğüm ziyadedir. Lakin ben hiçbir şeyde bencilliği sevmem. Ben sevda mesudu olayım da beni teskinden artacak sevdanın tatlı suyuyla diğerleri de neşelen-sinler... Ne olur?”

Hami: “Yeter efendim, bu garip felsefenizi sizinle his ortaklığında bulunabilecek bir diğerine anlatınız. Bugün ben

sizi metresimle bastım. Bu hareketinizle beni hem hissen hem namusen yaraladınız. Hissen yaraladınız; çünkü sevdiğim bir kadının benden sevdasını alarak onu kendinize çektiniz. Namusen aşağıladınız zira burası benim evimdir. Bu vaka yayılırsa her taraftan uğrayacağım alayları, bu müthiş hakikati öğrenince çekeceğim ıstırapları asla dikkate almaya-rak kötü niyetle evime girdiniz, bütün servetimi, bütün insanlık şerefimi fedayla kendime has kılmaya uğraştığım bir şeye el uzattınız. Hayat saadetimi çaldınız... Şimdi nazarımda o kadar alçak bir hırsızsınız ki kasa kıranlar size kıyasla pek ulvi bir mertebede kalırlar. Bugün ikimiz birden buradan sağ çıkamayacağız. Birimiz mutlak ölecektir. Ölmelidir. Haydi, üzerime silahlarınızı boşaltınız... İşte ben tetiği çekiyorum...” korkunç ihbarının son kelimesini telaffuz ederken Parnas, hızlı bir hücumda bulunarak revolveriyle Hami’nin bileğine vurdu, silahı yere düşürttü. Şimdi revolversiz alık alık bakan Hami’nin karşısına geçerek:

“Efendi! Beni şu adamla bastınız. Bu hareketimizi hay-siyetinize, namusunuza karşı bir tecavüz sayıyorsanız böy-le bir adama, revolver sıkmakla namus tamir olunmaz. Biz Fransa’da böyle görmedik... Her şeyin yolu, sırası, usulü var... Bu efendiye düello teklif edebilirsiniz. Yarın ikişer şahitle çarpışacak bir yer tayini, diğer şartların kararlaştırılması güç bir mesele değildir. Şimdi burada birbirimize sıkacağımız silahlarla bütün ev halkını, belki tüm mahalleyi ayağa kaldırmış, aleyhimizde türlü söylentiler ortaya çıkmasına mahal vermiş olacağız...”

Bu tekliften gerçek maksadının ne olduğunu anlamak için Hami metresini yukarıdan aşağıya kadar süzdü. Bu öfkesi, bu ümitsizliği arasında yine sevgilisinin vücudunda gördüğü güzellikler, tutkusunu alevlendirmekten geri kalmadı. Yüzünü buruşturup bu tutkularına bir iğrenme şekli vermeye uğ-raşarak dedi ki:

“Memleketimizde düello yasaktır. Buna cüret edenler adi katil sayılır.”

Parnas: “Bunun da kolayı var. Seçeceğiniz şahitler elbette mahremiyetlerine güvenilir namuslu kimseler olacaklardır...”

Hami ile Reyhan ikisi birden:

“Şüphesiz...”

“O hâlde bu düelloda düşmanlardan her kim yaralanır veya vefat ederse şahitler bu facianın kazayla meydana geldiğine şahitlik ederler.”

Parnas’ın bu sözü beyefendilere makul gibi göründü. Özellikle, “Fransa’da biz böyle görmedik,” şeklindeki itiraz biraz zihinleri karıştırdı. Metres Fransız, yaşam alafranga, sevda alamod!³⁰¹ Hepsî yolunda bu kadar Frenkçe başlayan bir aşk niçin Frenk usulünde bir düelloyla sonlanmasın?

Zaten Reyhan’ın ne ölmeye ne de öldürmeye niyeti yoktu. Bu gibi vakalarda düşmanların arasında ilk şiddetle acı bir iş, bir facia meydana gelirse gelir. O başlangıçtaki dehşetli anların geçmesinden sonra tehlikenin önü alınmış demektir. Şahitlerin bulunması, düello yerinin belirlenmesi, diğer şartların kararlaştırılması müddetince kim bilir ne olur ne olmaz? Reyhan bu yolda düşünerek bir kaçamak yolu arıyordu.

Hami ise bu gibi konulara haysiyet, vicdan meselelerini karıştıran bir Frenk gibi düşünüyordu. Parnas’ın, “Biz Fransa’da böyle görmedik,” sözü Şafî Efendizade’nin zihnini karıştırmıştı. Bundan dolayı matmazelin teklifi kabul olundu.

Çekişmeye şu şekilde son verilmesi, yani düelloyla meselenin halledilmesi bir kere karara bağlandıktan sonra artık tarafların birbirini aşağılamaya devam etmesi terbiyesiz ve haysiyetsiz bir adilik olacağından revolverler yerlerine koyuldu. Hatta Reyhan enine boyuna gezinerek bir de sigara yakmak cesaretinde bulundu.

301 Fr. A la mode: Modaya uygun. (y.h.n)

Belki yirmi dört saat geçmeden birbirinin kanlarını dökmeye, hayatlarına kastetmeye karar vermişlerken şu dakikada asla telaş göstermeyen, birbiriyle dost gibi konuşan iki şık, soğukkanlılıkla bir sohbet zemini bile açtılar. Bir sigara da Hami yaktı.

Dışarıda korkudan bayılan Rozet, biraz kendine geldi, etrafına bakındı. Onun tahminince şimdi evin içi alt üst olmuş, her tarafkanlara bulanmış olacaktı. Korkulu bir rüyadan uyanır gibi kalktı. Sallana sallana hanımının yatak odasına kadar gitti. İçeride mırıl mırıl konuşulduğunu işitince şaşkınlıkla başını uzattı. Odadakilerin dostça tavırlarını ve nazik sohbetlerini görünce hizmetçi kızın şaşkınlıktan ağzı bir karış açıldığı esnada Parnas alışılmış tebessümüyle:

“İşte Rozet geldi. Haydi kızım bize birer kahve söyle... Hepimiz yorgun gibiyiz...” dedi. Gibisi fazla, üçü de bitkin düşmüşlerdi.

Rozet kahve ısmarlamaya giderken kendi kendine şöyle söyleniyordu:

“Bu metreslik sanatı pek nazik, pek müşkül bir iş... Birbirinin kanına susamış iki herifi dost gibi barıştırmış. Acaba ne tedbir kullandı? Matmazel beni sever ama sanatın bu inceliklerini öğretmez ki... Geçen gün Emil’e ettiğim iltifatı Yanko gördü, arada az daha kan oluyordu.”

Kahveler geldi. Ortada pek yapmacık bir nezaket, pek zorlama bir güler yüzlülük hüküm sürüyordu. Hami soğukkanlılığına, metanetine, nezaketine Parnas’la Reyhan’ı hayran etmek için son tahammülünü gösteriyordu.

Her üçü için de pek tatlı olmayan bu zoraki sohbetin kaderinden kurtulmak için Hami gitmek üzere ayağa kalktı. Metresini yine Reyhan’la yalnız bırakarak o evden çıkmak istemesinde bir çeşit terk ediş iması vardı. Parnas, rakibine bırakılıyor demektir. Edilecek düello sanki haysiyet ve namus

tamiri, daha doğrusu namusunu koruma görevini yerine getirmek için yapılacaktı. Parnas'ı geri almak için değil...

Hami ayrılırken metanet göstermeye uğraştığı nispette üzüntüsüne yenildi. İki çenesi birbirine çarparak Reyhan'dan sordu ki:

“Kararımızın yirmi dört saatten önce yapılması arzusundayım... Silahların çeşidiyle yer ve çarpışma vaktini belirleyiniz. İkişer şahitle yarın orada bulaşalım.”

Reyhan, vuruşmada bu kadar acele edilmesine şaşırarak:

“Biraz müsaade buyurunuz, giyineyim. Buradan birlikte çıkalım, dışarıda konuşuruz.”

Bu cevapla Reyhan vuruşma sebebi olacak bir kadınla işin bitmesine kadar yalnız kalmayı arzulamadığı hususundaki mertliğini göstermek istemişti. Hami buna da rıza göstererek düşmanın giyinebilmesi için odadan çıktı. İçeride Parnas, Reyhan'la yalnız kalınca hemen dedi ki:

“Reyhan Bey, rica ederim, düello için belirleyeceğiniz yer ile zamanı bana seri bir şekilde haber veriniz...”

“Mümkün olduğu kadar emrinizi yerine getirmeye çalışırım.”

“Teşekkür ederim.”

Reyhan giyindi, Hami'yle sokağa çıktılar. Kapının önünden birkaç adım açılır açılmaz Şadi Efendizade düşmanına dedi ki:

“Şimdi şurada her şeye karar verelim...”

“Bir gazinoya oturup da rahat rahat konuşsak olmaz mı?”

“Aramızdaki düşmanlık, rahat rahat konuşmaya müsait bir zemin değildir zannederim. Bir yer belirleyiniz. Yarın belirlenen saatte şahitlerimizle orada bulunalım...”

“Çarpışma yerinin belirlenmesini sizden rica ederim...”

... köyüne iki saat mesafede bulunan Pınar ormanında saat üçte birleşelim. Ben mevcut silahlarımdan birer çift getiririm, siz de getirin. Şahitlerin seçimleriyle vuruşma âletlerini de orada belirleriz...”

“Pekâlâ! Dediğiniz gibi olsun...”

Vedalaşmadan birbirlerinden ayrıldılar...

14 DÜELLO

İkisi de farklı birer semte doğru yürüdüler. Reyhan sulh taraftarıydı. Hatta başlangıçta Müştak'la aralarında olduğu gibi Hami, Parnas'ı sevmek işinde ortaklığa yatsa buna da razı olacaktı. Hele düello meselesi Reyhan'ın hiç hoşuna gitmedi; fakat redde çare var mı? Bu düello meselesini Parnas çıkardı, bu vuruşmadan matmazelin kendisine bir ceza hissesi yok ki... Parnas için iki erkek birbirine kılıç sallayacaklar yahut kurşun atacaklar. Birinden birinin ölme ihtimali var. Bundan matmazele ne? Parnas çarpışma sonucunu âlemle beraber gazetelerde okuyacak... Hami yaralanmış yahut Reyhan öldürülmüş... Şahitlerin yapacakları şahitliğe göre bu çarpışma bir kazaya yorulacak. Herkes vakanın bir kaza sonucu olduğuna hükmederken Parnas, kendi kendine: "Bunlar iki budala herifti. Paralarını yolmak için ikisini de aldatım. Ahmaklar beni cezasız bıraktılar. Birbirlerini öldürmeye kalktılar."

Hâl böyle cereyan etmeyip de vakanın bir kazaya bağlanmasına imkân kalmayarak işin düello sonucu olduğu anlaşıl-
sa bu vuruşma matmazel için âdeta bir reklam yerine geçer. "Bu karı için herkes birbirini öldürüyormuş," sözü ağızdan ağza dolaştıkça Parnas'ı görmemiş bulunanlar güzelliğini görmeye koşarlar. Servetleri müsait olanlar metres olarak alabilme sevdasına düşerler. O hâlde Reyhan veya Hami'den biri matmazelin şöhretine hizmet için mi ölecek? Ölen ölecek; fakat diriden de hayır kalacak mı? Düello maddesi sabit olunca böyle canavarca bir âdeti memleketimize getirmeye

uğraştıkları için buna cesaret edenler herkesin lanetine hedef olacak, ölene kimseler acımayacak, kalan aleyhinde de ilgili mahkemelerden adi bir katil hükmü verilecek...

Nasıl düşünülse mesele berbat... Ne yapmalı? Bu teklif açıktan açığa reddedilemezse bazı tedbirler ve ustaca hilelerle men de edilemez mi? Niçin edilemesin? Parnas, çarpışma için tayin edilecek yer ile zamanın hızlı bir şekilde kendine haber verilmesi ricasında bulundu. Acaba bundan maksadı nedir? Ne yapacak? Vuruşmaya engel olmak için kendini şimdi Hami nezdinde sözü geçer mi sayıyor? Ne olursa olsun böyle mühim ve vahim bir meselede o karıdan bir hayır bekleyerek meseleyi boşlamak olamaz. Diğer türlü kati bir çaresine bakmalı. Reyhan, Hami'ye karşı ne güç, ne kuvvet kullanabilir? İşte burasını düşündü. Sonra birdenbire aklına Firuze Hanım geldi. Bu kadın Reyhan'ın metresi; fakat Hami'nin validesiydi. Oğlu üzerinde gücünü kullanabilirdi. Düşünülürse asıl bu düellonun neticesi herkesten ziyade Firuze Hanım için korkunç olacaktı; çünkü maktul düşeceklerden biri evladı, diğeri aşkından çıldırdığı sevdalısıydı. Bunlardan hangisini kaybetse acı bir darbeye uğrayacaktı.

Firuze, Reyhan'ın bir esiriydi. Âşığı ne emretse zavallı kadın reddedemezdi. Fakat Reyhan gidip de buna,

“Ben, oğlunuz Hami Bey'in metresini seviyorum. Dün geldi bizi eliyle bir odada bastı. Bundan dolayı biz birbirimizle düelloya karar verdik. Aman ne yaparsanız yapınız, oğlunuzu bu korkunç fikirden vazgeçiriniz. Vuruşmaktan men ediniz...” denir mi? Mesele pek ince, pek nazik...

Firuze, Reyhan'ın Parnas'a olan sevgisini bilse Hami de bu herifle validesi arasındaki münasebeti anlasa, paraları validesinden çekerek matmazele yedirdiğini hissetse o zaman Reyhan Beyefendi'nin hâli cidden bambaşka bozulurdu. Bu korkutucu hakikat ikisinin nazarında da sabit olunca hiç şüphe yok o vakit bu alçak yaratıktan intikam almak için ana oğul birleşirler. Bunu öğrendikten sonra Hami belki de Rey-

han'ı öldürmek için düelloya filan da lüzum görmez, ilk tesa-
düf ettiği yerde silahla üzerine saldırarak işini bitirir.

Çarpışma sebebini, esas maddeyi anlatmadan bu işte Fi-
ruze'yi, oğlunun kararını değiştirmesi için ikna etmeye çare
yok mudur?

Reyhan işin bu tarafını düşündü. Firuze'nin Hami'den zi-
yade kendi sözüne güveneceğine Reyhan emindi. Yani koca-
karıyı her durumda yine aldatacağına inanıyordu. Çarpışma
sebebini pek detaylandırmadan oğluyla silah silaha çarpı-
şacaklarını anlatarak vuruşmayı engellemek için Firuze'nin
ara buluculuğunu rica edebilirdi. Ortaya Parnas ismi çıkarsa
onunla olan ilişkisini kesinlikle reddetmek, bu karıyı ziyaret
sebebinin, uğursuz kadının sevda tuzağına tutulmuş bir arka-
daşını kurtarmak için olduğunu söylemek, bu ifadesine Firuze-
'yi inandırmak mümkündü. Doğrudan doğruya reddederek
korkaklık göstermekle Parnas nazarında küçük düşmekten,
belki de beğenisini kaybetmektense bu şekilde hareket daha
uygundu.

Firuze Hanım'ın ara buluculuğunu talep için Reyhan o
akşam yalıya gitmeye karar verdi; lakin bu akşam yalıya git-
mek tehlikeli olabilirdi. O gece metresinin yanında kalması-
na pek ihtimal verilemeyen Hami Bey yalıya giderse? Kendi-
ni Parnas'la bastığı gibi validesiyle de basarsa? Hâl büsbütün
kötüleşmiş olmaz mı? Bu müşkülü de bir müddet düşündü.
Yalının büyüklüğüne, Firuze'nin dairesinde birçok odalar,
yükler, dolaplar olduğuna ve sevgilisinin elbette kendini
saklayacak bir yer bulacağına güvenerek gitmeye karar ver-
di. Reyhan ayrıldıktan sonra Hami, Beyoğlu Caddesi'nden
Taksim'e doğru yürümeye başladı. Fakat nereye gidiyordu?
Ne yapacağını, nereye gideceğini kendi de bilemediğinden
kırk-elli adım sonra durdu, düşündü. Zavallıda artık düşü-
necek hâl de kalmamıştı. Kaç gündür kendini yiyip bitiren
şüpheler üzerine hakikatin böyle dehşetle ortaya çıkması, o
can alıcı darbe, vücudunu, sinirlerini son derece yormuştu.

Hami rakibi Reyhan gibi düellodan korkmuyor, o ya ölmek ya öldürmek istiyordu. Metresiyle Reyhan'ı bir arada bastığı günü, o yakıcı manzarayı hatırladıkça, Reyhan'ın hâlâ yaşadığını bildikçe kendi rahat yaşayamayacaktı. Evet, ya kendinin ya düşmanın yok olması gerekiyordu. Başka şekilde şifa bulması, dayanması mümkün değildi.

Hami ya ölecek ya öldürecek... Fakat Parnas ne olacak? Kendisi ölürse tabii metresini göremeyecek. Vuruşmadan galip çıkarsa artık bu karıyla yine görüşemeyecek. Hami Parnas'ı beş-on dakikacık olsun görmek, yalnız görüp aşağılayıcı sözlerle yüzüne tükürmek, ona karşı peyda ettiği nefreti, iğrenmeyi bildirmek istiyordu.

Garip hâl! Böyle Hami gibi sevda felaketine uğrayanların çoğunda bu tuhaf arzu görülür. Gidip sadakatsizi bir daha görmek, artık kendinden buz gibi soğukluk geldiğini ona ispat etmeye uğraşmak gibi delicesine bir arzu...

Bu arzunun varlığı, aksine henüz soğukluğun olmamasını, o hain, o sadakatsiz, o vefasız için daha yüreğimizin aşk sıcaklığını kaybetmediğini ispat eder. Ruhumuz, yaraların en müthişi olan bunun gibi sancılı, tedavisi mümkün olmayan bir yarayla sızladığı, kanadığı zaman zerrece insaf etmeden o acı veren neşteri bize sokandan kaçmalı, ebediyen uzaklaşmalıyız...

Onu görmek yara üzerine yara açmaktır. Bir sevdanın sadakatsizlik yüzünden böyle faciaya dönüşmesinden sonra en sağlam kurtuluş yolu; karşılık olarak öç almaya, aşağılamaya tenezzül etmemekle hemen vefasızın semtinden firardır. Fakat bu o kadar müşkül bir harekettir ki kararlı ve azimli olanlar bile bunu yapmakta zorlanırlar.

Hami, rastgele sokaklara doğru yürüdü. Hayli döndü, dolandı. Serserice adımları ikide birde apartmana, Parnas tarafına doğruluyordu. Her yaklaşma ânıyla alevin öldürücü hararetini hissettiği hâlde yine ateşe lokma olmaktan kendini

alamayarak ateşe doğru kanatlarını çırpıp zavallı pervane gibi Parnas'a kavuşmak; fakat bu defa sevmek için değil son bir aşağılama maksadıyla onu görmek istiyordu.

Nihayet bu aşağılama arzusu dayanma tedbirine galip geldi. O tarafa yürümekten kendini alamadı. Evvela süratle eve yaklaştıkça hareketlerine bir ağırlık geldi. Çıngırağı çekerken her tarafı titriyordu.

Bu felakete uğramazdan evvel haneye şen şakrak geldiği günleri düşündü. Şimdi bu ev kendisine bir bela zindanına girer gibi geliyordu. Yukarı çıktı, apartmanın çıngırağını çekti. Yine kapıyı Antuvan açtı. Hizmetkârın çehresi sabahki gibi doğal hâlinde değildi. Besbelli Rozet hcrifi olaydan haberdar etmiş olmalı. Bu türlü âşıkane ilişkilerin bitiş zamanında o evin hizmetçileri de yerine göre bu felaketten payını alırlar. Birikmiş aylıkları varsa çoğu zaman bu facia esnasında içine oynar. Beyefendi pek kederlidir, ona para sözü edilemez. Hanımın zaten para vermek âdeti değildir. O, sade alır... Uşaklar kime gitsinler? Böyle metresli, aman'lı kapılarda peşin alış-verişten başka çare yoktur.

Hami sordu:

“Matmazel nerede?”

“Matmazel evde değildir efendim...”

“Nereye gitti?”

“Gittiği yeri söylemedi efendim...”

“Yalnız mı gitti?”

“Hayır, Rozet'le beraber gittiler.”

“Çanta, valiz gibi eşyadan bir şey götürdüler mi?”

“Evet, iki büyük, bir küçük valiz götürdüler... Üçünü de sokak kapısına kadar ben indirdim, hamala teslim ettim... Hele o küçük valiz büyüklerden ağırdı.”

“Bu eşyayı nereye gitmek üzere hamala teslim ettin?”

“Yüklerin gideceği yeri ben bilmiyorum efendim, onu Rozet biliyordu; fakat burada hamala bir şey söylemedi.”

“Ben çıktıktan sonra buraya kimse gelmedi mi?”

“Ne bileyim efendim?”

“Nasıl ne bileyim? Evde bulunduğun hâlde içeri girip çıkı kanı görmez misin?”

“Bazen görürüm... Bazen göremem...”

“O ne demek olacak öyle?”

“Efendim, bu apartmanın her kattan dış merdivene bir kapısı vardır. Alt katta bulunduğum zaman tabii üçüncü kata giren çıkana pek göremem.”

“Gelen giden çok olur muydu?”

“Zannederim.”

“Zannederim ne demek?”

“Haşa terbiyeden dışarı efendim. Bazı işler olur ki onları zan üzerine söylemek icap eder. Kuvvetli olarak söylenirse belki o işin ispatı talep olunur... Günahları üzerlerinde kalır... Kimi yukarıdan kimi aşağıdan kimi de orta kattan işlerdi. Alt kattan gelenler fikirleri bozuk olmayan misafirlerdi. Orta kata çıkanlar eh biraz şüphe götürür şeylerdir. Üçüncü kattan girenler matmazeli ayartmaya gelenlerdir. İşte hizmet-kârınız böyle zannederdim; fakat yanılmışım, bugün anladım. O kurşuni ceketli bey alt kattan gelir giderdi... Hem o zirzop bizim mutfakta oturan sincap kedi gibi bu evin alışığıydı. İşin içinde âşıklık döndüğünü ben anlayamadım; çünkü alt kattan apaşikâre geliyordu. Orta kattan gelen Frenk ile üst kattan içeri büsbütün gizli giren o bıyıkları az, uzun boylu delikanlının matmazelle muhabbet kaynaştırdıklarında hiç şüphe yoktu. Hepsinin de Şirket vapurları gibi buraya gelmek için

günleri, saatleri, dakikaları vardı. Hatta bir perşembe günü arkadaşımla bir mecidiyeye bahis koyduk. Bugün beyefendi kulübe gittikten sonra, ‘Alafranga saat iki buçukta buraya kimin gelme sırasıdır?’ diye sordum. ‘Şişmanın,’ dedi. Evet, arkadaşım böyle iddia etti. Ben, ‘Sarı bıyıklı gelecek,’ dedim. Sonra gele gele kim çıksa beğenirsiniz? Patlayası şişman geldi. Onun yüzünden mecidiyeyi kaybettim...”

“Sorduğum söze cevap ver. Fazla laf lazım değil. Böyle şişmanı, sarı bıyıklısı, alt kattan, üst kattan misafirler geliyordu da bana niçin haber vermiyordunuz?”

“Rozet bize, ‘Matmazclin hatırını kırmamak için beyefendiye hiçbir şey haber vermemelisiniz... Verirseniz hepiniz kovulursunuz; çünkü bu evde dönen şey matmazelin hatırıdır. Onun istediği olur, beyefendinin düdüğü ötmez. Matmazel, uşakların bana ettikleri iftiradır diye bir yaygara koparır, zeytinyağı gibi her şeyin üstüne çıkar. Siz kovulursunuz, başka bir şey olmaz...’ dedi. Bu dediğinde haklıdır. Bu sebeple size bir şey demeye cesaret edemedik. Siz efendimiz, beni bir tarafa çekip de, ‘Antuvan, iki gözünü dört açmalısın. Bu eve geleni gideni bundan sonra senden soracağım,’ emrini vererek maaşıma da zam yapsaydınız şu kapının önüne oturur, içeri girenleri tünelin kapısındaki dolaplı makine gibi çıtır çıtır, birer birer sayar, akşama efendime hesabını verirdim.”

Hami üzüntüsünden dolayı ancak yarısını anlayabildiği bu sözleri ondan ziyade dinleyemeyerek yürüdü. Odaları birer birer dolaşmaya başladı. Antuvan’ın uzaktan uzağa kendini gözetlemediğini bilse çocuk gibi haykıra haykıra ağlayacaktı. Her birinde bir türlü sevda hatırası bulunan ve hepsini Parnas’ı memnun etmek için aldığı o cicili bicili eşyayı birer birer gözden geçirdi. Sanki bunları görmekle, incelemekle gönlüne teselli arıyor; fakat kendini bütün bütün dayanılması imkânsız bir ümitsizlik, bir hüznün basıyordu.

Bir erkeğin hayat saadeti bir kadının gönlüne, geçici sevda hevesine bağlı kalması meğcr ne korkunç bir talihsizlikmiş!

Çoğu parlak başlayan sevdaların o ilk sevinçlerinde gide gide böyle acı sona ermeleri, böyle yürek sızlatarak sönme ihtimalleri düşünülse, başlangıçtaki o zevkleri böyle can yakıcı ıstırapların izleme ihtimali akla getirilse sevmek için pek az insanda cesaret kalırdı.

Şimdi o apartman Hami için öyle bir sevda harabesiydi ki ne tarafına bakılsa, hangi köşesi karıştırılsa o süslü, o kıymetli döşemede, ev eşyaları arasında sevdikleri kadınların gösterdikleri sevdalı davranışlarına, sadakat sözlerine inarak o anki sevdalarının bahşettiği huzurla yaşayanları kan ağlatacak binlerce delile rastlanırdı. O eşyanın her birinde Parnas'ın bir gönül eğlencesini, o zaman sevda şiddetinin bir göstergesi sayılan fakat şimdi birer korkunç hakikat şekline girmiş yalanlarını birer birer görüyor, okuyordu.

Metresleri bulunup da artık gereksiz harcamalara dayanamayanlar, sevgililerinin sadakatlerinden biraz da şüpheyeye düşenler o saatte akıl öğrenmek, nasihat istemek için Hami'ye gelmiş olsalar onlara söyleyecek pek çok tecrübe edilmiş hikmetleri vardı.

Apartmanda metresini göremeyince gönlünü bir boşluk kapladı. Bir şeye kalbini bağlamak, sevmek istiyordu. Sevmek... Fakat bu dünyada sevmeye layık kimi bulabilecekti. Şimdi onun için bu itibarla bir kişi yoktu... Hep kadınları, insanları aldatıcı, zalim, baştan çıkarıcı buluyordu. Of, bu murdar sevdalar insanın gönlünü kirletiyor, bir hayat tesellisi bulabilmek için saf, pak, nezih sevgiler arıyordu.

O aralık aklına evvela oğlu Rıfkı, sonra validesi, en son, evet en son da karısı geldi. Bu üçünden riyasız birer sevda bekleyebilirdi. Şimdiye kadar bunlara karşı gösterdiği ilgisizlikleri, ettiği hakaretleri düşündü. Parnas gibi bir Frenk karısına tapıp da en fazla sevmesi gerekenlerle daima bir soğukluk, hemen kin ve nefret üzere yaşaması ne kadar ayıplanacak bir hâlmış?

Bu üçünü şimdiye kadar sevmeyip, görmek istemeyip de öyle acı bir hayat saatinde onların riyasız sevdalarından teselli beklemek, şiddetli bir ihtiyaç üzerine bunları sevmek ve karşılık olarak sevilmek istemek insanı yine insanlıktan nefret ettirecek bir bencillik değil midir?

Parnas'a duyduğu şiddetli aşk Hami'nin kendi yakınlarına olan sevgisini âdeta söndürmüş, validesini, karısını, çocuğunu unutturmuştu. Yalnız unutmak da değil. Bunların huzurlarından sıkılır, sözlerini dinleyemez, yüzlerine bakamaz olmuştu. Varlıklarıyla, yoklukları o güne kadar kendisince hemen eşit hükmüne girmişken şimdi bunların sevgilerinden başka bu dünyada hayat tesellisi bulamaması, bu hakikatin nazarında ortaya çıkması kendini bütün bütün dertlendirdi.

Düellodan evvel gidip bunlardan af talep etmeye, her üçünün de gönüllerini almaya karar verdi.

O teessürle merdivenlerden paldır küldür indi. Aşağıda Antuvan birikmiş paralarını kurtarmak için parlak girişli bir nutuk hazırlamıştı. Nutuk şöyle başlıyordu:

“Efendim, sayenizde karım gebe bulunduğundan akşama sabaha doğurmak üzereyse de ebe kadına verecek paramız bulunmadığından ve cümle hâlimiz sizce malum olduğundan ve bundan ziyade söylemeye de dilim dönemediğinden...”

Hami koridordan geçerken Antuvan, hazırladığı nutkunun ilk cümlesini ancak telaffuz edebildi. Açıklamasının sonrası ağzında kaldı; çünkü efendisi sağına soluna bakmadan hatta hizmetkârın oradaki varlığından haberi olmadan hızla çıktı, gitti.

İlk işi düelloya iki şahit bulmak için dolaşmak oldu. Paris arkadaşlarından iki zat buldu.

Bu iki şık, dostluk gereği Şadi Efendizade'yi düello gibi bir hastalıklı fıkirden vazgeçirmek için gerekli nasihatlerde bulunacakları yerde aksine Hami'nin bu niyetini alkışladılar.

Yarın buluşmak için saatler, dakikalar tayin ve her şey tertip edildi.

Hami bu işleri görünceye kadar hayli zaman kaybetti. ... köyüne saat yarımda ancak gidebildi. Yalıya yaklaştığı zaman sular kararmıştı. Kendisini o kadar kabahatli, o kadar suçlu buluyordu ki suçunun derecesini düşündükçe af talep etmeye bile kendisinde kuvvet, cesaret göremiyordu.

Yalı kapısının önüne geldi. Eşiği atlamaya sıkılıyor, kendini o evin sahibi değil, pek yabancı bir misafiri gibi buluyordu. Çünkü o zamana kadar bu aile yuvasına validesinden para koparmak ve diğer türlüünden zaruri sebeplerle gelir yoksa validesinin elini öpüp duasını almak, karısını memnun etmek, çocuğunu görmek için gelmezdi.

Şimdi dünyada yalnız onlardan sevgi beklemekten başka teselli sebebi, hayat şevki kalmadığı itirafıyla vuku bulacak yakarışı bakalım bu üç zat tarafından nasıl karşılanacaktır? Acaba bu gece validesi oğluna nasıl muamelede bulanacak? Karısı ne yolda bir kabul yüzü gösterecek? Oğlu Rıfkı, “Bey babacığım,” şeklinde özlem dolu hitabıyla boynuna mı sarılacak yoksa yabancı yabancı yüzüne bakarak odadan kaçacak mıdır?

Kapının zincirini çekti. Bahçeye girdi. Bu düşünceler cesaretini kırdığından birdenbire ileri yürüyemedi. İlk tesadüf ettiği bahçe kanepesinin üzerine oturdu. Yarım saat kadar da orada düşündü.

Böyle dalgın dalgın düşünür, suskun bir hüznle gözleri nemlenir, yüreği çarparken kendinden beş-on adım uzaktan bir karaltı geçti. Hami:

“Yalı halkından kim bilir kim geziniyor?” dedi, bu geçen karaltıya ehemmiyet vermedi.

İçeri gitmek üzere yerinden kalktı. Sekiz-on adım atar atmaz o karaltı arkadan yavaş yavaş geldi, geldi, Hami’nin omzunu iki üç defa okşayarak kısık, boğuk bir sedayla dedi ki:

“Rica ederim beyefendi, siz Firuze Hanım’ın âşığı mısınız? Yoksa Saffet Hanım’ın mı? Her hafta belirli gecelerde gelirsiniz. Hamam dairesi kapısından bir kadın sizi karşılayarak sevgilinizin yanına ulaştırmak için âdeta yengelik vazifesini görür. Zannederdim ki bu hizmeti bazı akşam Nedime, bazı gece de Dudu görüyor. Nedime bu misafirini Firuze Hanım’ın yanına, Dudu da Saffet’in odasına götürüyor. Günahları üstlerinde kalsın böyle bir gece karşılaşmasında bulunurken Nedime’ye çok tesadüf ettim. Dudu’yu henüz içeri erkek alırken görmedim. Galiba Meryem bu hizmeti Nedime’den daha ustalıkla yerine getiriyor. Geçenlerde Saffet’in odasından çıkan hırsız yahut şeytan gürültüsü duyulmamış, işitilmemiş olsaydı onların aleyhinde bir şey demeye sıkılırdım. Lakin namuslu bir kadının yatak odasında öyle boylu boslu, yakışıklı, genç, güçlü bir şeytanın ne işi var? Rica ederim, bu akşam Firuze ile Saffet’ten hangisinin dairesine gittiğinizi söyleyiniz, sizi salıvereyim. Söylemezseniz girişinize engel olmak için bu gece sizi takip edeceğim...”

Bu garip soruları soran karşısındaki karaltının Revaî olduğunu Hami sesinden anladı. Bu iğrenç sarhoşu eliyle öteye iterek dedi ki:

“Dayı, iki masum kadına böyle ağır iftirada bulunmaya utanmıyor musun?”

Sesinden Revâî de Hami’yi tanıdı:

“Vay, baltayı taş a mı vurduk? Hami’m... Oğlum... Sen misin? Yalıya hiç gelmezken böyle vakitsiz nereden çıktın?”

“Nereden çıktığım sana ait bir mesele değildir.”

“Ben bu evin aile üyelerinden değil miyim? Böyle vakitsiz buraya gelmişsin, elbette mühim bir mesele içindir. Ya validenden ya karından şüphelenerek bunların gece ziyaretçilerini görmekle gözlerini aydınlatmak üzere buraya gelmiş olmalısın... Revâî kaç yaşındadır? Feleğin çemberinden kaç

yüz defa geçmiştir? Hele boşalttığı içki fıçılarının çemberleri kaç bine ulaşmıştır. Bunları bilmez misin yavrum?”

“Dayı, karşımdan çekil... Zaten üzüntüm son derecede. Bu akşam yalnız hatırını değil kafanı da beraber kırarım.”

“Benim kafam, valide hanımefendinin para çekmecesi değil ki içindeki nakitleri aşımak için kırasın? Aciz kafatasım filozofça fikirlerle doludur. Bunlar senin işine katiyen yaramaz. Sen harcamak için altın kelam değil, altın akçe ararsın...”

“Saçma dinleyecek bir hâlde değilim. Çekil yanımdan...”

“Canım, sözlerimin neresi saçma?”

“Baştan aşağı saçma...”

“Hiçbiri saçma değildir. Söylediklerimi bir daha, on daha, yüz daha tekrar ederim... Valideniz hanımefendiyle ikiyüzlü karınız hanımın birer âşıkları vardır. Belirli gecelerde buraya gelirler. Sevgilileriyle birlikte olurlar, giderler. Onların bu eğlencelerini ben de pek ayıp bulmuyorum; çünkü sen zavalıları pek yakadan attın. İçleri sıkıldı. Kadın taifesi bu... İçleri sıkılınca kendilerine nasıl olursa olsun bir eğlence aramaktan geri durmazlar.”

“Herif, ya bu akşam şu rezilce iddialarının doğruluğunu ispat edeceksin yahut Ali Ağa’yı çağırtacağım... Sopaları yiyeceksin...”

“O malum... Sözlerimi ispattan âciz bulunsam Ali Ağa’nın sopalarından ürkmeyerek hiç böyle bir isnada kalkışabilir miyim?”

“Pekâlâ, ispat et bakalım...”

“Acele etme... Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce belli olur. Bu akşam o bekârlardan birinin burayı ziyaret gecesi olduğunu katiyen biliyorum. Bu gece içeri gidip valide, karına gözükmeye... Seninle şuraya saklanalım. Neredeyse o

gece ziyaretçilerinden biri şimdi s  k  n eder. Nedime veya Dudu, yani bu ikisinden biri küstah       n önüne düşüp kavuşma meclisine götürürken sen de bunları takip etme zahmetine katlan  rsan, bu akşam ya üvey babanı yahut karının ikinci kocasını görmek   refine nail olursun. Bu dediklerim harfi harfine böyle   k  nmazsa Ali Ağa'yı   a  ır  rs  n. Ben de   urac   a yüzüstü uzan  r  m. Basars  n  z sopayı... Ben cezama razıyım.”

Bu uğursuz Reva  'nin sözlerine ehem  n  yet vermek de vermemek de birer felaketti. Haydi, bu iftiralara önem verilmesin, ya iddiası doğruysa... Evet, Hami zaten validesinden bu konuda     heleniyordu. Firuze'nin harcamaları kendi aleyhinde bu türlü     helere mahal verdirecek raddeye gelmişti.

Kelbi filozofun ortaya attığı bu iddiaları gerektiğı gibi düşünülerek meselenin aslı anlaşılmaya giri  ilse? Ya i  in altından   apano   lu çıkarsa? Bu gece Hami'nin böyle acı bir ikinci meseleyle uğraşabilecek bir gecesi miydi? Validesinin hayat ve geçmişteki sefahatini düşünerek Reva  'nin bu kadın aleyhindeki iddialarına pek   a  mad  . Hemen hemen buna ihtimal veriyordu; fakat karısı Saffet kendi üzerine bir erkek sevsin! Sonra bu cesaretini       n   yalıya almak derecesine kadar ileri götürsün?     te buna bir türlü ihtimal veremiyor, inanamıyordu.

Karısının       n   görmeyi merak etti. Bu gece   u hakikat ispatlanırsa artık ölmek için Hami'nin düelloda yaralanmasına lüzum yoktu. Bu korkunç darbe onu öldürmeye yeterdi.

Son a  k acısı, son hayat üzüntüsüne karısı riyasız, samimi, pak sevgileriyle gönlüne teselli aradığı kişileri de böyle bir ahlak   irke  li   içinde bulmak zavallı delikanlı i  in   l  mden acı bir h  ldi.

Yine bir müddet düşündü. Bu iddiaların esasını incelemekten başka çare olmadığını anladı. Bundan dolayı yarın ilk düelloyu Parnas'ın dostuyla, ikincisini validesinin sev-

gilisiyle, eğer sağ kalırsa üçüncüsünü de karısının âşığıyla yapmaya karar vererek Revaî'ye dedi ki:

“Peki! Valideme yahut karıma gelecek herifleri gözetlemek üzere haydi münasip göreceğın yere gizlenelim. Dediğın çıkarsa o melun ırz düşmanlarına yapacağımı ben bilirim. Çıkılmazsa başına geleceğı de sen düşün...”

“Hami gel, gözlerinden öpeyim. İnsan evladısın insan, asilzadelik başka şeydir.”

“Lafı uzatma... Haydi gidelim.”

“Bu gece misafiri genellikle kuru tarafından gelir, köprü-yü geçer, bahçeye iner. Taflanlı yoldan yürür, hamam dairesini bulur. Oradaki kapıdan karşılanır.”

“O hâlde bu melunu yarı yoldan çevirmek için nereye saklanmalıyız?”

“Taflanlı yolun ortasındaki çalıların içine...”

“Fakat dayı, senden bir şey rica edeceğim. Ben ne yolda hareket edersem sen de ona uygun davranacaksın, gürültüye, patırtıya lüzum yok. Ne validemin ne karımın benim bu gece burada bulunduğumdan, âşıklarını yoldan çevirdiğinden haberleri olmamalı anlıyor musun?”

“Herifin ensesine iki tokatçık olsun yapıştırmadan mı salıvereceğiz?”

“Tokata, yumruğa lüzum yok... Bu bahçe içerisinde hiç gürültü istemem. Herifi yoluna salıveririz. Yavaş yavaş takip ederiz. Yine kuru yolundan dönmek ahmaklığında bulunursa yalıdan ses duyulmayacak bir mesafede çalyaka ederiz. O zaman buraya geliş maksadını anlar, ona göre pataklayarak terbiyesini veririz...”

“Peki, evladım peki... Ne dersen öyle yaparım... Haydi, vakit geçirmeyelim, muhterem misafirimizin teşrif vakti yaklaştı zannederim...”

İkisi de artık konuşmadan taflanlı yola doğru yürüdüler. Gittiler, gittiler, dedikleri çalıların içine girdiler. Birer sigara yaktılar. Hami dedi ki:

“Sigarayı avucunun içinde tut, uzaktan ateşi görünmesin.”

“Bu sık yeşilliğin içinde sigara ateşi mi görünür?”

“Sen dediğimi yap...”

“Dediğini yapayım; fakat niçin bu kadar çekiniyorsun? Bu gece zampara beyi yakalarsak hanımları işten haberdar etmemekte pek anlam görçmıyorum. Onların da marifetlerini yüzlerine çarpıp terbiyelerini vermeli...”

“Sen bilemezsin, hesabım başka...”

“Ama pehlivanım nedir hesabın?”

“Yooook... Zevzeklik istemem...”

Hami yerinden birdenbire kalktı. Çalıların kapısından biraz başını çıkararak ileri doğru baktı. Yavaşça dedi ki:

“Dayı, köprüünün ta öbür başında bir şey görüyor musun?”

“Ha ha, görüyorum...”

“Gördün mü sigaranın ateşi uzaktan nasıl belli oluyor? Beklediğimiz zat geliyor demek... Hem de serbest serbest sigara içerek teklifsizce geliyor. Tedbire, çekinmeye lüzum bile görmüyor...”

“Tedbire neden lüzum görsün? Kaç zamandır engelsiz bir şekilde buraya gelip gitmeye alıştı. Herifi, ‘Kışt,’ diye bir ürküten olmadı ki! Aman ürküten dedim de aklıma geldi. Eski Yunan felsefecilerinden Krates bir gün karısından şüphelenerek...”

“Of dayı, çenenı tut... Şimdi hikâyenin sırası mı?”

“Eh, sözünün orasında dur... Ananın âşığının iliğinden de şimdi ben başlarım ha!”

“Sus canım! Herif sigara içe içe geliyor.”

“Hoş geldi, safa geldi.”

Revaî usulca çalılarının kapısından başını çıkararak:

“Sahi, geliyor be... Buraya gelince herifi nasıl yakalaya-cağız? Bu kapı hizasını bulur bulmaz birdenbire ben arkasına geçeyim, sen de önüne, ne olduğunu anlamaya vakti olmadan nazik beyimi kapana girmiş gibi yakalayiverelim!”

“Hayır, sen hiç işe karışmayacaksın? Ben bildiğim gibi yapacağım...”

“Böyle iş, yardımcı olmadan olmaz. Herifi kaçırırsak sonra yüzüne tükürürüm Hami...”

“Sussss... Yaklaşıyor...”

“Peki, elhap.”³⁰²

Heyecanlı bir bekleyişle bir müddet sustular. Sigaralı zat, hakikaten yaklaşıyordu. Nihayet Revaî dayanamayıp elhapi bozarak usulca dedi ki:

“Sayım da yok, suyum da yok... Ya bu gelen bir kişi değilse? Bu soylu misafirler üç-dört kişi kadar varsa? Yine önlerine çıkmaya cesaret edebilecek miyiz?”

“Biri validem için, diğeri karım için değil mi? Ya üçüncüsü, dördüncüsü kimin için gelecek?”

“Aa, Nedime ile Dudu’yu unuttun mu? Hanımlar sevda-larıyla meşgul olurlar da hizmetçiler boş mu otururlar zanne-diyorsun?”

“Canım böyle sürüyle herif buraya nasıl gelir?”

“Onun biri nasıl gelirse beşi de öyle gelir!”

302 En uzun süre konuşmayanın kazanmasına dayalı bir çocuk oyunu. (y.h.n)

“Sus, herif sus. Çenen tutulsun artık...”

“Al sana bir daha elhap.”

Gece ziyaretçisi elinden sigarasını attı. Koyu karanlıktan artık yürüyüp yürümediği belli olmuyordu. Hami gayet ya-
vaşça Revaî’nin kulağına:

“Herifin yaklaştığını sigarasından anlıyorduk, galiba onu tedbir olarak söndürdü. ‘Vık,’ demeyeceksin ha!”

“Demem dedik ya. İşte bana elhapı bir daha bozdurdun... Al sana üçüncü elhap!”

Gözler karanlığa dikili, yürekler heyecanlı, sessizlik içeri-
sinde, acı bir bekleyişe daldılar. İkisinin de gözleri karanlığa alıştığından taflanlı yolun otuz-kırk metre kadar ilerisini ayırt edebiliyorlardı. Bir-iki dakika geçti geçmedi, bu yolun sonunda bir karaltı belirdi. Revaî elhapı bozmamak için çırpınıyordu. Ziyaretçinin yaklaşmasını o şekilde olsun anlatmak için Hami’nin elini tuttu, şiddetle sıktı. Hami de aynı şekilde karşılıklıta bulundu. Karaltı daha da yaklaştı. Revaî bu defa heyecanının şiddetini göstermek için Hami’ye âdeta sımsıkı sarıldı. Zavallı delikanlı filozofun sarılmasından kurtulmak için silkindi. O esnada karaltı da tam olarak çalı kapısının önüne geldi. Oradan geçerken Hami bu ırz düşmanının aniden önüne çıkarak:

“Kimdir o?” dedi. Gece ziyaretçisi bu soru karşısında fevkalade şaşırarak beş-on saniye sustu. Nihayet şiddetli korkusuna delil olacak titrek bir sedayla:

“Yabancı değil...” cevabını verdi.

Besbelli şaşkınlık tesiriyle verdiği cevap Hami’yi bütün bütün kızdırdı. Cebinden şamalı kibrit kutusunu çıkardı, bir kibrit çaktı. Herifin yüzüne tuttu. Hami Reyhan’ı, Reyhan Hami’yi tanıyınca ikisinin ağzından birer, “Vay yine o!” korkunç çığlığı çıktı. Revaî artık elhapı bozarak:

“Vay canına be, tanış çıktılar...” dedi.

Tarif edilmesi mümkün olmayan bir korku ve heyecan içinde kalan Reyhan, derhâl ters yüzüne savuşmak için geriye saldırdı; fakat Revaî yabancı olmadığını iddia eden bu garip ziyaretçinin hemen belinden kavrayarak:

“Yabancı olmadığınızı biliyorum elmasım! Azıcık oturunuz da konuşalım. Bu akşam bir acı kahvemizi içmeden, birkaç tatlı sopamızı yemeden sizi hiç salıverir miyiz?”

Hami hayat felaketinin iki korkunç anında önüne çıkan bu melun herifî omuzlarından yakalayıp var kuvvetiyle sarsarak:

“İrz düşmanı, söyle bakayım, buraya niçin geldin? Validem için mi? Karım için mi?”

Reyhan cevap vermedi. Revaî dedi ki:

“Bir kibrit daha çakarsan kimin için geldiğini ben sana söylerim.”

Hami bir kibrit daha çaktı, düşmanının yüzüne tuttu. Revaî, Reyhan’ın belini bırakıp yüzüne bakarak:

“Pek kuvvetli söyleyemem; ama tahminime kalırsa bu zat, valide hanımefendinin misafiri olacak. Saffet Hanım’a gelen bundan birkaç parmak daha kısa boyludur zannederim. Bunlar iki kişidir. Geceleri bahçeyi, koruyu döner dururlar. Köyde türeyen ejderha vakası da bunlardan azmadır. Galiba en evvel Dudu’yu soktular. Karı yılanın eni, boyu hakkında mükemmel açıklamalar veriyor.”

Hami, filozof Revaî’yi yakasından tutup öteye çekerek:

“Dayı, çekil. Şimdi fazla sözün lüzumu yok. (Reyhan’a hitaben) Alçak mahluk. Acaba sen hangi davranıştan utanır, müteessir olursun? Utanmanın, sıkılmanın fiilen vukuu şöyle dursun bu kelimelerin sence manası var mıdır? Utanma nedir? Bunu hiç ömründe hissetmedin mi?”

Revaî yine söze karışarak:

“Ben utanmanın tarifini bir kitapta okudum. Utanma şol nesneye denir ki...”

Hami gözleri büyümüş bir hâlde:

“Kelbiyyundan mısın? Yoksa kelp³⁰³ misin nesin be herif sus? Bilirim utanmanın ne olduğunu. Sen de fiilen bilmezsin. Onu belki bir kitapta görmüş, ne olduğunu anlayamamışsındır.”

Revaî öfkeyle:

“Şu karşında duran herif, ya ananın veya karının zamparası. Bu bilinen bir hakikat... Şimdi gece vakti bu utanmazı utanç konusunda imtihana mı çekmek istersin? Utanmadığını sen söylüyorsun. Yine utandırmaya uğraşıyorsun. Onun utanmaz olduğu kadar sen de budalaymışsın ya! Şu herifin buraya geliş maksadı malum. Şuradan Ali Ağa’yı çağıralım. Onun eli idmanlıdır, insanın kemiklerini zedelemekten kaba etlerini tulum gibi kabartır. Evet, çağıralım Ali’yi, şu katırı yüzüstü yere yatıralım, verelim sopayı. Âlemin anasına, karısına göz atmayı öğreysin...”

Hami: “Dayı, sus! Ali Ağa’yı ben şimdi senin için çağıracağım.”

Revaî: “İşte susuyorum; fakat öyle budala budala söz etme. Bana elhapi yine bozdurursun...”

Hami, Reyhan’a hitaben:

“Şuraya bu geceki geliş amacını düşündükçe her hakikat nazarımda açıklığa kavuşuyor. Alçaklığının derecesini açıklamaktan acizim. Aylarca hususi evim demek olan apartmanımda yaşadın. Metresimin gönlünü benden çaldın. Benim o kariya olan sevgimle, emniyetimle eğlenerek zevk ettin, sefa sürdürdün. Bu da bir şey değil... Eğer sen oysan, evet validemin

303 Ar. kelp: Köpek. (y.h.n)

âşığı olan dolandırıcı, gönül yankesicisi sensen o zavallı kadının boyalı yüzüne gülerek onu yapmacık sevdanla aldatarak servetimizin arta kalan son kırıntılarını birer birer elinden çekiyor, bizi soyuyordun. Sen âdeta bir haydut demektin... Bu haydutluğu ekmek parası sağlamak için yapmıyordun. Validemin kadınlık zaafından faydalanarak çektiğiniz nakitleri götürüp başka karılarla yiyordun... Bu da bir şey değil... Sen benden bir insan için hayat saadetinden sayılan başka bir şey çaldın. Validemin sevgisini yok ettin. Hain, o kutsal şeyden beni mahrum etmemeliydin. Validemi benden soğutmak için kim bilir nasıl ayartmalarda bulundun? Bir gün yüzümü görmese rahat uyku uyuyamayan kadın, haftalarca, aylarca beni görmemek için vesileler aramaya başladı. Çünkü artık her görüşmemizde para meselesinden dolayı aramızda şiddetli tartışmalar oluyordu. Karımı, saflığın isim bulmuş hâli olan o zavallı kadını da azdırmışlar, odasına cinler, şeytanlar girip çıkıyormuş. Kim bilir belki onu azdıran da yine sensin... Sen siyah bir düşmanlık örtüsüyle yüzünü, bütün haince maksatlarını örtmüş bir düşmansın. Bana ne yaptığını, daha ne yapacağını tamamıyla bilemiyorum. Seni şimdi şurada gebertmek benim için işten bile değildi. Fakat düello için söz verdim. Şahitlerimiz yarın bizi o belirlediğimiz yerde beklerler. Damarlarımızdan akan kan orada, o kişilerin gözleri önünde aksın. İlk düelloyu Parnas, ikincisini validem, üçüncüsünü karım için edeceğim. Bu üç vuruşmada elbette ikimizden biri helak olup toprağa serilir. Haydi, şimdi sana uğurlar olsun... Yarın saat üçte unutma..."

Reyhan kesinlikle cevap vermeye kalkışmadan hemen oradan savuştu. Revaî haykırarak:

"Canım şu edepsizi salıverme. Biraz olsun pataklayalım."

"Çekil! Sen karışma..."

"Nasıl karışma! Baksana şeytan, zavallı valide hanımefendiye neler yapmış? Vallahi ben böyle şeye dayanamam."

Revaî, hâlinden beklenmeyecek bir süratle koşarak Reyhan'a yetişti. Karanlıkta ayak yordamıyla kaçak âşığın beli ortasına bir tekme yapıştırdı. "Pat," sesiyle inen bu tekmenin ardından darbeyi yiyenin, "Of, of!" şikâyeti işitildi. Bu oflara karşılık Revaî bir kakhaha salıvererek:

"Of ya çapkın! Ayaklarımda yumuşak terlikler bulunduğuna şükret... Ya o iri nalçalı seyahat ayakkabılarım olaydı, bel kemiğini dümen yekesi gibi çarpıttırdım."

Bu geceyi takip eden günün sabahında Firuze Hanım dayanılmaz bir iç sıkıntısıyla iskambil falı açıyordu. Çünkü Hami yalıdaakileri hiçbir şeyden haberdar etmemiş, hatta o gece içeri bile girmemiş olduğundan Firuze Hanım, âşığı Reyhan'ın gelmek gecesiye o akşam neden alışılanın aksine kendini böyle acı bir bekleyişte bıraktığını şiddetle merak ederek sıkılıyordu. Bu kocakarının bütün hayat saadeti Reyhan'da toplanmıştı. Âlem, ömür, zevk, sefa, haz, sevinç, kısacası her şey onun için Reyhan demektir.

Âşığı, özel ziyaret gecelerinin birinde böyle gözükmesi zavallı, güzelliği köhnemiş sevgili, üzüntüsünden, merakından çatlar, bayılır, ölürdü. Bu endişesi o geceki hasret ateşini söndürmeyi başaramamasından ziyade genç âşığının taze bir kadınla sevdâ bağıyla bağlanmış olması ihtimalini düşünmesinden ileri gelirdi. Reyhan'ı inden cinden, kendi gözünden bile kıskanırdı. Bütün kadınlar Reyhan'a gönül vermişler de elinden kapacaklar gibi gelirdi.

Sabahtan beridir, Nedime ile karşı karşıya belki yirmi defa açtıkları fallar hep uğursuzlukla sonuçlandığından Firuze Hanım uykusuz geçirdiği o gecenin can yakıcı yorgunluğuyla gözlerini süzerek dedi ki:

"Nedime kızım! Hep yüreğimin etrafına kara maçalar doluyor. Her tarafımı sıkıntı basıyor. Reyhan daima henden

ayrı düşüyor... Üç kız bir araya geliyor; fakat bu gece Reyhan niye gelmedi? Bunun hikmetini düşün kuzum Nedime!”

Nedime, gözleri iskambillere dikili olduğu hâlde birkaç defa yutkunarak:

“Ah kadını, bu gece benim gözlerime de uyku haram oldu. Sabaha kadar sizi düşündüm, onu düşündüm. A... Yok yok, bildiğim Reyhan Bey ise ne türlü bir engel olursa olsun canını tehlikeye kor, mutlaka buraya gelirdi. Onun sizi ne kadar sevdiğini hanımcığım, siz takdir edemezsiniz. Ben bilirim. Zavallı delikanlı sizin için deli divane olur... Fakat kim bilir? Acaba hastalandı mı? İnsan hâli bu, isterscniz bugün gideyim, bir kere yoklayayım...”

“Nedime... Aklıma başka şeyler geliyor...”

“Ne gibi şeyler efendim?”

“Geçen pazartesi günü için o benden seksen lira istemişti. Sarraftan mı bulalım, yine bir şey mi satalım derken nasılsa vakit geçti, biliyorsun ya gününde parayı yetiştiremedik... Maymun Hami’den rahat var mı? Para diye yüzüme atılıyor. Reyhan gücendiyse bunun için gücendi.”

“Yok efendim yok... O tok gözlü çocuktur... Hiç para için gücenip de gelmemezlik eder mi? Onun için sizin varlığınız para, Allah vücudunuza afiyet versin.”

“Ah Reyhan’sız afiyeti ben ne yapayım?”

Hanım, hizmetçi böyle konuşurlarken dışarıdan tık tık oda kapısı vuruldu. Çünkü kendisi Nedime ile gizlice görüşürken izinsiz içeri girmemelerini hanımefendi bütün ev halkına emretmişti.

Nedime, kapıya koştu. Sofi isminde bir hizmetçi kız içeriye kırmızı bir zarf uzatarak Nedime’ye dedi ki:

“Postacı asada³⁰⁴ bekliyor. Kâğıt üstünde imza koymanızı rica ediyor.”

Nedime masanın üzerinde hazır duran kalemi hokkaya batırarak taahhüt senedini hanımı adına imzaladı. Hizmetçiyi savdı. Sedirin üzerinde yatar gibi oturan Firuze Hanım gözlerini o kırmızı zarfa dikti.

Meraktan âdeta titreyerek sordu:

“Nedir o, Nedime?”

“Telgraf efendim...”

“Nereden?”

Nedime zarfı açarak:

“Beyoğlu’ndan efendim...”

“Tuhaf şey... Beyoğlu’ndan kimden? Hami’den mi?”

“Hayır...”

“Kimden, imzayı oku bakayım!”

“İmza şu: ‘Aile Dostunuz Parnas Felie.’”

“Ha anladım. Hami’nin metresinden, o uğursuz Fransız karısından. Oğlanı soydu, soğana çevirdi, ocağımıza incir dikti de hele bak kepezeye, bir de, ‘Aile Dostunuz,’ diye imza atmaktan sıkılıyor mu? Bu fahişe karıların şerrinden, düzeninden Cenabihak cümleyi muhafaza buyursun. Telgrafı oku bakalım. Yine ne dolap dönüyor işiteyim...”

Nedime telgrafı hanımına yüksek sesle okumazdan evvel bir kere kendi kendine süzdü. Habeş kızının beti benzi âdeta beyaz kesildi. Çehresinden kanı uçtu. Gözleri büyümeye, dudakları titremeye başladı. İstemsizce:

“Ah ne felaket!” yakarıyla heyecan göstermekten kendini alamadı...

304 Aşağıda. (y.h.n)

Firuze, yarı uzanmış olduğu sedirc bütün bütün yatıvere-
rek:

“Kız çabuk oku, şimdi bayılacağım... Reyhan’a bir hâl mi
olmuş?”

“Kim bilir efendim, kim bilir? Şu saatte zavallı Reyhan
ölmüş müdür, kalmış mıdır?”

Firuze bu defa sedirden fırlayıp Habeş kızının iki bileği-
ne sarılarak kendinden beklenmeyen bir kuvvetle çatır çatır,
sıka sıka haykırdı:

“Reyhan’ın kim öldürüyormuş? O Fransız karısı işe ne-
den karışıyor? Çabuk oku... Heyecandan nefesim tutuluyor.
Şimdi tıkanacağım.”

Nedime, titreyişlerden her kelimenin sonunu üç-dört elif
miktarı uzata uzata aşağıdaki telgrafı okudu:

Hami Beyefendi’nin validesi Firuze Hanımefendi’ye:

*Oğlunuz Hami Bey’le Reyhan Bey isminde bir delikanlı
birbirlerini öldürmeye, yani düello etmeye karar vermişler-
dir. Çarpışma bugün köyünüzün yakınlarındaki Pınar orma-
nında saat üçte başlayacak, düşmanlardan biri yıkılıp düşün-
ceye kadar devam edecektir. Bu telgrafım elinize zamanında
ulaşırsa bir saniye kaybetmeksizin hemen bir arabaya bine-
rek olay yerine koşunuz. Validesiniz. Oğlunuza karşı olanca
annelik nüfuzunuzu ve etkinizi kullanarak, gerekirse iki silah
arasına atılarak vuruşmaya engel olmaya uğraşınız. Cena-
bıhak’tan size muvaffakiyet ihsanıyla bu iki gencin hayatını
bağışlamasını temenni ederim.*

İmza

Aile dostunuz Parnas Felie.

Firuze’nin çehresi ölü rengini aldı. Boyalı saçları ürperdi,
gözleri büyüdü. Arkasını duvara dayayıp yumruklarını sıkı-
rak olanca avazıyla:

“Karı, aklım çileden çıkıyor. Söyle ben şimdi ne yapayım?” diye haykırdı.

O güne kadar Reyhan’ın aşk tesiriyle sönmüş zannettiği evlat sevgisi, kalbinde birdenbire parladı. Hami al kanlar içinde gözünün önüne geliyor, insafsız bir düşmanın bir intikam nefretiyle oğluna, bir tanecik Hami’sine kurşun sıktığını, kama salladığını görüyor gibi oluyordu.

Firuze, gözünü dehşetle dolduran bu acı manzara karşısında çengel çengel olmuş elleriyle saçlarını demet demet yolarak, sabit bir noktaya dikilmiş gözleriyle korkunç imarlarda bulunarak: “Herif oğlumu öldürme...” feryadıyla odayı inletti.

O anda anne şefkati her üzüntünün üstüne çıkmıştı. Oğlunu amansız elinden kurtarmaya uğraştığı katil kimdi? Âşığı Reyhan! Şimdi de biraz bu delikanlıyla geçirdiği mutlu günleri, o tatlı saatleri hatırladı. Oğlunun da Reyhan’ı, evet âşığını öldürmesi ihtimalini düşündü. Güya karşısında hazır-mış gibi ellerini belirsiz bir noktaya doğru uzatarak en tatlı yalvaran sesiyle:

“Yavrum! Hami’m... Reyhan’a kıyma... O bana âşıktır. Dünyada en sadık dostumdur. Kardeş gibi geçinseniz olmaz mı? Bu dünyadan ikinizden biri eksilse artık hayatının tadı kalmaz...” dedi. Yine birdenbire saçlarını yolup haykırarak:

“Ay ikisi de birbirine kıydı... İkisi de öldü... Bana da bir bıçak getirin... Bana da bir kurşun sıkın... İstemem artık, yaşamam...”

Nedime avucuna boşalttığı kolonya suyuyla hanımının şakaklarını ovmaya uğraşarak:

“Hanımcığım kendine gel... Bak mektubunda Parnas ne demiş? Bir saniye kaybetmeden hemen olay yerine koşunuz. Zavallıları kurtarınız demiş... Burada böyle bağırıp oturmamanın ne faydası olur efendim?”

Firuze alık alık etrafına bakınarak:

“Sahi, öyle. Şimdi saat kaç?”

“Bir buçuk...”

“Düello kaçta olacakmış...”

“Üçte...”

“Acaba yetişebilir miyiz?”

“Bilmem ki hanımcığım!”

“Bir dakika daha burada kalsam çıldıracağım... Haydi, koş... Hayvanları kuvvetli bir araba bulsunlar, koşsunlar, ne yaparlarsa yapsınlar, şimdi hazırlasınlar.”

Nedime araba hazırlatmak için koştu. Odadan çıktı. Mer-yem Dudu girdi. Heyecandan nefes darlığı geldiğini ima eden bir şekilde kaşlarının birini kaldırıp diğerini indirerek:

“Ah hanımefendim, bu ne hâldir ki uğramışsınız böyle? Çocuğu desturluğa çıkarmıştım. Bir bağırtıdır kulağıma değ-diye o kerte içimde ciğerim sallandı ki çocuktan beklediğim şey az kalsın benden vukua gelecekti. Haşa huzurunuzdan dışarı, düpedüz işte öyle olacaktı... Ne olmuş böyle ki saç-larınız önünüze yığılmış? Yoksa bu hafta kullandığınız boya saçkıran cinsinden miymiş?”

Firuze kızarak:

“Sus karı, çalçeneliğin sırası değil. Şuradan bana döşek çarşafı mı olur, yorgan çarşafı mı, her ne eline geçerse başıma örtecek bir şey bul. Hemen örteyim, sokağa çıkayım. Araba hazırlanırsa arkamdan yetişsin...”

“Ah mega! Ne oldu ki?”

“Nedime’ye sor, sana o anlatsın. Benim hâlim yok.”

Firuze Hanım bu sözü akabinde, üzerinde bulunan eşyayı şangır şungur yere dökerek masanın örtüsünü çekti, başına

örterek odadan çıktı. Nedime hanımına merdivende tesadüf etti. Habeş kızı:

“Vallahi sizi bu kıyafette sokağa çıkarmam. Dur ki bir çarşaf getireyim. Hem daha araba hazır değil...”

“Hazır oluncaya kadar yürüye yürüye giderim.”

“Gidemezsiniz. Üç adım sonra heyecandan tıkanıklık gelir...”

Gerçekten de Firuze’nin daha oracıkta kuvveti kesiliverdi. Hâlsiz hâlsiz merdivenin basamağına oturdu. Nedime koştu, sandık odasından biri hanımı, diğeri kendi için eline ilk geçen iki çarşafı kavradı. Firuze’ye çarşafı giydirdi. Olabildiği kadar saçlarını düzeltti. İçerisinde sinirli hanımlara mahsus nane, lokman ruhundan tutunuz da her çeşit ilaç şişeleri, sinir yatıştırıcı ilaçlar bulunan çantayı da aldı. Hanım, hizmetçi arabaya bindiler. Firuze’nin ömründe tuvaletsiz sokağa çıktığı gün işte bugün olmuştu. Hanımefendi arabacıdan sordu:

“Mehmet Ağa, Pınar ormanına kaç saatte gidebilirsin?”

“İki saatte...”

“Hayvanları çatlataşıya sürmek üzere kaç saatte gidersin?”

“Bir saatte, belki üç çeyrekte. Belki daha az zamanda.”

Saatte baktılar. İkiye gelmiş... Firuze Hanım arabacıya:

“Beni bir saatten evvel oraya yetiştir. Sana ne istersen vaat ederim...”

Mehmet Ağa hayvanları kamçıladı.

Onlar yalıdan çıktıktan sonra Dudu gürültüye başladı. Vakayı, hanımefendinin böyle acilen gidiş sebebini Nedime’den yalan yanlış biraz anlayabilmiş olan Meryem, hemen selamlığa çıkararak:

“Ali Ağa, Veli Ağa, Mehmet Ağa neredesiniz? Bana bakınız. Top olup şöyle hepiniz ortaya çıkınız... Bugün saat üç çeyrek dakika kalarak Pınar ormanında Hami Bey’le fesleğendir, sümbüldür, güldür, her neyse böyle bir çiçek isimli bey arasında kıyak bir düello oluyormuş. Hanımefendi anasıysa Saffet Hanım da karısıdır. Rıfkı Bey de oğludur. Haydi, çabuk bize de bir araba hazırlayınız, içine oturalım, vere kamçı gidelim. Bu ne iştir biz de anlayalım...”

Dudu da mümkün olduğu kadar süratle bir araba buldudu. Saffet’i, Rıfkı’yı alarak yola düzüldü.

Vaka yalı içinde duyuldu. Hizmetkârlardan sadıkları kimi yayan kimi arabayla onlar da Pınar ormanı deyip yola döküldüler.

Firuze Hanım’ın arabası yarım saatte hayli mesafe katetti. Yarı yolu geçtiler. Zavallı kadın morararak, yumruklarını sıkarak arabacıya:

“Aman Mehmet... Kuzum evladım... Sür... Hayvanlar çatlasın... Araba parçalansın, ne olursa olsun tek beni beş dakika evvel ormana yetiştir... Ah yavrum Hami’m, acaba ne hâlde?”

Artık Firuze Hanım üzüntüyle, şaşkınlıkla, her şeyi söylüyor; arabacıya evladım diyor, Reyhan’ın ismini açıktan açığa telaffuz ediyordu. Reyhan’a ne oldu?

Hanım’a baygınlık geldikçe Nedime ruhlar, ilaçlar yetiştiriyor, bu aceleleri aksine yollar, kırlar o kadar uzuyor, o kadar büyüyordu ki git git bitmek tükenmek bilmiyordu.

“Ha Mehmet Ağa! Ha yavrum ha!” diye diye, ayıla bayıla hele orman karşıdan gözüktü. Firuze öyle coşkun bir hâldeydi ki daha çabuk yürürüm zannıyla kendini arabadan aşağıya atmak, koşmak gibi çocukça fikirlere kapılıyordu. Elllerinde saat, gözlerini bir ormana bir saate dikerek saniyeleri sayıyorlardı. Nihayet hayvanlardan ziyade arabadakiler terlemiş,

yorulmuş, bayılmış oldukları hâlde ormanın kenarına ulaşmak nasip oldu. Saate baktılar, iki buçuğu beş geçiyor. Araba tam yarım saat beş dakikada gelmiş. Daha düello zamanına yirmi beş dakika var. Firuze sevincinden Nedime'ye sarıldı, öptü. Arabacıya vadetmediği mükâfat bırakmadı... Lakin kadının sevinci çok sürmedi. Ormana belirlenen vakitten evvel geldiler. Pekâlâ; ama burası koskoca bir orman, bunun hangi kıyısında, hangi bucağında düello oluyor? Düşmanlar ne tarafa çekilmişler? Buna dair telgrafta açıklama yok. Bu binlerce ağaçtan oluşan ormanın ne tarafına yürümeli? Orman içerisinde araba yolu yoktu. Arabadan indiler... O tarafa yürüdüler, bu tarafa yürüdüler. Beyhude yere bir çeyrek zaman geçti. Saat üçe on dakika kaldı. Yine Firuze yalıdaki gibi:

“Aman ya Rabbi, sen bize merhamet et! Neredeseler o yolu bize ilham et... Bittim, tükendim... Ayakta öleceğim...” feryatlarına başladı.

Arabayı ormanın kenarında hayvanlarıyla terk etmişlerdi. Firuze'nin bir koltuğuna Nedime, diğerine Mehmet Ağa girmişti. Yola benzer bir izden yürüdüler. Her sene döküle döküle âdeta tabaka tabaka olan sararmış, çürümüş yapraklar üzerinden kaya kaya bir su başına geldiler.

Hemen yarı yarıya sararmış, üçte biri dökülmüş olan yapraklar arasından, ağaçlığın tepesinden sonbaharın sabah güneşi girmeye çalışıyor, hafif hafif rüzgâr estikçe ışıkla gölgeler sanki kucaklaşmak için yer yer sıçraşıyor, birbirini kovalıyordu.

Su başına indiler. Yosunlu bir çukura ucu kırık bir taş oluktan parmak kalınlığında bir su, erimiş elmas berraklığıyla akıyordu. Durgun yüzeyinde sararmış yapraklar yüzen, bütün kenarlarına koyu yeşil yosundan sıva sürülmüş bu yalağa Nedime baktı. O sudan aynada çehresini evvelkinden esmer gördü. Çantadan kulpu altın kuşlu gümüş taşı çıkararak oluktan su doldurdu. Suyun soğukluğundan tasın dış yüzeyi buğulandı...

Habeş kızı suyu hanımına götürerek:

“Hanımcığım... Ne kadar soğuk bilseniz... İki yudumcuk içiniz. Bu size en kuvvetli ilaçlardan daha iyi etki eder,” övgüleriyle taşı Firuze’ye sundu.

Zavallı kadının içi yanıyordu. Ağır ağır içti; fakat taşı bitirdi. Nedime’nin yüzüne bakarak:

“Biz buraya mesireye su içmeye mi geldik? Saate bak, dakikaların beşi daha gitti...”

O aralık su başına çoban kıyafetli bir delikanlı geldi. Yağın yanında duran bir desti dibini doldurdu. Başını havaya kaldırıp her yudumda gırtlığının aşağı yukarı hareketini oradakilere göstere göstere suyu tamamen içti.

Firuze bu delikanlıya hitaben:

“Oğlum, sen çoban mısın?”

“Evet...”

“Demek buralısın? Bu ormanı iyice tanırsın...”

“Evet, şuradaki mandıradayım...”

“Bu sabah buraya birtakım beyler, efendiler geldiler mi?”

“Evet, geldiler. İki araba...”

“Arabalar nerede duruyor?”

“Ormanın öbür tarafında...”

“Kendileri nereye gittiler biliyor musun?”

“Ormanın içinde bir açıklık vardır, oraya gittiler. Orada av yapacaklar zannederim...”

“Orası buraya ne kadar sürer?”

“Eh yarım saat, yirmi beş dakika...”

“Bizi oraya götürür müsün? Sana bahşiş veririz...”

“Götürürüm...”

“Haydi, düş önümüze...”

Çoban önde, bunlar arkada ormanın içine doğru yürüdüler. Firuze Hanım, meyli dikçe olan orman içerisinde âdeta koşarak gitmek istiyordu. Yedi sekiz dakika kadar yürüdüler, ter içinde kaldılar. Nedime dedi ki:

“Hanımcığım, aceleden tıkanacaksınız. Beyler, düello için saat üçte buluşmaya söz vermişler. Lakin buluştukları dakikada silaha davranacak değiller ya! Elbette aralarında kararlaştıracak konular vardır. Beş-on dakika belki daha fazla bu hazırlıklar sürer. Acele etmeyiniz.”

O dik meyli tırmana tırmana hayli gittiler. Saate baktılar, su başından ayrılalı yirmi dakikadan fazla olmuş. Firuze, pek yoruldu. Zavallı kadında hemen neredeyse yürümeye derman kalmadı. Koltuklarından tutan Nedime ile Mehmet Ağa'nın yardımları olmasa oracığa oturup kalıverecek gibiydi.

O esnada ormanın doğu tarafından korkunç bir gümbürtüyle birbirini takip eden iki tabanca sesi işitildi... Bir saniye evvel hiç takati kalmamış zannedilen Firuze şiddetle silkinip hizmetçilerin ellerinden kurtularak:

“Evladımı öldürüyorlar... Vaktinde yetişemedik... Eyvah... Nedime... Mehmet, Allah aşkına koşunuz... Yavrumu kurtarınız...” feryatlarıyla oraları çınlata çınlata en öne düştü. Koşuyordu... Çok sürmedi, birbirinin ardı sıra gelen iki silah gümbürtüsüyle yine orman inledi. Oradan buradan ürken kuşlar telaşlı cıvıltılarla kaçışıyorlardı.

Artık Firuze'de ses kesildi; fakat yürüyor, koşuyor... Uçuyordu... Hepsi de son gayret ve son kuvvetlerini kullanarak patlama gelen tarafa koştular. Keskin bir barut kokusu onları karşıladı. Düello heyetini oluşturan zevatın artık sesleri, lafları işitiliyordu. Cereyan eden konuşma şöyleydi:

“Yaşama ümidi yok mudur dersiniz?”

“Hayır, zannetmem. Kurşun beyine işledi; fakat hasarın derecesi malum değil... Bir doktor yok mu?”

“Yüzüne su serpiniz... Belki ayılır...”

“Şimdi kazayı komisere kim haber verecek?”

İşte tam bu hengâmede Firuze hizmetkârlarıyla düello yerine ulaştı. Burası ormanın ortasında, ağaçsız bir açıklıktı. Bahtsız valide:

“Kurşun kimin beynini deldi bakayım?” figanıyla ortaya atıldı.

Manzara sözün ve kalemin anlatmaktan aciz kalacağı derecede etkileyici ve heyecan vericiydi...

Hami, arkadaşlarından bir delikanlının kucağında yatıyordu. Başı o zatın göğsüne dayanmıştı. Arkasında Frenk gömleğiyle pantolonundan başka bir şey yoktu. Benzi, solgun ayva rengini almıştı.

Dört-beş kişi yaralının etrafına toplanmışlar, ilk yardım için her biri bir şey söylüyor; fakat telaştan, heyecandan, korkudan hiçbir şey yapamıyordu.

Firuze ana yüreğinden kopan, can evinden çıkan bir fer-yatla düello yerine varınca oradakiler yaralının etrafından biraz açıldılar. Yalnız, Hami’yi göğsü üzerinde tutarak can çekişirken ona yastıklık eden zat o zor mevkii terk etmedi.

Bahtsız valide inleyerek oğlunun cesedi önüne diz çöktü. Artık bağırıyor, söyleyemiyor yalnız kısık kısık, boğuk boğuk anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Nedime:

“Canım bu kadar erkek buraya toplanmışınız, hiçbiriniz işe yaramıyorsunuz... Yalnız bu marifeti yapmak için mi buraya geldiniz? Hani ya yanınızda bir doktor?”

Oradakilerden biri:

“Gelecekti, işi çıkmış gelememi...”

Nedime haykırarak:

“Gelmez tabii... Hiç akıllı bir adam başını böyle dertlere sokar mı? Bakalım şimdi siz ne cevap vereceksiniz?”

Diğer biri:

“Kaza efendim, kaza... Kazaya tedbir olur mu? Kaza olduğuna hepimiz şahitlik ederiz...”

Nedime hiddetle:

“Kazayı siz görürsünüz? Beyefendi düelloda yaralandı. Siz bu işi daha burada görmezden bir buçuk saat evvel beyefendinin metresi Parnas tarafından bize telgraf geldi. Biz bu raya neden koştuk geldik böyle bakayım? Tüü alık herifler! Bunun kaza olduğunu siz mahkeme huzurunda söyleyiniz bakalım kimi inandıracaksınız?”

Oradakilerden biri:

“Habeş kızı avukat gibi söylüyor!”

Bir doktor bulup getirmesi için Nedime arabacı Mehmet Ağa'yı köye saldı. Mehmet Ağa araba hayvanlarından biri üzerine eyersiz binerek dörtnala gitti. Parnas'ın telgrafı, vakanın kazaya yorulmasına ihtimal bırakmamıştı. Şahitler arasında heyecan arttı.

O aralık Dudu ile Saffet, Rıfkı, onlar da yetiştiler... Feryat feryada, çığlık çığlığa yaralının etrafında bir matemdir başladı.

Saffet, Hami'nin üstüne kapanıyor, o kalkıyor, Firuze yatıyordu.

Dudu kan tere batmıştı. Bir ağaçlık yanına çekildi. Cebinden çıkardığı buruşuk mendiliyle yüzünü silerken oradaki kişilerin içinde Müştak'ı gördü, kendi kendine:

“Yumuşak Bey işte bundadır. Ne hinoğlu bir evlattır. Hoca Hanım'ın dediği doğrudur. Sanki bu delikanlı şeytanın kış ayağıdır.”

Dudu, Müştak’a yaklaşıarak:

“Yumuşak Efendi, nihayet bu marifeti ettiniz. Dorgu söyle bizim beyi sen mi öldürdün?”

Müştak, ellerini ovuşturarak:

“Aman Dudu sus...”

“Neye sus olacağım? Bu akşam sarıklı İmam Efendi’ye hepsini anlatacağım. Ondan çıkıp karakola giderek sen de bu işin içinde tuz bibersin deyi hep hikâye vereceğim...”

Validesiyle karısı başucunda haykırışırken Hami gözlerini açtı. Yaralıda konuşmaya hâl yoktu. Yalnız, hayatının son anlarında, o veda zamanında bulunduğunu ima eder baygın, süzgün, fersiz, ölü bakışlarla etrafındakileri ağır ağır süzüyordu. Zavallı adamın benzi daha sarardı. Hayatla ölümün buluşma anını bir çehrede gösteren izler artıyordu.

Bütün oradaki halk, can çekişen adamın etrafında bir halka oluşturdu. Bir acı sessizlik içinde bakıyorlar, dinliyorlar, sanki ölümün bir vücudu pençesine nasıl alacağını görmek istiyorlardı.

Can çekişen adam, o yarı ölü bakışlarını bu kalabalık üzerinde gezdirirken validesini gördü. Derin ve kederli bir manayla, evet şakağından aldığı yaranın ıstırabından daha sancılı bir yüz buruşturmayla başını öbür tarafa çevirmek istedi; fakat çeviremedi. Yalnız bakış yönünü değiştirebildi. Bu sefer gözü karısı Saffet’e rastladı. Aynı kızgın çehreyle bakışını oradan ayırdı. Yani her ikisine de itilaf kabul etmez bir şiddetle dargın olduğunu anlattı. O esnada hıçkırığa hıçkırığa bir ağlama bu etkileyici sessizliği bozdu. Ağlayan Meryem Dudu idi. Dudu, halkadan bir adım ilerleyerek Hami’ye hitaben dedi ki:

“Karınız Saffet Hanım’a hiç dargınlık yüzü göstermeyiniz. O kadın değildir, sanki ırzca, namusça sızdırılmış bir altın parçasıdır. Onun için ardından her ne ki laf ediyorlarsa

yalandır, iftiradır. Daha doğrusunu isterseniz canınızın dudaklarınızın üstüne çıkıp oturmuş olduğu böyle bir ağır vak-tinizde siz ondan af dilemelisiniz. Onun çektiğini bir ben bi-lirim (eliyle semayı göstererek), bir Allah bilir... Böyle ediniz beyefendi ki siz de rahatlık ve şifalık bulasınız.”

Dudu’nun bu sözleri üzerine can çekişen adamın bakış-larına sanki biraz fer geldi. Tatlı bir bakışla karısına bakarak gözlerini açıp kapadı. Saffet bunun bir davet olduğunu anla-yarak yüzünü Hami’nin dudaklarına yaklaştırdı. Sonra kendi de can çekişen kocasını öptü. Bu kadar kişi karşısında ehliyle alıp verdiği bu öpücük karı kocalık süresince gördüğü ilk ve son samimi sevda ödülüydü. Canı dudağına gelen peder, oğlu Rıfkı’yla da öpüştü.

Barışma sırası validesi Firuze Hanımefendi’ye geldi. Ka-dıncağz yakasını yırtarak:

“Hami, yavrum, anana merhamet etmiyor musun?” keli-meleriyle yalvarmaya başladığı sırada uykuya dalar gibi ya-ralının gözleri kapandı... Kalabalıktan biri:

“Rahatsız etmeyiniz, yormayınız, işte yine bayıldı...”

Bu defa da Hami’nin gözlerini açmasını bekleyerek yüzü-ne bakarlarken Mehmet Ağa ile getirilen doktor yetişti. Yara-lının evvela nabzını muayene etti. Daha sonra kalbini dinledi. Doktorun yüzündeki ümitsizlik belirtileri herkesi bütün bü-tün heyecana düşürdü. Firuze figanla sordu:

“Doktor efendi, oğlum nasıl? Ümit yok mu?”

Doktor ellerini ovuşturarak:

“Hanımefendi metanet gösteriniz. Allah sizlere ömür ver-sin...”

Mahalli polis komiseri vakayı o gün pek çabuk haber alın-ca düello şahidi sıfatıyla cinayeti gören kişilerden çoğunun

savuşmalarına meydan vermeksizin meseleyi yetkililere haber vermişti. Derhâl yetişen savcının karşısında sorgu yargıcı tarafından ilk sorgulamalar yapılmış, Reyhan aleyhinde tutuklama kararı verilmişti.

Hakikati ortaya çıkarmak için bilgilerine müracaat edilmek üzere zabıta tarafından Parnas Felie, bu Pınar ormanı cinayet vakasının akşamı Beyoğlu'nda çok aranmış; fakat bulunamamıştır.

Reyhan kendisini kürek mahkûmiyetine gönderecek hâkimlerin huzuruna çıkmaya hazırlanır, Firuze Hanım evlat acısı ve son sevdalisinden ayrılmanın acısıyla göğsünü yumruklarken o akşam Pake kumpanyasının³⁰⁵ büyük bir vapuru Ahırkapı fenerini ahenkli bir şekilde dolaşarak Marmara'nın lacivert göğsünde süzülüp gidiyor ve Hami'nin metresini de beraberinde götürüyordu.

Vapur, akşam güneşinin hazin yaldızları altında çırpınan o yaldızlı dalgaları yarıp uzak ufuklara doğru yol alırken birinci mevki güvertesinde mevsimin serinliğinden korunmak için samurlu, geniş bir mantoya bürünmüş bir kadın, ilgisini çekmek için karşısında türlü komplimanlar yapan iki genç Frenk'e arada bir tebessüm ediyordu. Bu kadın, Parnas'tı. Başındaki koyu yeşil seyahat toku³⁰⁶ altında saçları daha gönül çeler bir hâlde görünüyordu. Tabiatın eli, güzellik bakımından bu kadına bütün olanca kudretini göstermiş; fakat onu müthiş bir manevi noksanlıkla yaratmış, insani özelliklerden zerrece hissedar etmemiştir.

Parnas, içinde bulunduğu vapurun köpükleri arkasında bir mezar ile bir katil bıraktığını o saatte aklına getiriyor muydu? Belki! Şöyle pek müphem surette... Onun şimdi zihnini

305 Fr. Paquet Kumpanyası: Osmanlıda vapur nakliyat şirketi. (y.h.n)

306 Fr. toque: Dar kenarlı veya hiç kenarı olmayan, bir zamanlar Fransa'da moda olmuş bir çeşit şapka. (y.h.n)

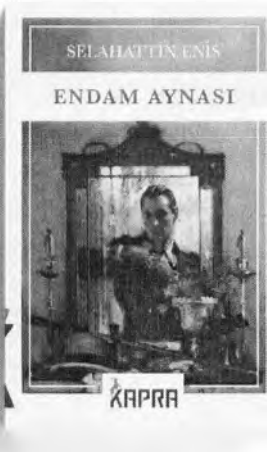
asıl meşgul eden şey, karşısında ilgilerini gösteren o iki genç Frenk'ten hangisini tercih etmek gerekeceğine yönelik zor işti.

Hami mezara girdi, Reyhan hapse... Orta yerde bir aşk ve heves serserisi kaldı: Müştak. Bu olayı o, diğer arkadaşlarından daha ucuz atlattı. Zavallının kurtulamadığı şey yalnız Parnas'ın aşkıydı. Olay yerinde Dudu'nun tehdidi üzerine o kargaşalıktan faydalanan Müştak, soluğu Beyoğlu'nda aldı, Parnas'ın ikinci evini bildiğinden oraya gitmiş, kabul olunmamış ve sevda hüsrânıyla vefasız sevgilisini o vapura kadar takipten kendini alamamış; fakat kesinlikle yüz bulamamıştı.

Vapurun hareketinin ardından Müştak da trenle Samatya'ya gitti; Parnas'ı güneşin batışıyla aynı anda İstanbul'un ufkundan kaybeden gemiyi, sonbaharın Marmara'ya saçtığı pırıltılar içinde küçüle küçüle görünmez oluncaya kadar özlem dolu bakışlarla takip etti. Nihayet kendini o sonsuz derya karşısında emelinden uzaklaşmış görünce o anda hüznün arkadaşı olan gözyaşlarıyla ufukları kucaklamak ister gibi kollarını açıp ümitsiz bir feryatla:

“Ah Parnas, beni niçin sağ bıraktın?” diye haykırdı.

SON

ENDAM AYNASI

Selahattin Enis

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 311

**TURFANDA MI,
YOKSA TURFA MI?**

Mizancı Murat

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 310

CEHENNEMLİK

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 384

**SİLİNDİR ŞAPKA
GİYEN KÖYLÜ**

Sadri Ertem

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 112

